

MOBILITA A ZAČLENENIE DO VIACJAZYČNEJ EURÓPY

PRÍRUČKA MIME

MIME
Mobilita a začlenenie do
viacjazyčnej Európy
Mobilita a začlenenie do
viacjazyčnej Európy

MIME

Mobilité et inclusion dans
une Europe multilingue

Výsledný výskum získal finančné prostriedky zo siedmeho rámcového programu Európskej únie v rámci dohody o grante č. 613344 (projekt MIME).

Originál dokumentu v angličtine je k dispozícii na adrese <http://www.mime-project.org/vademecum/>:

© 2018

ISBN 978 - 2 - 8399 - 2402 - 3

Projekt MIME

Mobilita a začlenenie do viacjazyčnej Európy

www.mime-project.org

Obrázok obalu:

Ferdinand Hodler, 1917, „Die Dents-du-Midi von Caux aus“,

Commons Commons ponúka multimediálne súbory na stiahnutie.

Eŭropo
Demokratio
Esperanto

Preklad Francúzština by Pierre Dieumegard za Európu – demokracia-Esperanto

Tento preklad nevypracovali prekladatelia, ktorí sú kvalifikovaní a financovaní Európskou úniou. Môže obsahovať (pravdepodobne, určite...) chyby, ale má aj niekoľko ďalších vysvetlení, ktoré uľahčujú pochopenie francúzskymi čitateľmi.

Pokiaľ sa nevyhotoví a nepreverí lepší preklad kompetentnejších osôb, je rozumné považovať tento dokument len za predbežnú verziu určenú na uľahčenie porozumenia a odkazovať na pôvodný dokument v angličtine.

Účelom tohto „predbežného“ dokumentu je umožniť väčšiemu počtu ľudí v Európskej únii porozumieť dokumentom vypracovaným pre Európsku úniu (a financovaným z ich príspevkov).

Je to príklad potreby viacjazyčnosti v Európskej únii: bez prekladov je veľká časť obyvateľstva vylúčená z rozpravy. **Je žiaduce, aby administratíva Európskej únie prevzala preklad dôležitých dokumentov, aby všetci Európania pochopili, o čo ide, a spoločne diskutovali o svojej spoločnej budúcnosti.**

Pre spoľahlivé preklady by bol medzinárodný esperantský jazyk veľmi užitočný pre jeho jednoduchosť, pravidelnosť a presnosť.

Na internete:

Európska federácia – Demokratio-Esperanto: <http://e-d-e.org/> alebo <http://demokratio.eu>

Európa – demokracia-Esperanto (Francúzsko): <http://e-d-e.en/contact@e-d-e.org>

PRÍRUČKA MIME

Mobilitaa začlenenie do viacjazyčnej Európy

François Grin

Hlavný redaktor

Manuel Célio Conceição

Peter A. Kraus

László Marác

Žaneta Ozolina

Nike K. Pokorn

Anthony Pym

Redakcia

Projekt MIME – kvantitatívny opis

- Približne 1500 strán vedeckých správ a aktivít
- viac ako 260 prezentácií na vedeckých konferenciách a verejných podujatiach
- viac ako 40 špecializovaných konferencií a tematických seminárov
- viac ako 60 vedeckých publikácií osobitne venovaných výsledkom projektu
- účasť približne 220 zainteresovaných strán, organizácií občianskej spoločnosti a správnych orgánov na projektových činnostiach
- 22 partnerských inštitúcií v 16 krajinách
- približne 70 akademikov, od doktorandov až po plných profesorov
- 11 účastníckych disciplín
- 4 roky výskumu

a súbor odborníkov, ktorí máte k dispozícii a na ktorých sa môžete obrátiť na špecializovanú hodnotiacu a analytickú prácu na adrese www.mime-project.org/expertise

Ďakujeme

Prostredníctvom projektu MIME (2014 – 2018) mali zúčastnené výskumné tímy šťastie, že mali skúsený tím vrátane Joe LoBianco, Amin Maalouf, Tove Malloy, Tom Moring a Tom Ricento. Chceli by sme vyjadriť našu vďačnosť za ich podporu.

Osobitné poďakovanie profesorovi Tom Moringovi, predsedovi poradnej rady, ktorého zručnosti v oblasti viacjazyčnosti a komunikácie boli neoceniteľné pri tvorbe tejto príručky, a profesorovi Wolfgangovi Mackiewiczovi, osobitnému poradcovi projektu, ktorý sa s nami veľkoryso podelil o svoje hlboké skúsenosti s európskymi inštitúciami a svoju dlhodobú víziu viacjazyčnej Európy. Ich pripomienky a rady boli nápomocné pri tvorbe tejto knihy.

Tematické oblasti Disciplíny MIME

 Analýza jazykovej politiky

 Menšiny, väčšina a jazykové práva

 Jazyková rozmanitosť, mobilita a integrácia

 Jazykové vzdelávanie, výučba a učenie sa

 Preklady, jazykové technológie a alternatívne stratégie

 Špeciálne témy

 Hospodárstvo

 Vzdelávacie vedy

 Finančné prostriedky

 Správne

 Politická filozofia

 Politická veda

 Psychológia

 Sociolingvistický

 Sociológia

 Preklad

 Mestská geografia

Konzorcium MIME

Univerzita v Ženeve
GENÈve, STwiss

Universiteit van Amsterdam
Amsterdam, Holandsko

Univerza v Ljubljane
Ljubljana, Slovinsko

Universität Augsburg
Augsburg, Nemecko

Universidade do Algarve
Faro, Portugalsko

Universitat Rovira i Virgili
Barcelone, Španielsko

Latvijas Universitāte
Riga, Lettónia

**Sveučilište Josipa Jurja
Strossmayera u Osijeku**
Osijek, Croatie

Science Po Paris
Paríž, Francúzsko

**MTA Társadalomtudományi
Kutatóközpont**
Budapešť, Hongrie

Vrije Universiteit Brussel
BRUxelles, Belgiže

Università di Milano-Bicocca
Miláno, Taliansko

Univerzita v Lipsku
Lipsko, Nemecko

**University of Reims Champagne-
Ardenne**
Reims, Francúzsko

Humboldt-Universität zu Berlín
Berlín, Nemecko

Katholieke Universiteit Leuven
Lwave, Belgicko

**Univerzita v Limericku – Ollscoil
Luimnigh**
Limerick, Írsko

Univerzita v Edinburghu
Edinburgh, Škótsko

Uppsalauniversitet
Uppsala, Švédsko

Universitatea din Oradea
Oradea, Roumanie

Stredisko pre monitorovanie financií
GENÈve, Švajčiarsko

SCIPROM Sàrl
St-Sulpice, Suisse

Obsahová tabuľka

Úvod 13

Analýza jazykovej politiky 28

- 1 Prečo nemôžu byť jazykové otázky ponechané na seba? 30
- 2 Je spoločný jazyk potrebný na vytvorenie životaschopnej demokracie? 32
- 3 Môže „voľný trh“ riadiť jazykovú rozmanitosť? 34
- 4 Prečo je dobrá typológia užitočná pri výbere a navrhovaní jazykových politík? 36
- 5 Ako identifikovať a merať jazykovú nevýhodu? 38
- 6 Aký je „komplexný prístup“ k výberu a navrhovaniu jazykových politík? 40
- 7 Prečo by demolingvistické projekcie mali byť podkladom pre voľbu jazykovej politiky? 42
- 8 Ako má výučba cudzích jazykov vplyv na náklady spojené s migráciou? 44
- 9 Aké sociálno-ekonomické nerovnosti medzi rečníkmi rôznych jazykov sa musia riešiť vo verejných politikách? 46
- 10 V ktorých jazykoch by sa mala poskytovať zdravotná starostlivosť? 48
- 11 Sú náklady na jazykovú politiku dôležité? 50
- 12 Prečo sú počítačové simulácie užitočné pri výbere a navrhovaní komplexných jazykových politík? 52
- 13 Aké sú všeobecné právne dôsledky výskumu MIME? 54

Menšiny, väčšina a jazykové práva 56

- 14 Vláda by mala spomaliť pokles menšinových komunít? 58
- 15 Mali by byť menšinové jazyky vyučované pre hovorcov väčšinového jazyka? 60
- 16 Sú „jednotné“ a „nejedinečné“ menšiny v podobných situáciách, keď sú konfrontované s národnou jazykovou nadvládou? 62
- 17 Aký je význam demolingvistickej koncentrácie pre prežitie menšinových jazykov vo svete zvyšujúcej sa mobility? 64
- 18 Aké zásady pomáhajú predvídať konfliktný potenciál etnických a jazykových rozdielov? 66
- 19 Prečo nestačí naučiť sa len jeden z úradných jazykov vo viacjazyčnom kontexte? 68
- 20 Ako kombinovať princípy teritoriality a osobnosti? 70
- 21 Ako hegemonia „vonkajšieho“ jazyka ovplyvňuje domácu politiku? 72
- 22 Ako by mali susediace štáty spolupracovať pri riadení rozmanitosti? 74
- 23 Prečo je viditeľné rozpoznanie menšinového jazyka (napr. na dopravných značkách atď.) dôležité? 76
- 24 Umožňuje subsidiarita komplexnejšie jazykové politiky? 78
- 25 Ako môžeme umožniť mobilným dôchodcom plniť si svoje povinnosti a uplatňovať svoje práva? 80

Jazyková rozmanitosť, mobilita a integrácia 82

- 26 Môžu štáty stanoviť jazykové požiadavky na vstup alebo naturalizáciu migrantov? 84
- 27 Mobilní európski občania sa považujú za „Európanov“? 86
- 28 Aké zásady by sme mali používať na prispôbenie jazykových politík? 88
- 29 Mali by štáty poskytovať vzdelávanie v materinskom jazyku migrantom? 90
- 30 Je angličtina dostatočná na to, aby sa oslovila nováčikov predtým, ako sa učia miestny jazyk (jazyky)? 92
- 31 Mali by štáty poskytovať služby migrantom vo svojom vlastnom jazyku? 94
- 32 Môžu jazykové politiky zlepšiť výsledky zamestnanosti prisťahovalkýň? 96
- 33 Ako môže jazyková politika zlepšiť „mobilitu“ migrantov? 98
- 34 Ako by sa mali národné jazykové politiky prispôbiť kontextu konkrétnych miest? 100
- 35 Prečo by sme mali kombinovať rôzne komunikačné stratégie? 102

- 36 Ako by mali obce zhromažďovať a vymieňať si údaje o jazykových profiloch svojich komunit obyvateľov? 104
- 37 Vedie mobilita k zvýšenému používaniu angličtiny na úkor miestnych jazykov? 106
- 38 Môže európska politika zlepšiť sociálne začlenenie v miestnom mestskom kontexte? 108
- 39 Ako politiky integrácie cudzích jazykov odrážajú preferencie a postoje väčšiny? 110
- 40 Mali by obce regulovať používanie jazyka vo verejnom priestore? 112

Jazykové vzdelávanie, výučba a učenie sa 114

- 41 Ako môžu inkluzívne školské systémy najlepšie zvládnuť jazykovú rozmanitosť? 116
- 42 Ako možno na podporu viacjazyčnosti využiť siete neformálneho vzdelávania a informálneho učenia sa? 118
- 43 Ako podporovať mobilitu a začlenenie prostredníctvom viacjazyčnosti vo vysokoškolskom vzdelávaní? (ES)? 120
- 44 Ako môžeme pomôcť pri výmene študentov naučiť sa jazyk ich hostiteľskej krajiny? 122
- 45 Ako môžu vzdelávacie systémy reagovať na dynamiku jazykovo zložitých regiónov? 124
- 46 Aké zručnosti učiteľov sú najviac potrebné na riešenie jazykových rozdielov v inkluzívnych školách? 126
- 47 Ako najlepšie posúdiť neformálne jazykové zručnosti? 128
- 48 Prečo je vhodné kombinovať „medzinárodnú orientáciu“ a „regionálnu polohu“ do jazykovej stratégie univerzít? 130
- 49 Ako môže validácia jazykov podporovať mobilitu a začlenenie? 132
- 50 Ako môžu orgány podporiť zachovanie znalostí cudzích jazykov dospelých? 134
- 51 Ako možno existujúce jazykové znalosti migrantov využiť na to, aby im pomohli naučiť sa jazyk hostiteľskej krajiny? 136
- 52 Kto môže mať prospech z odbornej prípravy v oblasti vnímavých jazykových zručností? 138
- 53 Aká je úloha angličtiny vo viacjazyčných a multikultúrnych vzdelávacích priestoroch? 140

Preklady, jazykové technológie a alternatívne stratégie 142

- 54 Bude strojový preklad nahradí ľudských prekladateľov? 144
- 55 Čo je to intercomprehension a na čo je to? 146
- 56 Znižujú prekladateľské a tlmočnicke služby stimuly na učenie sa hostiteľských jazykov? 148
- 57 Mali by sme propagovať plánovaný jazyk ako esperanto ako medzinárodnú lingua franca? 150
- 58 Mal by sa strojový preklad používať vo verejných službách? 152
- 59 By mala byť angličtina, ako lingua franca, byť k dispozícii v niekoľkých odrôd? 154
- 60 Aké sú vhodné jazykové prístupy na uspokojenie jazykových potrieb mobilných dôchodcov? 156
- 61 Ako možno intercomprehension používať v profesionálnych kontextoch? 158
- 62 Aké sú najlepšie spôsoby, ako pracovať s strojovým prekladom? 160
- 63 Kto by mal pracovať ako tlmočník alebo prekladateľ? 162
- 64 Ako a kedy by sa mali poskytovať prekladateľské a tlmočnicke služby novoprichádzajúcim migrantom? 164

Špeciálne témy 166

- 65 Ako uplatniť koncepciu začlenenia na mobilných dôchodcov? 168
- 66 Sú viacjazyční ľudia kreatívnejší? 170
- 67 Ako funguje ochrana viacjazyčnosti v právnych predpisoch EÚ na ochranu spotrebiteľa? 172
- 68 Ako môžeme zabrániť manipulácii etnických rozdelení na geopolitické účely? 174
- 69 Vplýva monolingvizmus vo svetovom obchode na výučbu a prax v oblasti financií? 176
- 70 Má rómsky prístup k jazykovému vzdelávaniu užitočné lekcie pre politiku výučby jazykov? 178
- 71 Čo možno urobiť na pomoc mobilným dôchodcom, ktorí potrebujú inštitucionálnu starostlivosť? 180
- 72 Ako podporovať viacjazyčnosť v európskej spotrebiteľskej legislatíve? 182

Ako používať túto knihu?

1. **Prečítajte si úvod,**
ak chcete získať prvý pohľad na projekt MIME
2. **Prejsť na „Hlavné výsledky“**
ak chcete získať naše hlavné závery aobjavené
3. **Prechádzka medzi 72 kapitolami**
podľa vašich potrieb a záujmov.

Znenie štvrtého obalu papierového vydania:

Táto príručka je praktickým nástrojom projektu MIME o mobilite a inklúzii doviacjazyčnej Európy, ktorý financuje Európska komisia. Pomocou inovatívneho prístupu, ktorý kombinuje jedenásť rôznych disciplín, táto vademecum ponúka inovatívnu a integrovanú reakciu na výzvy jazykovej politiky, ktoré sa zvyčajne posudzujú samostatne. Je určená pre tých, ktorých profesionálne alebo politické aktivity ich vedú k práci na problémoch viacjazyčnosti, zaujímajú sa o tieto otázky a priamo alebo nepriamo konajú pri rozhodovaní o jazykovej politike na miestnej, vnútroštátnej alebo nadnárodnej úrovni.

Úvod

Vademecum MIME: úvod

François Grin, koordinátor projektu MIME

MIME znamená „mobilita a začlenenie do viacjazyčnej Európy“. Ideo výskumný projekt viacjazyčnosti financovaný Generálnym riaditeľstvom Európskej komisie pre výskum a inováciu. Počas štyroch rokov svojej činnosti (2014 – 2018) sa v rámci projektu vytvoril veľký počet publikácií, ako sú vedecké články, knižné kapitoly a špeciálne vydania periodík, ako aj pravidelné správy o činnosti.

Táto *príručka MIME* je jedným z hlavných produktov projektu. Líši sa však od ostatných výsledkov MIME, ako sú bežné vedecké publikácie, ako sú články vo vedeckých časopisoch, knihy alebo kapitoly kníh. Vademecum MIME sa líši svojimi cieľmi, štruktúrou a formátom.

MIME je výskumný projekt viacjazyčnosti (2014 – 2018), ktorý financuje Európska komisia v rámci 7. RP.

Táto vade-mecum ponúka súbor nástrojov a výsledkov vyhľadávania.

Táto príručka je v prvom rade nástrojom pre ľudí, ktorí zvyčajne nie sú zapojení do univerzitného výskumu, ale ktorých profesionálne alebo politické aktivity ich vedú k tomu, aby brali do úvahy problémy viacjazyčnosti, zaujali stanovisko k týmto problémom a priamo alebo nepriamo usmerňovali rozhodnutia o jazykovej politike na miestnej, vnútroštátnej alebo nadnárodnej úrovni. V rámci týchto úloh preto často musia zvážiť príslušné výhody a nevýhody politických opatrení navrhovaných rôznymi sociálnymi a politickými aktérmi v oblasti viacjazyčnosti. Vademecum MIME je navrhnutý tak, aby im pomohol vyrovnáť sa s týmto typom situácie.

Tento úvod má tri ciele:

1 skúma základné charakteristiky projektu MIME. To pomáha riešiť zvyšok príručky s hlbším pochopením výziev jazykovej rozmanitosti;

2 predstavuje štruktúru príručky, pričom vysvetľuje, čo sa v tomto dokumente navrhuje (ale aj bez menšieho významu, čo nie je určené);

3 obsahuje praktické pokyny, ako používať túto príručku.

MIME ponúka inovatívny prístup s i) analýzou politiky, ii) interdisciplinárnou perspektívou kombinujúcou jedenásť rôznych disciplín, iii) rámcom riadenia rozmanitosti, ktorý integruje bežné jazykové otázky posudzované samostatne.

Projekt MIME sa zameriava na *viacjazyčnú výzvu pre európskych občanov*. V reakcii na žiadosť Európskej komisie skúma veľmi širokú škálu aspektov viacjazyčnosti a ruší nezvyčajne veľký projekt. MIME odpovedal na nasledujúce otázky:

- ▶ Ako môžu Európania vyvážiť potreby mobility v integrovanej, technologicky vyspelej modernej spoločnosti s potrebou zachovať európsku jazykovú a kultúrnu rozmanitosť a ťažiť z nej?
- ▶ Čo táto výzva prináša z hľadiska komunikačných postupov, využívania jazykových a jazykových práv, výučby jazykov a jazykového vzdelávania?
- ▶ Ako sa to preloží do politik týkajúcich sa národných jazykov, menšinových jazykov a jazykov prisťahovalcov alebo tradičných jazykov?

Tieto otázky idú ďaleko nad rámec toho, čím sa väčšina prístupov k jazykovej politike bežne zaoberá. Projekt MIME je preto určený aj na podporu inovácií jazykovej politiky na troch hlavných úrovniach.

Po prvé, jej prístup vychádza z analýzy verejnej politiky. Tým sa odlišuje od iného výskumu jazyka a viacjazyčnosti, ktorý sa zameriava najmä na dodržiavanie jazykových postupov aktérov v konkrétnych prostrediach. Namiesto toho projekt MIME ponúka integrovaný rámec, v ktorom možno z politického hľadiska dohodnúť širokú škálu vnímania – od nedávnej sociálno-jazykovej práce na mikroúrovňových procesoch až po makroúrovňové úvahy o jazykovej spravodlivosti od politickej teórie.

Po druhé, projekt MIME je hlboko interdisciplinárny. Partneri projektu reprezentujú jedenásť rôznych disciplín, vrátane politológie, filozofie, sociolingvistiky, prekladu, sociológie, vzdelávacích vied, histórie, ekonómie, geografie, práva a psychológie. Vedúci tímu však majú predchádzajúce skúsenosti so svojou osobitnou disciplínou v jazykovej a/alebo kultúrnej rozmanitosti. Tieto disciplinárne usmernenia sú v zásade v rámci projektu rozšírené, čo umožňuje vyvážený a komplexný prístup k riadeniu jazykovej rozmanitosti.

Po tretie, projekt MIME spoločne zohľadňuje širokú škálu jazykových problémov, ktoré sa zvyčajne skúmajú samostatne, čo umožňuje komplexný prístup k riadeniu jazykovej rozmanitosti. Súčasne zohľadňuje problémy, ako sú:

- ▶ ochrana a podpora regionálnych a menšinových jazykov v Európe;
- ▶ prítomnosť a viditeľnosť úradných jazykov iných členských štátov v jednom členskom štáte EÚ (v dôsledku vnútroeurópskej mobility);
- ▶ výzvy učenia sa druhého alebo cudzieho jazyka vo vzdelávacích systémoch, ktoré vyvoláva najmä problém osobitej úlohy veľkých

jazykov vrátane jednej alebo viacerýchlinguafranca;

► jazykové problémy týkajúce sa prezentácieiných (často neurópskych) jazykov sprevádzajúcich migračné toky;

► problém efektívnej a spravodlivej komunikácie vo viacjazyčných organizáciách - nielen samotných európskych inštitúciách;

► niekoľko špecifických otázok týkajúcich sa riadenia viacjazyčnosti, ako sú jazykové rozmery ochrany spotrebiteľa alebo osobitné jazykové potreby dôchodcov usadených vinom členskom štáte EÚ.

Musíme prehodnotiť jazykové plánovanie v reakcii na zásadné zmeny spôsobené globalizáciou a technologickým rozvojom.

K dnešnému dňusa tieto rôzne výzvy tradičneskú mali oddelene od iných, pričom sa použili prístupy, ktoré uprednostňujú určitý uhol pohľadu (najmä aplikovaná lingvistika alebo veda o vzdelávaní, často politická veda, niekedy medzinárodné právo, menej často iné disciplíny). Pozornosť venovaná určitému problému z hľadiska určitej disciplíny však môže v tejto súvislosti ponechať rovnako dôležité otázky a vyhlídky, ktoré nie sú menej významné.

Roztrieštený prístup k riadeniu jazykovej rozmanitosti je čoraz viac sklamaním v dôsledku dvoch hlavných trendov. Prvou je globalizácia, ktorá zvyšuje frekvenciu interlingvistického kontaktu. Jazyková rozmanitosť sa stala povinnou črtou moderných spoločností, či už v práci, v škole alebo počas sviatkov, a rozširuje sa do hospodárskeho života (výroba, spotreba, obchod). Druhým významným trendom je technologický rozvoj, najmä v oblasti informácií a komunikácie, ktoré sú úzko spojené s jazykovými znalosťami a používaním jazyka.

Tieto trendy spoločne zdôrazňujú skutočnosť, že spoločnosti prechádzajú rýchlymi a zásadnými zmenami. Táto zmena ovplyvňuje jazyk a viacjazyčnosť rôznymi spôsobmi, často stieraním hraníc medzi typmi jazykových výziev. Hoci analýza zostáva užitočná pre systematickú analýzu súčasných jazykových problémov, táto analýza ich musí považovať aj za rôzne aspekty globálnej otázky: akú úlohu chceme prisúdiť viacjazyčnosti v súčasnej európskej spoločnosti?

Musia sa zohľadniť prepojenia medzi mikroúrovňou (jednotlivcami), mezoúrovňou (organizáciami) a makroúrovňou (štátom alebo spoločnosťou).

Výzvou týchto kombinovaných trendov je rastúce prepojenie úrovni v jazykových problémoch, kde sa mikroúroveň (jednotlivci a domácnosti), mezoúroveň (či už z hľadiska zisku alebo nie, verejná alebo súkromná, ako sú univerzity a podniky súkromného sektora) a makroúroveň (spoločnosť ako celok, miestna, národná alebo celosvetová) navzájom ovplyvňujú. Tento trend nie je špecifický pre jazyk, ale v jeho prípade vyvoláva otázky zvláštnej zložitosti. Napríklad ochrana menšinového jazyka už nie je možné striktné predpokladať v rámci konkrétneho regiónu: osud jazyka závisí aj od jeho viditeľnosti na internete a jeho dostupnosti inde, napríklad v mestách, kde mladí členovia komunity chodia na vysokoškolské vzdelávanie. Je pravdepodobné, že jazyková integrácia migrantov môže byť zložitejším a viacjazyčným procesom ako predtým.

V minulosti bola „integrácia“ často ekvivalentom získavania miestneho jazyka. V dôsledku technologických a kultúrnych zmien je však v súčasnosti pravdepodobnejšie, že proces učenia sa bude spájať s rôznymi formami udržiavania „dedeného jazyka“: vďaka nižším nákladom na medzinárodné cestovanie a telekomunikácie je jazyk krajiny pôvodu ľahko dostupný v každodennom živote ľudí. Geopolitické trendy ovplyvňujú domáce aktivity, ako aj osobné názory môžu mať globálnu rezonanciu prostredníctvom sociálnych sietí. Sila a spôsoby týchto interakcií medzi úrovňami sa môžu v jednotlivých prípadoch líšiť, pričom sa porovnávajú tvorcovia politik s rôznymi miestnymi podmienkami.

Stručne povedané, prehodnotenie jazykovej výzvy si vyžaduje, aby sme prevzali kontrolu nad značnou úrovňou zložitosti a manipulovali s ňou zo systémového hľadiska. Akceptované predstavy o jazykovej politike nie sú vždy vhodné na riešenie tejto úlohy. Základným poslaním projektu MIME je poskytnúť analytický rámec na riešenie tejto zložitosti. Celkovým cieľom projektu teraz nie je poskytnúť podrobnú jazykovú analýzu komunikačných procesov v konkrétnych kontextoch (ako to bolo v predchádzajúcich výskumných projektoch), ale vypracovať prístup, ktorý na všeobecnejšej úrovni vytvára koherentné politické reakcie na výzvy jazykovej rozmanitosti, a ilustrovať tieto reakcie aplikáciami na špecifické situácie. Cieľom projektu MIME je napokon navrhnúť:

Európa ako sociálny a politický projekt si vyžaduje mobilitu aj začlenenie, ale viac ako jeden často znamená menej ako druhý a naopak.

► súbor vzájomne prepojených a vzájomne kompatibilných analýz jazykových problémov, ktoré pomáhajú orientovať sa v širokom spektre otázok (politických, sociálnych, vzdelávacích, komunikačných atď.), ale tiež pomáhajú účinne sa pohybovať medzi mikro, mezo a makroúrovňami, na ktorých prebiehajú jazykové procesy;

► súbor nástrojov orientovaných na politiku, ktoré môžu analytici, tvorcovia politik a občania ako celok prispôbiť a uplatňovať na konkrétne koncepcie, a to aj pri zohľadnení rýchlych zmien, ktoré ovplyvňujú tieto súvislosti.

Analytický odkaz na jadro projektu MIME je kompromisný model, ktorý poskytuje zjednocujúci rámec. Projekt vychádza z myšlienky, že k jazykovým problémom, ktorým čelia európski občania a ich orgány, možno pristupovať prostredníctvom zásad spoločného problému. Tento spoločný problém je problémom napätia medzi dvoma cieľmi, konkrétne mobilitou a začlenením.

Kompromisný model je klasickým nástrojom na analýzu politik. Môže sa vzťahovať na akýkoľvek problém, pri ktorom musí spoločnosť prijímať rozhodnutia, a najmä musí vyvážiť žiaduce, ale nekonvergujúce ciele. Viacjazyčnosť je výzvou práve preto, že je spojená s dvoma odlišnými cieľmi, ktoré sa nedajú ľahko zosúladiť:

► Európa na jednej strane znamená sa vysoko integrovanou úniou, ktorej občania sa môžu voľne pohybovať medzi členskými štátmi na účely práce, štúdií, voľného času alebo odchodu do dôchodku. Nazýva sa mobilita, koncepcia, ktorá označuje širšiu škálu procesov ako fyzická migrácia a zahŕňa rastúce množstvo motivácií a modalít súvisiacich s geografickým alebo niekedy virtuálnym pohybom ľudí. Mobilita si vyžaduje ľahkú komunikáciu medzi ľuďmi z rôznych jazykových prostredí. To možno dosiahnuť prostredníctvom vhodnej kombinácie stratégií zahŕňajúcich jazykové vzdelávanie, ako aj rôznych spôsobov používania jazykov. Mobilita však spochybňuje tradičné spojenie medzi konkrétnym jazykom a určitou zemepisnou oblasťou;

► Na druhej strane, „mnohojazyčná výzva“ vyvoláva otázky začlenenia, v ktorých jazyky zohrávajú zásadnú úlohu. Škála jazykov, ktorými sa v Európe hovorí, je kľúčová pre definovanie jej rozmanitosti, ktorá sa považuje za ústrednú hodnotu Únie. Táto rozmanitosť sa prejavuje jazykovou osobitosťou rôznych častí EÚ, kde majú členské štáty rôzne úradné jazyky (niekedy viac ako jeden, s rôznymi ustanoveniami na vnútroštátnej a/alebo nižšej ako celoštátnej úrovni, aby sa táto rozmanitosť riešila). Inklúzia sa potom vzťahuje na pocit príslušnosti k miestu bydliska a spojenie s ním – možno preto, že sme sa tu narodili alebo sme sa presťahovali a vybrali si tam žiť. Tento pocit spolupatričnosti možno vyjadriť najmä účasťou na sociálnom, politickom, hospodárskom a kultúrnom živote krajiny, regiónu alebo miestnej oblasti pobytu. To znamená znalosť miestneho jazyka. Potrebné podmienky na zachovanie a/alebo vznik pocitu spolupatričnosti a prepojenia si preto vyžadujú uznanie a konsolidáciu mnohých jazykov a kultúr, ktoré tvoria európsku rozmanitosť. Kultivácia historicky zakorenenej rozmanitosti, ako aj uznanie jedinečnosti prvkov,

malých alebo veľkých, ktoré tvoria túto rozmanitosť, nevedú k žiadnemu odmietnutiu alebo vylúčeniu ostatných. Naopak, práve zachovanie jazykového prostredia umožňuje starším obyvateľom cítiť sebaistotu v ich schopnosti rozšíriť začlenenie na nových. Je to dôležité vzhľadom na význam, ktorý ľudia pripisujú jazyku a kultúre v procesoch budovania identity. Hoci začlenenie zahŕňa integráciu nových prisťahovalcov do miestnych podmienok, nevyžaduje, aby nováčikovia upustili od jazykových a kultúrnych charakteristík, ktoré so sebou prinášajú, a môže zohľadniť vznik viacerých identít.

Napätie medzi mobilitou a začlenením je obzvlášť naliehavé v oblasti jazyka.

Projekt MIME potom upevňuje myšlienku, že medzi „mobilitou“ a „začlenením“ vzniká kompromisný problém. Najednej strane, ak by sa spoločnosť rozhodla trvať výlučne na potrebe začlenenia do daného miesta v EÚ, mohlo by to viesť k materiálnym alebo symbolickým prekážkam mobility občanov. Ak by sa to prezentovalo inak, výlučné naliehanie na „začleňovaní“ by spôsobilo, že mobilita by bola pre ľudí z materiálneho alebo symbolického hľadiska nákladnejšia. Väčšie začlenenie zvyčajne vedie k menšej mobilite. Naopak, výlučné zameranie na mobilitu môže mať nepriaznivý vplyv na začlenenie, pretože prostredníctvom jednotných síl, ktoré podporuje, môže narušiť pocit spolupatričnosti, špecifickosti a zakorenenia spojeného s rôznymi miestami v EÚ. V najhoršom prípade, ak sa tento dôraz na mobilitu vníma ako oslabujúci miestne jazyky a kultúry, môže to mať negatívny vplyv na niektorých občanov, ktorí sa môžu cítiť zbavení pocitu spolupatričnosti (v mieste bydliska). Nepracovaná mobilita môže narušiť procesy začleňovania.

Hlavným poslaním MIME je identifikovať jazykové politiky, ktoré môžu zlepšiť kompatibilitu medzi mobilitou a začlenením v oblastiach, ako sú jazykové práva, používanie jazyka vo verejnej sfére, jazykové vzdelávanie a komunikácia v osobitných podmienkach.

Stručne povedané, nous majú typické zložky kompromisu, v ktorom dva ciele, oba platne zamerané, často zahŕňajú usmernenia, ktoré môžu byť v protiklade k sebe. S cieľom vyriešiť kompromis má projekt MIME dva ciele:

► v rámci existujúcich obmedzení (ktoré z uvedených dôvodov obmedzujú dosiahnuteľný rozsah mobility pri zachovaní určitej úrovne začlenenia a naopak) určia najlepšiu rovnováhu medzi mobilitou a začlenením;

► Identifikovať politické smerovanie, ktoré môže pomôcť zmierniť toto obmedzenie – najmä formulovať opatrenia (alebo nové kombinácie opatrení), ktoré môžu zvýšiť mobilitu bez toho, aby sa zabránilo začleneniu, a zlepšiť začlenenie bez obmedzenia mobility. Hlavnou zásadou je zvýšiť kompatibilitu medzi mobilitou a začlenením.

Sociálna súdržnosť na európskej úrovni si vyžaduje vyváženú kombináciu mobility a začlenenia, a to aj z hľadiska používania jazykov, jazykových práv a jazykových zručností.

Viacjazyčnosť má kľúčový význam v čase, keď EÚ ako sociálny a politický projekt musí prehodnotiť podmienky pre svoju prítlačivosť pre občanov.

PánIME prehodnocuje tradičné jazykové problémy podľa tohto kompromisného modelu s cieľom zdôrazniť úpravy existujúcich ustanovení, ktoré môžu zvýšiť kompatibilitu medzi mobilitou a začlenením do rôznych oblastí (ústavné ustanovenia, každodenný život v rôznych štvrtiach, vzdelávacie systémy atď.) a niekedy navrhuje radikálne nové ustanovenia. Mobilita a začlenenie majú zásadný význam pre úspech Európy ako sociálneho, hospodárskeho a kultúrneho projektu. Sú dôležité pre seba, ale aj ako dve strany tej istej mince, pretože spoločne vytvárajú základ súdržnej európskej spoločnosti: súdržnosť na európskej úrovni závisí od vyváženej kombinácie mobility a začlenenia. Táto rovnováha je, samozrejme, niečo dynamické, čo sa časom mení, ale všeobecný pohľad na dlhodobú súdržnosť možno zhrnúť takto: Európa bude súdržná:

► Ak sa jej občania môžu ľahko pohybovať medzi členskými štátmi a neobmedzujú sa na jediný štát, v ktorom sa narodili alebo by študovali. To si vyžaduje podporu ustanovení a inštitúcií, ktoré uľahčujú mobilitu v oblasti práce, štúdia, voľného času a odchodu do dôchodku. Takáto podpora sa môže týkať zákonného poskytovania jazykových práv, navrhovania školských osnov, regulácie viacjazyčnosti pri balení spotrebného tovaru, podmienok, za ktorých je zaručený prístup k verejným službám atď.;

► a ak sú občania počas krátko alebo dlhšieho obdobia zapojení do miestnej komunity, v ktorej sú usadení, pričom v plnej miere využívajú vzdelávacie, profesionálne a iné príležitosti, ktoré ponúka mobilita. To si vyžaduje podporu životaschopnosti rôznych veľkých alebo malých spoločností, ktoré sa líšia od ostatných a preukazujú ich jedinečnosť, najmä prostredníctvom ich špecifických jazykových charakteristík. Súdržnosť preto znamená venovať pozornosť aj obavám tých, ktorí sa rozhodli nepresťahovať sa alebo na to nemajú žiadny osobitný dôvod, ale ktorí sú v úlohe hostiteľskej spoločnosti. Ich pocit spolupatričnosti nesmie byť ohrozený, ale obohatený príchodom mobilných európskych občanov, ktorý je jazykovo a kultúrne odlišný.

MIME sa netýka špecifického aspektu viacjazyčnosti, ale integrovaného riadenia viacjazyčnosti ako charakteristiky, ktorá prechádza rôznymi situáciami. Tento objem poskytuje koncepty, modely, princípy, referencie a príklady úspešných postupov.

MIME sa zaoberá otázkami, ktoré sú pre Európu kľúčové ako politický, sociálny, hospodársky a kultúrny projekt, pretože riadenie viacjazyčnosti môže významne prispieť k jej súdržnosti (alebo ak je nesprávne riadené, môže mu vážne brániť). To, ako sa Európska únia stavia vo vzťahu k rozmanitosti svojich jazykov, má vplyv aj na to, ako môžu mať občania vzťahy s touto spoločnosťou. V čase rýchlych zmien, keď silné signály z volebnej urny vo viacerých členských štátoch ukazujú, že Európska únia ako inštitúcia sa musí znovu zapojiť do významu Európy ako spoločného projektu, význam kompetentného riadenia viacjazyčnosti nemožno preceňovať.

Projekt MIME sa vzhľadom na svoj tematický rozsah netýka špecifického aspektu viacjazyčnosti – napríklad ako lepšie pripraviť učiteľov na jazykové rozmanité triedy alebo navrhnuť systémy na ochranu jazykových práv národnostných menšín alebo plynulé prekladateľské služby pre EÚ alebo zabezpečiť jazykovú integráciu dospelých migrantov. Je to pre všetky otázky od začiatku, ale v prvom rade je rozvíjať integračný prístup, ktorý výslovne identifikuje prepojenia medzi týmito otázkami a umožňuje nám spoločne premýšľať o nich. MIME sa obáva, ako sa všetky tieto otázky zlúčia do prierezovej výzvy a že dokážeme splniť túto výzvu integrovanej jazykovej politiky. Tieto priority sa odražajú v tejto príručke.

Táto príručka je určená ako nástroj na vnímanie viacjazyčnosti ako rozsiahleho problému a na poskytovanie konceptov, odkazov a v konečnom dôsledku inšpirácie čitateľom pri navrhovaní vlastných politických reakcií na praktické problémy, ktoré viacjazyčnosť predstavuje v konkrétnych kontextoch. Niektorí používatelia, či už v národných alebo nadnárodných misiách štátnej služby, alebo v ich politickom zapojení (buď na miestnej, národnej alebo nadnárodnej úrovni), musia premýšľať o úžasnej rôznorodej jazykovej problematike. Mohli by zahŕňať primeranú sumu finančnej pomoci, ktorá sa má poskytnúť kultúrnym centrá, ktoré poskytujú tradičnú jazykovú menšinu. Iní používatelia potrebujú poznať výhody a nevýhody alternatívnych prístupov k jazykovej integrácii dospelých migrantov. Mnohé otázky položené v súvislosti s takýmito témami, ktoré sa na prvý pohľad zdajú byť jasne vymedzené, nemusia mať nevyhnutne jasnú a jednoznačnú odpoveď: napríklad výber stratégií na podporu učenia sa hostiteľského jazyka bude závisieť okrem iného od osobných profilov dotknutých prisťahovalcov, od tradícií hostiteľskej spoločnosti smerom k jazykovej rozmanitosti, od stupňa vnímanej interlingvistickej vzdialenosti medzi úradným jazykom (jazykmi) hostiteľskej krajiny a jazykom(-mi) používaným príslušnou skupinou prisťahovalcov atď. Inými slovami, neexistujú jednotné riešenia.

Zo všetkých týchto dôvodov má táto príručka jasnú orientáciu založenú na (spochybniteľnej) koncepcii „najlepších postupov“. To, čo je najlepšie, je vždy špecifické a to, čo niekde funguje, nie je nevyhnutne relevantné inde. Okrem toho v období urýchlenej zmeny to, čo je najlepšie v určitom okamihu, už nemusí byť vhodné o niekoľko rokov neskôr. Na druhej strane, táto príručka dáva prednosť nástrojom, ktoré čitatelia môžu prijať a prispôbiť sa svojim cieľom. Pri prezentácii týchto nástrojov je našou prioritou súdržnosť: zabezpečujeme, aby zodpovedali integračnej perspektíve riadenia jazykovej rozmanitosti ako prierezovej sociálnej otázky, ktorá je podmienkou dobrej verejnej politiky. Ale ilustrujeme ich aj príkladmi úspešných postupov - predstavou, ktorú považujeme za oveľa plodnejšiu ako „najlepšie postupy“. Ukázať, ako sa problém riešil niekde neznamená, že tá istá stratégia sa musí kopírovať inde; solídna analýza jazykového problému a ciele informácie o tom, ako bol úspešne vyriešený v určitom kontexte, však môžu čitateľovi poskytnúť užitočné nástroje a poskytnúť podnetnú inšpiráciu.

Stručne povedané, cieľom tejto príručky je pomôcť používateľom čeliť výzvam jazykovej rozmanitosti ako rozsiahlemu sociálnemu problému namiesto uverejňovania odporúčaní alebo poskytovania receptov na mieru a vybaviť ich nástrojmi, pomocou ktorých môžu identifikovať základné piliere politického plánu pre vlastnú jazykovú politiku vo vlastnom kontexte, ktorý uspokojí ich vlastné potreby.

**Univerzálne riešenie neexistuje.
Nedávame recepty ani
odporúčania na problém.**

Ak v práci úradníka v štátnej alebo nadnárodnej správe, v politickej činnosti voleného člena miestneho, národného alebo medzinárodného zákonodarného zboru alebo vo verejných diskusiách zahŕňajúcich médiá, ľudí alebo občanov ako celok, existujú rôzne situácie, v ktorých je potrebné usmernenie.

Táto príručka pomôže používateľom rozvíjať ich autonómiu v diskusiách o otázkach riadenia rozmanitosti, pričom sa zväžia klady a zápory rôznych návrhov predložených inými aktérmi alebo záujmovými skupinami. Naše zameranie na koncepciu nástrojov, ktoré naši čitatelia môžu prijať, odráža aj naše povedomie o rýchlej a všadeprítomnej zmene. Riešenia, ktoré teraz môžu byť múdre, už nemusia byť dostatočné neskôr – pravdepodobne najviditeľnejším príkladom toho je čoraz väčšie zviditeľnenie problému migračných tokov v posledných rokoch. Špecifické riešenia sú prechodné, ale nástroje majú oveľa dlhšiu životnosť. Tým, že pomôžeme používateľom prevziať kontrolu nad kľúčovými prvkami jazykovej politiky, dúfame, že čitateľom poskytneme službu, ktorá sa ukáže ako užitočná z dlhodobého hľadiska.

Táto príručka, ktorej cieľom nie je automaticky vytvárať politické plány, nabáda čitateľov, aby sa stali aktívnymi účastníkmi výberu, navrhovania a hodnotenia jazykových politík. Podrobnosti o analýze politiky sa potom môžu zveriť pracovnej skupine, ktorá sa špecializuje na jazykovú politiku, ale nasledujúce stránky pomôžu voleným úradníkom alebo politikom so zodpovednosťou v tejto oblasti vypracovať oveľa jasnejšiu predstavu o tom, čo chcú získať a prečo. Bezpochyby je výber a predchádzajúci návrh jazykovej politiky a jej následné hodnotenie veľmi zložitým podnikom, ktorý si vyžaduje odbornú prácu, a preto sú potrební aj odborníci v oblasti jazykovej politiky. Ako však ukazuje táto príručka, títo odborníci by mali byť skutočne interdisciplinárnou pracovnou skupinou zahŕňajúcou odborníkov z celého spektra spoločenských a humanitných vied. Dôvodom je jednoducho to, že jazyková rozmanitosť je realitou, ktorá zahŕňa rôzne dimenzie každodenného života ľudí, organizácií a spoločnosti ako celku.

Táto príručka je nástrojom pre používateľov na určenie priorít pre ich vlastné politické projekty v ich vlastnom kontexte.

Jazykové problémy súvisia a tvoria systém. Jazyková politika existuje, aby ovplyvnila tento systém, ktorý môžeme tiež považovať za naše „jazykové prostredie“, pretože iné verejné politiky boli vyvinuté na riadenie nášho prírodného prostredia. Jazykové prostredie je veľmi rôznorodé. Pokračuje to v špecifických oblastiach, ako sú „medzikultúrne povedomie vo viacjazyčných školách“, „verejná tlmočnická služba na súdoch“, jazykové kurzy pre dospelých v sociálnych centrách atď., a vnímame ich ako aspekty globálneho jazykového prostredia. Ten teda zahŕňa všetky jazykové charakteristiky, ktoré charakterizujú životné prostredie nášho každodenného života. Zahŕňa jazykové práva, jazykové znalosti, používanie jazyka a jazykové zastúpenia v rôznych „oblastiach“ (ako sú školy, práca, administratíva atď.), v ktorých ľudia komunikujú prostredníctvom jazyka.

Hoci sa projekt MIME zaoberá viacjazyčnosťou ako integrovaným systémom, zaoberal sa aj veľmi širokou škálou špecifických jazykových problémov ako konkrétnych aspektov nášho jazykového prostredia. Problémy, o ktorých sa uvažuje v MIME, siahajú od ústavne definovaných jazykových práv národnostných menšín až po pokrok v strojovom preklade, od úlohy informálneho vzdelávania v jazykovej príprave až po matematické modelovanie jazykovej dynamiky alebo od jazykových rozmerov ochrany spotrebiteľa až po jazykové potreby medzinárodne mobilných dôchodcov až po zmienku len o niektorých problémoch, ktoré sa v tomto projekte zohľadňujú. Podrobné preskúmanie každého z nich by si vyžadovalo oveľa väčší podnik – v skutočnosti komplexný výskumný program, ktorý by vyústil do určitej encyklopédie viacjazyčnosti. Takáto spoločnosť by si vyžadovala oveľa viac ako štvorročný projekt.

Táto kniha nie je ani encyklopédiou, ani manuálom, ale ponúka široké a praktické pokrytie jazykového prostredia, ktoré sa jazykové politiky snažia ovplyvniť.

Všeobecné zásady a závery sa vzťahujú aj na otázky jazykovej politiky, ktorými sa táto príručka nezaobrá.

V dôsledku toho táto príručka nie je encyklopédia. Napriek tomu, že sa zameriava na nástroje, nie je to ani špecializovaná príručka. Náš prístup tu je iný, a tento Vademecum je skôr úvodná kniha, pretože sa zameriava na poskytovanie čitateľom rýchly prístup k dobre cieleným nástrojom, ktoré môžu použiť pre seba. Preto sme urobili výber 72 tém, ktoré považujeme za mimoriadne dôležité a ktoré sú usporiadané do šiestich skupín:

- ▶ Analýza jazykovej politiky (otázky 1 až 13)
- ▶ Minority, majority a jazykové práva (otázky 14 – 25)
- ▶ Jazyková rozmanitosť, mobilita a integrácia (otázky 26 – 40)
- ▶ Jazykové vzdelávanie, výučba a učenie (otázky 41 až 53)
- ▶ Prekladateľské, jazykové technológie a alternatívne stratégie (otázky 54 – 64)
- ▶ Špeciálne subjekty (otázky 65 až 72).

V rámci každej skupiny boli vybrané položky príručky s cieľom poskytnúť rozsiahle pokrytie praktických otázok a položky do tejto príručky sa môžu použiť ako kroky na riešenie ďalších problémov.

Čitatelia si môžu všimnúť, že hoci vo veľkej miere chýbame, niektoré aspekty riadenia jazykovej rozmanitosti tu nie sú diskutované. Neštudovali sme napríklad jazykový korpus (napr. reforma pravopisu, terminologická inovácia alebo výber abecedy); nehovoríme o kultúrnych prejavoch jazyka v literatúre a umení; takisto sa nezaobráme (alebo len okrajovo) témami v jazykovom hospodárstve, ako je miera návratnosti jazykových zručností na trhu práce. Tieto otázky neboli vznesené vo výzve Európskej komisie na predkladanie návrhov, a preto ich nechalo bokom MIME, ktorého rozsah už presahuje rozsah väčšiny projektov v oblasti viacjazyčnosti, a to tak z hľadiska analytických výziev, ako aj z hľadiska politickej realizácie. Toto zakotvenie príručky v politickej analýze, v ktorej sa hodnotia klady a zápory rôznych scenárov jazykovej politiky, však poskytuje prirodzený most k niektorým hospodárskym rozmerom viacjazyčnosti a literatúra uvedená v rôznych záznamoch poskytuje ukazovatele v tomto konkrétnom smere.

Každý záznam sa otvorí s otázkou názvu, na ktorú je poskytnutá odpoveď. Našou prioritou všade je efektívnosť: každý záznam zodpovedá dvojitej strane. Riešenie 72 otázok, ktorými sa zaoberá táto príručka, vychádza z nášho analytického rámca a vždy priamo alebo nepriamo odkazuje na kompromis medzi mobilitou a začlenením.

Nie všetci čitatelia budú mať záujem aj o každú z otázok, ktoré položíme. Potreby našich čitateľov sa pravdepodobne líšia, aj keď len z dôvodu povahy ich činnosti (ako verejných činiteľov, politikov, médií alebo občanov, ktorí majú záujem), a nie každý bude hľadať rovnaký typ informácií. Niektoré disky budú chcieť ísť priamo na niekoľko vybraných položiek. Napriek tomu, prechádzanie cez ostatné sekcie, najmä tie, ktoré sú venované všeobecným otázkam jazykovej politiky, sa môže použiť na to, aby sa konkrétne obavy dostali do širšieho kontextu riadenia rozmanitosti ako celku a aby sa čitateľom pomohlo získať viac výhod z tejto príručky.

72 položiek umožňuje rýchly, účinný a cielený prístup k kľúčovým otázkam jazykovej politiky.

Všetky príspevky sú usporiadané podobným spôsobom: po stručnej pripomienke k úvodnej otázke, ktorá vysvetľuje, prečo je táto otázka dôležitá, preskúmame dôležité výsledky výskumu ("Čo nám výskum hovorí? zahrnúť predchádzajúce práce a prepojiť ich s pokrokmí vyplývajúcimi z projektu MIME. Nasleduje oddiel („Ilustrácie a dôkazy“) zameraný na fakty a čísla a záverečná časť venovaná „politickým dôsledkom“. Nakoniec, v každom prípade uvádzame niektoré referencie, ktoré možno použiť nielen na podrobnejšie štúdium problému, ale aj na prístup k témam súvisiacim s jazykovou politikou.

Hlavné výsledky

François Grin, Manuel Célio Conceição,
Peter A. Kraus, László Marác, Žaneta Ozolina,
Nike K. Pokorn, Anthony Pym

Projekt MIME generuje širokú škálu výsledkov výskumu a poskytuje usmernenia pre výber a navrhovanie jazykových politík v Európe. Začneme zdôraznením štyroch hlavných záverov, z ktorých možno vyvodit' všeobecné politické usmernenia.

1

Viacjazyčnosť nemôže byť ponechaná na seba *anech* -ako to nie je možnosť. Jazykové politiky sú nevyhnutným aspektom vlády; sú potrebné a odôvodnené. Jazyk je hlboko prepojený s politickými, sociálnymi, hospodárskymi a kultúrnymi procesmi, ktoré ovplyvňujú jednotlivcov a skupiny. Rôzne reakcie na rozmanitosť vyplývajú nielen z vyšších alebo nižších úrovní blahobytu v celej spoločnosti, ale zahŕňajú aj viac či menej spravodlivé rozdelenie zdrojov. Okrem toho z dôkazov vyplýva, že politiky podporujúce individuálnu viacjazyčnosť a zahŕňajúce spoločnosť prinášajú materiálne a symbolické výhody, ktoré presahujú ich náklady, a podporujú väčšiu rovnosť v spoločnosti. Informácie o pozitívnych účinkoch politík, ktoré prispôsobujú a podporujú rozmanitosť, na spoločnosť ako celok sa musia šíriť širšie a systematickejšie.

2

Mobilita a začlenenie sú určené pre všetkých; z toho vyplýva, že politiky musia byť založené na komplexnej vízii mobility a začlenenia. Takáto komplexná vízia je potrebná na zabezpečenie toho, aby jazykovú rozmanitosť pozitívne pocítili aj občania, ktorí sa o ňu nezaujímajú alebo sa ňou netýkajú. Preto musí byť podpora mobility ľudí v celej Európskej únii sprevádzaná ustanoveniami, ktoré uľahčia začlenenie mobilných ľudí a skupín do miestnych jazykov a kultúry. Začlenenie do miestnych podmienok prispieva k mobilite iných neobťažovateľov; vytvára pocit bezpečnosti, ktorý umožňuje obyvateľom vytvoriť priestor pre nováčikov, vrátane rozmanitosti, ktorú

môžu títo nováčikovia priniesť miestnej spoločnosti.

3

Dobre navrhnuté politiky spájajúce mobilitu a začlenenie sú často zložité, ale sú potrebné a možné. Kombinácia mobility a začlenenia nie je jednoduchá a existuje medzi nimi dokonca napätie, pretože samotné uľahčenie mobility môže ohroziť začlenenie do miestnej spoločnosti s jej špecifickými jazykovými a kultúrnymi charakteristikami; naopak, naliehanie len na začlenenie ignoruje výzvy mobility, ktorej význam v súvislosti s globalizáciou narastá. Výberom opatrení na podporu začlenenia by sa preto mali uprednostniť tie, ktoré nebránia schopnosti ľudí pohybovať sa v celej Európe – Únia práce, vzdelávania, voľného času alebo odchodu do dôchodku. Výberom opatrení, ktoré uľahčujú mobilitu, by sa symetricky mali uprednostniť tie, ktoré zaručujú potrebné podmienky pre prekvitanie jazykových a kultúrnych charakteristík každého miesta s ich špecifickou dynamikou a jedinečnosťou (často viacjazyčnosťou).

4

Sociálna súdržnosť vychádza z vyváženej kombinácie mobility a začlenenia. Mobilita zvyšuje škálu príležitostí, ktoré majú občania k dispozícii; začlenenie posilňuje pocit spolupatričnosti a zachováva osobitosť rôznych miest v Európe. Dosiachnutie tejto rovnováhy a návrh inteligentnej jazykovej politiky na tento účel je možno jednou z podmienok, ktoré je potrebné splniť, aby sa projekt európskej integrácie obnovil v časoch globalizácie a zmien.

Tieto štyri závery sú založené na výsledkoch výskumu, ktoré čitateľ nájde v nasledujúcich 72 záznamoch. Tieto výsledky sú rozdelené do šiestich tematických kategórií.

1

Jazyková politika ako verejná politika zameraná na zlepšenie znalostí zásad, ktorými by sa mala riadiť voľba, návrh a hodnotenie jazykových politík, aby boli účinné, nákladovo efektívne a spravodlivé, keďže sa zaoberajú „mnohojazyčnou výzvou európskeho občana“ (body 1 – 13).

2

Jazyková politika, v ktorej skúmame najmä to, ako možno zlepšiť existujúce ústavné, právne a regulačné ustanovenia s cieľom zabezpečiť lepšiu súdržnosť prostredníctvom dobre regulovanej rovnováhy práv a postupov medzi rôznymi jazykmi (záznamy 14 – 25).

3

Zaobchádzanie s **jazykovou rozmanitosťou ako so sociálnym problémom**, ktorý má zásadný význam pre definovanie postavenia ľudí, ktorí hovoria rôznymi jazykmi. Projekt poukazuje na to, ako súčasné zmeny ovplyvňujú voľby ľudí v súvislosti s používaním jazyka, ako sa jazykové charakteristiky harmonizujú s tvorbou skupinovej identity a ako sa to odráža vo viditeľných charakteristikách priestoru, v ktorom žijeme (položky 26 – 40).

4

Zásady, ktorými by sa malo riadiť **riadenie a jazykové postupy vzdelávacích systémov**, ato aj na vyššej úrovni, s cieľom riešiť jazykové potreby Európanov a poskytnúť im potrebné nástroje na mobilitu, ale aj zabezpečiť, aby mobilita nebola rušivá a v kombinácii s opatreniami na podporu začlenenia do miestnych spoločností v dôsledku toho zlepšili súdržnosť Európy (body 41 až 53).

5

Optimálne využívanie vzájomne sa dopĺňajúcich stratégií pre komunikáciu vo viacjazyčných situáciách, ktoré zahŕňajú klasiku, ako je preklad a tlmočenie, ale aj strojový preklad, používanie rôznych dopravných jazykov a rozvoj prijímacích zručností v jazykoch úzko súvisiacich s prvým jazykom (položky 54 – 64).

6

Preskúmanie **hraníc viacjazyčnosti** prostredníctvom série pilotných štúdií o osobitných témach, ktoré neboli preskúmané. Medzi tieto témy patria bezpečnostné (geopolitické) dôsledky rozmanitosti, jazykové požiadavky na ochranu spotrebiteľa, potenciál historických skúseností Rómov s jazykovou rozmanitosťou s cieľom navrhnúť neočakávané prístupy k výzvam viacjazyčnosti, osobitné jazykové potreby medzinárodne mobilných dôchodcov, prepojenia medzi individuálnou viacjazyčnosťou a tvorivosťou a dôsledky jazykovej rozmanitosti pri reakcii na finančné krízy (položky 65 – 72).

Analýza jazykovej politiky

- 1 Prečo nemôžu byť jazykové otázky ponechané na seba? 30
- 2 Je spoločný jazyk potrebný na vytvorenie životaschopnej demokracie? 32
- 3 Môže „voľný trh“ riadiť jazykovú rozmanitosť? 34
- 4 Prečo je dobrá typológia užitočná pri výbere a navrhovaní jazykových politik? 36
- 5 Ako identifikovať a merať jazykovú nevýhodu? 38
- 6 Aký je „komplexný prístup“ k výberu a navrhovaniu jazykových politik? 40
- 7 Prečo by demolingvistické projekcie mali byť podkladom pre voľbu jazykovej politiky? 42
- 8 Ako má výučba cudzích jazykov vplyv na náklady spojené s migráciou? 44
- 9 Aké sociálno-ekonomické nerovnosti medzi rečníkmi rôznych jazykov sa musia riešiť vo verejných politikách? 46
- 10 V ktorých jazykoch by sa mala poskytovať zdravotná starostlivosť? 48
- 11 Sú náklady na jazykovú politiku dôležité? 50
- 12 Prečo sú počítačové simulácie užitočné pri výbere a navrhovaní komplexných jazykových politik? 52
- 13 Aké sú všeobecné právne dôsledky výskumu MIME? 54

1 Prečo nemôžu byť jazykové otázky ponechané na seba?

François Grin, Marco Civico Univerzita v Ženeve

Vzhľadom na zložitosť jazykových otázok je pre vlády lákavé povedať, že jazykové problémy sa vyriešia sama vyhnúť sa jazykovým rozhodnutiam. Nie je to však v skutočnosti možnosť, a to z jednoduchého dôvodu, že štáty nemôžu fungovať *bez* jazyka. Pri výkone spravodlivosti, vyberaní daní alebo oslobodení od dane používajú štáty jeden alebo viacero jazykov, ale nie ostatné jazyky; podľa definície rozhodujú o jazyku. Nikdy neexistuje nedostatok jazykovej politiky a dokonca aj tieto nevyhnutné rozhodnutia musia byť založené na spravodlivom zvážení výhod a nevýhod konkurenčných možností. Avšak, dva ďalšie dôvody často prichádzajú do hry. Prvým je, že mnohé štáty považujú za svoju povinnosť chrániť malé jazyky; druhým je, že keď v rovnakom priestore koexistujú viaceré jazyky, štáty musia často rozhodovať o svojich nárokoch proti materiálnym symbolickým zdrojom. Zo všetkých týchto dôvodov sa štáty musia zapojiť do jazykovej politiky.

Čo hovorí výskum?

Aby sme plne pochopili, že je potrebné, aby sa štáty zapojili do jazykovej politiky, musíme začať s tým, že vsúvislosť jazykovou rozmanitosťou ide o dva zjavné paradoxy. Prvým je, že zároveň klesá a rastie rozmanitosť. Objektívne klesá, pretože malé jazyky erodujú alebo dokonca zmiznú v dôsledku komplexnej interakcie viacerých sociálnych, politických a hospodárskych procesov, čo vedie k určitému stupňu homogenizácie. Zároveň sa zvyšuje rozmanitosť v subjektívnom vnímaní miliónov ľudí – najmä tých, ktorí žijú vo veľkých mestách s významným prísťahovalectvom.

Druhým paradoxom, ktorý pripomína prvý, je, že rozmanitosť možno považovať za hrozivú aj ohrozujúcu. Ako sme práve videli, niektorým jazykom hrozí vyhynutie alebo už zmizli a mnohé štáty správne považujú za jednu zo svojich povinností chrániť tieto jazyky. Zároveň prítomnosť rôznych jazykov v tom istom priestore nie je nevyhnutne mierovou realitou. Môže prebiehať súťaž o materiálne a symbolické zdroje a štáty sú často vyzvané, aby rokovali medzi rôznymi jazykmi. Či už ide o *ochranu a podporu* (pretože niektoré zložky rozmanitosti sú *ohrozené*), alebo o *rozhodcovské konanie a vymedzenie* (pretože niektoré zložky rozmanitosti sú nesprávne alebo správne vnímané ako *ohrozujúce* iných), štáty sa musia zapojiť do jazykovej politiky.

Ilustrácie a dôkazy

Takmer všetky prípady jazykovej politiky možno charakterizovať najmä ako „ochrana a propagácia“ alebo „rozhodca“, hoci tieto dve funkcie sa často spájajú.

Najmä ochrana a propagácia:

- * poskytovanie služieb írskemu jazyku v rámci *jazykového programu* írskych vlády¹;
- * uznanie právarečníkov používajúcich úradmi vo fínskom jazykovom zákone².

Najmä rozhodcovské konanie a vymedzenie:

- * regulácia používania francúzštiny a holandčiny na súdoch regiónu Brusel³;
- * poskytovanie voliteľných rodných jazykových kurzov navrejných školách v Hamburgu⁴;
- * ustanovenie kastilčiny ako úradného jazyka španielskeho štátu⁵;
- * ústavné uznanie stabilných jazykových hraníc jazykových regiónov vo Švajčiarsku⁶.

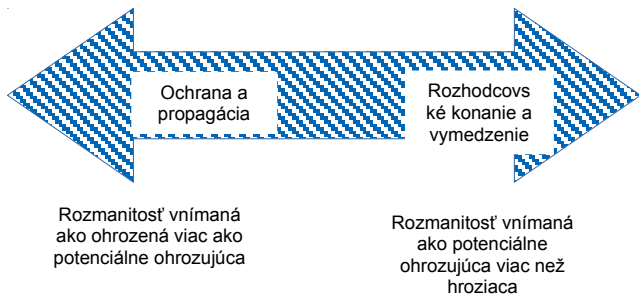
Ochrana aj rozhodcovské konanie:

- * ústavná ochrana vzdelávacích a kultúrnych práv maďarských rečníkov v Rumunsku⁷;
- * oslobodenie dánskej menšiny od prahu 5 % zastúpenia v krajinom sneme nemeckej spolkovej krajiny Šlezvicko-Holštajnsko⁸.

- 1 www.taoiseach.gov.ie/eng/Irish_Language_Policy/Official_Languages_Scheme_2016-2019.pdf
- 2 www.finlex.fi/en/laki/kaannokset/2003/en20031086.pdf
- 3 www.ejustice.just.fgov.be/eli/loi/1935/06/15/1935061501/justel
- 4 www.diver.uni-hamburg.de/-images/08122016-bericht-hube-ev.pdf
- 5 www.congreso.es/consti/constitucion/indice/titulos/articulos.jsp?ini=1&fin=9&tipo=2
- 6 www.admin.ch/opc/fr/classified-compilation/19995395/201702120000/101.pdf
- 7 www.admin.ch/opc/fr/classified-compilation/19995395/201702120000/101.pdf
- 8 www.verfassungen.de/de/sh/verfassung08-i.htm

Ipolitické dôsledky

Pre krajinu nie je možné, aby nemala jazykovú politiku. Vzťahuje sa to na nadnárodné subjekty, ako je Európska únia, a rozširujesa na akúkoľvek štruktúru, ktorá má právomoc nad ľuďmi v určitých oblastiach a musí komunikovať interne alebo externe. Po stanovení potreby jazykovej politiky sa musí vybrať, navrhnúť a vyhodnotiť na základe spoľahlivých zásad vypracovaných vo všeobecnej oblasti analýzy politiky a náležite prispôbených jazykovej politike. Medzi tieto zásady *patria najmä efektívnosť a rovnosť*, ktoré sa riešia v iných položkách tejto príručky.

Referencie a prehĺbenie

Arzoz, X. (Ed.) (2008). *Rešpektovanie jazykovej rozmanitosti v Európskej únii*. Amsterdam: John Benjamins.

Bayley, R., Cameron, R., & Lucas, C. (Eds.) (2013). Oxford: Oxford University Press.

Grin, F. (2003). Rozmanitosť ako paradigma, analytické zariadenie a politický cieľ. Vo W. Kymlicka & A. Patten (Eds.), *jazykové práva a politická teória* (s. 169 – 188). Oxford: Oxford University Press.

2 Je spoločný jazyk potrebný na vytvorenie životaschopnej demokracie?

Helder De Schutter, Nenad Stojanović, Sergi Morales-Gálvez, Katholieke Universiteit Leuven

Väčšina odborníkov na rozdelenú spoločnosť a inštitucionálnu koncepciu sa vo všeobecnosti zhoduje v tom, že je ťažšie vytvoriť a udržať stabilnú a funkčnú demokraciu v krajine s viacerými jazykmi a jazykovo roztrieštenými verejnými sférami než v homogénnejších krajinách. Britský filozof z 19. storočia John Stuart Mill napísal, že „medzi ľuďmi bez súcitu, najmä ak čítajú a hovoria rôznymi jazykmi, nemôže existovať jednotná verejná mienka, potrebná pre fungovanie zastupiteľskej vlády.“ V posledných rokoch výskumníci túto prácu opätovne potvrdili. Súčasný politický filozof Philippe Van Parijs napríklad tvrdí, že vznik spoločných dem, ktoré sa považujú za nevyhnutnú podmienku demokracie, je umožnený dostupnosťou spoločného jazyka. Tvrdí, že nemôže existovať „skutočná demokracia bez jazykovo zjednotených demo“ (Van Parijs, 2000, 236).

Čo nám výskum hovorí?

Musíme uznať, že hlboká jazyková rozmanitosť je výzvou pre demokraciu. Ale nie je to neprekonateľné. Príkladom je Švajčiarsko. Je toviacjazyčná krajina bez lingua franca, rozdobená do 26 kantónov, z ktorých všetky okrem štyroch sú oficiálne neilinguálne. Krajina má štyri národné jazyky (nemčina, francúzština, taliančina a románčina) a štyri jazykové odlišné verejné sféry. Napriek tomu sa všeobecne považuje za jednu z najstabilnejších a najúspešnejších demokracií v súčasnom svete. Akademiци majú tendenciu brať za samozrejmosť úspech švajčiarskeho modelu demokracie. Vo všeobecnosti majú oveľa menší záujem o úspechy a radšej sa zameriavajú na zložité prípady. To znamená, že jedna vec je mať demokraciu, ktorá funguje len s dvoma alebo tromi úradnými jazykmi. Dosiiahnutie rovnakého cieľa v prítomnosti mnohých ďalších jazykov je problematickejšie.

Predovšetkým, aby sa EÚ stala životaschopnou demokraciou, musí sa zaoberať otázkou viacjazyčnosti, pretože má 24 úradných jazykov a nemá oficiálnu lingua franca.

Ilustrácie a dôkazy

Hlboko viacjazyčné krajiny ako Kanada a Belgicko zaznamenali v posledných desaťročiach značné ťažkosti (pozri referendum o suverénite v Quebecu z roku 1995, patovú situáciu inštitúcií a vzostup flámskeho nacionalizmu v Belgicku od sedemdesiatych rokov). Tento argument by sa mohol rozšíriť na krajiny ako Spojené kráľovstvo (so Škótskom), Španielsko (s Katalánskom a Baskickom) alebo India, ale v týchto spoločnostiach existuje aspoň jedna lingua franca – angličtina, španielčina, hindčina – ktoré väčšina ľudí hovorí alebo aspoň chápe, čo nie je prípad Belgicka a Kanady. Výskumní pracovníci, ktorí preskúmali prípad Švajčiarska, pokiaľ ide o riadenie etnolingvistickej rozmanitosti, vo všeobecnosti pripisujú jeho úspech federalizmu a/alebo takzvanému „sociatívnemu“ charakteru jeho inštitúcií na základe rozdelenia moci, skupinovej autonómie, pomerného rozdelenia parlamentných kresiel a verejných pracovných miest a veto menšín (Lijphart, 1977). Hoci súhlasíme s tým, že federalizmus je dôležitou inštitúciou, nemôže sám osebe vysvetliť stabilitu švajčiarskej demokracie. Federálne krajiny potrebujú vhodné inštitúcie, aby vyvážili odstredivé trendy. Túto rovnováhu neponúkajú, ako tvrdíme, konsociatívne inštitúcie, ale centrálni inštitúcie (pozri Horowitz 1985; Stojanović 2009).

Na záver si myslíme, že spoločnosti, ktoré nemajú spoločnú lingua franca, potrebujú, aby sa stali a/alebo zostali životaschopnými demokraciami aj iné inštitúcie – nielen federalizmus a konsociácia. Na základe väčšinového pravidla potrebujú najmä centrálnu inštitúciu. (Samozrejme, mali by byť doplnené systémom bŕzd a protiváh, najmä súdov, s cieľom vyhnúť sa „väčšinou tranny“ a chrániť práva menšín.)

Ipolitické dôsledky

Medzi centretálnymi inštitúciami a mechanizmami si myslíme na priame a populárne voľby prezidenta a časté využívanie priamych demokratických nástrojov zdola nahor, ako sú ľudové iniciatívy a referendá, a môžu prispieť k harmonickému riadeniu jazykovej rozmanitosti v členských štátoch a implicitne v Európskej únii ako celku. Takéto inštitúcie by mohli podporiť vznik jednotného systému strán a systému strán založeného na viacjazyčných stranách, a nie na jednojazyčných stranách. Nedávne reformy zavedené v

EÚ Lisabonskou zmluvou v roku 2009 – nepriame voľby predsedu Európskej rady a zavedenie európskych občianskych iniciatív – sú práve týmto smerom. Sú však pravdepodobne nedostatočné (predseda nie je volený priamo občanmi EÚ; úspešné európske iniciatívy občanov nie sú záväzné a nevyvolávajú ľudové hlasovanie) s cieľom podporiť skutočne viacjazyčný systém európskych strán a centrickú demokraciu. Ďalšou sľubnou myšlienkou, ktorú nedávno (apríl 2017) obnovila talianska vláda a ktorú podporil francúzsky prezident Emmanuel Macron a nemecký vedúci predstaviteľ sociálnych demokratov Martin Schultz, je prideliť 73 britských kresiel v Európskom parlamente, ktoré zostanú voľné po brexite, jedinému volebnému obvodu pre celú EÚ. Dúfame, že by to mohlo poskytnúť dostatočné stimuly pre strany, aby predkladali nadnárodné viacjazyčné zoznamy vo voľbách do Európskeho parlamentu alebo sa dokonca stali skutočne európskymi a viacjazyčnými stranami.

Referencie a prehĺbenie

- Lijphart, A. (1977). *Demokracia v plurálnych spoločnostiach*. New Haven: Univerzitná tlač v Yale.
- Reilly, B. (2012). Inštitucionálny návrh pre rôznorodé demokracie: Consociationalizmus, Centripetalizmus a komunizmus v porovnaní. *Európska politická veda*, 11, 259 – 270.
- Stojanović, N. (2009). Je demokracia možná vo viacjazyčnej krajine? Švajčiarske skúsenosti a paradox priamej demokracie. V D. Sinardet & M. Hooge (Eds.) *Je demokracia životaschopná bez jednotného verejného názoru?* Brusel: Re-Bel e-book 3.
- Van Parijs, P. (2000). Musí byť Európa belgická? O demokratickom občianstve vo viacjazyčných oblastiach. V I. Hampsher-Monk & C. McKinnon (Eds.) *Dopyty na občianstvo* (s. 135 – 153). Londýn: Kontinuum.

3 Dokáže „voľný trh“ zvládnuť jazykovú rozmanitosť?

Bengt-Arne Wickström, Michele Gazzola, Torsten Templin, Humboldt-Universität zu Berlin

Vo všeobecnosti neexistujú žiadne dobré dôvody na intervenciu spontánnych interakcií medzi jednotlivcami, keď výsledky týchto interakcií ovplyvňujú iba zúčastnené osoby. Platí to najmä v prípade, keď sa s tovarom a službami obchoduje na trhoch. V prípade mnohých tovarov a služieb to však tak nie je. V prípade určitých výrobkov, ako je letecká doprava alebo národná obrana, vo všeobecnosti neexistuje žiadny trh. Aj keď existujú trhy, spotreba jednotlivca alebo výroba určitého tovaru jedným podnikom môže ovplyvniť blaho iných alebo zisky iných podnikov. V takýchto prípadoch sú nekoordinované individuálne rozhodnutia pre spoločnosť zriedka optimálne a je potrebná určitá koordinácia. Tento rozdiel medzi výsledkami individuálneho správania a kolektívnym optimizmom odôvodňuje kolektívne konanie.

Čonám výskum hovorí ?

V takýchto prípadoch ekonómovia hovoria o „zlyhaní trhu“. Zlyhanie trhu majú rôzne formy vrátane vedľajších účinkov trhových transakcií, asymetrických účastníkov trhu a chýbajúcich alebo neúplných trhov s určitým tovarom. Tento jav má spoločné, ževýpočet osoby, ktorá individuálne váži výhody a náklady, zanedbáva účinok, ktorý má jeho konanie na iných. V dôsledku toho sú kumulatívne prínosy pre seba a pre všetky ostatné jej činnosti podhodnotené („pozitívna externalita“) alebo nadhodnotené („záporná externalita“). V prvom prípade neprijíma určité opatrenia, ktoré prinášajú viac výhod ako náklady pre spoločnosť ako celok; v druhom prípade prijíma opatrenia, ktorých náklady prevyšujú výsledné výhody pre spoločnosť. Ak sa rozhodnutie týka dodania tovaru alebo poskytnutia služieb, vedie to k nedostatočnému dodaniu v prvom prípade a k nadmernej ponuke v druhom prípade. Individuálne správanie teda spravidla nevedie k kolektívnemu optimálnemu.

Ilustrácie a dôkazy

To, o čom tu diskutujeme, je špecifický typ „externosti“ (pozitívneho), ku ktorému dochádza v prípade tzv. kolektívnych alebo verejných statkov. Kolektívny tovar je tovar, ktorý môže konzumovať alebo oceniť každý jednotlivec bez toho, aby sa znížili možnosti iného jednotlivca konzumovať ten istý tovar. Klasickými príkladmi sú televízne programy alebo estetické potešenie vyplývajúce z obdivu umeleckého diela. Podobne, verejné statky súvisiace s jazykom zahŕňajú dostupnosť verejných listín alebo pouličných značiek v

menšinovom jazyku. Príspevok osoby k poskytovaniu dvojjazyčných pouličných značiek by bol prínosom pre všetkých, ktorým by tieto označenia pomohli, ale táto osoba by pri rozhodovaní o svojom príspevku brala do úvahy len svoju vlastnú výhodu, a preto by výška jej príspevku bola nižšia ako celková generovaná výhoda. Ak sa každý človek rozhodne sám, viedlo by to k nízkym dobrovoľným príspevkom (ak existujú). Na druhej strane, ak by ľudia konali kolektívne, mohli by sa ľahko dohodnúť na inom lepšom výsledku. Keďže potrebné rokovania by mohli byť dosť nákladné, rozhodovací orgán môže byť koordinátorom.

Pozrime sa na jednoduchý príklad: Apollon („A“) prevádzkuje grécku reštauráciu a Daphne („D“) nočný bar v tej istej gréckej štvrti. Aby prilákali zákazníkov, zaviedli plagáty, ktoré nasmerujú turistov do ich okolia. Čím vyššie sú peniaze vynaložené na znamenia, tým viac ľudí bude informovaných. Tým, že vynakladajú 5 000 EUR, priťahujú ľudí z centra mesta; 10 000 EUR ľudia žijúci v strednom kruhu mesta; 15 000 EUR pre každého z vonkajších oblastí; a za 20 000 EUR, ľudia z celého mesta.

Apollon a Daphne sa môžu rozhodnúť, že nebudú prispievať žiadnou sumou, alebo sumou 5 000 EUR alebo 10 000 EUR na každého; celkovo by bolo k dispozícii 0, 5 000, 10 000, 15 000 alebo 20 000 EUR. Oba priradujú určité hodnoty znakom. Daphne ohodnotí označenia v strede na 4 000 EUR, v priemere na 8 000 EUR atď. a Apollon sa domnieva, že označenia v strede dosahujú výšku 3 000 EUR, v rámci priemerného kruhu 6 000 EUR atď. Hrubé dávky (v tisícoch eur) získané pre každú z nich sú uvedené v ľavej časti vyššie uvedeného údajov pre rôzne úrovne ich príspevkov.

Príspevky sa musia odpočítavať od hrubých dávok, aby sa dosiahli čisté pozitívky, ako je znázornené na pravej strane čísla. Ak Apollon zaplatí 5 000 EUR, je jasné, že Daphne dosahuje najvyššie čisté výhody (ekvivalent 40 000 EUR) tým, že nič neprinesie. Vzťahuje sa to na akýkoľvek príspevok spoločnosti Apollon. Apollonovo správanie je symetrické. V tomto prípade sa nenainštaluje žiadne znamenie.

Koordinovaným opatrením by sa mohol zlepšiť príspevok vo výške 5 000 EUR alebo 10 000 EUR,

Daphne 10000 EUR a Apollo 5 000 EUR. Najvyššia agregovaná čistá hodnota sa dosiahne, ak každý z nich prispeje 10 000 EUR inštaláciou panelov všade.

Verejné listiny sú ďalším príkladom tovaru súvisiaceho s jazykom, ktorého použitie v podstate vytvára symbolickú hodnotu. Pre mnohých ľudí sú však veľmi dôležité pravidlá týkajúce sa symbolických aspektov, ako je oficiálny názov krajiny alebo dôležité inštitúcie v rôznych jazykoch.

Politické dôsledky

Vzhľadom na externality vyplývajúce z individuálnych rozhodnutí týkajúcich sa poskytovania mnohých tovarov súvisiacich s jazykom by jazyková politika nemala byť ponechaná na spontánne interakciu jednotlivcov. Je potrebná koordinovaná činnosť a verejný sektor zohráva dôležitú úlohu.

		A		
		0	5	10
D	0	0	3	6
	5	4	8	12
	10	8	12	16
	10	8	12	16

		A		
		0	5	10
D	0	0	-2	-4
	5	-1	3	7
	10	-2	2	6
	10	-2	2	6

Hrubý individuálny zisk (vľavo) a čistý individuálny zisk (vpravo)

Referencie a ďalšie čítania

- Grin, F. (2003). *Ekonomía a jazykové plánovanie. Aktuálne otázky v jazykovom plánovaní*, 4, 1 – 66. [Reprinted In Ricento, T. (Ed.) (2015). *Jazyková politika a plánovanie: Kritické koncepty v lingvistiké*. New York: Routledge.]
- Hindriks, J. & Myles, G. D. (2006). *Stredná verejná ekonomika*. Cambridge: Tlačová správa MIT.
- Wickström, B.A., Templin, T., & Gazzola M. (nastávajúca). *Ekonomický prístup k jazykovej politike a jazykovej spravodlivosti*. V M. Gazzola, T. Templin, & B.-A. Wickström (Eds.), *jazyková politika a jazyková spravodlivosť: Ekonomické, filozofické a sociolingvistické prístupy*. Heidelberg: Springer.

4 Prečo je dobrá typológia užitočná pri výbere a navrhovaní jazykových politík?

François Grin, Marco Civico, Ženevská univerzita

Rovnako ako akákoľvek iná politika, jazykové politiky prichádzajú v mnohých rôznych formách v závislosti od ich kontextu, cieľov a spôsobu prevádzky. To vyvoláva otázku, ako ich opisujeme a klasifikujeme. Jednoduché typológie však nie sú vždy dostatočné. Pri navrhovaní integrovaného plánu jazykovej politiky môže byť užitočná podrobnejšia klasifikácia, pretože nás zaväzuje špecifikovať mnohé prvky politiky, ktoré by sa inak zanedbávali. Namiesto zamerania sa na jeden rozmer by skutočne užitočná typológia mala spájať niekoľko dimenzií a každé politické opatrenie by sa malo opísať podľa jednotlivých rozmerov.

Čo nám hovorí výskum?

V jazykovej politike nie je žiadny zoznam uzavretých rozmerov ani a priori. Na čom záleží a akojemne zakoreniť sociolingvistickú realitu v rámci každej dimenzie, bude závisieť od miestnych podmienok. Osem dimenzií (niektoré klasiky, iné novšie) sú však vo všeobecnosti relevantné v špecifických situáciách pri navrhovaní integrovaného plánu jazykovej politiky:

1. Doména je konvenčnou kategorizáciou ľudskej činnosti, v ktorej sa používajú konkrétne jazyky. Domény možno identifikovať viac-menej jemne. Ako východiskový bod môžeme začať hlavnými oblasťami, ako sú „vzdelávanie“, „súdny systém“, „správa verejnej služby“, „médiá“, „kultúra“, „hospodárska činnosť“ a „sociálny život“.
2. Sféra, ktorá rozlišuje medzi politikami zameranými predovšetkým na používanie jazykov v súkromnej, verejnej alebo štátnej sfére.
3. Účinky na dobré životné podmienky, v ktorých sa rozlišuje medzi opatreniami, ktoré sa zameriavajú predovšetkým na efektívne pridelovanie zdrojov alebo spravodlivé rozdelenie zdrojov.
4. Realizovateľné ciele, t. j. premenné, ktorými má politika fungovať: väčšina opatrení jazykovej politiky sa zameriava na schopnosť ľudí používať jazyk (t. j. ich zručnosti), príležitosti, ktoré musia používať (napríklad, koľko oblastí môžete urobiť?) a ukazovateľ skutočnej túžby ľudí používať menšinový jazyk.
5. Ekonomické neuróny objektov politiky. Tento hospodársky charakter možno rozdeliť na podrozmary, ako sú „tovar“ verzus „služby“, „prínosy“ verzus „náklady“ alebo „vstupy“ verzus „výstupy“ verzus konečné „výsledky“ politického opatrenia). Hospodárska povaha je široký pojem, ktorý zahŕňa

nielen materiálne alebo finančné hodnoty, ale aj symbolické hodnoty.

6. Nástroj, v ktorom sa rozlišuje medzi „objednávkou a kontrolou“, ktorá charakterizuje povinné politiky (napr. ak je potrebné zabezpečiť preklady súdnych konaní) a „stimulmi“, v ktorých sa subjekty vyzývajú, aby používali určité jazyky (napr. ak úradníci dostanú bonus, ak sa stanú dvojjazyčnými).

7. Typ, v ktorom sa rozlišuje medzi plánovaním korpusu a plánovaním stavu (nariadenia o postavení rôznych jazykov vo vzájomnom vzťahu, napr. pokiaľ ide o oficiálne uznanie, používanie vo vzdelávacom systéme, na trhu práce atď.).

8. Intralingvistické zameranie intervencie (napr. perorálne použitie verzus písomné; výber systému písania, pravopisnej reformy, lexikografického alebo terminologického vývoja atď.).

Ilustrácie a dôkazy

Vzhľadom na prítomnosť veľkého počtu obyvateľov narodených v zahraničí a sociálno-ekonomicky rozmanitého obyvateľstva je mesto Ženeva veľmi viacjazyčné, hoci jeho jediným úradným jazykom je francúzština. Politikou mesta je zvýšiť povedomie detí o predškolskom vzdelávaní (ktoré je dotované mestom). Táto politika sa vykonáva ako súčasť projektu *Jazykový prebudenie*, ktorý zahŕňa plagáty, príbehy, spev a iné aktivity, ktoré umožňujú deťom objavovať jazyky uvedených tried (Candelier, 2003).

Ako opatrenie jazykovej politiky možno projekt *jazykového prebudenia* charakterizovať takto:

1. Pole: vzdelávanie (predškolské)
2. Guľa: prevažne štát („jazykové prebudenie“ sa poskytuje v zariadeniach podporovaných samosprávou).
3. Dobré — bytie Účinky: hlavne distribúcia (uznanie rovnakej dôstojnosti jazykov)
4. Cieľová premenná: primárne zamerané na postoje detí k jazykovej rozmanitosti
5. Hospodárska povaha: poskytovanie netrhovej služby
6. Nástroj: najmä „objednávka a kontrola“ (zamestnanci sa dôrazne vyzývajú, aby používali jazykové prebudenie; deti alebo rodičia sa nemôžu siahnuť)
7. Typ: jazykový status

8. Intralingvistická orientácia: hlavne ústna, alternatívne písomná-receptívna

Politickédôsledky

Je užitočné opísať politické opatrenia s použitím súboru rozmerov, ktoré sú dostatočne veľké na to, aby:

- ▶ identifikovať dôsledky navrhovaného opatrenia a zabrániť nezrovnalostiam v rámci tohto opatrenia;
- ▶ zabezpečiť súlad medzi rôznymi opatreniami, a teda konzistentnosť jazykovej politiky ako celku;
- ▶ správne identifikovať prejavy zložitosti, ktoré je potrebné vziať do úvahy;
- ▶ uľahčiť identifikáciu porovnateľných predchádzajúcich opatrení pre relevantnejšie monitorovanie účinkov novej politiky;

Jazyky sa zviditeľňujú prostredníctvom umiestňovania viacjazyčných uvítacích značiek, písania viacjazyčných informačných letákov pre rodičov a podnecovania detí, aby zdieľali určité slová vo svojom materinskom jazyku.

Jazyky sú vypočítané prostredníctvom piesní a rýmov (ktoré zamestnanci sú povzbudzovaní, aby ich zbierali od rodičov)

Jazyky sú spievané: počúvanie a spev piesní v rôznych jazykoch, deti sa postupne učia identifikovať ich

Jazyky sanazývajú „s“ pomocou dvojjazyčných historických kníh, ktoré umožňujú používanie slov z rôznych jazykov

Jazyky sú napísané a pozornosť detí sa upriamuje, či už v triede alebo počas výletov, na textové prvky napísané v rôznych jazykoch, prípadne s použitím rôznych abeced.

Jazyky sa pohybujú medzi školou a rodičmi, ako aj medzi deťmi prostredníctvom požičiavania kníh a CD v rôznych jazykoch.

PRÍKLADY STRATÉGIÍ JAZYKOVÉHO POVEDOMIA V ŽENEVSKÝCH MATERSKÝCH ŠKOLÁCH.

Zdroj: ville-geneve.ch/themes/petite-enfance-jeunesse-loisirs/petite-enfance/eveil-langues

- ▶ Uznať úlohu rôznych aktérov v rámci administratívy a občianskej spoločnosti uľahčiť ich účasť na navrhovaní a vykonávaní politík.

Mal by sa vytvoriť interdisciplinárny tím, ktorý by charakterizoval každé politické opatrenie v širšom akčnom pláne.

Referencie a prehĺbenie:

Candelier, M. (2003) (Ed.). *Prebúdzanie jazykana základnej škole. Evlang: preskúmanie európskej inovácie*. Brusel: Z Boecku.

Cassels Johnson, D. (2013). *Jazyková politika*. Basingstoke: Palgrave Macmillan.

Gazzola, M. & Grin, F. (2017). Porovnávacía jazyková politika a hodnotenie. V G. González Núñez & R. Meylaerts (Eds.), *preklad a verejná politika* (s. 83 – 112). Londýn: Routledge.

Hult, F. & Cassels Johnson, D. (2015). *Výskumné metódy v jazykovej politike a plánovaní: Praktická príručka*. Chichester, Spojené kráľovstvo: Wiley-Blackwell.

5 Ako identifikovať a merať jazykovú nevýhodu?

Brian Carey, Andrew Shorten, Univerzita v Limericku

Hlavnou výzvou pre verejné politiky na podporu mobility a začlenenia je nájsť spôsoby, ako riešiť sociálne znevýhodnenia spôsobené jazykovými znalosťami občanov. Niekedy je ľahké rozpoznať, keď sú ľudia znevýhodnení z jazykových dôvodov, napríklad keď sa prisťahovalci, ktorí nehovoria prevládajúcim jazykom, nemôžu zúčastňovať na verejnom živote. Vzhľadom na to, že niektoré jazykové nevýhody nie sú okamžite viditeľné, je však potrebná široká zhoda na tom, ako ich identifikovať a merať.

Čonám hovorí výskum?

Teoretická práca vykonaná v rámci projektu MIME naznačuje, že existujú rôzne spôsoby identifikácie a merania jazykových nevýhod (Carey, pripravovaná; Skrátene, 2017). Intuitívnym prístupom je preskúmať počet ľudí, s ktorými môže niekto efektívne komunikovať. Nazývame to model komunikačných príležitostí a môže byť užitočným ukazovateľom pre subjekty s rozhodovacou právomocou, pretože sociálne nevýhody a potenciálne komunikačné príležitosti sú často negatívne korelované. Tento model však môže byť zavádzajúci, pretože niekto sa môže uspokojiť so svojou situáciou, aj keď je schopný komunikovať s relatívne malým počtom ľudí. Na vyriešenie tohto problému by sme namiesto toho mohli použiť model spokojnosti preferencií, v ktorom sa uvádza, že osoba je v jazykovej nevýhode, ak nie je schopná robiť to, čo chce z jazykových dôvodov, napríklad keď osoba nie je schopná získať uspokojivú prácu vo svojej preferovanej oblasti zamestnania, pretože nemá znalosti cudzích jazykov. Tento prístup by však mohol byť zavádzajúci, pretože naznačuje, že tí, ktorí sú spokojní s obmedzenými možnosťami, nie sú znevýhodnení.

Na druhej strane, tento problém možno vyriešiť porovnaním ľudí podľa ich schopnosti získať prístup k zoznamu sociálne akceptovaných zdrojov alebo výsledkov. Napríklad v rámci modelu prístupu k zdrojom je obmedzené pracovné príležitosti z jazykových dôvodov formou jazykovej nevýhody bez ohľadu na preferencie alebo komunikačné príležitosti, pretože jedna je v nevýhode v porovnaní so získaním všeobecne oceňovaného zdroja – príjmu. Zároveň sa model prístupu spôsobilosti uskutočňuje rovnakým spôsobom, ale namiesto toho, aby sa pýtal, čo osoba má alebo je schopná získať, pýta sa, čo je schopná byť a robiť. Jeho zoznam preto pozostáva z výsledkov, ako je dobré zdravie alebo kontrola

životného prostredia, a naznačuje, že jazyková nevýhoda vzniká preto, že osoba z jazykových dôvodov nemá skutočnú slobodu robiť tieto veci.

Ilustrácie a dôkazy

V tabuľke sú zhrnuté niektoré atrakcie a nedostatky každého modelu. Rozdiely medzi nimi možno ilustrovať zväznením prisťahovalca, ktorý nehovorí prevládajúcim miestnym jazykom, ale napriek tomu je spokojný so svojím životom a prácou. Zatiaľ čo prvé dva modely sa líšia, pokiaľ ide o to, či je jazykovo znevýhodnená, posledné dva modely vyvodzujú rôzne závery v závislosti od zdrojov a výsledkov použitých na porovnanie ľudí. Ak sa napríklad zahrnú zdroje, ako je politický hlas alebo výsledky, ako je napríklad príležitosť zúčastniť sa na verejnom živote, mohli by sme dospieť k záveru, že sú znevýhodnené, a to aj napriek svojej nedostatočnej nespokojnosti.

Ipolitické dôsledky

Rôzne modely môžu byť vhodné na rôzne účely. Napríklad model komunikačných príležitostí využíva ľahko dostupné informácie, a preto môže byť vhodný na rozhodnutie o tom, kde sa majú zamerať na programy väčšinového jazykového zdelávania. Na druhej strane si prístup založený na kapacite vyžaduje viac informácií, ale mohol by pomôcť lepšie pochopiť potreby zraniteľných skupín, ako sú starší prisťahovalci, ktorí nehovoria miestnym jazykom. Jednou zo zaujímavostí modelu spokojnosti preferencií je zároveň to, že by mohol odrádzať od vykonávania politik, ktorých ciele nie sú široko podporované, ale môže to urobiť len vtedy, ak budú mať rozhodovacie orgány prístup k spoľahlivým a komplexným informáciám o skutočných preferenciách občanov. Napokon, modely prístupu k pridelovaniu zdrojov a kapacity sú najužitočnejšie pri posudzovaní celkovej spravodlivosti jazykového usporiadania spoločnosti.

Hoci môže byť ťažké dosiahnuť široký sociálny konsenzus o zdrojoch alebo výsledkoch, ktoré sa majú zahrnúť, a o tom, ako ich klasifikovať, napriek tomu môže byť možné vytvoriť sociálne minimum dosiahnutím konsenzu o niektorých z nich.

Referencie a prehĺbenie:

Carey, B. (nastávajúci). Model preferenčnej spokojnosti jazykovej výhody. *Kritické preskúmanie*

Skrátenie, A. (2017). Štyri koncepcie jazykovej

Model	Vymedzenie pojmu	Výhody	Nevýhody
Možnosti komunikácie	A má jazykovú výhodu oproti B, keď A je schopný komunikovať s viacerými ľuďmi.	Intuitívne a preto široko akceptované. Jednoduché použitie.	Niekedy neintuitívne.
Spokojnosť s preferenciami	A má jazykovú výhodu v porovnaní s B, keď sú z jazykových dôvodov splnené preferencie A vo väčšej miere.	Intuitívne a preto široko akceptované. Silné morálne ospravedlnenie.	Niekedy neintuitívne. Ťažko sa prihlásiť.
Prístup k zdrojom	A má jazykovú výhodu oproti B, keď mu jazykový repertoár A ponúka lepší prístup k dôležitým zdrojom.	Ľudia sa porovnávajú podľa rovnakých kritérií, morálne významných a prístupných verejnosti.	Sociálna nezhoda o relatívnom význame zdrojov. Môže byť ťažké použiť.
Prístup založený na kapacite	A má jazykovú výhodu v porovnaní s B, kde jazykový register A uľahčuje vykonávanie hodnotných ľudských funkcií.	Ľudia sa porovnávajú podľa rovnakých, morálne významných, verejne prístupných a všeobecne akceptovaných kritérií.	Sociálna nezhoda o relatívnom význame operácií. Môže byť ťažké uplatniť

6 Čo je „komplexný prístup“ k výberu a navrhovaniu jazykových politík?

Marco Civico, François Grin, Ženevská univerzita

Prijatie komplexného prístupu znamená rozšírenie tradičného prístupu na prepojenie medzi „postupnými“ politickými rozhodnutiami a ich „postupnými“ výsledkami. Zatiaľ čo prvé z nich sú navrhnuté tak, aby ovplyvnili druhý cieľ (politiky stále sledujú určité ciele), prepojenie medzi nimi je vo všeobecnosti zložitejšie, ako sa predpokladá v konvenčných teóriách. Zároveň môže byť realita poľa veľmi odlišná. Z týchto dvoch dôvodov neexistuje jednotná politika a komplexné prístupy sú odpoveďou na túto výzvu. To platí pre všetky druhy politík. „Usmernenia pre hodnotenie vplyvu“, ktoré uverejnila Európska komisia v roku 2009, sú v skutočnosti už dosť explicitné, v ktorých sa uvádza, že pri vykonávaní a hodnotení politík by sa mali vždy zohľadňovať environmentálne, hospodárske a sociálne vplyvy, ako aj akékoľvek vonkajšie faktory, ktoré môžu mať pozitívny alebo negatívny vplyv na politiku. Napriek tomu, že tvorcovia politík často uznávajú zložitosť, zriedkavo sa uvádza formálna definícia, nieto analytický rámec.

Čo nám hovorí výskum?

Výskum teórie zložitosti ukazuje, že jazykové otázky spĺňajú niekoľko špecifických kritérií, a preto sa považujú za zložité otázky. Jazykové problémy majú okrem iného nelineárnu dynamiku (napr. procesy, ako je osvojovanie si jazyka, obmedzenie jazyka a uchovávanie jazykov sa môže zrýchliť alebo spomaliť a niekedy zvrátiť). Vyznačujú sa slučkami spätnej väzby (premýšľajte o používaní samoživného jazyka) a majú rôzne charakteristiky na rôznych úrovniach agregácie (napríklad komunikačné potreby osoby a potreby spoločnosti sú odlišné).

Vymedzenie komplexného intervenčného plánu znamená okrem iného uznať, že jazykové otázky vždy vyvolávajú otázky týkajúce sa iných oblastí, ako je vzdelávací systém, právne ustanovenia, demografický vývoj a vývoj na trhu práce. Jazykové politiky majú vždy vedľajšie účinky mimo jazykovej sféry. Teória zložitosti nám hovorí, že dobre cieleňá a účinná politika musí uznať zložitú sieť, ktoré spájajú jazykové otázky s nejazykovými príčinami a následkami.

Ilustrácie a dôkazy

Jazykovým politikám sa niekedy nepodarí dosiahnuť svoj cieľ (ciele) z dôvodu ich nedostatočnej zložitosti; komplexné integrované politiky sa vo všeobecnosti zlepšujú. Napríklad politika írskeho jazyka po nezávislosti sa vo všeobecnosti považuje za politiku,

ktorá mala neuspokojivé výsledky v tom, že bola príliš zameraná na školský kontext a najmä na zanedbávané nepedagogické premenné (ako sú postoje k írskemu jazyku). Na druhej strane sa podpora Euskery v Baskicku ukázala byť úspešnejšia, pretože plán jazykovej politiky zahŕňal nielen opatrenia týkajúce sa škôl, ale aj kurzy pre dospelých, vytváranie ad hoc inštitúcií a kampane na zvyšovanie povedomia.

Politické dôsledky

Všeobecnou zásadou je, že musíme vypracovať politiky „tak zložité, ako sa riešia“. To sa premieta do niektorých praktických usmernení pre politiky týkajúce sa jazyka.

Počas fázy výberu a návrhu:

► Jazykové problémy nikdy nie sú „iba“ jazykové problémy. Pred vypracovaním intervenčnej stratégie sa musí zriadiť interdisciplinárna skupina, ktorá posúdi rozsah, v akom sa daná otázka týka rôznych oblastí, posúdi úroveň požadovanej spolupráce a určí súbor komplexných ukazovateľov potrebných na monitorovanie a hodnotenie.

► Akčný plán by nemal byť založený výlučne na jazykových disciplínach. Tím zodpovedný za jeho rozvoj musí byť interdisciplinárny, pričom odborníci pracujú na jazykovej problematike z rôznych uhlov pohľadu.

Počas fázy vykonávania a po nej:

► politika by sa mala monitorovať, aby sa overilo, či sa program vykonáva správne, a aby sa overilo, či existuje primeraný tok informácií medzi rôznymi útvarmi, aby sa zabezpečila stála úprava. Z výskumu komplexnosti vyplýva, že k zmenám nedochádza pravidelne. Dlhé obdobia bez zmeny sa môžu striedať s náhlymi a dramatickými zmenami (v „bodoch preklopenia“).

► hodnotenie ex post musí byť súčasťou celkového návrhu. Mal by posúdiť priamy vplyv politiky, ako aj jej vplyv na nejazykové premenné, aby sa systematickejšie identifikovali neočakávané alebo neúmyselné účinky (alebo ich absencia).

Proces je zhrnutý v nasledujúcom diagrame.

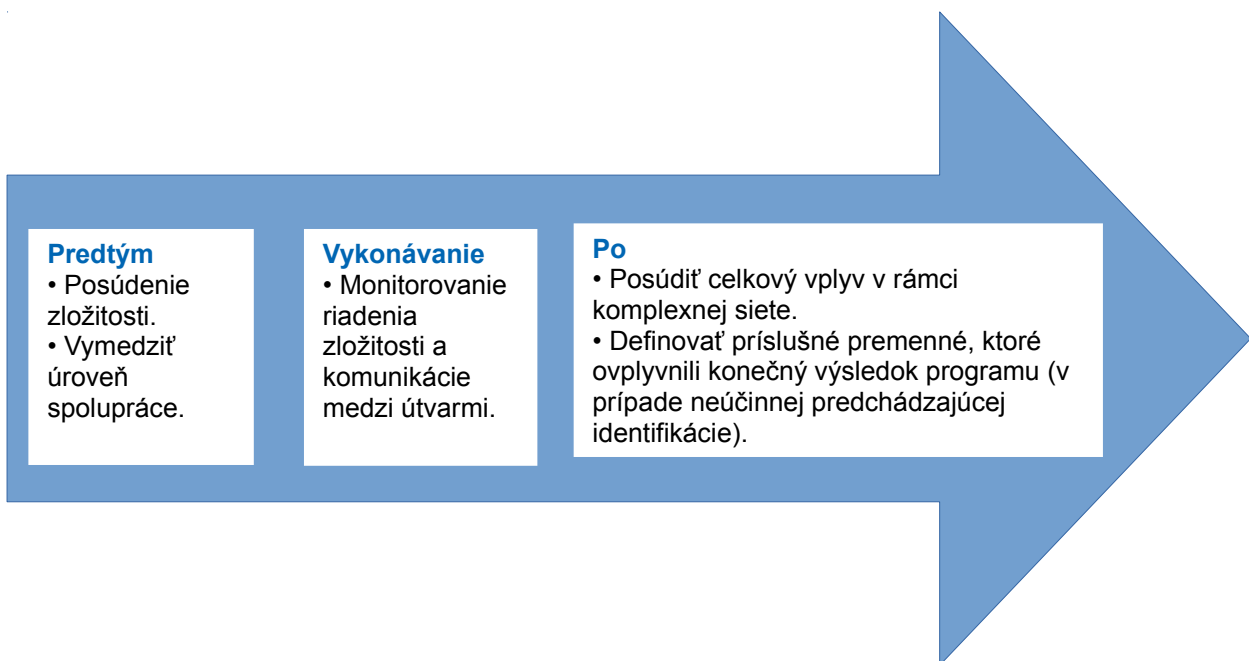
Referencie a prehĺbenie:

Európska komisia (2009). *Usmernenia pre posudzovanie vplyvu*. SEK(2009) 92.

Geyer, R. & Cairney, P. (Eds.) (2015). *Príručka o komplexnosti a verejnej politike*. Cheltenham: Edward Elgar.

Gazzola, M. & Grin, F. (2017). Porovnávací jazyková politika a hodnotenie. V G. González Núñez & R. Meylaerts (Eds.). *Preklad a verejná politika* (s. 83 – 112). Londýn: Routledge.

Miestnosť, G. (2011). *Zložitosť, inštitúcie a verejná*

politika. Agilné rozhodovanie v búrlivom svete. Cheltenham: Edward Elgar.

7 Prečo by demolingvistické projekcie mali byť podkladom pre voľbu jazykovej politiky?

László Marác, Universiteit van Amsterdam

Vo väčšine európskych akademických a verejných diskusií sa zdá byť zrejmé, že lingua franca musí dominovať a bude to angličtina. Okrem problematických charakteristík akejkoľvek formy jazykovej hegemonie (bez ohľadu na dominantný jazyk) geopolitické konštelácie, ktoré menia silu, nemusia nevyhnutne podporovať tento scenár – vrátane pokračujúceho rozširovania globálnej angličtiny. Hegemónska pozícia anglického jazyka vychádza z rastúceho vplyvu anglicky hovoriacich krajín v 20. storočí (Phillipson, 2009). Očakáva sa však, že v 21. storočí sa táto politická a hospodárska nadvláda zmenší a nie je jasné, či úloha angličtiny zostane nesporná.

Čo nám hovorí výskum?

20. storočie podporilo politickú a komerčnú expanziu anglicky hovoriacich krajín. Komentátori tvrdili, že pozícia angličtiny bude spochybnená vzhľadom na skutočnosť, že svetová nadvláda Spojených štátov prekročila svoj vrchol na začiatku 21. storočia (Moul and Morris, 2003 Ostler, 2006). Ostler (2010) tiež naznačuje, že vývoj jazykových technológií, najmä strojového prekladu, oslabí význam globálnej lingua franca. To umožní ďalším širším komunikačným jazykom získať globálne postavenie lingua franca alebo aspoň udržať si svoje postavenie ako dôležitého faktora v komunikácii zo strany lingua franca na regionálnej úrovni vrátane územia Európskej únie (EÚ). Postupný vývoj rovnováhy geopolitickej moci pravdepodobne povedie k zvýšeniu vplyvu na svetové záležitosti niektorých štátov alebo konzorcií štátov.

Demokratická váha EÚ sa znižuje, ale zostáva významným hospodárskym aktérom. Ďalšie skupiny štátov, ako napríklad Šanghajska organizácia pre spoluprácu alebo Eurázijska únia, pravdepodobne získajú väčší vplyv. Rastúci vplyv týchto organizácií na svetové záležitosti tiež znamená, že ich jazyky a koncepcie jazykovej politiky sa z dlhodobého hľadiska pravdepodobne stanú dôležitejšími.

Ilustrácie a dôkazy

O status lingua franca (regionálnej) už viac jazykov komunikácie súťaží s globálnou angličtinou. V bývalých regiónoch Sovietskeho zväzu sa ruština stále používa ako regionálna lingua franca. Krajina ako Kazachstan na súčasnej sovietskej a ruskej obežnej

dráhe prijala oficiálnu trojjazyčnú jazykovú politiku, ktorá podporuje rovnako dôležitý status pre kazašskú, angličtinu a ruštinu. Dva úradné jazyky Šanghajskej vojenskej spolupráce pokrývajúce územie východnej časti eurázijského kontinentu sú ruština a mandarínska čínština. S takmer 900 miliónmi, Mandarin čínština je zďaleka najviac rodený hovoriaci (asi trikrát viac ako angličtina v súčasnosti). Francúzština zostáva hlavnou lingua franca vo väčšine bývalých francúzskych koloniálnych štátov na africkom kontinente s demografickými prognózami, v ktorých počet francúzskych rečníkov do roku 2060 dosiahol 370 až 770 miliónov; a španielčina ako lingua franca zohráva dôležitú komunikačnú úlohu na americkom kontinente, vrátane, po migrácii a demolingvistickej evolúcii, v Spojených štátoch. Do zoznamu regionálnych konkurentov v globálnej angličtine by sa mohli pridať aj ďalšie dôležité jazyky širšej komunikácie, ako napríklad hindčina, Malajčina a portugalcina.

Politické dôsledky

Stručne povedané, globálny geopolitický vývoj by nás mal viesť k predvídaní používania niekoľkých regionálnych alebo globálnych lingua franca, vrátane angličtiny, ale aj niekoľkých ďalších jazykov, vrátane mandarínčiny, španielčiny, arabčiny, hindčiny, ruštiny, bengálčiny, Malajčiny, portugalciny, Urdu, japončiny, francúzštiny, nemčiny, perzštiny a Javanese. Vo vyššie uvedenej tabuľke sú tieto jazyky klasifikované podľa celkového počtu rečníkov, je jasné, že počet „hovorcov lingua franca“, a teda „celkových hovoriacich“, je veľmi približný.

Okrem počtu rôznych kategórií rečníkov sa počíta aj geografické rozloženie a koncentrácia konkurenčných jazykov, ako aj ich prestíž a status. Komplexná interakcia politických, hospodárskych a demografických faktorov, ktoré formujú jazykovú dynamiku, naznačuje, že v jazykovej politike pre Európu orientovanej na budúcnosť by sa mala zohľadniť široká škála jazykov.

Členské štáty EÚ by mohli poskytnúť väčší priestor jazykom uvedeným v učebných osnovách, najmä tým, že neobmedzia svoju politiku jazykového vzdelávania len na výučbu materinského jazyka a angličtiny. Tento otvorenejší prístup je v súlade s odporúčaním KOM (2008/566: 7) že výučba širších komunikačných jazykov je relevantná pre zvýšenie

konkurencieschopnosti a zlepšenie príležitostí v globálnych obchodných sférach.

Referencie a prehĺbenie

Komisia Európskych spoločenstiev (2003). Oznámenie Komisie Európskemu parlamentu, Rade, Európskemu hospodárskemu a sociálnemu výboru a Výboru regiónov, 2003 - *Podpora jazykového vzdelávania a jazykovej rozmanitosti: Akčný plán na roky 2004 – 2006*. KOM(2003) 449 v konečnom znení.

Komisia Európskych spoločenstiev (2008). Oznámenie Komisie Európskemu parlamentu, Rade, Európskemu hospodárskemu a sociálnemu výboru a Výboru regiónov: *Viacjazyčnosť: devíza pre Európu a spoločný záväzok*. KOM(2008) 566 v konečnom znení. Brusel: 18.9.2008.

Európska komisia (február 2006). Európania a ich jazyky, osobitný prieskum Eurobarometra 243 <https://webgate.ec.europa.eu/ebsm/api/public/deliverable/download?doc=true&deliverableId=37732>

Európska komisia (jún 2012). Európania a ich jazyky, osobitný prieskum Eurobarometra č. 386 <https://europa.eu/eurobarometer/surveys/detail/1049>

Moul, J. & Morris, M. A. (2003). *Jazyky v globalizovanom svete*. Cambridge: Cambridge University Press.

Ostler, N. (2006). *Impériá Slova: Jazyková história sveta*. Londýn: Harper trvalka.

Ostler, N. (2010). *Posledná Lingua Franca: Až do*

návratu Babelu. New York: Walker.

Phillipson, R. (2009). *Jazykový imperializmus pokračoval*. New York: Routledge.

Jazyk	Celkový počet rečníkov (M)	Rečníci v materinskom jazyku (M)	Reproduktory lingua franca (M)
1 Angličtina	1143	331	812
2 Čínska mandarínka	1051	873	178
3 Španielčina	389	329	60
4 Arabčina	346	206	140
5 Hindčina	302	182	120
6 Ruština	254	144	110
7 Bengálsko	250	181	69
8 Malajzia/Indonézia	202	55	147
9 Portugaľčina	193	178	15
10 Urdu	154	61	93
11 Japončina	126	125	1
12 Francúzština	118	68	50
13 Nemčina	118	90	28
14 Perzština	109	36	73
15 Javanese	85	85	0

Klasifikácia jazykov podľa celkového počtu rečníkov (prispôbené z Ostler, 2017:227)

8 Ako má výučba cudzích jazykov vplyv na náklady spojené s migráciou?

Michele Gazzola, Torsten Templin, Bengt-Arne Wickström, Humboldt-Universität zu Berlin

Hospodárstvo naznačuje, že mobilita kapitálu a pracovnej sily prispieva k lepšiemu rozdeleniu zdrojov, a tým aj k hospodárskej efektívnosti. Najmä mobilita pracovnej sily pomáha znižovať rozdiely v miere štruktúrálnej nezamestnanosti medzi regiónmi. V jazykovo rozmanitých kontextoch, ako je EÚ, však nedostatok primeraných znalostí cudzích jazykov môže brániť mobilite pracovnej sily. Učenie sa nového jazyka je nákladné a môže ovplyvniť rozhodnutia v oblasti mobility. Jazyková politika môže jednotlivcom pomôcť znížiť tieto náklady a zároveň podporiť začlenenie.

Čo nám hovorí výskum?

Ekonomická teória vo všeobecnosti modelovala rozhodnutie človeka migrovať na základe porovnania prínosov a nákladov. Tieto prínosy a náklady nie sú nevyhnutne finančné a môžu zahŕňať nefinančné aspekty, ako je blízkosť k rodinným príslušníkom alebo priateľom alebo bezpečnejšie prostredie pre deti, ale na účely tejto diskusie sa sústreďme na finančnú časť porovnania (nehovoríme o extrémnych prípadoch utečencov a žiadateľov o azyl, ani o prípade krátkodobej mobility). Ľudia sa vyzývajú, aby sa presťahovali do inej krajiny, ak rozdiel medzi očakávaným príjmom po odpočítaní daní a sociálnych dávok (a upravený o rozdiely v životných nákladoch) v cieľovej krajine a v krajine pôvodu je väčší ako súčet rôznych nákladov na migráciu. Dávky môžu zahŕňať bezplatné zdravotné poistenie alebo výchovu detí. Tieto náklady môžu zahŕňať explicitné cestovné náklady alebo náklady na prijatie stanovené migračnou politikou cieľovej krajiny, ako aj implicitné náklady, ako je vzdialenosť od príbuzných a priateľov, uprednostňovanie domova, psychologické náklady a náklady na jazykové vzdelávanie.

Ilustrácie a dôkazy

Empirické údaje z rôznych krajín OECD ukazujú, že jazykové zručnosti sú štatisticky významným determinantom migračných modelov a že jazykový pôvod migrantov je dôležitý pri výbere cieľovej krajiny (Chiswick a Miller, 2015). Znalosť úradného jazyka hostiteľskej krajiny (buď ako prvý jazyk alebo ako druhý jazyk) je vo všeobecnosti dôležitým faktorom vysvetľujúcim zloženie a rozsah migračných tokov. Napríklad v Európe, hovorenie hlavným jazykom krajiny zvyšuje takmer o päť pravdepodobnosti

emigrácie do tejto krajiny. Jazyková politika môže ovplyvniť jazykové náklady. Jazyková politika v krajine pôvodu môže zvýšiť expozíciu úradnému jazyku (alebo jednému z úradných jazykov) krajiny určenia. Výučbou cudzích jazykov vo vzdelávacom systéme sa znižujú priemerné náklady na migráciu do krajín, v ktorých sú tieto jazyky oficiálne alebo všeobecne používané, bez ohľadu na to, či majú občania skutočný záujem o emigráciu v dospelom živote. Jazyková politika v cieľovej krajine ovplyvňuje náklady na migráciu dvoma rôznymi spôsobmi. Môže zlepšiť vystavenie sa jazyku po migrácii tým, že migrantom poskytne prístupné jazykové a integračné kurzy. Okrem toho môže povoliť určité výnimky z používania miestneho úradného jazyka v určitých administratívnych formách, v určitých verejných službách a v určitých sektoroch trhu práce. Verejné orgány môžu napríklad využiť prekladateľské a tlmočnicke služby na poskytovanie administratívnych formulárov daňovému úradu v rôznych jazykoch a najímať tlmočníkov v nemocniciach. Verejné orgány môžu akceptovať, že určité skupiny migrantov (napr. vysokokvalifikované osoby) majú právo pracovať počas určitého obdobia v jazyku, ktorý nie je úradným jazykom hostiteľskej krajiny. Napríklad zahraniční učitelia môžu byť vymenovaní v závislosti od rozvoja primeraných jazykových zručností v miestnom jazyku počas určitého časového obdobia.

Nie všetky jazykové politiky sú rovnaké alebo dosahujú rovnaké výsledky, pokiaľ ide o mobilitu a začlenenie. Napríklad vo veľkej väčšine krajín EÚ je angličtina prvým cudzím jazykom vyučovaným v školách. Pre občanov EÚ je preto lacnejšie cestovať do európskych krajín, v ktorých je angličtina rozšírená, najmä v Írsku a Spojenom kráľovstve. To môže viesť k neočakávaným narušeniam tokov zahraničných pracovníkov v rámci európskeho trhu práce. Krajiny, ktorých úradný jazyk nie je široko vyučovaný v zahraničí, často podporujú vnútroštátne používanie angličtiny ako druhého jazyka na určité odborné pozície, napríklad vo vysokoškolskom vzdelávaní a vo veľkých podnikoch. Táto voľba však môže spôsobiť ďalšie problémy, pokiaľ ide o začlenenie cudzincov na miestnej úrovni, pretože znižuje motiváciu učiť sa dominantný jazyk cieľovej krajiny alebo regiónu.

Politické dôsledky

Na zníženie napätia medzi mobilitou a začlenením sú potrebné ďalšie opatrenia na európskej a vnútroštátnej úrovni. Učenie sa jazyka pred presťahovaním sa do zahraničia a/alebo bezprostredne po príchode do hostiteľskej krajiny by malo byť dostupnejšie a lacnejšie. Náklady sa môžu rozdeliť medzi členské štáty, napr. prostredníctvom zvýšeného využívania štrukturálnych fondov EÚ. Môže sa podporovať aj poskytovanie formulárov vo viacerých jazykoch zo strany verejnej služby a používanie viacjazyčných zoznamov na pracovisku.

Diverzifikácia rôznych jazykov vyučovaných vo vzdelávacom systéme namiesto zamerania sa na jeden jazyk by ešte viac zvýšila mobilitu. Empirický výskum ukazuje, že to nie je len ovládanie dominantného jazyka cieľovej krajiny, ale aj jazyková vzdialenosť medzi týmto jazykom a jazykmi, ktoré sú migrantom už známe. Rozvoj jazykových adresárov, ktoré zahŕňajú jazyky patriace do rôznych jazykových rodín (napr. germánsky, románsky a slovanský jazyk) namiesto jazykov patriacich do tej istej rodiny, by mohol

podporiť mobilitu a začlenenie.

Referencie a prehĺbenie

- Aparicio Fenoll, A. & Kuehn, Z. (2016). Podporuje znalosť cudzích jazykov migráciu mladých ľudí v rámci Európskej únie? V Gazzole M. & Wickström B.-A. (Eds.) *Ekonomika jazykovej politiky* (s. 331 – 356). Cambridge: Tlačová správa MIT.
- Burckhardt, T. (v tlači). Jazyková odobratie volebného práva a mobilita pracovnej sily v Európe. V Gazzole, M., Templin, T., & Wickström, B.A. (Eds.). *Jazyková politika a jazyková spravodlivosť: Ekonomické, filozofické a sociolingvistické prístupy*. Berlín: Springer.
- Chiswick, B. R. & Miller P. W. (2015). Medzinárodná migrácia a ekonómia jazyka. V B. R. Chiswick & P. W. Miller (Eds.) *Priručka ekonómie medzinárodnej migrácie* (s. 211 – 269). Amsterdam: Severné Holandsko.

9 Aké sociálno-ekonomické nerovnosti medzi rečníkmi rôznych jazykov sa musia riešiť vo verejných politikách?

Brian Carey, Andrew Shorten, Univerzita v Limericku

Začlenenie a mobilitu môžu ohroziť sociálne a hospodárske nerovnosti, ku ktorým dochádza, pretože ľudia majú odlišné jazykové zručnosti. Napríklad, ak zamestnávateľia odmeňujú znalosť miestnych dominantných jazykov alebo globálnych jazykov, ako je angličtina, ich vysoko kompetentní rečníci budú mať často lepšie príležitosti na zamestnanie a kariérny postup. Keďže však nie všetky jazykové nerovnosti predstavujú sociálnu nespravodlivosť, potrebujeme zásady sociálnej spravodlivosti, aby sme vysvetlili, aké nerovnosti sú dôležité, prečo sú a ktoré sú najdôležitejšie.

Čo nám hovorí výskum?

Empirickí výskumníci identifikovali mnohé nerovnosti spôsobené jazykom. Napríklad znalosť niektorých jazykov môže priťahovať mzdovú prémie, rodení hovoriaci môžu mať lepšie príležitosti na povýšenie, ak sa na ich pracovisku javia menej váhavé alebo sympatické, a ak hovoria široko používaným jazykom, môžu otvoriť dvere inštitúciám, ktoré ponúkajú výhody, ako sú univerzity a kariérne siete (zhrnutie pozri Shorten, 2017). Okrem toho môžu jazykové zručnosti ovplyvniť aj schopnosť osoby orientovať sa na zložité sociálne, obchodné a verejné inštitúcie, budovať vzťahy, prístup k zdravotnej starostlivosti alebo účinne uplatňovať občianske a politické práva (De Schutter a Ypi, 2012).

Hoci sa nerovnosť ako taká niekedy považuje za nepriaznivú, mnohí ľudia sa domnievajú, že aspoň niektoré nerovnosti spôsobené jazykom sú morálne slobodné, ako napríklad profesijné výhody, ktoré človek získava z rozhodnutia investovať do jazykového vzdelávania alebo obmedzené možnosti účasti na verejnom živote, ktoré žili pracovníkom dočasne usadeným v inej krajine.

Zároveň takmer každý súhlasí s tým, že vo verejnej politike by sa mali riešiť aspoň určité nerovnosti s jazykovým rozmerom. Preto potrebujeme dôvody založené na zásadách, ktoré nám pomôžu pochopiť, aké nerovnosti si vyžadujú nápravné opatrenia, a výskum politických filozofov nám ich môže pomôcť sformulovať.

Jednou zo zásad, ktorú by sme mohli použiť na tento účel, je zásada dostatočnosti, ktorá trvá na tom, že verejné politiky musia zabezpečiť, aby čo najmenej ľudí kleslo pod určitú hranicu (Francfort 1987). Toto sociálne minimum možno vymedziť odkazom na blaho,

príjem osoby, rozsah, v akom sa dodržiavajú jej ľudské práva alebo niečo iné. V každom prípade je dôležité zabezpečiť, aby každý mal „dost“ vecí, ktoré sú pre nás dôležité. Ďalšou možnou zásadou je zásada priority, ktorá odporúča, aby verejné politiky uprednostňovali uspokojovanie potrieb najviac znevýhodnených osôb (Parfít, 1998). Táto zásada nie je založená na myšlienke sociálneho minima, ale skôr potvrdzuje, že pomoc ľuďom je o to dôležitejšia, morálne povedané, pretože sú slabo rozvinutí. Preto naznačuje, že mierne zlepšenie situácie malého počtu znevýhodnených osôb má väčší morálny význam ako výrazné zlepšenie situácie veľkého počtu ľudí, ktorí sú znevýhodnení.

Ilustrácie a dôkazy

Pokiaľ ide o jazykové nerovnosti, zásada dostatočnosti nás núti riešiť nerovnosti, ktoré môžu mať za následok, že niektorí ľudia zostanú pod prahom.

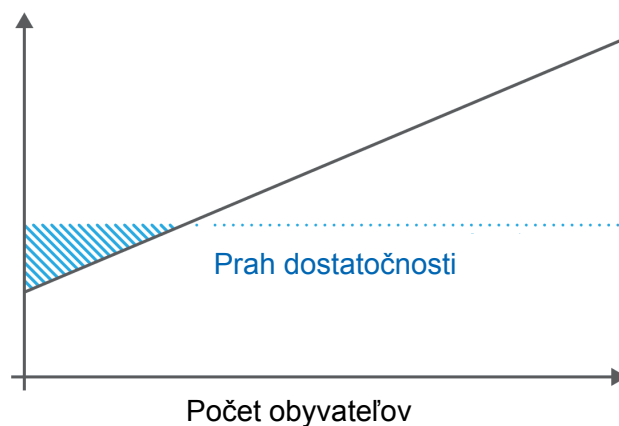
Mohlo by to zahŕňať napríklad poskytovanie prekladateľských služieb, aby prisťahovalci mali prístup k verejným službám alebo jazykovým vzdelávacím programom, ktoré im umožnia získať prístup k užitočnej práci. Na jeho realizáciu sa občania budú musieť rozhodnúť o prahovej hodnote pre svoju spoločnosť. Mohli by uprednostňovať čisto ekonomickú definíciu, napríklad tým, že sa zabezpečí, aby nikto z jazykových dôvodov nebol schopný zabezpečiť dostatočný príjem. Na dosiahnutie tohto cieľa by bolo potrebné ponúknuť prisťahovalcom programy jazykového vzdelávania. Alebo by mohli uprednostňovať širšiu definíciu, napríklad tým, že zabezpečia, aby každý mal skutočnú príležitosť uplatniť svoje myšlienky a predstavivosť v jazyku, ktorý je im známy. To by si pravdepodobne vyžadovalo dotovanie kultúrnych produktov v menšinových jazykoch a poskytnutie pracovných príležitostí pre hovorcov menšinových jazykov.

Zásada priority si zároveň vyžaduje, aby sme sa zamerali na zlepšenie situácie tých, ktorí sú v súčasnosti chudobní, a aby sme ich potreby prevýšili potreby iných znevýhodnených skupín. Mohlo by to znamenať napríklad zavedenie programov jazykového vzdelávania pre nových prisťahovalcov, ktorí majú z dôvodu jazyka zlé vyhliadky na zamestnanie. Možno kontroverzne tento názor zdôrazňuje, že v zásade sa musíme zdržať vykonávania politik v prospech najlepšie znevýhodnených skupín, ako sú hovorcovia niektorých pôvodných jazykov, ak dokážeme zlepšiť situáciu tých, ktorí sú

najviac zvýhodnení.

Politické dôsledky

Každá zásada by mohla byť relevantná v rôznych politických scenároch. Napríklad zásada dostatočnosti by mohla byť obzvlášť relevantná pri rozhodovaní o tom, ktoré druhy prekladateľských služieb sa majú poskytovať a komu. Zároveň by nám zásada priority mohla lepšie pomôcť pri pridelovaní obmedzených zdrojov medzi rôzne skupiny s konkurenčnými nárokmi, ako sú migranti a osoby hovoriace menšinovým jazykom. Je nevyhnutné, aby sa tieto dve zásady v praxi často zblížovali s podobnými odporúčaniami, keďže zabezpečenie toho, aby čo najviac ľudí prekročilo hranicu dostatočnosti, si bude často vyžadovať, aby sa uprednostňovali potreby najviac znevýhodnených osôb.

Referencie a prehĺbenie

- De Schutter, H. & Ypi, L. (2012). Jazyk a šťastie. *Politika, filozofia & Ekonomika*, 11, 357 – 381.
- Frankfurt, H. (1987). Rovnosť ako morálny ideál. *Etika*, 98, 21 – 42.
- Parfit, D. (1998). Rovnosť a priorita. V časti A. Mason (Ed.), *ideály rovnosti* (s. 1 – 20), Oxford: Blackwell vydavateľstvo.
- Skrátenie, A. (2017). Štyri koncepcie jazykovej nevýhody. *Vestník viacjazyčného a multikultúrneho rozvoja*, 38, 607 – 611.

10 V ktorých jazykoch by sa mala poskytovať zdravotná starostlivosť?

Brian Carey, Andrew Shorten, Univerzita v Limericku

Ľudia, ktorí nepoznajú prevládajúci miestny jazyk, môžu mať ťažkosti s prístupom k zdravotnej starostlivosti, ak je pre nich ťažké identifikovať príslušné zdravotnícke služby a komunikovať s nimi. Zároveň môže byť pre menšinových rečníkov ťažké identifikovať a využívať príslušné lekárske služby v ich preferovanom jazyku. Kedy má osoba vo veciach spravodlivosti nárok na verejné poskytovanie zdravotníckych služieb v danom jazyku?

Čo nám hovorí výskum?

Kvalita zdravia osoby môže byť ohrozená, ak má ťažkosti s prístupom k zdravotnej starostlivosti v jazyku, ktorému rozumie. Napríklad v prípade núdzovej starostlivosti má neprítomnosť profesionálnych tlmočníkov významný vplyv na pochopenie ich stavu zo strany pacientov (Baker a kol., 1996). Okrem toho aj pre ľudí, ktorí poznajú dominantný jazyk, je komunikácia so zdravotníkmi pracovníkmi zložitá, ak nerozumejú lekárskej terminológii (Schuyve, 2007), a v dôsledku toho môže byť väčšia pravdepodobnosť, že ľudia budú trpieť zdravotnými problémami, ak im chýba dôvera v dominantný jazyk. Napríklad austrálska štúdia zistila, že postnatálna depresia bola častejšia u čínskych matiek ako u bežnej populácie z tohto dôvodu, hoci táto podmienka je v Číne prakticky neznáma (Chu, 2005) a komunikačné ťažkosti môžu byť súčasťou vysvetlenia. Preto môžu byť potrebné rôzne jazykové politiky na uspokojenie zdravotných potrieb jednotlivcov, ako je poskytovanie prekladateľských a tlmočnických služieb, sociálne a zdravotnícke služby ústretové voči menšinám a podpora jazykového vzdelávania.

Okrem prístupu k primeranej zdravotnej starostlivosti je tiež dôležité, aby mnohí ľudia mali prístup k zdravotníckym službám v ich preferovanom jazyku, aj keď sú kompetentnými hovoriacimi dominantným jazykom. Zvážte napríklad rezidenta Kerryho Gaeltachta, írskoho regiónu juhozápadného Írska, ktorý zistí, že musí používať angličtinu na komunikáciu so svojím miestnym lekárom. Jej záujmy sú ohrozené, pretože nemá prístup k dôležitej verejnej službe vo svojom preferovanom jazyku v regióne, v ktorom sa štát zaviazal ju podporovať. Môže sa zdať, že posledný uvedený záujem je z morálneho hľadiska menej dôležitý ako záujem uvedený vyššie, pretože je menej škodlivý, aby mu bol odopretý prístup k starostlivosti v uprednostňovanom jazyku, než aby mal plný prístup k starostlivosti. Pri rozhodovaní o tom, ako prideliť

obmedzené verejné zdroje, však nemusia byť tieto dva záujmy nevyhnutne vyvážené. Namiesto toho je lepším prístupom pokúsiť sa dosiahnuť dohodu o normách a zásadách, ktoré sú vhodné pre každý typ záujmu.

Ilustrácie a dôkazy

Na jednej strane má každá osoba významný morálny záujem na svojom vlastnom zdraví a tento záujem je dostatočne dôležitý na odôvodnenie práva na zdravie. Keďže uplatňovanie tohto práva zo strany občanov bude ohrozené, ak nebudú mať prístup k zdravotnej starostlivosti v jazyku, ktorému rozumie, existujú silné dôvody na spravodlivosť, aby sa mohli prispôbiť hovorcovi menšinového jazyka poskytovaním prekladateľských a tlmočnických služieb. Na druhej strane poskytovanie prekladateľských a tlmočnických služieb nespĺňa požiadavky niektorých menšinových rečníkov, konkrétne poskytovanie zdravotníckych služieb bez sprostredkovateľov v ich vlastnom jazyku.

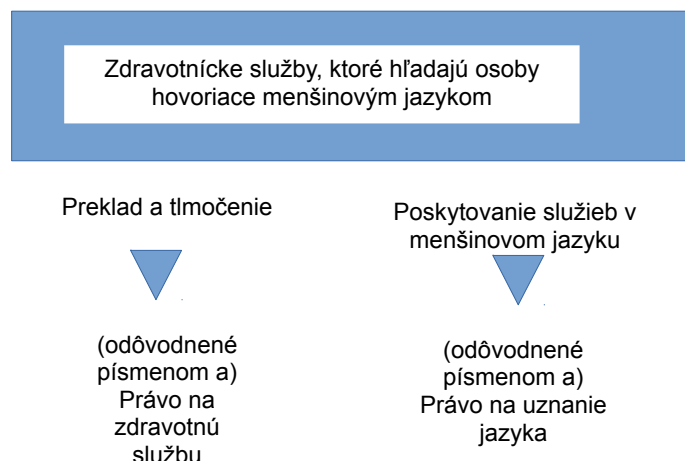
Ak nie je možné poskytnúť zdravotnú starostlivosť v každom z jazykov, ktorými sa hovorí v spoločnosti, potom sa občania musia rozhodnúť, ktoré jazyky na tento účel použijú. Tieto rozhodnutia musia rešpektovať rečníkov rôznych jazykov ako rovnocenných a nemali by znemožniť hovorcovi menšinového jazyka prístup k zdravotníckym službám v ich vlastnom jazyku výlučne z ekonomických dôvodov. Jedným zo spôsobov, ako zaobchádzať s rečníkmi rôznych jazykov ako rovnocennými, je ponúknuť rovnakú úroveň adaptácie na obyvateľa pre rôzne jazyky, ktorými sa hovorí v spoločnosti (Grin & Vaillancourt, 2015), napríklad poskytovaním služieb zdravotnej starostlivosti v menšinových jazykoch podľa zásady „odôvodniť počet“ (Patten, 2014). To sa môže uskutočniť buď na regionálnom základe, napríklad ak je menšina geograficky sústredená, alebo na všeobecnom základe, aby mali rečníci prístup k zdravotnej starostlivosti vo svojom vlastnom jazyku bez ohľadu na to, kde žijú v krajine.

Politické dôsledky

V zásadene existuje žiadny dôvod, prečo by sa oba vyššie opísané záujmy nedali splniť súčasne. Ak sú však zdroje obmedzené, občania sa budú musieť rozhodnúť, ktoré záujmy uprednostnia. Keďže menej výkonné skupiny sa v procese tvorby politiky ľahko zanedbávajú, je dôležité mať na pamäti, že zraniteľné

obyvateľstvo migrantov má často zložité jazykové zdravotné potreby. Zároveň je tiež dôležité pripomenúť, že jazykové menšiny majú legitímne právo na spravodlivý podiel zdrojov verejnej zdravotnej starostlivosti, čo môže zahŕňať poskytovanie zdravotníckych služieb v jazyku podľa vlastného výberu. Rozhodovacie orgány by preto mali jasne informovať o dôvodoch, prečo rozhodujú o konkrétnych prioritách, aby občania mali možnosť pochopiť a napadnúť rozhodnutia štátu.

Referencie a prehĺbenie

- Baker, D. W., Parker, R. M., Williams, M. V., Coates, W.C., & Pitkin, K. (1996). Využívanie a efektívnosť tlmočníkov v pohotovostnom oddelení. *Časopis Americkej lekárskej asociácie*, 275, 783 – 8.
- CHU, C. (2005). Postnatálne skúsenosti a zdravotné potreby čínskych migrujúcich žien v Brisbane, Austrália. *Etnická príslušnosť a zdravie*, 10, 33 – 56.
- Grin, F. & Vaillancourt, F. (2015). Ekonomika jazykovej politiky: Úvod do hodnotiacej práce. Vo F.M. Hult & D. Cassels Johnson (Eds.), *výskumné metódy v jazykovej politike a plánovaní: Praktická príručka* (s. 118 – 129), Boston: Wiley-Blackwell.
- Patten, A. (2014) *Rovnaké uznanie: Morálne nadácie práv menšín*. Oxford: Princeton University Press.
- Schyve, P.M. (2007). Jazykové rozdiely ako prekážka kvality a bezpečnosti v zdravotnej starostlivosti: Spoločná perspektíva Komisie. *Vestník všeobecnej internej medicíny*, 22, 360 – 361.

11 Sú náklady značné z hľadiska jazykovej politiky?

Bengt-Arne Wickström, Michele Gazzola, Torsten Templin, Humboldt-Universität zu Berlin

S cieľom rozumne diskutovať o jazykovej politike je potrebné analyzovať konkrétne plánovacie opatrenia zoskupené do rôznych kategórií. Rôzne nákladové štruktúry pre opatrenia jazykovej politiky si vyžadujú rôzne pravidlá rozhodovania pre rôzne kategórie. V tejto súvislosti sa zameriavame na náklady na implementáciu, pričom sa neberú do úvahy (ktoré môžu byť značné) náklady na rozhodnutie vedúce k danému opatreniu. Vzhľadom na to, že príjemcovia sú rozdelení na určitú oblasť, náklady sa môžu líšiť v závislosti od počtu príjemcov a veľkosti plochy. V demokratickom kontexte sa verejné politiky posudzujú z hľadiska prínosov a nevýhod. Jazykovú politiku možno vnímať ako verejnú politiku, ktorej cieľom je zohľadniť jazykové preferencie všetkých jednotlivcov v spoločnosti a zosúladiť vnímané prínosy so súvisiacimi nákladmi. Ekonomovia riešia úzky problém porovnania prínosov a agregovaných nákladov s pojmom „efektívnosť“, ktorý vychádza z metódy známej ako „analýza nákladov a prínosov“. Zároveň by politiky mali zaobchádzať s jednotlivcami spravodlivo. Toto druhé kritérium, nemenej dôležité, často znamená vyššie náklady a je potrebné nájsť kompromis. Ekonomovia k tejto otázke pristupujú s rôznymi pojmami „spravodlivosť“. Náklady zohrávajú kľúčovú úlohu v oboch aspektoch.

Čo nám hovorí výskum?

Rôzne opatrenia jazykovej politiky vedú k rôznym nákladovým štruktúram. Náklady sa môžu viac-menej líšiť v závislosti od počtu príjemcov a veľkosti príslušného územia. V záujme jasnosti diskutujeme o štyroch archetypálnych prípadoch, ktoré sú uvedené v tabuľke na opačnej strane, hoci všetky medzistupne sú možné.

Ilustrácie a dôkazy

Prípady I Vo všeobecnosti ide o prijatie úradného jazyka, ktorý sa používa v EÚ. To zahŕňa vydávanie úradných dokumentov a v podstate symbolické (ale často veľmi dôležité) použitia, ako je skratka Európskej centrálnej banky v rôznych jazykoch na bankovkách. Všetky náklady sú tu fixné náklady.

Zapojenie Vzhľadom na to, že náklady sú konštantné a celkové prínosy závisia od počtu príjemcov, kritérium racionálneho rozhodovania by sa malo zakladať len na počte príjemcov, ktorý súvisí s počtom rečníkov jazyka. Z hľadiska efektívnosti a spravodlivosti je preto ťažké

odôvodniť neudelenie oficiálneho štatútu katalánčiny alebo ruštiny v EÚ, keď sú úradné jazyky s oveľa menším počtom hovorcov, ako napríklad lotyšský alebo maltský jazyk.

Prípady II Dobrým príkladom je mať pouličné značky vo viacerých jazykoch. Náklady nezávisia od počtu osôb, ktoré čítajú označenia, ale od počtu označení – a teda od nákladov – s veľkosťou dotknutého územia. Možno predpokladať, že dávky sú úmerné počtu príjemcov.

Zapojenie V tomto prípade si kritérium racionálneho rozhodovania vyžaduje niekoľko príjemcov na plochu. Rozhodovacie kritériá založené na efektívnosti a spravodlivosti znamenajú, že jazykové práva v tejto kategórii by sa mali riadiť priestorovou hustotou jazykovej skupiny. Jedným z dôsledkov je, že práva menšín tohto druhu by sa nemali znižovať, ak je menšina klesajúcou časťou obyvateľstva v dôsledku migrácie väčšinového obyvateľstva do regiónu. Nedávne politiky v niektorých stredoeurópskych krajinách tomu jasne odporujú.

Prípady III Tento prípad ilustrujú telefonické centrá v rôznych jazykoch, ktoré informujú občanov o otázkach súvisiacich s ich daňovými povinnosťami. Náklady sú nezávislé od veľkosti oblasti, ale úmerné počtu ľudí hľadajúcich informácie v danom jazyku. (Úspory vo väčšinovom hovorovom centre sa musia odpočítavať z dôvodu presunu hovorov do paralelného centra.)

Zapojenie Opäť platí, že keďže náklady nezávisia od veľkosti oblasti usadenia, potrebujeme dostatočný počet jednotlivcov, aby sme odôvodnili náklady na implementáciu. Pravidlo rozhodovania by malo závisieť len od počtu príjemcov.

Prípady IV Približným príkladom štvrtého prípadu je poskytovanie sociálnych služieb doma starším osobám v ich materinskom jazyku. Náklady závisia od veľkosti územia, ako aj od počtu príjemcov. Opäť treba zohľadniť úspory v paralelnom systéme vo väčšinovom jazyku.

Zapojenie Na základe toho istého argumentu ako v prípade II by sa rozumné rozhodnutie malo zakladať na hustote menšinového obyvateľstva.

Politické dôsledky

Prípady, o ktorých sa tu diskutuje, sú archetypické

prípady. Existuje mnoho sprostredkovateľov, kde by pravidlo rozhodovania mohlo byť kombináciou pravidiel založených na celkovom počte jednotlivcov v jazykovej skupine a ich hustote života na príslušnom území. Všeobecný záver je taký, že vzhľadom na štruktúru nákladov nemôže existovať jednotné pravidlo rozhodovania, a teda žiadny jednotný typ jazykovej politiky. Jeden nemôže dôvod, pokiaľ ide o jeden rozmer, ako „oficiálny“ v „nie úradníka“. Namiesto toho je potrebná diferencovaná politika. Niektoré jazykové práva by sa mali zaradiť do jednej kategórie a iné do druhej. Pre každú kategóriu sa vyžaduje odlišné rozhodovacie kritérium. Rozumná jazyková politika je nevyhnutne mnohostranná.

Klasifikácia opatrení jazykovej politiky podľa vlastností tovaru alebo výslednej služby

Referencie a prehĺbenie

- Wickström, B.A. (2016). Jazykové práva: Sociálny a ekonomický prístup. Vo V. Ginsburgh & S. Weber (Eds.), *Palgrave príručka ekonómie a jazyka* (s. 659 – 688). Houndmills: Palgrave Macmillan.
- Wickström, B.A. (2017). *Teória nákladov jazykového plánovania a politiky*. Výskumná správa 17 – 2. Berlín: Výskumná skupina „Ekonomika a jazyk“.
- Wickström, B.A., Templin, T., & Gazzola M. (ďalšie). Ekonomický prístup k politike langue a jazykovej spravodlivosti. V M. Gazzola, T. Templin, & B.-A. Wickström (Eds.), *jazyková politika a jazyková spravodlivosť: Ekonomické, filozofické a sociolingvistické prístupy*. Heidelberg: Springer.

KLASIFIKÁCIA OPATRENÍ JAZYKOVEJ POLITIKY PODĽA VLASTNOSTÍ TOVARU ALEBO VÝSLEDNEJ SLUŽBY

Náklady na vykonanie opatrenia...	nezávisia od veľkosti územia	zvýšenie v pomere k veľkosti územia
nezávisia od počtu osôb	Prípád I	Prípád II
zvýšenie v pomere k počtu jednotlivcov	Prípád III	Prípád IV

12 Prečo sú počítačové simulácie užitočné pri výbere a navrhovaní komplexných jazykových politík?

Marco Civico, Ženevská univerzita

Keďže zhromažďovanie údajov o niekoľkých tisícoch pozorovaní je často nepraktické, ak nie nemožné, nehovoriac o vykonávaní (a opätovnom vykonávaní) rozsiahlych sociálnych experimentov na získanie údajov z prvej ruky, modely založené na agentoch (ABM) sú obzvlášť užitočné, pokiaľ ide o rozvoj politík zhora nadol, ktorých účinky sú nevyhnutne určované postupmi zdola nahor. Jazyková politika môže profitovať z používania ABM, pretože môže ľahko simulovať zložité procesy, ako je dynamika úpadku a prežitia jazyka alebo komunikačné modely vyplývajúce z individuálnych jazykových možností. Okrem toho môžu ABM účinne kopírovať komplexné adaptívne systémy, keďže rozhodnutia agentov sa môžu modelovať tak, aby sa ich správanie prispôbilo informáciám získaným v priebehu času.

Čo nám hovorí výskum?

ABM je jedným z hlavných nástrojov analýzy teórie zložitosti a je súčasťou všeobecnej filozofie modelovania v spoločenských vedách: modely nemajú pripomínať realitu; naopak, použitie štylizovaných faktov sú nástrojmi, ktoré nám pomáhajú premýšľať o zložitých procesoch. Počítačová simulácia okrem iného pomáha odhadnúť vplyv rôznych politických opatrení. Systém ABMS môže zahŕňať aj rôzne triedy premenných: tie, ktoré môžu byť ovplyvnené politickými a kontextovými premennými, ktoré nie sú (alebo len čiastočne) ovplyvnené politikou. Preto môžu ABM pomôcť subjektom s rozhodovacou právomocou simulovať výsledky rôznych politických opatrení za veľmi odlišných podmienok, či už ide o prírodné, sociálne, politické, ekonomické atď. ABM boli schopné vysvetliť a predpovedať niekoľko javov v prírodných vedách (napr. šírenie nádorov v tele), spoločenských vedách (napr. dynamika segregácie) a humanitných odboroch (napr. zmeny slovnej zásoby a reči).

Okrem toho môžu ABM generovať vysoko intuitívne vizualizácie príslušnej dynamiky bez toho, aby bolo potrebné pochopiť technické aspekty kódu, ktorý ich tvorí.

Ilustrácia a dôkazy

Zvážiť politické opatrenia navrhnuté v *Európskej charte regionálnych alebo menšinových jazykov*. Model simuluje komunikáciu v rámci populácie, v ktorej sa hovorí väčšinovým jazykom Y a jedným menšinovým jazykom X. Jednotlivci sa stretávajú a komunikujú s inými osobami, ktoré patria buď k väčšinovému

obyvateľstvu (len ovláda väčšinový jazyk Y) alebo k menšinovému obyvateľstvu (masterizuje väčšinový jazyk Y a má rôzne zručnosti v menšinovom jazyku X). Keď sa stretnú, určia, či je komunikačným jazykom Y alebo X. Tento štylizovaný reťazec stretnutí odráža skutočný problém možností jazyka X používať menšinový jazyk a zlepšiť jeho zručnosti v tomto jazyku vzhľadom na kontext, v ktorom žije. Teraz zväzme politiku, ktorá zabezpečí, aby deti menšín vo veku od 6 do 15 rokov dostali výučbu v jazyku X, a tým zlepšili svoje zručnosti v tomto jazyku. Simulácie ukazujú, že pred implementáciou politiky menšinový jazyk X nakoniec vo väčšine prípadov zmizne, takmer nezávisle od počiatočného podielu menšinových hovorcov. Priemerné zručnosti X tiež rýchlo klesajú. Ak sa však táto politika implementuje, absolútny počet ľudí schopných hovoriť X má tendenciu zostať v priebehu času konštantný. Je obzvlášť zaujímavé poznamenať, že v mnohých prípadoch nie je neskoro napraviť situáciu uplatňovaním politiky v neskoršom štádiu.

Výsledky sú uvedené v grafoch uvedených vyššie. Je jasné, že model možno spresniť tak, aby zahŕňal iné kontextové premenné, ako napríklad vnímanie vlastného jazyka menšinovými rečníkmi z hľadiska statusu alebo schopnosť väčšinových rečníkov vyjadrovať sa v menšinovom jazyku. Okrem toho sa kódex môže prepísať tak, aby automaticky vykonával politiku, keď podiel menšinových rečníkov klesne pod určitú prahovú hodnotu. Vo všeobecnosti sa však odporúča vyhnúť sa pridávaniu príliš veľkého počtu komplikácií do modelu, pretože to môže nakoniec maskovať premenné, ktoré sú predmetom záujmu.

Politické dôsledky

Na účely politiky možno ABM použiť na simuláciu:

1. existujúce javy s cieľom odvodiť ich charakteristiky (napr. ako sa vyvíjajú rôzne komunikačné stratégie v rámci rôznych komunít);
2. potenciálny vplyv rôznych intervencií, úprava premenných zahrnutých v modeli (napr. ako exogénne zmeny v úrovni jazykovej spôsobilosti ovplyvňujú počet rečníkov v priebehu času);
3. zmeny v rámci daného sociálneho systému v reakcii na vonkajšie otrasy (napr. imigračné vlny).

Na osobitné účely jazykovej politiky a plánovania môžu počítačové simulácie pomôcť predpovedať jazykové potreby a zodpovedajúcim spôsobom navrhnúť

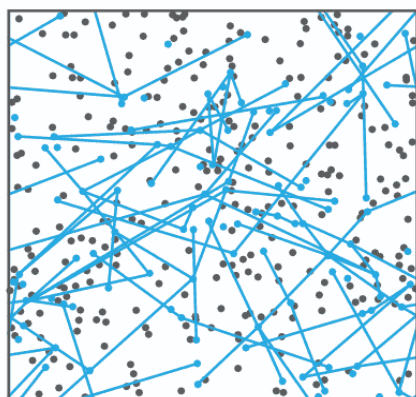
poskytovanie jazykových služieb. Poskytujú dlhodobé prognózy a uľahčujú porovnávanie rôznych scenárov, v ktorých sa vykonávajú (alebo nevykonávajú) rôzne opatrenia. Tieto žiadosti môžu pomôcť tvorcom politik, ako aj zákonodarcom, ktorí musia prijímať informované rozhodnutia. Stránka ABM si vyžaduje dobrú a priori znalosť otázok, ktoré chcú tvorcovia politik riešiť, ale nie kódovanie.

(2013). *Riadenie komplexnosti: Praktické úvahy pri vývoji a uplatňovaní ABM na súčasné politické výzvy (štúdie v oblasti výpočtovej inteligencie)*. Berlín, Heidelberg: Springer-Verlag.

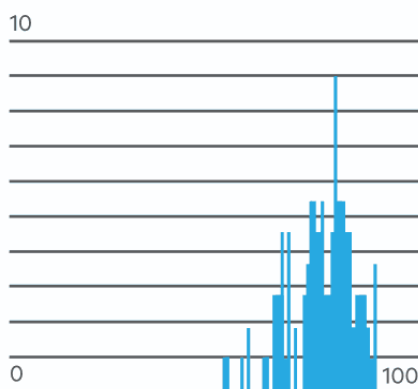
Wilensky, U. & Rand, W. (2015). *Úvod do modelovania založeného na agentoch: Modelovanie prírodných, spoločenských a inžinierskych komplexných systémov s NetLogo*. Cambridge: Tlačová správa MIT.

Referencie a prehĺbenie

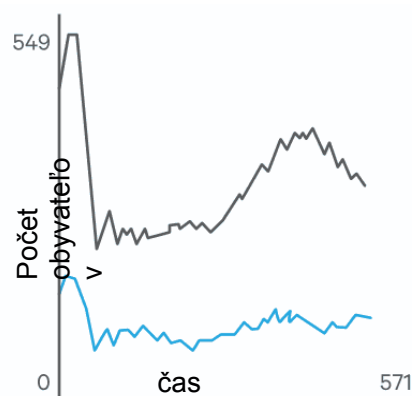
Hadžikadić, M., O'Brien, S., & Khouja, M. (Eds.)

Animácia SIMULÁCIE
(menšinové rečníky v modrej farbe, väčšina rečníkov v šedej farbe)

DISTRIBÚCIA REČNÍKOV V MENŠINOVOM JAZYKU
menšina (os Y) podľa úrovne plynulosti na stupnici od 0 do 100 (os x) po 500 iteráciách

TRENDY V ABSOLÚTNOM POČTE REČNÍKOV. Podiel menšinových rečníkov po 500 iteráciách = 0,12
 \ menšina \ väčšina

13 Aké sú všeobecné právne dôsledky výskumu MIME?

Robert Dunbar, Univerzita v Edinburghu

Mnohé politické usmernenia tejto príručky by sa mohli realizovať prostredníctvom zmien politiky na nižšej ako celoštátnej, národnej alebo európskej úrovni a nemusia si nevyhnutne vyžadovať zmeny vo formálnom právnom režime Európskej únie. Iné by sa však mohli lepšie dosiahnuť takýmito zmenami.

Čo nám hovorí výskum?

Dôležitou novou témou výskumu MIME je zásadný význam viacjazyčných kompetencií pri podpore mobility a začleňovania. Nedostatočné vyučovanie cudzích jazykov môže brániť mobilite pracovnej sily a je tiež prekážkou začlenenia, keď sa občania EÚ presťahujú do iného členského štátu. Niektoré z výskumov MIME poukazujú aj na význam viacjazyčnosti pri podpore európskej identity a pri rozvoji spoločného demokratického politického priestoru.

Ďalšou dôležitou témou je rozsah, v akom nedostatok jazykových zručností v úradnom jazyku (jazykoch) hostiteľského štátu predstavuje prekážku pre migrantov z EÚ (a iných) v prístupe k verejným službám, a najmä verejným službám, ako sú zdravotná starostlivosť, pohotovostné služby a niektoré kľúčové sociálne služby. Okrem odrádzania od mobility spôsobuje nedostatočný prístup ku kvalitným službám podobným tým, ktoré majú občania s požadovanými jazykovými znalosťami, dôležité otázky rovnosti a zároveň predstavuje prekážku úplného sociálneho začlenenia.

Ilustrácia a dôkazy

V článku 3 ods. 3 *Zmluvy Európskej únie* (ZEÚ) sa uvádza, že EÚ „rešpektuje bohatstvo svojej kultúrnej a jazykovej rozmanitosti a zabezpečuje zachovanie a zveľaďovanie svojho kultúrneho dedičstva“.

V článku 22 *Charty základných práv Európskej únie* (ďalej len „Charta práv“) sa uvádza, že EÚ rešpektuje kultúrnu, náboženskú a jazykovú rozmanitosť.

Vzdelávanie je nevyhnutné na posilnenie viacjazyčných zručností a metalinguistického povedomia. V článku 165 ods. 1 *Zmluvy fungovaní Európskej únie* (ZFEÚ) sa stanovuje, že EÚ prispieva k rozvoju kvalitného vzdelávania podporovaním spolupráce medzi členskými štátmi a v prípade potreby podporovaním a dopĺňaním ich činnosti pri plnom rešpektovaní zodpovednosti členských štátov za obsah vzdelávania a

organizáciu vzdelávacieho systému a za ich kultúrnu a jazykovú rozmanitosť. Odsek 2 ďalej stanovuje, že činnosť EÚ v oblasti vzdelávania je zameraná na rozvoj európskeho rozmeru vzdelávania, najmä vyučovaním a šírením jazykov členských štátov. Jazyková rozmanitosť EÚ je oveľa dôležitejšia ako 24 úradných jazykov členských štátov EÚ a výskum MIME ukázal, že takáto rozmanitosť má významný vplyv na mobilitu aj začlenenie a vyžaduje si politické reakcie.

Význam výučby jazykov sa už uznal v právnych predpisoch EÚ, najmä v smernici Rady 77/486/EHS, v ktorej sa uvádza, že vyučovanie jazykov deťom migrantov EÚ je dôležité na podporu mobility ľudí v rámci EÚ. Preto sa v ňom stanovuje, že členské štáty prijímú vhodné opatrenia na zabezpečenie výučby úradného jazyka alebo jedného z úradných jazykov hostiteľského štátu, ako aj výučby materinského jazyka dieťaťa a kultúry štátu pôvodu.

Táto smernica, ktorá sama trpí vo všeobecnosti nedostatočným vykonávaním, by sa mohla aktualizovať a rozšíriť.

Obmedzené jazykové znalosti migrantov z EÚ a inde v jazyku hostiteľského štátu vytvárajú prekážky pre využívanie určitých verejných služieb. Európske právne predpisy boli v reakcii na tento problém len veľmi obmedzené. Pokiaľ ide o zdravotnú starostlivosť, v smernici 2011/24/EÚ o uplatňovaní práv pacientov pri cezhraničnej zdravotnej starostlivosti sa stanovuje, že členské štáty EÚ sa môžu rozhodnúť poskytovať informácie (ale nie služby) v iných úradných jazykoch EÚ, než je úradný jazyk štátu. Preklad a tlmočenie sa však musia poskytovať v konaniach o azyle (smernica 2013/32/EÚ) a v trestnom konaní (smernica 2010/64/EÚ).

Politické dôsledky

V každej zo štyroch oblastí, ktoré boli práve preskúmané, sa môžu zväziť zmeny existujúcich právnych textov. Zmena článku 3 ods. 3 ZEÚ, ktorá sa týka posilnenia a posilnenia viacjazyčných kompetencií všetkých občanov EÚ, je právnou zmenou, ktorú je potrebné zohľadniť; je dôležité, aby každé uznanie viacjazyčnosti a viacjazyčnosti v právnom poriadku EÚ obsahovalo aktívny prvok zameraný na jej zlepšenie.

Mohlo by sa uvažovať o zmenách odseku 2 ZFEÚ s

cieľom uznať, že jazyky členských štátov zahŕňajú nielen úradné jazyky, ale aj pôvodné jazyky, ako aj na určité vzdelávacie účely aj jazyky, ktoré do štátov EÚ priniesli novšie vlny prisťahovalectva. Smernica Rady, ktorou sa od štátov vyžaduje, aby vyučovali jazyk hostiteľského štátu, by sa mohla rozšíriť z detí migrantov na samotných migrantov a na sprevádzanie závislých osôb.

Zo zásadnejšieho hľadiska by sa mohla usilovať o premenu dlhodobého politického cieľa EÚ, ktorý sa datuje do záverov predsedníctva Európskej rady v Barcelone z roku 2002, do právnej povinnosti vyučovať okrem hlavného vyučovacieho jazyka aj dva jazyky už od útleho veku. To, samozrejme, vyvoláva otázky subsidiarity, ale možno tvrdiť, že ciele navrhovaného opatrenia v oblasti výučby jazykov nie je možné uspokojivo dosiahnuť na úrovni členských štátov a možno ich lepšie dosiahnuť na úrovni EÚ.

Vzhľadom na zásadný význam určitých verejných služieb vrátane zdravotnej starostlivosti a pohotovostnej starostlivosti – dotknuté záujmy budú pravdepodobne prinajmenšom také dôležité ako záujmy, o ktoré ide v konaní o azyle alebo trestnom konaní – a vzhľadom na

význam komunikačnej kapacity pre prístup k primeranej kvalite týchto služieb by sa európske právne predpisy mohli vypracovať tak, aby sa vyžadovalo minimálne poskytovanie prekladateľských a tlmočnických služieb na prístup k týmto službám. Úvahy o rovnosti ďalej podporujú legislatívne opatrenia EÚ v týchto oblastiach.

Referencie a prehĺbenie

- Creech, R. L. (2005). *Právo a jazyk v Európskej únii: Paradox Babel „Zjednotení v rozmanitosti“*. Groningen: Publikácia práva Európa.
- Dunbar, R. (2006). Existuje povinnosť zákonodarcu pre jazykové menšiny? *Journal of Law and Society*, 33, 181 – 194.
- Foster, N. (2016). *Blackstoneove zmluvy a právne predpisy EÚ na roky 2016 – 2017*. Oxford: Oxford University Press.
- van der Jeught, S. (2015). *Jazykové právo EÚ*. Groningen: Publikácia práva Európa.

Menšiny, väčšina a jazykové práva

- 14 Vláda by mala spomaliť pokles menšinových komunit? 58
- 15 Mali by byť menšinové jazyky vyučované pre hovorcov väčšinového jazyka? 60
- 16 Sú „jednotné“ a „nejedinečné“ menšiny v podobných situáciách, keď sú konfrontované s národnou jazykovou nadvládou? 62
- 17 Aký je význam demolingvistickej koncentrácie pre prežitie menšinových jazykov vo svete zvyšujúcej sa mobility? 64
- 18 Aké zásady pomáhajú predvídať konfliktný potenciál etnických a jazykových rozdielov 66
- 19 Prečo nestačí naučiť sa len jeden z úradných jazykov vo viacjazyčnom kontexte? 68
- 20 Ako kombinovať princípy teritoriality a osobnosti? 70
- 21 Ako hegemonia „vonkajšieho“ jazyka ovplyvňuje domácu politiku? 72
- 22 Ako by mali susediace štáty spolupracovať pri riadení rozmanitosti? 74
- 23 Prečo je viditeľné rozpoznanie menšinového jazyka (napr. na dopravných značkách atď.) dôležité? 76
- 24 Umožňuje subsidiarita komplexnejšie jazykové politiky? 78
- 25 Ako môžeme umožniť mobilným dôchodcom plniť si svoje povinnosti a uplatňovať svoje práva? 80

14 Mala by vláda spomaliť pokles menšinových komunit?

Bengt-Arne Wickström, Torsten Templin, Michele Gazzola, Humboldt-Universität zu Berlin

Individuálne rozhodnutia, ktoré nemajú priamy vplyv na blaho iných, by sa spravidla mali ponechať na samotných jednotlivcov; ekonómovia hovoria o situácii „let-how“. V mnohých prípadoch však konanie jednotlivca priamo ovplyvňuje blaho druhých. V tomto prípade sú optimálne rozhodnutia pre jednotlivca zriedka optimálne aj pre spoločnosť. Tento rozdiel medzi individuálnym racionálnym správaním a kolektívnym optimizmom je dôležitým odôvodnením kolektívnej akcie. Príkladom toho sú hovorcovia menšinového jazyka, ktorí dobrovoľne prestali používať tento jazyk. Samozrejme, komunikačné výhody majú spoločný jazyk v spoločnosti, ale aj náklady pre menšinových rečníkov, ak sú nakoniec nútení prestať používať svoj predkovský jazyk. V tomto prípade existujú dobré argumenty na podporu dvojazyčných menšinových komunit.

Čo nám výskum hovorí?

Všeobecne platí, že pri zvažovaní rôznych smerov konania človek váži svoje individuálne výhody vo vzťahu k svojim individuálnym nákladom a zanedbáva účinok svojich činov na iných. Tieto „externé“ účinky, ktoré ovplyvňujú ostatných, sa nazývajú „externé“ účinky. Vo všeobecnosti bude mať jednotlivec tendenciu ignorovať prospešné (pozitívne externality) alebo škodlivé (negatívne externality) účinky svojich činností na zvyšok spoločnosti (sociálny blahobyt). Dôležitou externalitou súvisiacou s používaním jazykov je „externosť siete“. Keď sa Jane rozhodne naučiť sa jazyk, vytvára pre seba výhody, pretože dokáže komunikovať s inými rečníkmi tohto jazyka. Jane vo svojom racionálnom rozhodnutí o vzdelávaní porovná tieto výhody s rôznymi nákladmi na vzdelávanie a svoje rozhodnutie založí na tomto porovnaní.

Nemyslí si, že vytvára výhody aj pre ostatných rečníkov, ktorí by s ňou chceli komunikovať v tomto jazyku. Tento „najlepší“ zisk z rečníkov je externalita siete. (Iní rečníci by tiež mohli oceniť obyčajnú znalosť, že iní ľudia sa učia a používajú svoj jazyk; je to však „normálna“ externalita, ktorá nesúvisí so sieťovým efektom.) Predpokladajme, že Jane sa rozhodla, že sa daný jazyk nenaučí. V tomto prípade by mohla byť príležitosť urobiť lepšie pre ňu a pre všetkých ostatných: rečníci jazyka, ktorí by s ňou chceli hovoriť v tomto jazyku, sa môžu rozhodnúť odmeniť ho, materiálne alebo symbolicky, za jeho učenie. Ak výhoda, ktorú by každý z nich z neho získal, prevýši

náklady, ktoré im vyplývajú z odmeny, a ak odmena presvedčí Jane, aby sa naučila jazyk, potom sa každýlepší. Z hospodárskeho hľadiska to robí spoločnosť efektívnejšou. Je však nepravdepodobné, že takéto ocenenia budú organizované spontánnymi akciami menšinových rečníkov, a preto, ak existuje sieťová externalita, prístup laissez-faire znamená, že príliš málo jednotlivcov bude investovať do učenia sa daného jazyka. Neúčinné individuálne rozhodnutia by sa mohli „opraviť“ verejnými opatreniami. Toto je napríklad argument pre povinnú výučbu jazyka v škole.

Ilustrácia a dôkaz

Rovnaký argument platí aj vtedy, keď sa človek rozhodne opustiť menšinovú jazykovú komunitu, a z tohto hľadiska možno interpretovať skutočnú históriu úpadku a jazykovú zmenu.

Keď jeden alebo viac rečníkov prestane používať menšinový jazyk, zostávajúci rečníci majú menej ľudí, s ktorými môžu komunikovať v menšinovom jazyku. Ak si vážia takúto komunikáciu, dochádza k strate blahobytu pre skupinu a táto strata nie je súčasťou posúdenia situácie osobou, ktorá opúšťa spoločenstvo. Argument, že jednotlivec, ktorý opustí menšinovú komunitu, by vytvoril pozitívnu sieťovú externalitu vo väčšinovej komunite, by bol spravodlivý len vtedy, ak by prešiel z jednojazyčnosti v jednom jazyku k monolingvizmu v druhom. Ak sú však menšinoví rečníci dvojazyční, ako je to vo všeobecnosti v prípade baskičtiny alebo waleských rečníkov, tento argument nie je taký: rečníci väčšinového jazyka nemajú žiadneho ďalšieho partnera, pretože už mohli komunikovať s odchádzajúcim jazykom vo väčšinovom jazyku. Čistý efekt je stratou pre menšinových rečníkov.

Osoba, ktorá opúšťa spoločenstvo, pravdepodobne získa zisk, inak by rozhodnutie neprijala. Ako už bolo uvedené, zostávajúci menšinoví rečníci by boli ochotní do určitej miery odmeniť odchádzajúci jazyk a bolo by lepšie, keby sa nakoniec rozhodol zostať. V prípade niektorých potenciálnych osôb, ktoré predčasne ukončili školskú dochádzku, by ich odmena zlepšila, akby zmenili svoje rozhodnutie a rozhodli sa pokračovať v používaní menšinového jazyka. Odmena by potom zlepšila všetkých.

Keď človek opustí menšinovú komunitu, následné používanie jazyka sa stáva menej atraktívnym pre tých, ktorí zostávajú. Pri individuálnom výpočte by sa rozhodnutie v prospech odchodu zo spoločenstva stalo

pravdepodobnejším. Proces zmeny jazyka by mohol začať – alebo urýchliť. Postupom času sa tým znižuje používanie menšinového jazyka v mnohých oblastiach a môže to viesť k úplnej jazykovej zmene. Externalita negatívnej siete preto urýchľuje zmenu jazyka v kontexte laissez-faire.

Politické dôsledky

Externalitu možno potlačiť jazykovou politikou, ktorá zvýhodňuje menšinový jazyk, čím sa vytvárajú stimuly pre jednotlivcov, aby ho viac využívali. To zase oslabí motiváciu jednotlivcov opustiť spoločenstvo a zmeniť individuálne rozhodnutia o odchode v prospech pobytu. Verejná politika preberá úlohu odmien v skúsenostiach s myšlienkou vyššie a pod stimulmi, ktoré politika vytvára, sa individuálne racionálne rozhodnutia menia a odteraz vedú ku kolektívnej optimálnosti.

Priamym dôsledkom tohto zistenia je, že verejná podpora menšinového jazyka je sociálne účinná politika, pokiaľ si menšinoví rečníci cenia jeho používanie¹.

Referencie a prehĺbenie

Kostol, J. & král, I. (1993). Dvojazyčnosť a sieťové externality. *Canadian Journal of Economics/Revue canadienne d'économie*, 26, 337 – 345.

Wickström, B.A. (2016). Jazyková politika výlučne v angličtine: Cesta k provincializmu? *ACTAuniversitatis sapientiae, Európske a regionálne štúdie*, 9, 71 – 76.

Wickström, B.A., Templin, T., & Gazzola M. (nastávajúca). Ekonomický prístup k politike langue a jazykovej spravodlivosti. V M. Gazzola, T. Templin, & B.-A. Wickström (Eds.), *jazyková politika a jazyková spravodlivosť: Ekonomické, filozofické a sociolingvistické prístupy*. Heidelberg: Springer.

---

¹ Skutočnosť, že hodnota, ktorú rečníci pripisujú používaniu jazyka, sa môže zvýšiť v dôsledku politiky podpory, je ďalším druhom argumentu, ktorý ďalej posilňuje argument o externalite siete, ktorý sa v tomto príspevku uvádza.

15 Mali by sa menšinové jazyky vyučovať pre hovorcov väčšinového jazyka?

Helder De Schutter, Nenad Stojanović, Sergi Morales-Gálvez, Katholieke Universiteit Leuven

Otázkasa zaoberá problémom jazykovej **nadvlády** rizikom jazykovej asimilácie menšiny väčšinovým jazykom v lingvisticky zmiešaných spoločnostiach. Situácia, o ktorej sa tu diskutuje, je situácia politických subjektov, v ktorých rôzne jazykové skupiny, „dlhoetablované“ alebo „pôvodné“ žijú spoločne, zdieľajú mestá a štvrte. Príkladmi sú Katalánsko, Galícia a Baskicko v Španielsku; Brusel v Belgicku; Wales a časti Škótska v Spojenom kráľovstve; Korzika, Bretónsko a Francúzska Baskicko vo Francúzsku; časti Transylvánie s maďarsky hovoriacimi komunitami; alebo severná Škandinávia so samskými menšinami.

Čo nám hovorí výskum?

Tieto spoločnosti majú jasne dominantný jazyk, často tak z hľadiska moci, ako aj z hľadiska demografie, v ktorom je takmer každý pohodlný alebo v praxi nútený byť kompetentný. Jazyky menšín majú rôznu úroveň oficiálneho uznania (či už národným štátom, vládnu jednotkou alebo oboma). Takéto uznanie je však osobitne zamerané na osoby hovoriace menšinovými jazykmi a nemá vplyv na väčšinu. Menšinoví hovoriaci sú tí, ktorí požívajú určité jazykové práva, napríklad vyučovanie v menšinovom jazyku. Takéto práva však nemusia postačovať na to, aby sa zabránilo jazykovej nadvláde, ktorú možno považovať za formu jazykovej nespravodlivosti.

Koncepcia nadvlády vychádza z politickej filozofie. Je zakorenená v tradícii republikánskej myšlienky, ktorá sa snaží minimalizovať nespravodlivosť vyplývajúcu z nadvlády. Jednotlivci alebo skupiny dominujú, ak závisia od vzťahu, v ktorom môže tretia strana alebo skupina svojvoľne zasiahnuť (alebo vykonávať svojvoľnú moc) nad nimi bez ich súhlasu alebo bez zohľadnenia ich oprávnených preferencií (Pettit, 1997).

Táto zraniteľnosť alebo závislosť od svojvoľnej moci niekoho iného by sa mala odstrániť s cieľom vybudovať spoločnosť slobodných občanov. Jazyková nadvláda nastáva vtedy, keď sú rečníci jazykovej skupiny X „naklonení lingvisticky“ k jazyku Y. Takmer vždy majú prejsť na dominantný jazyk na verejnosti a niekedy dokonca aj v súkromnej sfére, ale nie na základe uprednostňovania. Takáto úprava sa takmer nikdy

neuskutočňuje iným smerom a vo všeobecnosti sú menšinoví členovia dvojjazyční, ale väčšinoví členovia nie sú. Vysoká pravdepodobnosť komunikácie s hovorcami väčšinového jazyka (alebo horšie, pocit menejcennosti) tlačí menšinových rečníkov k tomu, aby vo väčšine oblastí používali väčšinový jazyk. Výsledkom sú formy „diglossy“, schémy, v ktorej sa jazyky pridelujú rôznym funkciám a menšinový jazyk je z určitých činností do veľkej miery vylúčený. Diglossia je vo všeobecnosti asymetrická, pretože dominantný jazyk sa používa vo všetkých oblastiach, zatiaľ čo menšinový jazyk je obmedzený na obmedzené funkcie.

Z hľadiska politickej filozofie možno povedať, že „lingvistická nadvláda“ si vyžaduje tri podmienky: (1) skutočnosť, že jedna zo skupín sa musí jazykovo prispôbiť druhej, ale nie naopak (to je viditeľnejšie v asymetrickom jazykovom vzdelávaní); (2) časté každodenné opakovanie tohto modelu; a (3) skutočnosť, že členovia dominovanej skupiny nemajú v skutočnosti alternatívu, okrem toho, že sa úplne vyhýbajú interakcii s väčšinovými rečníkmi.

Základné zásady normatívnej politickej teórie naznačujú, že jazyková nadvláda je formou nespravodlivosti, a preto si spravodlivosť vyžaduje kompenzačné opatrenia.

Tieto zásady preto odôvodňujú toto odporúčanie: vzdelávací systém by mal zaviesť povinnosť učiť sa všetky uznávané jazyky, aby hovorcovia väčšinového jazyka získali určitý stupeň spôsobilosti v menšinovom jazyku. Druhá jazyková kompetencia by mala aspoň umožniť všetkým občanom, bez ohľadu na ich materinský jazyk, porozumieť inému jazyku. Táto požiadavka môže podporiť úctivé politiky, ktoré umožňujú rozvoj zložitých a hybridných identít, a tým pomôcť vytvoriť spoločný základ pre demokratický dialóg. Zároveň môže pomôcť vyriešiť kompromis medzi začlenením (všetky skupiny pôvodných jazykov sa môžu cítiť lepšie rešpektované, a teda zahrnuté do komunity) a mobilitou (každý by sa naučil aspoň jeden z ďalších jazykov na území).

Ilustrácia a dôkaz

Empirický výskum potvrdzuje relevantnosť odporúčania. Ponorné programy môžu byť obhajované

z hľadiska dlhodobého vzdelávacieho úspechu a dosiahnutia dvojjazyčnosti a bi-Lettrismu „kde sa študenti jazykov L1 väčšinou vyučujú najmä prostredníctvom jazyka L2, zvyčajne menšinového jazyka, aby sa stali dvojjazyčným a bilingvným v tomto jazyku, ako aj vo väčšinovom jazyku“. To môže byť ešte užitočnejšie, ak sa organizuje ako obojsmerný program, v ktorom majú hovorcovia oboch jazykov rovnakú triedu, a nie jednosmerný ponorný model (máj 2010, 296). Štúdia vykonaná Thomasom a Collierom (2002) z viac ako 210,000 jazykových menšinových študentov v amerických verejných školách potvrdzuje, že ponorné programy vo všeobecnosti fungujú lepšie pre študentov, najmä pri porovnávaní akademického úspechu študentov navštevujúcich ponorné školy a študentov zúčastňujúcich sa na prechodných školských programoch primárne vykonávaných v angličtine.

Politické dôsledky

Hoci hlavným odporúčaním je podporiť, zo základných dôvodov jazykovej spravodlivosti, učenie menšinového jazyka členmi väčšiny, uplatňujú saajúvahy o proporcionálnosti. Predstavte si spoločnosť s 1000 členmi, s 10 rečníkmi X, „dlho zavedeným“ domorodým menšinovým jazykom a 990 rečníkmi Y. Táto situácia môže viesť k jazykovej nadvláde, ak sú splnené naše tri podmienky. Požiadavka, aby sa všetci rečníci Y naučili X, by však bola neprimeraným opatrením, pokiaľ sa neobjavia niektoré ďalšie úvahy (napr. ak sa X široko hovorí inde na svete). Súvisiacia úvaha sa týka účinnosti. Riadna verejná politika si vyžaduje účinné využívanie obmedzených zdrojov. V tomto prípade môže byť ťažké odôvodniť značné investície do času,

úsilia a peňazí, ktoré by donútili 99 % obyvateľstva naučiť sa jazyk, ktorým sa hovorí, o 1 %. Obe podmienky možno považovať za kritérium „ak to odôvodňujú číselné údaje“ (máj 2014: 386 – 388).. Ak je však táto podmienka splnená, uloženie viacjazyčnosti väčšine môže byť odôvodnené z dôvodov jazykovej spravodlivosti. Napokon, úlohu zohráva aj počet zapojených jazykov. Čím väčší je počet jazykov, tým ťažšie bude vykonávanie takejto politiky. V porovnaní s inými kontinentmi nemá Európa mimoriadne vysoký počet pôvodných jazykov. Decentralizácia jazykových politík naviacjazyčné podjednotky (ako napríklad v Rumunsku Județe, v ktorých sa hovorí maďarčina) výrazne zmierňuje problém uskutočniteľnosti.

Referencie a prehĺbenie

- Máj, S. (2010). Učebné osnovy a vzdelávanie kultúrnych a jazykových menšín. V B. McGraw, E. Baker, & P. Peterson (Eds.), *Medzinárodná encyklopédia vzdelávania* (3. vydanie), zväzok 1. (s. 293 – 298). Oxford: Elsevier.
- Máj, S. (2014) Súťaženie verejnej Monolingualism and Diglossia: Prehodnotenie politickej teórie a jazykovej politiky pre viacjazyčný svet. *Jazyková politika*, 13, 371 – 93.
- Pettit, P. (1997). *Republikánizmus: Teória slobody a vlády*. Oxford: Oxford University Press.
- Thomas, W. & Collier, V. (2002). *Národná štúdia o účinnosti školy pre študentov jazykových menšín s dlhodobým akademickým úspechom*. Santa Cruz: Centrum pre výskum vzdelávania, rozmanitosti a excelentnosti (CREDE).

16 Sú „jednotné“ a „nejedinečné“ menšiny v podobných situáciách, keď sú konfrontované s národnou jazykovou nadvládou?

Astrid von Busekist, Jean-François Grégoire, Sciences Po Paris

Domácu jazykovú nadvládu možno definovať ako situáciu, v ktorej skupina využíva svoju demografickú výhodu ako politickú páku na opakovanie určitých inštitucionálnych postupov. Tieto praktiky môžu zachovať nerovnosti, ktoré vyplývajú z jednoduchého počtu ľudí a môžu zakotviť nespravodlivé rozdelenie moci medzi väčšinu a menšinu. Politické konštelácie, ktoré sa usilujú o ochranu jazykovej rozmanitosti a zachovanie spravodlivej úrovne politickej rovnosti medzi svojimi členmi, musia brať národnú jazykovú dominanciu vážne a náležite zvážiť tieto aspekty.

Čo nám výskum hovorí?

Účinky národnej jazykovej nadvlády v nadnárodných štátoch sa zvyčajne líšia v závislosti od toho, či sa týkajú jednej alebo viacerých menšín. Všeobecne sa však pozoruje, že jazykové otázky sa stávajú zložitejšími v prípade viacúrovňového riadenia alebo federalizmu. Napríklad jazyková situácia a práva frankofónov roztrúsených po anglickej Kanade sú veľmi odlišné od ich situácie v Quebecu, ako aj situácie domorodých národov a jazykov. Podobne sú katalánski rečníci rozdelení regionálnymi hranicami v rámci Španielska a tí, ktorí žijú vo Valencii, čelia iným podmienkam, ako sú podmienky, ktoré zažívajú tí, ktorí žijú v Katalánsku. V kontexte viacúrovňového riadenia alebo federalizmu jazyková nadvláda nabáda menšinové jurisdikcie, aby rozvíjali svoju vlastnú jazykovú politiku. Keďže jazyk je hlavným prostriedkom identity a často zahŕňa emocionálny obsah, ochranu a podporu menšinových jazykov často sprevádza všeobecný pocit odcudzenia od širšieho (národného) subjektu; tak je to v Kanade a Španielsku.

Jazyková nadvláda vyvoláva reakcie vo forme vysoko intervenčných menšinových jazykových politík, ktoré pripravujú pôdu pre iné silné formy národnej výstavby. Tento trend je výraznejší v prípadoch jazykovej nadvlády „jedinej“ menšiny veľkou väčšinou rečníkov, čo s väčšou pravdepodobnosťou povedie k nárastu secesionistických hnutí. To zase komplikuje sociálnu súdržnosť a federálnu alebo nadnárodnú správu vecí verejných.

Ilustrácia a dôkaz

Zvážte kontexty vnímané v podstate ako jednu

jazykovú menšinu. V takýchto prípadoch vidíme, že spôsob, akým súdy riadia kompromis medzi mobilitou (medzi rôznymi časťami krajiny) a začlenením (v miestnych spoločenstvách), má tendenciu odrážať nerovnováhu moci medzi jazykovými skupinami. Dominantná skupina bude oveľa úspešnejšia pri presadzovaní jazykových práv svojich členov v menšinovej jurisdikcii než naopak. Porovnajme napríklad provincie Alberta a Quebec¹. Údaje naznačujú všeobecný trend v Kanade, kde Anglofóny pomaly asimilujú frankofóny a rovnajú sa „alofónom“ prisťahovalcom (s iným materinským jazykom ako angličtina alebo francúzština) oveľa vyššou rýchlosťou. Vzhľadom na to, že tieto údaje vyplývajú zo vzájomného pôsobenia politík a postupov, možno dospieť k záveru, že federálna politika dostatočne neznižuje príťažlivosť väčšinového jazyka a že federálna jazyková politika pravdepodobne nezaručí stabilnú rovnováhu medzi mobilitou a začlenením v celej krajine.

Na miestach s viacerými jazykovými menšinami, ako je India, sa politické účinky prejavujú odlišne. Tam, kde sú ľudia zvyknutí žiť vo viacjazyčnom prostredí, sú stimuly pre iniciatívy na budovanie národa založené na jazykoch oveľa slabšie. Zároveň takéto kontexty nie sú imúnne voči riziku, že skupina tlačí na prevahu svojho jazyka (napríklad sa snaží, aby sa ich jazyk stal lingua franca v rámci politickej konštelácie, ako to urobil Gándhí, keď tvrdil, že hindčínadevituje úradný jazyk Indie). V takýchto prípadoch vznikajú iné politické účinky: I) nespočetné množstvo miestnych alebo regionálnych iniciatív v oblasti jazykovej politiky, ktoré môžu byť ťažko ovládateľné a môžu zhoršiť kultúrne rozdiely; II) virtuálna nemožnosť, vzhľadom na veľký počet menšinových situácií, jednotne uplatňovať oficiálnu (národnú) jazykovú politiku proti prejavom miestneho odporu; III) vážne prekážky riadneho fungovania demokratickej politiky na niekoľkých veľmi zložitých úrovniach, najmä prostredníctvom vytvorenia silných a trvalých separačných hnutí. Stručne povedané, jazyková nadvláda v politických konšteláciách s

1 Alberta bola vybraná ako provincia s najvyššou pozitívnu rovnováhu medzi provinciálnou migráciou a tiež ako provincia s najväčšou priepasťou medzi jazykovými premennými, ktorými sa hovorí doma a materinským jazykom.

viacerými jazykovými menšinami pravdepodobne vytvorí nepredvídateľné modely a rozdiely, ktoré veľmi sťažujú demokratické riadenie rozmanitosti.

Správa PERSONS S ANGLAISOM alebo FRENCHOM NA MAISONOVÚ SPRÁVU NA SLUŽBY s ANGLAISOM alebo FRENCHOM ako podstatným LangUAGE (zdroj: Kanadský sčítanie 2011)

	Angličtina	Francúzština
Alberta	1,13	0,36
Quebec	1,28	1,02
Kanada (spolu)	1,38	0,97

Politické dôsledky

Vo väčšine prípadov je riadenie jazykovej rozmanitosti v spojení s arbitrážou vzťahov medzi väčšinou a menšinami intenzívne politické. S cieľom vytvoriť priaznivé podmienky pre domácu mobilitu a začlenenie sa odporúča:

► *Uznanie menšinových jazykov* a prijatie prísnych jazykových politiky na podporu ich používania v miestnych

inštitúciách, ako sú regionálne parlamenty a školy, ako aj vo federálnych inštitúciách, s cieľom posilniť pocit spolupatričnosti medzi členmi jazykových menšín.

► Ústredný subjekt musí uplatňovať pravidlá, ktoré poskytujú členom menšinových skupín rovnaké príležitosti na mobilitu a začlenenie, aké majú členovia väčšiny z dôvodu ich vplyvu na politiku.

► Všeobecné zásady vzťahujúce sa na viacjazyčné krajiny *súmutatis mutandis* zohľadnené v jazykovej politike uzákonenej nadnárodnými organizáciami.

Referencie a prehĺbenie:

Dubreuil, B. & Marois, G. (2011). *Imaginárna náprava: Prečo prisťahovalectvo nezachráni Quebec*. Montreal: Boreal.

Magnet, J.E. (1998). Teória jazykových práv v kanadskej perspektíve. V T. Ricento & B. Burnaby (Eds.), *Jazyk a politika v Spojených štátoch a Kanade: Mýty a reality* (s. 185 – 206), Routledge: New York.

17 Aký je význam demolingvistickej koncentrácie pre prežitie menšinových jazykov vo svete zvyšujúcej sa mobility?

Torsten Templin, Bengt-Arne Wickström, Michele Gazzola, Humboldt-Universität zu Berlin

V rôznych krajinách ľudia prestávajú hovoriť menšinovými jazykmi a obracajú sa na širšie komunikačné jazyky. Viaceré členské štáty EÚ majú jeden alebo viacero „regionálnych alebo menšinových jazykov“¹ a mnohí strácajú rečníkov. Mobilita v rámci Európy, ako aj migrácia z krajín mimo EÚ vytvárajú ďalší tlak na menšinové jazyky a ešte viac sťažujú ich uchovávanie. To nastoľuje otázku, ako na všeobecnej úrovni zohľadniť vzájomné pôsobenie faktorov, ktoré určujú životaschopnosť a prežitie menšinových jazykov v meniacom sa svete, alebo, inak povedané, aké prístupy môžeme použiť na identifikáciu jazykových politík, ktoré môžu pomôcť chrániť regionálne a menšinové jazyky tak, aby prežili bez ohrozenia mobility.

Čo nám výskum hovorí?

Jazyky územnej menšiny sa používajú najmä v určitých zemepisných oblastiach členských štátov EÚ. V týchto oblastiach je určitý podiel miestneho obyvateľstva dvojjazyčný a hovorí dominantným jazykom štátu, ako aj menšinovým jazykom. Geografická koncentrácia je faktorom, o ktorom je známe, že podporuje dlhodobú životaschopnosť menšinového jazyka: vysoký počet rečníkov v jurisdikcii uľahčuje zdôvodnenie jazykovej politiky v prospech jazyka a jazykové zloženie územia ovplyvňuje dynamiku prenosu, učenia a používania jazykov. Rodiny s oboma rodičmi hovoriacimi menšinovým jazykom ho s väčšou pravdepodobnosťou postúpia svojim deťom. Zároveň, čím vyšší je podiel menšinových jazykov hovoriacich v regióne, tým vyšší je počet týchto rodín a tým vyššia je motivácia na prenos tohto jazyka z dôvodu jeho relatívne širokého spektra komunikácie.

Okrem toho vysoký počet rečníkov v danej oblasti zabezpečuje, že ľudia ju môžu skutočne počuť a používať vo svojom každodennom živote. Inými slovami, vysoký podiel rečníkov menšinového jazyka na území znamená užitočnosť tohto jazyka a jeho vystavenie. Ako je však dôležité aako interagujú so zvýšenou mobilitou?

1 V súlade s *Európskou chartou regionálnych a menšinových jazykov máme namysli jazyky, ktoré sú „tradičnepoužívané na danom území štátu štátnymi príslušníkmi tohto štátu, ktorí tvoria skupinu numericky menšiu ako zvyšok obyvateľstva štátu“.*

Ilustrácia a dôkaz

Zvážte tri typy jazykov územnej menšiny: (1) tie, ktoré hovoria v jednom členskom štáte, ako je lužickosrbčina v Nemecku; (2) tie, ktoré hovoria vo viac ako jednom členskom štáte, ako je Baskičtina v Španielsku a Francúzsku; a (3) tie, ktoré sú menšinovým jazykom v členskom štáte, ale dominantným a úradným jazykom v susednom štáte, ako je slovinčina v Rakúsku a Taliansku. Prichádzajúca mobilita môže rôznymi spôsobmi vyvinúť ďalší tlak na všetky druhy jazykov územnej menšiny. Ak už nováčikovia majú miestny menšinový jazyk ako prvý jazyk, napríklad pre Maďarov, ktorí sa usadia v okrese Székely v Rumunsku, mobilita môže dokonca posilniť menšinový jazyk v danej oblasti. Nováčikovia však často nehovoria miestnym menšinovým jazykom a nemusia ani poznať väčšinový jazyk hostiteľského štátu. V závislosti od sily a prítomnosti menšinového jazyka na verejnosti, vo vzdelávaní a v hospodárstve by sa nováčikovia mohli naučiť väčšinový jazyk štátu, a nie menšinový jazyk. Ak je počet novoprichádzajúcich osôb vysoký, tento proces znižuje podiel menšinových hovoriacich jazykov a môže časom oslabiť jazyk. Modely jazykovej dynamiky (napr. Templin a kol. 2016) môžu pomôcť analyzovať vplyv migračných pohybov na zachovanie menšinového jazyka prísny a logickým spôsobom.

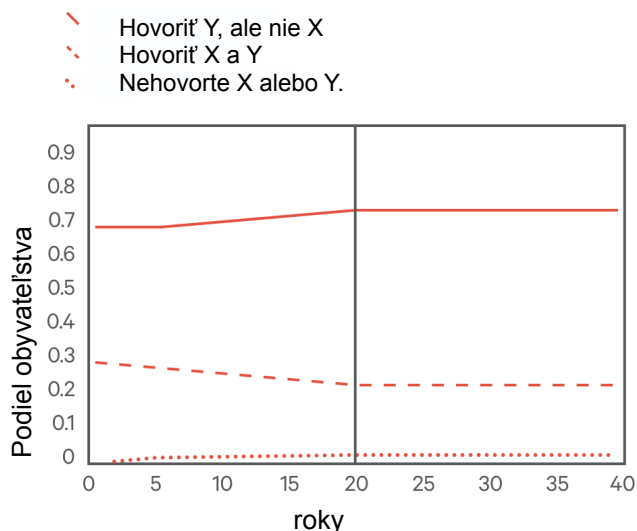
Umožňujú predĺžiť pozorované trendy v budúcnosti a aspoň do určitej miery simulovať účinky opatrení v oblasti jazykovej politiky. Keďže umožňujú zahrnutie ďalších premenných, ktoré majú vplyv na príslušné otázky, môžu sa uplatňovať aj na posúdenie súvisiacich otázok, ako sú zmeny v nákladoch a prínosoch konkurenčných možností politiky.

Dôležitým výsledkom takýchto simulácií je, že vzhľadom na minimálny podiel rečníkov, ochotu rodín prenášať menšinový jazyk, ako aj používanie menšinového jazyka vo vzdelávaní môže menšinový jazyk z dlhodobého hľadiska skutočne prežiť napriek neustálemu prílevu migrantov. Simulácie tiež naznačujú, že výučba menšinového jazyka pre nováčikov a ich deti je mimoriadne dôležitá a môže čeliť potenciálnej hrozbe, ktorú predstavujú pre menšinový jazyk.

Jazyková dynamika je simulovaná (pozri obrázok) v kontexte s relatívne veľkým menšinovým jazykom X,

väčšinovým jazykom Y a prílivom rečníkov rôznych jazykov. Počas roka odchodu je 30 % populácie dvojjazyčných v Y a X a 70 % je jednojazyčných v Y. Vzhľadom na to, že nováčikovia sa radšej učia Y než X, percento X-reproduktorov klesá.

PODIEL HOVORCOV VÄČŠINOVÉHO JAZYKA (Y) A MENŠINY (X)

Predpokladajme, že po 20 rokoch sa zavádzajú politické opatrenia na posilnenie výučby X pre nováčikov a ich deti. V dôsledku toho možno znížiť percento X-reproduktorov.

Politické dôsledky

Hoci mobilita vytvára ďalší tlak na menšinové jazyky, väčšina opatrení jazykovej politiky, ktoré už boli zavedené na ochranu menšinových jazykov, je naďalej kľúčová. Ak je potrebná prichádzajúca mobilita, je dôležité vytvoriť príležitosti a stimuly pre nováčikov, aby sa naučili menšinový jazyk, a odstrániť protimotivačné faktory, ako sú vysoké priame alebo nepriame náklady na vzdelávanie.

Referencie a prehĺbenie

Fishman, J.A. (1991). *Zvrátenie zmeny jazyka: Teoretické a empirické základy pomoci ohrozeným jazykom*. Clevedon: Viacjazyčné záležitosti.

Grin, F. (2016). Výzvy menšinových jazykov. Vo V. Ginsburghu a S. Weber (Eds.), *Palgrave Handbook of Economics and Language* (s. 616 – 658). Basingstoke: Palgrave Macmillan.

Templin, T., Seidl, A., Wickström, B.A., & Feichtinger, G. (2016). Optimálna jazyková politika na zachovanie menšinového jazyka. *Matematika Spoločenské vedy* 81, 8 – 21.

18 Zásady Quel pomáhajú predvídať konfliktný potenciál etnických a jazykových rozdielov?

Edgár Dobos, MTA Társadalomtudományi, Kutatóközpont, Budapešť

Etnické, jazykové alebo náboženské rozdiely môžu viesť ku konfliktom, keď jednotlivci a skupiny súťažajú o moc, materiálne a symbolické zdroje. Samotný jazyk (alebo akákoľvek zložka kultúry) však nespôsobuje konflikt. Ide skôr o „poruchovú líniu“, vrámci ktorej môžu konflikty kryštalizovať, keď jazykové alebo kultúrne rozdiely vedú k nezlučiteľným politickým požiadavkám alebo nerovnakému prístupu k sociálno-ekonomickým príležitostiam v rámci štátov. Táto položka sa zameriava na príčinné faktory, ktoré vedú k vzniku konfliktov na etnolingvistických líniách.

Čo nám výskum hovorí?

Pravidlá a postupy, ktorými sa riadi jazyk správy, práva, vzdelávania, médií, verejného značenia a komunikácie s orgánmi a poskytovateľmi verejných služieb, ovplyvňujú záujmy a identitu jednotlivcov. Jazyk je preto nevyhnutne spolitizovaný vo viacjazyčných spoločnostiach.

Konflikty medzi väčšinou a jazykovými menšinami sú podnecované logikou územného národného štátu a asymetriami moci, ktoré sú tam zakódované. Moderné národné štáty, najmä od 19. storočia, takmer systematicky uprednostňovali etnickú väčšinu („vlastnícke národy“). Väčšina a menšinové názory sú často v rozpore s interpretáciou reality a/alebo želaným modelom vzťahov medzi štátom a menšinami.

Dynamika konfliktov sa líši v dôsledku rozdielov v historicky vytvorených administratívnych štruktúrach, mocenských súhvezdí a vzťahovej pozície menšín a väčšiny na rôznych úrovniach. Vnímanie mnohých európskych spoločností a jednojazyčných národných štátov naďalej formuje politické rozhodnutia a dokonca ani oficiálna viacjazyčnosť nevyhnutne neodstraňuje konflikty medzi jazykovými komunitami.

Makroživotné prostredie nie je vždy užitočné: medzinárodné normy v oblasti práv menšín sú často spochybňované a podriadené geopolitickým záujmom; bez silného a spoločného európskeho režimu práv menšín nie sú členské štáty EÚ povinné podávať správy o neplnení záväzkov týkajúcich sa ochrany menšín; a prednosť národnej straníckej politiky často prevažuje nad vplyvom podmienenosti EÚ.

Ilustrácia a dôkaz

Konfliktné modely sa líšia tak medzi štátmi, ako aj v rámci štátov. Terénny výskum vo Vojvodinskom

srbskom kraji ukazuje, že niektoré miesta majú harmonickú koexistenciu etnických a jazykových spoločenstiev a viacjazyčnosť sa v praxi premieta do takmer nepostrehnuteľných pasáží z jedného jazyka do druhého (napr. Belo Blato/Nagyzerzsébetlak/Biele Blato). Na druhej strane vypukli konflikty v iných regiónoch po príleve veľkého počtu srbských utečencov z Chorvátska a Bosny a Hercegoviny po vojnách zo začiatku 90. rokov 20. storočia. Medzi prejavy konfliktu patrili nárast etnicky motivovaných incidentov (graffiti, škody na súkromnom majetku, náboženské a pamätné predmety, ako aj verbálne a fyzické útoky) voči menšinám. Zovšeobecnením týchto výsledkov a zohľadnením napätia pozorovaného v iných kontextoch môžeme identifikovať niekoľko protichodných procesov. Sú zhrnuté v pripojenej tabuľke.

Politické dôsledky

Mnohoetnické a viacjazyčné historické zloženie európskych štátov by sa malo primerane zohľadniť v právnych predpisoch. Etnokultúrna rovnosť a lojalita voči spoločnému štátu si vyžadujú kombináciu neutrálnych a skupinových citlivých predpisov a politik, začlenenie identity národnostných menšín do spoločných koncepcií (napr. začlenenie ich jazyka do verejných inštitúcií) a inštitucionálne záruky ich kultúrnej reprodukcie. Neseccesistické menšinové nároky sa musia považovať za legitímny prvok pri spochybňovaní podmienok politického začlenenia do multietnickej demokracie.

Etnický a jazykový pluralizmus by sa mal odrážať v politických riešeniach využívajúcich rôzne úrovne verejnej správy (národné, regionálne a miestne), malobysa spresniť rozdelenie právomocí medzi tieto orgány a vytvoriť asymetrie v prospech jazykov, ktoré najviac potrebujú ochranu. Politické riešenia týkajúce sa viacjazyčnosti by mali odrážať aj doplnkový („aditívny“) prístup namiesto „subtraktívneho“ prístupu, ktorý by umožňoval učenie sa úradného jazyka štátu ako druhého jazyka nevyhnutného pre zamestnanosť a sociálnu mobilitu a zároveň posilnil materinský jazyk ako prvý jazyk nevyhnutný pre identitu, psychologické a bezpečnostné potreby.

Referencie a prehĺbenie:

Csergő, Z. (2007). *Prednáška o národe: Jazyk a konflikt v Rumunsku a na Slovensku*. Ithaca, NY & Londýn: Cornell University Press.

- Grin, F. (2005). Jazykové ľudské práva ako zdroj politických usmernení: Kritické hodnotenie. *Časopis Sociolinguistics*, 9 (3), 448 – 460.
- Kontra, M., Phillipson, R., Skutnabb-Kangas, T., & Várady, T. (Eds.). (1999). *Jazyk: Právo a zdroj. Približovanie sa k jazykovým ľudským právam*. Budapešť: Stredoeurópske univerzitné tlač.
- Varenes, F., (2011). Jazyk, etnické konflikty a medzinárodné právo. *Časopis etnických štúdií*, 65, 8 – 35.
- Vizi, B., Tóth, N., & Dobos, E. (Eds.) (2017). *Nad rámec medzinárodnej kondicionality. Miestne variácie menšinového zastúpenia v strednej a juhovýchodnej Európe*. Baden-Baden: Nomos.

PROCES VYVOLÁVANIA KONFLIKTOV V PRÍPADE ETNICKÝCH A JAZYKOVÝCH „FLAW LINE“

1. Neodôvodnená bezpečnosť etnických a jazykových otázok: výklad kultúrnych požiadaviek menšín ako hrozieb pre integritu štátu zo strany väčšiny elít; nedôvera inštitúcií oddelených od menšín ako miesta protištátneho nacionalizmu; z hľadiska menšín sa pojem spoločnej identity koncipovaný štátom znárodňujúcim štátom a zavedenie etnokultúrnej neutrality a neutrálnej regulácie pre skupinu stávajú podozrivými ako kódexy asimilácie. Ďalšími príkladmi sú Estónsko, Francúzsko, Grécko, Rumunsko a Slovensko.
2. Porušenie, obmedzenie používania alebo obmedzenie rozsahu nadobudnutých (jazykových) práv menšín: neskrytá devalvácia statusu menšinového jazyka v administratíve, vzdelávaní atď. Príklad: Ukrajina.
3. Etnický mandát: prerozdelenie hraníc správnych alebo volebných obvodov s cieľom rozdeliť menšinové obyvateľstvo sústredené na danom území, zvrátiť postavenie väčšinovej menšiny a/alebo minimalizovať volebnú moc menšinových komunit a/alebo ich šance využívať svoje práva. Napríklad na Slovensku (administratívna reorganizácia, 1996).
4. Sporné identifikačné znaky medzi väčšinovým a menšinovým obyvateľstvom, ktoré spolunažívajú na spoločnom území: konkurencia úsilia spojiť územie s jazykom a zaviesť umelú územnú kontinuitu pri označovaní fyzického priestoru a fungovaní verejných inštitúcií (s možným nadmerným významom jazyka ako znaku národnej identity vo vzťahu k jazyku ako komunikačnému prostriedku). Napríklad v Bosne a Hercegovine, Kosove a Macedónsku.
5. Jednostranný aktivizmus rodičovského štátu a postupy budovania extrateritoriálnych krajín: úsilie o posilnenie väzieb s materským štátom spôsobom, ktorý minimalizuje pocit príslušnosti k menšinám do krajiny ich pobytu. Napríklad v Bulharsku, Maďarsku, Rumunsku, Srbsku (vo vzťahu k susedným štátom).
6. Konkurujúce úsilie o budovanie národa, ktoré vystavuje takzvaných spoluetnických/spolunárodných alebo „medzinárodných“ menšinách nezlučiteľným tlakom lojality. Napríklad Bunjevci, Čams, Csángós, Goranci, Pomaks, Torbeši, Valaques (juhovýchodná Európa).

19 Prečo nestačí naučiť sa len jeden z úradných jazykov vo viacjazyčnom kontexte?

Peter A. Kraus, Núria Garcia, Melanie Frank, Vicent Climent-Ferrando, Universität Augsburg

Všeobecne sa uznáva, že učenie sa úradného alebo štátneho jazyka hostiteľskej krajiny je ústredným prvkom integrácie prisťahovalcov do hostiteľskej spoločnosti. V *akčnom pláne Európskej komisie na integráciu štátnych príslušníkov tretích krajín na rok 2016* sa uvádza, že „na to, aby štátni príslušníci tretích krajín uspeli v procese integrácie, je nevyhnutné naučiť sa jazyk cieľovej krajiny“ (Európska komisia, 2016: 7). Čoraz viac európskych krajín uplatňuje jazykové požiadavky na migrantov, ktorí chcú získať pobytový status alebo občianstvo.

Je zaujímavé, že cieľová krajina sa implicitne považuje za jednojazyčný rámec, hoci viaceré členské štáty EÚ majú viac ako jeden úradný jazyk alebo uznávajú rôzne regionálne a/alebo menšinové jazyky. Prečo sa v niektorých prípadoch môžu migranti naučiť viac ako jeden z jazykov, ktorými sa hovorí v týchto viacjazyčných kontextoch?

QUEnám hovorí výskum ?

Rozsah jazykových požiadaviek vo viacjazyčných kontextoch vyvoláva predovšetkým napätie medzi podporou mobility migrantov a ich integráciou do hostiteľskej spoločnosti. Uprednostňovanie mobility pred začlenením by znamenalo zavedenie minimálnych jazykových požiadaviek na migrantov a očakávanie, že sa v prípade potreby učia len jeden z úradných jazykov hostiteľskej krajiny. Na druhej strane by uprednostnenie začlenenia znamenalo zavedenie väčších jazykových požiadaviek na migrantov a očakávanie, že migranti sa vo viacjazyčnej krajine učia dva alebo viac úradných jazykov, aby sa mohli plne zúčastňovať na spoločenskom, kultúrnom a politickom živote.

Počet jazykov, ktoré sa učia migranti prichádzajúci do oficiálneho viacjazyčného prostredia, závisí aj od mocenských vzťahov v jazykovej konštelácii hostiteľskej spoločnosti. Mnohé viacjazyčné štáty alebo regióny sa vyznačujú asymetriou medzi jazykom väčšiny a menšinovým jazykom. Keďže menšinové jazyky používa menej hovorcov a často sa používajú len na časti územia, ich vnímaná ekonomická užitočnosť a atraktívnosť môžu byť menej a môžu viesť migrantov k tomu, aby uprednostňovali učenie sa väčšinového jazyka. V prípade výskumníkov v oblasti multikulturalizmu (ako Will Kymlicka, slávneho kanadského politického filozofa, ktorý sa špecializuje na práva a povinnosti v etnicky rozmanitých spoločnostiach), národnostné menšiny budú musieť

chrániť svoju kultúrnu a jazykovú identitu a zároveň privítať migrantov, čo môže byť legitímnym dôvodom na zavedenie jazykových požiadaviek v menšinovom jazyku okrem jazykových požiadaviek v úradnom jazyku štátu (Kymlicka, 2011). Vo viacjazyčných krajinách, kde je jazyková konštelácia menej asymetrická a kde hospodárska súťaž alebo jazykové konflikty nie sú hlavnou črtou sociálnej a politickej situácie, sa jazykové požiadavky v jednom z úradných jazykov môžu na druhej strane považovať za dostatočné na integráciu migrantov do hostiteľskej spoločnosti.

Ilustrácie a dôkazy

V tomto zmysle rôzne regionálne vlády, ktoré čelia asymetrickej jazykovej konštelácii, považovali za potrebné uplatňovať jazykové požiadavky špecifické pre migrantov s cieľom chrániť postavenie menšinového jazyka na ich území. Napríklad v Katalánsku regionálne orgány v roku 2010 zaviedli katalánske jazykové testy pre migrantov s pobytom v Katalánsku ako súčasť svojho integračného procesu.

Na druhej strane v Luxembursku, kde je jazyková konštelácia menej asymetrická, „Zmluva o prijímaní a integrácii“ vydaná agentúrou pre prijímanie a integráciu luxemburskej vlády stanovuje, že migranti si môžu vybrať jazykový kurz „v jednom alebo vo viacerých z troch administratívnych jazykov Luxemburska, a to v luxemburskom, francúzskom alebo nemeckom jazyku“¹. Podobne vo Švajčiarsku sa „dobrá znalosť jedného z národných² jazykov“ považuje za dostatočnú na získanie povolenia na trvalý pobyt.

Ipolitické dôsledky

Na záver možno povedať, že v asymetrickom viacjazyčnom kontexte možno od migrantov očakávať, že sa učia nielen jazyk väčšiny, ale aj – alebo skôr – druhý úradný alebo regionálny jazyk s cieľom umožniť národnostným menšinám chrániť svoju jazykovú identitu a zabrániť prechodu z jazyka na dominantný jazyk. Kompromis medzi mobilitou a začlenením a napätie medzi ochranou kultúrnych a jazykových práv

1 www.olai.public.lu/en/accueil-integration/mesures/contrat-accueil

2 Federálny zákon o cudzincoch zo 16. decembra 2005 www.admin.ch/opc/fr/classified-compilation/20020232; táto charakteristika však odráža aj striktné územné rozdelenie úradných jazykov v krajine.

menšín a slobodou jednotlivcov migrantov možno sprostredkovať prostredníctvom politických opatrení.

Priaznivé ustanovenia môžu závisieť od vytvorenia stimulov pre migrantov, aby sa naučili jazyk (jazyky) hostiteľskej spoločnosti zlepšením prístupu k jazykovým kurzom v jazyku (jazykoch) hostiteľskej krajiny za nízke náklady, a nie ukladaním sankcií. Napokon, jazykové požiadavky by sa mali zamerať skôr na jazykové kurzy než na stanovenie určitej úrovne spôsobilosti: hoci sa od migrantov dá očakávať, že sa učia jeden alebo viac jazykov hostiteľskej spoločnosti, neznamená to, že všetci budú schopní tak urobiť s rovnakým úspechom.

Referencie a prehĺbenie:

Európska komisia (2016). *Akčný plán pre integráciu štátnych príslušníkov tretích krajín*. Com(2016) 377 final.

Grin, F. (1996). Etnický a politický jazykový konflikt, *medzinárodné vzťahy*, 88, 381 – 396.

Kymlicka, W. (2011). Multikultúrne občianstvo v rámci nadnárodných štátov, *etnika* 11, 281 – 302.

Woehrling, J. (2008). Jazykové požiadavky na prisťahovalcov, najmä pokiaľ ide o jazyky, ktoré majú oficiálny štatút v časti územia. V *Mundialització, spojivo circulació i Immigració, i ligència d'una llengua com požiadal* (s. 133 – 172). Barcelona, Institut d'Estudis Autònoms.

OFICIÁLNY VIACJAZYČNÝ RÁMEC

Asymetrická jazyková konštelácia		Symetrická jazyková konštelácia	
Jazykové požiadavky v menšinových a väčšinových úradných jazykoch	Príklad: migranti sa musia naučiť katalánčina a španielčina v Katalánsku.	Jazykové požiadavky v jednom úradnom jazyku	Príklad: migranti sa môžu učiť francúzštinu alebo nemčinu alebo luxemburského jazyka v Luxembursku.

20 Ako kombinovať princípy teritoriality a osobnosti?

Helder De Schutter, Nenad Stojanović, Sergi Morales-Gálvez, Katholieke Universiteit Leuven

Na pridelenie jazykových práv v jazykovo rozmanitých spoločnostiach sa často používajú dva hlavné modely: teritorialita a osobnosť (De Schutter, 2007). Podľa zásady jazykovej teritoriality (LTP) sa jazyky musia zachovávať územne. Štát je rozdelený do niekoľkých územných zón a v rámci každej zóny je jazyk väčšiny oficiálny. Boli navrhnuté tri verzie LTP¹.

► V prísnej a najpopulárnejšej verzii je na danom území oprávnený len jeden jazyk, pokiaľ ide o (okrem iného) verejnú správu, politický život, súdne konania a povinnú školskú dochádzku financovanú štátom. Dobrým príkladom je Flámsko (Belgicko).

► V slabšej verzii môže územná jednotka rozšíriť uznanie na viac ako jeden jazyk, ale s jasnou prioritou na jeden jazyk pred druhým (Grin, 2006), ako vo vzdelávacom systéme Quebec podľa svojho slávneho zákona č. 101, kde sú jazykové práva udelené Angľom vo forme samostatných, štátom financovaných anglických škôl, ale kde sa očakáva, že prisťahovalci a frankofóny navštevujú francúzske verejné školy, čím sa školy angličtiny obmedzujú len na angličtinu.

► V dynamickej verzii zásada teritoriality naznačuje, že hoci sú kritériá udeľovania práv stabilné, ich vykonávanie sa vyvíja tak, aby odrážalo vývoj demografických údajov (napr. Fínsko) (Stojanović, 2010).

Podľa zásady jazykovej osobnosti môžu jazykové práva uplatňovať osoby bez ohľadu na to, kde žijú v štáte alebo podštáte. Je to model slobodnej voľby.

Dobrým príkladom je Brusel: občania môžu získať dokumenty, zdravotnícke služby alebo vzdelávacie inštitúcie v holandčine alebo francúzštine. Ďalším príkladom je Maďarsko, ktoré udeľuje kultúrnu a jazykovú autonómiu v celej krajine určitým menšinám bez ohľadu na ich územnú situáciu v Maďarsku.

Mohli by sa skombinovať zásady teritoriality a osobnosti s cieľom zlepšiť mobilitu a začlenenie? Zásada osobnosti môže uľahčiť mobilitu v rámci štátu, ale a priori by neposilňovala začlenenie. Zásada teritoriality, najmä jej silná verzia, by a priori uprednostňovala začlenenie, ale bránila by mobilitu.

1 Niektoré krajiny, ako napríklad Švajčiarsko, používajú najmä prísnu verziu, ale niektoré špecifické časti krajiny používajú slabšie alebo dynamické verzie.

Čo nám hovorí výskum?

Tieto dve zásady však majú nevýhody. Zásada teritoriality môže obmedziť mobilitu, zatiaľ čo zásada osobnosti môže ohroziť začlenenie. Je však možné identifikovať možné rozšírenia a kombinácie týchto dvoch zásad, ktoré možno použiť na zlepšenie kompatibility medzi mobilitou a začlenením (Morales-Gálvez, 2017).

► Rovnaké uznávanie pôvodných jazykov: namiesto vytvorenia jediného jazyka ako „opätovného“ územia, čo môže viesť k nadvláde najväčších jazykových skupín, by sa mala väčšia podpora poskytovať slabším pôvodným jazykom (aj keď tvoria miestnu väčšinu) prostredníctvom zásady inverzného rozdelenia zdrojov dostupných pre jazykovú politiku na obyvateľa. Čím menej má jazyk celkový počet rečníkov, tým viac zdrojov musí dostať. Cieľom je ponúknuť porovnateľné služby všetkým jazykovým skupinám bez ohľadu na ich veľkosť (De Schutter 2017; Patten 2014; Grin a Vaillancourt 2015). Táto zásada sa riadi slabou verziou princípu teritoriality (pretože poskytuje väčšiu podporu jazyku) a zavádza osobnostný prvok.

► Politiky nesegregácie z jazykových dôvodov na území s cieľom spojiť ľudí namiesto ich oddelenia: jednotné verejné služby (zdravotníctvo, vzdelávanie) sa ponúkajú vo všetkých uznávaných jazykoch namiesto ich fyzického oddelenia. Tento princíp, ktorý je do značnej miery formulovaný s osobnosťou, podporuje učenie sa jazykov iných alebo iných skupín. To podporuje spoločný zmysel pre spolupatričnosť a väčšiu sociálnu solidaritu a spravodlivosť (Miller, 1995). Vykonávanie tejto politiky v povinných školách by podporilo bi/multilingualizmus v miestnych jazykoch.

Ilustrácia a dôkaz

Katalánsko je dobre známym prípadom uplatňovania rovnakého uznania všetkých pôvodných jazykov, pričom uprednostňuje menšinový jazyk a bez segregácie občanov na základe jazyka. V tomto prípade španielčina (kastillan) nie je len L1 väčšiny katalánskych obyvateľov (55 %), ale je všeobecne známa aj katalánskymi rečníkmi ako L1 (31,3 %). Znalosť katalánčiny sa však v priebehu 30 rokov zlepšila. Súčasná jazyková politika sa začala v roku 1983. Bol založený na rovnakom uznávaní oboch jazykov vo verejnej správe, pričom katalánsku územnú prioritu s cieľom šíriť ho (napríklad katalánčina je

hlavným jazykom vzdelávania).

Politické dôsledky

Globálnym normatívnym dôsledkom vyššie uvedeného je, že mobilitu a začlenenie možno lepšie kombinovať v spoločnostiach, v ktorých má každý právo hovoriť vlastným jazykom a povinnosť rozumieť ostatným jazykom územia. Práve načrtnuté zásady môžu pomôcť podporiť úctivé politiky, ktoré umožňujú hybridné identity a vytvárajú spoločný základ pre demokratický dialóg a sociálnu spravodlivosť. Prispievajú k začleneniu (pretože všetky skupiny domorodého jazyka sa môžu cítiť súdržne zahrnuté v spoločenstve) a mobilite (pretože každý by rozvíjal aspoň vnímavé zručnosti v príslušných jazykoch územia a uľahčil by cestovanie v rámci podjednotiek a medzi nimi v rámci územia štátu).

Referencie a prehíbenie:

- De Schutter, H. (2007). Jazyková politika a politická filozofia. O vznikajúcej jazykovej diskusii o spravodlivosti. *Jazykové problémy & Jazykové plánovanie*, 31, 1 – 23.
- De Schutter, H. (2014). Testovanie jazykovej nespravodlivosti: Teritorialita a pluralizmus. *Dokumenty oštatnej príslušnosti: Časopis nacionalizmu a etnicity*, 42, 1034 – 1052.
- De Schutter, H. (2017). Dve zásady rovnakého uznávania jazykov. *Kritické hodnotenie medzinárodnej sociálnej a politickej filozofie*, 20, 75 – 87.
- Grin, F. (1996). Etnický konflikt a jazyková politika. *Medzinárodné vzťahy*, 88, 381 – 396.
- Miller, D. (1995). *Sme národnosť*. Oxford: Oxford University Press.
- Morals-Gálvez, S. (2017). Žiť spoločne ako rovné: Jazyková spravodlivosť a zdieľanie verejnej sféry vo viacjazyčných nastaveniach. *Etnické príslušnosti*, 17, 646 – 666.
- Stojanović, N. (2010). Dynamická koncepcia zásady jazykovej teritoriality. Zákon o jazykoch kantónu Grisynov. *Politika a spoločnosť*, 29, 231 – 259.

21 Ako hegemonia „vonkajšieho“ jazyka ovplyvňuje domácu politiku?

Astrid von Busekist, Jean-François Grégoire, Sciences Po Paris

Dominancia (niekedy dokonca hegemonia) anglického jazyka sa rozširuje do mnohých ďalších krajín, než sú krajiny, v ktorých sa používa ako prvý jazyk veľkou časťou obyvateľstva. Môže sa vyskytnúť aj v krajinách, ktoré historicky nemajú anglický hovoriacu komunitu. Britský kolonializmus, teraz nahradený neokoloniálnymi charakteristikami súčasných obchodných operácií, má stále trvalé politické účinky, o ktorých sa tu diskutuje v súvislosti s prípadom Indie.

Čo nám výskum hovorí?

Udelenie statusu angličtiny na rovnakej úrovni ako miestne jazyky predstavuje dve hlavné politické riziká:

a) Konflikty medzi jazykovými skupinami vo veľkých krajinách s vysokým stupňom pluralizmu robia angličtinu vhodným a niekedy údajne neutrálnym riešením, aby sa zabránilo jazykovej nadvláde. Dalo by sa však tvrdiť, že to jednoducho nahrádza jednu formu nadvlády (väčšina nad menšinami) inou – najmä v krajine, kde je angličtina jazykom bývalej koloniálnej moci.

... 2. februára 1835 bola predstavená minúta Thomasa Babingtona Macaulaya o indickej jazykovej politike. Hovorí: „Teraz musíme urobiť všetko pre to, aby sme vytvorili triedu, ktorá môže slúžiť ako tlmočník medzi nami a miliónmi ľudí, ktorých riadime... trieda indických ľudí s krvou a farbou, ale angličtina vo vkusoch, názoroch, morálke a intelektu“. Táto minúta znamená, že angličtina bola zavedená do indickej vzdelávacieho systému s cieľom získať zamestnancov s znalosťou anglického jazyka.“ (Sarah Jayasundara 2014).

Politiky, ktoré neriešia otázku jazykovej nadvlády, pretože priznávajú oficiálny štatút externému jazyku (alebo nerobia nič na obmedzenie jeho vplyvu) však priamo alebo nepriamo znižujú sociálno-ekonomickú a politickú hodnotu miestnych jazykov v prospech rečníkov tohto externého jazyka. V prípade Indie to prináša výhody Anglofónom zvnútra alebo zvonku, ktorí môžu „oprávnené“ zobrazit' to, čo belgický filozof Philippe Van Parijs nazýva „koloniálnym postojom“ (2011:139 – 141). Preto v prípade vysokého stupňa

pluralizmu musia zákonodarcovia postupovať opatrne pri hľadaní rovnováhy medzi potrebou efektívnosti a potrebou zachovať jazykovú rozmanitosť.

B) Volení poslanci demokratických parlamentov sú zvyčajne zodpovední za vystupovanie v mene svojich voličov a jedným z účinných spôsobov, ako to urobiť, je hovoriť vo svojom jazyku (jazykoch). V tejto súvislosti India a EÚ urobili dobre, aby udelili oficiálny štatút širokému spektru jazykov, a tak umožnili zástupcom, aby tak urobili. V praxi však prevaha angličtiny vyvoláva vážny problém politickej legitimity, teda v mene tých, ktorí hovoria volenými politikmi.

Ilustrácia a dôkaz

V prípade Indie je prejav neokoloniálnych postojov politicky legitimizovaný skutočnosťou, že existuje mnoho ďalších jazykov (celkovo 22), ktoré majú oficiálny štatút v indickej ústave. Výsledná politická dynamika sa v jednotlivých prípadoch líši v závislosti od počtu týchto „iných“ jazykov, ktoré sú takto marginalizované, a ich demolingvistickej váhy; v Indii je angličtina materinským jazykom približne 0,2 % populácie.

Anglicizácia elit, rovnako ako v Indii, deresponuje miestne komunity na externých aktéroch, historicky zahraničné mocnosti a dnešné (mnohonárodné) spoločnosti. Dalo by sa tvrdiť, že keď poslanci hovoria dominantným externým jazykom (možno angličtinou alebo hybridom anglického a miestneho jazyka, čo v Indii často znamená hindčina), riskujú, že budú zastupovať záujmy menšiny anglofónov viac ako voličov, ktorých materinským jazykom nie je angličtina. Všeobecnejšie povedané, zvýšené používanie dominantného externého jazyka môže vytvoriť jazykovú priepasť medzi politickou triedou a jej voličmi. Odpor jazykovej nadvlády prostredníctvom politik, ktoré podporujú hodnotu a verejné používanie miestnych jazykov, môže prispieť k pocitu posilnenia postavenia ľudí.

Politické dôsledky

Skúsenosti Indie naznačujú, že udelenie oficiálneho štatútu externému jazyku je problematické a môže

oslabiť základné hodnoty, ktoré zvyčajne podporujú demokratický politický život. Tento bod si zaslúži osobitnú pozornosť tam, kde i) dominantný alebo hegemónny externý jazyk zaviedli koloniálne podniky a ii) kde existuje vysoký stupeň pluralizmu, ako je to v EÚ. Z toho vyplýva, že používanie dominantného externého jazyka v sociálnej a politickej oblasti, do ktorej sú zapojení občania, nemožno považovať za optimálnu stratégiu. Namiesto podpory by sa používanie dominantného jazyka externé malo zvažovať len v prípade funkcií obmedzených na jasne vymedzené kontexty.

Referencie a hĺbky:

- Jayasundara, S.N. (2014). Rozvoj politiky jazykového vzdelávania: Indická perspektíva; pohľad z Tamil Nadu, *International Journal of Scientific and Research Publications*, 4: 11, 1 – 3.
- Ramachandran, V. (2011). Indický federalizmus v prechodnej fáze: Od asymetrie k multikulturalizmu. V Gopa Kumar (ed.), *zahraničná politika, federalizmus a medzinárodné zmluvy* (s. 68 – 77). Nové Dillí: Publikácie z nového storočia.
- Van Parijs, P. (2011). *Jazyková spravodlivosť pre Európu a svet*. Oxford: Oxford University Press.

22 Ako by mali susediace štáty spolupracovať pri riadení rozmanitosti?

Edgár Dobos, Balázs Vizi, MTA Társadalomtudományi, Kutatóközpont, Budapešť

Tradičný názor národných štátov ako jazykovo homogénnych spoločností nikdy nebol veľmi realistický a v čase mobility, kde ľudia často prekračujú štátne hranice, sa stáva čoraz menej. Nový prístup k riadeniu rozmanitosti zahŕňa nielen medzinárodnú ochranu práv menšín, ale aj dvojstrannú spoluprácu medzi štátmi.

Vzniká teda otázka, ako môžu susediace štáty spolupracovať v tejto oblasti, a najmä, ako možno „reciprocitu“ „začleniť“ do dvojstrannej spolupráce s cieľom rozšíriť jazykové práva menšinových etnolingvistických komunít.

Čo nám hovorí výskum?

Vytváranie homogenizujúcich štátov, pohraničné pohyby, dobrovoľné alebo povinné výmeny obyvateľstva, asimilácia štátnych politik a medzištátnych a vnútroštátnych mocenských asymetrií vytvorili kontext, v ktorom sú menšiny často v znevýhodnenom postavení. Okrem medzinárodného režimu práv menšín poskytuje trojstranný vzťah medzi „rodičskými štátmi“, „hostiteľskými štátmi“ a národnostnými menšinami dobrý východiskový bod na pochopenie susedských vzťahov v tejto súvislosti. Po prvé, pojem „rodičovský štát“ sa musí uplatňovať opatrne, aby sa zabránilo „nevyhnutnému“ čítaniu jazyka a identity. To má zmysel napríklad v prípade maďarských rečníkov žijúcich v Transylvánii, nemeckých a dánskych rečníkov žijúcich na severe a juhu Šlezvicka. Na druhej strane to nemá zmysel pre frankofónov, Talianov alebo Nemcov žijúcich vo Švajčiarsku, ktorí sa nepovažujú za francúzštinu, taliančinu alebo nemčinu, alebo ktorí nepovažujú Francúzsko, Taliansko alebo Nemecko za svoje „rodičské štáty“ (spoločný jazyk nemusí nevyhnutne znamenať spoločnú históriu a rovnakú identitu).

Stručne povedané, pojem etnolingvistickej príbuzenstva je politicky obvinený a ťažko sa s ním manipuluje, ale často sa vracia a vyžaduje si zručné zaobchádzanie. Susedné štáty vo všeobecnosti spolupracujú na politických otázkach na základe reciprocity. Keď sú otázky totožnosti a práva menšín na programe medzi „rodičským štátom“ a „hostiteľským štátom“, bilaterálna spolupráca a reciprocita môžu byť obzvlášť problematické.

V dvojstranných vzťahoch možno reciprocitu v tomto prípade chápať buď ako súbor vzájomných, ale jednostranných opatrení na podporu príslušných „rodičovských menšín“, alebo ako právnu reciprocitu

zakotvenú v dvojstranných dohodách. Podľa medzinárodného práva možno jednostrannú podporu rodičovského štátu pre jeho menšiny -rodičovzjúcich v zahraničí prijať len vo výnimočných prípadoch (v oblasti kultúry, vzdelávania alebo jazykových služieb – pozri Benátska komisia 2001). Osobitné dvojstranné zmluvy o menšinách sú zriedkavé, ale zmluvy o dobrých susedských vzťahoch často obsahujú ustanovenia o právach menšín – vo väčšine prípadov za rovnakých podmienok.

Ilustrácia a dôkaz

Niektoré prípady sú symetrické (napr. v prípade dánskej menšiny v severnom Nemecku a nemeckej menšiny v južnom Dánsku), čo robí reciprocitu prirodzenou stratégiou pre príslušné národné vlády, ako to ilustruje spoločná Bonn-Kodanská dohoda z roku 1955. Uprostred vojen medzi národmi v bývalej Juhoslávii a rastúceho etnického napätia vo východnej a strednej Európe bola dobrým príkladom toho istého vzájomného prístupu aj slovinsko-maďarská zmluva o menšinách z roku 1992.

Ako však ukazujú oba prípady, reciprocita funguje len v prípadoch, keď „rodičovské menšiny“ žijúce na oboch stranách hranice majú podobnú demografickú veľkosť. V mnohých situáciách je však v dôsledku demolingvistickej asymetrie ťažšie implementovať reciprocitu. Napríklad v Taliansku žije malá chorvátska menšina, ktorá žije v Taliansku, zatiaľ čo významná talianska menšina žije v Chorvátsku. Po páde Juhoslávie bolo Taliansko schopné podpísať zmluvu s Chorvátskom o právach menšín (1996), kde je táto asymetria zrejmalá (väčšina ustanovení sa týka povinností Chorvátska voči jeho talianskej menšine). V inom podobnom kontexte sú ustanovenia dvojstranných zmlúv z roku 1995 týkajúce sa menšín na Slovensku a v Maďarsku formulované v úplne recipročnom jazyku, hoci maďarská menšina na Slovensku je približne 20-krát väčšia ako slovenská menšina v Maďarsku. Rovnako ako vo všetkých medzištátnych vzťahoch môže mať pre dvojstrannú spoluprácu v oblasti práv menšín zásadný význam rovnováha moci, prístup širšieho medzinárodného spoločenstva a iné neprávne prvky. Ako preukázala Vojvodina (srbský kraj hraničiaci s Maďarskom, kde žijú rôzne menšinové komunity), jazyk môže byť v tomto ohľade obzvlášť dôležitý. Väčšina každodenných bojov súvisí s používaním jazyka na verejnosti. V skutočnosti existuje silná

súvislosť medzi verejným používaním Maďarska a demografickým pomerom Maďarov – túžba zvoliť si menšinový jazyk negatívne koreluje so symbolickou nadvládou jazykovej väčšiny. Na druhej strane úzke väzby s Maďarskom, migračné trendy a prístup k maďarskému občianstvu by mohli v špecifických situáciách zvýšiť sociálnu prestíž menšinového jazyka.

Politickédôsledky

Na susedskú spoluprácu medzi štátmi sa medzinárodné dohody vzťahujú len čiastočne. Dôležité sú aj jednostranné opatrenia, ktoré prijali materské štáty na podporu svojich „rodičských menšín“, ako je finančná podpora alebo extrateritoriálne občianstvo. Štáty by mali lepšie zohľadňovať osobitné potreby a situácie rôznych menšinových komunít a odmietat' automatickú reciprocitu. Zároveň by sa jednostranné politiky materského štátu mali lepšie koordinovať s „hostiteľskými štátmi“ s cieľom poskytnúť menšinám zmysluplnú podporu. V tejto súvislosti môže extrateritoriálne občianstvo pomôcť príslušníkom rodičovských menšín vytvoriť súvislosti súvisiace najmä

s migráciou a medzinárodnou mobilitou, v ktorých sa môžu prejavit' (identifikovať a kategorizovať) ako príslušníkov cezhraničného národa.

Referencie a prehĺbenie:

- ARP, B. (2008). *Medzinárodné normy a normy na ochranu národnostných menšín*. Haag: Brill.
- Brubaker, R. (1996). *Nacionalizmus Zreformovaný*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Halász, I. (2006). Modely ochrany Kin-Minority v strednej a východnej Európe. V O. Ieda (Ed.) *Okrem suverenity: Od statusového práva k nadnárodnému občianstvu?* (s. 255 – 280). Sapporo: Univerzita Hokkaido.
- Benátska komisia (2001). *Správa o preferenčnom zaobchádzaní s národnostnými menšinami ich štátom Kin*, ktorú prijala Benátska komisia na svojom 48. plenárnom zasadnutí (Benátky 19. – 20. októbra 2001) CDL-INF(2001)019-e.

23 Prečo je viditeľné rozpoznávanie menšinového jazyka (napr. na dopravných značkách atď.) dôležité?

Balázs Vizi, MTA Társadalomtudományi, Kutatóközpont, Budapest

Vizuálna reprezentácia jazyka je súčasťou jazykového prostredia. Vo väčšine prípadov odráža relatívnu silu a stav rôznych jazykov. Jazykové prostredie územia môže mať informačnú funkciu a symbolickú funkciu. Prítomnosť menšinového jazyka a spôsob, akým je tento jazyk viditeľný vo verejnom priestore, je pre menšinových rečníkov dôležitá: Používanie jazyka v úradnom a súkromnom značení ovplyvňuje vnímanie stavu rôznych jazykov ľuďmi a ovplyvňuje jazykové správanie rečníkov.

Čo nám výskum hovorí?

Súčasný výskum jazykového prostredia študuje širokú škálu a spôsoby používania vizuálneho jazyka. Tento termín bol prvýkrát vyvinutý na štúdium etnolingvistickej vitality francúzštiny v Quebecu. Neskôr Scollon a Scollon stanovili základnú metódu kvalitatívneho a geosemiotického výskumu nápisov a znakov. Jeho hlavným príspevkom k sociálno-lingvistickému opisu konkrétnej komunity, regiónu alebo mesta bolo posúdiť zobrazovanie a interpretáciu rôznych menšinových jazykov v jazykovom prostredí. V súčasnosti možno zameranie na výskum rozšíriť aj na digitálne platformy prevádzkované verejnými orgánmi: môže tiež poskytnúť cenné informácie o vizuálnej reprezentácii jazykov.

Existujú dva dôležité a vzájomne závislé prístupy. Sociolingvistom poskytuje prehľad o možných rozdieloch medzi politikou úradných jazykov (ako ukazujú názvy ulíc, názvy úradných budov a administratívnych úradov atď. – t. j. rozmer politiky „zhora nadol“) a skutočný vplyv politiky na používanie jazykov jednotlivcami, najmä v súkromných jazykových značkách, ktoré môžu alebo nemusia byť regulované v závislosti od konkrétneho prípadu.

Ak tomu tak nie je, používanie rôznych jazykov v obchodnom značení, ktoré je viditeľné vo verejnom priestore, poskytuje indície o rozmere „zdola nahor“, t. j. o tom, čo obyvatelia pripisujú týmto jazykom. Z právneho hľadiska môže „oficiálna jazyková krajina“ (oficiálna toponymika, názvy ulíc, názvy verejných budov atď.) poskytovať informácie o normách upravujúcich úradné značenie a vykonávanie týchto noriem.

Tieto dva pohľady sú užitočné pri objasňovaní skutočného začlenenia menšín do spoločnosti. Vo všeobecnosti (s výnimkou územných jazykových

režimov s veľmi vymedzenými jazykovými regiónmi, ako je to vo Švajčiarsku) sa väčšinový štátny jazyk pravdepodobne používa častejšie vo verejnej sfére, a to aj v oblastiach, kde menšiny žijú vo veľkom počte, pretože vo väčšine prípadov má väčšinový jazyk privilegovaný status a môže byť dokonca jediným jazykom uznaným ako úradný. Právne postavenie jazyka má v tejto súvislosti zásadný význam: očakáva sa, že úradné jazyky sa budú používať vo verejných inštitúciách a budú sa odrážať na verejných značkách (názvy inštitúcií, úradov atď.). V niektorých regiónoch môžu mať menšinové jazyky rovnaké postavenie ako väčšinový jazyk (napr. v regióne Južného Tirolska v Taliansku).

Štáty majú pri určovaní pravidiel používania verejného jazyka značnú mieru voľnej úvahy. Medzinárodné normy v oblasti ľudských práv uznávajú právo slobodne používať jazyk v písomnej a ústnej komunikácii v súkromnej sfére (články 26 – 27 Medzinárodného paktu o občianskych a politických právach). V európskom kontexte zmluvy vypracované pod záštitou Rady Európy, ako je Rámcový dohovor o ochrane národnostných menšín (FCNM) a Európska charta regionálnych alebo menšinových jazykov (ECRML), uznávajú právo rečníkov menšinových jazykov používať svoj jazyk na súkromných označeniach prístupných verejnosti [článok 11 ods. 2 a článok 7 ods. 1 písm. d) ECRMM].

Za určitých okolností sa toto právo vzťahuje aj na používanie menšinového jazyka na úradných označeniach [článok 11 ods. 3 dohovoru FCNM a článok 10 ods. 2 písm. g)]. V tejto súvislosti je nevyhnutné riadne uplatňovanie medzinárodných noriem týkajúcich sa používania menšinových jazykov, keďže po podpise a ratifikácii nie vždy nasledujú príslušné vládne opatrenia.

Ilustrácia a dôkaz

V regiónoch, kde sa oficiálne používa menšinový jazyk, bude mať vykonávanie existujúcich právnych predpisov takmer určite vplyv na oficiálnu krajinu. Iná situácia vzniká v oblastiach, v ktorých žijú hovorcovia menšinových jazykov, ale ich jazyk sa oficiálne nepoužíva – v takýchto prípadoch bude jeho viditeľnosť oveľa viac závisieť od sociálno-jazykových faktorov (pozri ilustrácie).

Okrem právneho uznania môže svoju úlohu zohrávať aj

sociálno-historická hierarchia jazykov: menšinový jazyk, ktorý je úradným štátnym jazykom v inom štáte, môže byť lepšie zastúpený, najmä v pohraničných oblastiach. Rečníci regionálnych menšinových jazykov môžu mať ťažkosti pri hľadaní vizuálneho rozpoznávania svojho „jedinečného“ jazyka. Okrem toho sa vykonávanie príslušných právnych predpisov o používaní jazykov vo verejnom priestore môže líšiť v závislosti od sociálno-ekonomického postavenia rečníkov týchto rôznych jazykov. Nielen to, čo vidíme, ale aj to, čo nevidíme, môže byť informatívne, napríklad rómsky jazyk môže byť menej viditeľný ako iné menšinové jazyky aj v oblastiach, kde všetky menšinové jazyky majú rovnaké oficiálne uznanie (pozri Bartha- Laihonen-Szabó 2013: 14).

Politické dôsledky

Jazykové prostredie je ovplyvnené komplexnou interakciou sociálnych a právnych faktorov a vo väčšine prípadov sú potrebné osobitné politické opatrenia na zabezpečenie úplného vykonávania právnych ustanovení a uľahčenie používania menšinových jazykov vo verejnom priestore. Takéto politické opatrenia musia zohľadňovať sociálny kontext, v ktorom žijú hovorcovia menšinového jazyka. Je tiež dôležité, aby boli politické opatrenia súdržné. To niekedy znamená oddeliť politické opatrenia od miestnych politických úvah a pripomenúť, že rozpočtové obmedzenia vo všeobecnosti nie sú presvedčivé argumenty proti nim (dodatočné náklady na prechod z nejednoznačného na dvojjazyčné značenie sú vo všeobecnosti minimálne). Tvorcovia politik zohľadnia nový vývoj, najmä digitálne verejné služby, ako nové oblasti, v ktorých možno bez územných obmedzení ľahko dosiahnuť rovnaké zastúpenie rôznych jazykov. Ochrana menšinového jazyka

prostredníctvom verejného značenia, ktoré ho zviditeľňuje, je podporovaná medzinárodnými normami a môže tiež viesť k lepšej integrácii menšinových a väčšinových komunit na miestnej úrovni.

Referencie a prehĺbenie

- Bartha, C., Laihonen, P., & Szabó, T. P. (2013). Nyelvi Tájékp kisebbségen es többségen. *Pro minoritate*, 9, 13 – 28.
- Cenoz, J. & Gorter, D. (2006). Jazyková krajina a menšinové jazyky, *Medzinárodný vestník viacjazyčnosti*, 3, 68 – 80.
- Landry, R. & Bourhis, R.Y. (1997). Jazyková krajina a etnolingvistická vitalita: empirická štúdia, *Journal of Language and Social Psychology*, 16, 23 – 49.
- Scollon, R. & Scollon, S. W. (2003) *Discourses in Place: Jazyk v hmotnom svete*. Londýn: Routledge
- Shohamy, E. & Durk, G. (Eds.) (2009). *Jazyková krajina: Rozšírenie Scénérie*. Londýn: Routledge.

Na ľavej strane: viacjazyčné panely bez riadneho prekladu vo Vojvodine, Srbsko: nápisy v srbskej, slovenskej a maďarskej cyrilike na základnej škole Belo Blato/Nagyersébetlak/Biele Blato, ale bez prekladu názvu školy a názvu obce. V strede: plne dvojjazyčný znak na železničnej stanici Bolzano/Bozen v Taliansku. Vpravo: Dvojjazyčné znaky v Dunajskej Strede/Dunaszerdahely na Slovensku (rôzne veľkosti a farby, odrážajúce hierarchiu úradných jazykov).

24 Umožňuje subsidiarita komplexnejšie jazykové politiky?

Edgár Dobos, Balázs Vizi, MTA Társadalomtudományi, Kutatóközpont, Budapešť

Subsidiarita sa môže použiť ako všeobecná zásada na zlepšenie koordinácie medzi úrovňami verejnej správy (miestnou, regionálnou, národnou, nadnárodnou [EÚ]). Môže tiež usmerňovať spoluprácu medzi jednotlivými úrovňami v oblasti jazykovej politiky.

Politické štruktúry členských štátov EÚ sa líšia z hľadiska stupňa decentralizácie v závislosti od ich štátnych tradícií a jazykových režimov, ktoré formuje historický vývoj a inštitucionálne usporiadanie, t. j. historické a inštitucionálne základy ich riadenia rozmanitosti. Vo všeobecnosti má väčšina štruktúr tri úrovne (vnútroštátne; regionálne/provinčné; miestna/komunálna). Skutočným problémom je rozdelenie kompetencií medzi tieto úrovne a spôsob, akým toto rozdelenie kompetencií reaguje na súčasné výzvy (vrátane asymetrie moci, začlenenia a dynamiky) a prispieva k súdržnosti prostredníctvom spolupôsobenia (miestnej) inklúzie a mobility. Otázkou je, či skúsenosti z prípadových štúdií naznačujú, že niektoré druhy distribúcie fungujú lepšie ako iné, pokiaľ ide o účinné jazykové politiky, a ak áno, za akých podmienok. Treba mať na pamäti, že posudzované otázky, a teda aj odpovede, sa môžu líšiť v závislosti od typu jazykových politík, o ktorých hovoríme (ochrana „jedinečného regionálneho alebo menšinového jazyka“, pridelovanie jazykových práv národnostnej menšine, integrácia migrantov atď).

Čo nám výskum hovorí ?

Základnou otázkou subsidiarity, ak sa má začleniť do európskeho kontextu, je rozdelenie právomocí medzi členské štáty (ktoré ich potom môžu preniesť na regióny a obce) a inštitúcie EÚ ako súčasť celkového projektu európskej integrácie.

Táto zásadná otázka má osobitný význam, keď sa uplatňuje na jazykové otázky.

Chápanie jazykových práv a viacjazyčnosti založené na subsidiarite by malo byť založené predovšetkým na najmiestnejšom orgáne, ktorý dokáže dať jazykovým právam zmysel a účinok a zveriť autoritu a zodpovednosť väčším a komplexnejším organizáciám, aby zasiahli s cieľom pomôcť pri uplatňovaní jazykových práv. Subsidiarita je trochu paradoxná zásada, pretože ide nad rámec strnulého dualizmu štátov

a medzinárodného spoločenstva, pričom obmedzuje intervenciu a zároveň ju požaduje. Táto dualita je stále zrejماً z pozoruhodnej nejednoznačnosti, ktorá sa týka dovoľávania sa zásady a veľkej časti nezhody v súvislosti s jej správnym uplatňovaním a prekladom do praxe jazykových práv.

Ilustrácie a dôkazy

Rozhodnutia jazykovej politiky a riadenie jazykovej rozmanitosti sa od prípadu k prípadu líšia v závislosti od historickej trajektórie, ktorú tvoria rôzne kombinácie etnickej demografie, územnej koncentrácie, administratívnej štruktúry, miestnej praxe a uplatňovania medzinárodných noriem, ktoré sú obmedzené a riadené implicitnými alebo výslovnými štátnymi tradíciami v politických inštitúciách, pridelovaním moci a štátnymi intervenciami v rôznych jazykových spoločnostiach. Federalistické a jednotné štáty stelesňujú rôzne jazykové ideológie a jazykové hierarchie, ktoré odrážajú rôzne mocenské vzťahy a názory na vzťah medzi národom, štátom a rozmanitosťou.

Rozdiel od oficiálne jednojazyčných štátov (napr. Francúzsko, Grécko, Rumunsko, Slovensko) kviacjazyčným federálnym štátom (napr. Belgicko, Kanada, Švajčiarsko) ilustruje rozmanitosť štátnych tradícií, ako aj nezrovnalosti a rozdiely medzi jazykovou politikou a sociálno-lingvistickou realitou.

Pokiaľ ide o problém asymetrie moci, zdá sa, že vhodným riešením je rozlišovanie medzi menšinovými jazykmi a ohrozenými jazykmi v pružnom územnom prístupe, ktorý podporuje viacjazyčnosť a uplatňovanie „aditívnej“ viacjazyčnosti. Doplnkový prístup je doplnkový (a trochu pozitívny) prístup, ktorý podporuje zachovanie rozmanitosti, na rozdiel od „subtraktívnej“ viacjazyčnosti, ktorá vylučuje. Umožňuje učiť sa úradný jazyk štátu ako druhý jazyk (nevyhnutný pre zamestnanosť a sociálnu mobilitu) a zároveň posilňovať materinský jazyk ako prvý jazyk (nevyhnutný pre identitu, psychologické potreby a potreby bezpečnosti). Uplatňuje asymetrické zaobchádzanie s nerovnakými prípadmi, čo dáva hovorcom menšinových a ohrozených jazykov väčšiu moc a vplyv ako ich počet. Je to súčasť relatívneho pohľadu na rovnosť, podľa ktorého ľudské bytosti žijúce v rôznych podmienkach a

podmienkach nie sú podobné a v niektorých ohľadoch si vyžadujú odlišné politické, právne a sociálne zaobchádzanie. Prídavná viacjazyčnosť je preto schopná zosúladiť rozdiely v postavení jazykov s rovnosťou vo svete, v ktorom sú práva väčšiny implicitné a kde sa práva menšín považujú za „osobitné“ a musia byť odôvodnené. Pokiaľ ide o problém začlenenia, väčšia decentralizácia teritorializmu sa môže ukázať ako primeraná reakcia na situáciu menšín v rámci menšín. Pokiaľ ide o problém dynamiky, zmeny v etnodemografickom zložení a neustálych migračných tokoch môžu spochybníť legitimitu jazykového režimu.

Politická angažovanosť

Odchýlením sa od nepružného výkladu zásady teritoriality a zavedením asymetrií podporujúcich rozmanitosť a toleranciu môžeme uplatniť pružné formy teritoriality, ktoré nemajú nič spoločné s jazykovou segregáciou a ktoré možno v skutočnosti zosúladiť s jazykovou rozmanitosťou využívaním rôznych úrovní verejnej správy, zdokonalením rozdelenia právomocí medzi týmito orgánmi, vytváraním asymetrií v prospech jazykov, ktoré sa považujú za slabšie a potrebujú ochranu, a využívaním decentralizácie ako jednej z najlepších záruk demokracie. Jazykové politiky založené na teritorialite sú tiež spojené s pojmom začlenenia. Napríklad vo

Walese by začlenenie nových prisťahovalcov (či už hovoria po anglicky alebo poľsky) do waleskej spoločnosti (napr. v regiónoch ako Ceredigion alebo Dyfed) vo veľkej miere prospelo silnej územnej ochrane a propagácii Welsh.

Referencie a prehĺbenie:

Burckhardt, T. (2016). Zmena teritoriality. Viacjazyčná tvorba práva a koncepcia švajčiarskeho jazykového režimu. Dokument predložený na generálnej konferencii ECPR 2016 (Praha 8. – 10. septembra).

Kardinál, L. & Sonntag, S. K. (Eds.) (2015). *Štátne tradície a jazykové režimy*. Montreal: McGill-Queen University Press.

Grin, F. (1995). Kombinácia práv prisťahovalcov a autochtónnych jazykov: Územný prístup k viacjazyčnosti. V T. Skutnabb-Kangas & R. Phillipson (Eds.), *lingvistické ľudské práva: Prekonávanie jazykovej diskriminácie* (s. 31 – 48). Berlín: Gruyterova ovca.

Wouters, J., Van Kerckhoven, S., & Vidal, M. (2014). Dynamika federalizmu: Belgicko a Švajčiarsko Porovnané. Pracovný dokument č. 138 (Leuven Centrum pre štúdie globálneho riadenia, apríl 2014)

25 Ako môžeme umožniť mobilným dôchodcom plniť si svoje povinnosti a uplatňovať svoje práva?

Per Gustafson, Ann Elisabeth Laksfoss Cardozo, Uppsalauniversitet

Kľúčovým faktorom pri uľahčovaní mobility aj začlenenia je to, že mobilní ľudia si môžu uplatňovať svoje zákonné práva a plniť si svoje zákonné povinnosti. V prípade migrácie do dôchodku v rámci Európy nie sú mnohí mobilní dôchodcovia dostatočne informovaní o svojich právach a povinnostiach vyplývajúcich zo zadnej časti jazyka. Môžu potrebovať aj konkrétne informácie o svojich právach a povinnostiach ako vnútroeurópski migranti a európski občania. Čo by mali tvorcovia politik urobiť, aby im poskytli takéto informácie a aké jazykové iniciatívy sú v tejto súvislosti potrebné?

Čo nám hovorí výskum?

Vo vedeckej literatúre aj vo verejnej diskusii existujú rôzne koncepcie začlenenia vo vzťahu k migrantom. Niektoré koncepcie sa zameriavajú na kultúru a vyžadujú si, aby sa prisťahovalci prispôbili kultúre hostiteľskej krajiny, alebo aby hostiteľské spoločnosti prijali multikultúrne politiky, ktoré uznávajú a podporujú menšinové kultúry. Iné sa zameriavajú na rovnaké práva a občianske povinnosti domorodého a prisťahovaleckého obyvateľstva, pokiaľ ide o kultúrne návyky ako vec osobnej voľby. Tento prístup sa bežne označuje ako občianska integrácia.

Z hľadiska občianskej integrácie je nevyhnutné, aby migranti mali dostatočné informácie o svojich právach a povinnostiach v novej krajine pôvodu. V prípade medzinárodnej migrácie dôchodcov medzi dôležité oblasti patria podmienky legálneho pobytu, dane a poplatky, práva na zdravotnú starostlivosť a sociálne poistenie, politické práva a otázky miestneho bývania. Výskum však ukazuje, že mnohým starším ľuďom, ktorí hľadajú lepšiu kvalitu života, chýbajú dôležité informácie o miestnych zákonoch a právnych predpisoch.

Jedným z dôvodov je, že migranti na dôchodku majú často obmedzené znalosti miestneho jazyka. Ďalším dôvodom je, že orgány hostiteľskej krajiny často považujú medzinárodnú migráciu dôchodcov za súčasť odvetvia cestovného ruchu a vnímajú migrantov skôr ako návštevníkov než prisťahovalcov a nových občanov. Právne a občianske informácie tejto skupiny preto nie sú prioritou.

Ilustrácia a dôkaz

Výskum z projektu MIME naznačuje, že občianska integrácia je najrealistickejším prístupom k začleneniu v

kontexte medzinárodnej migrácie dôchodcov. Kultúrne orientované prístupy k začleňovaniu by vyvolali nereálne požiadavky na migrantov alebo hostiteľské spoločnosti a v skutočnosti by mohli obmedziť formu mobility, ktorá veľkému počtu starších Európanov zabezpečí lepšiu kvalitu života.

Výskum MIME poukazuje na niekoľko možných spôsobov podpory občianskej integrácie mobilných dôchodcov. Expatričné organizácie sú užitočným kanálom šírenia spoločenských informácií migrantom na dôchodku. Veľké destinácie odchodu do dôchodku majú často dobre rozvinutú infraštruktúru v etnických kluboch, združeníach a kostoloch, kde sa obyvatelia dôchodcov stretávajú a stretávajú sa so svojimi krajanmi. Tieto organizácie často poskytujú informácie o miestnych otázkach v materinskom jazyku dôchodcov. Miestne orgány sa môžu snažiť spolupracovať s týmito organizáciami na šírení relevantných informácií. Etnické organizácie však nemajú dosah na všetkých zahraničných dôchodcov. Oficiálne informácie (tlačené alebo online) preložené do materinského jazyka migrantov alebo angličtiny sú užitočným doplnkom.

Niektoré obce s veľkým počtom migrantov na dôchodku otvorili kancelárie zahraničných obyvateľov s viacjazyčnými zamestnancami, aby pomáhali v praxi a uľahčovali kontakty s inými miestnymi úradníkmi.

Na miestnej úrovni je možné hľadať špecifickejšie riešenia. Napríklad informácie o miestnych pravidlách registrácie – čo je dôležitá otázka v španielskom prípade skúmanom v štúdiu MIME – by sa mohli poskytnúť, keď cudzinci zaregistrujú kúpu domu alebo bytu od notára.

Zo štúdie MIME vyplýva, že práva spotrebiteľov sa osobitne týkajú zahraničných dôchodcov, ktorí nepoznajú miestny jazyk. Existujú napríklad správy o nezodpovednom telefonickom predaji cudzincom s nedostatočnými jazykovými znalosťami. Telefónne linky pomoci, najmä interaktívne systémy hlasovej reakcie, môžu byť pre starších ľudí ťažko použiteľné aj z dôvodu jazykových problémov.

Otázka práv a povinností má tiež európsky, a teda aj nadnárodný rozmer. Migrácia dôchodcov v rámci Európy sa uskutočňuje v rámci voľného pohybu a európskeho občianstva. Je tiež ovplyvnená rôznymi vnútroštátnymi právnymi a inštitucionálnymi rámcami a niekedy aj dvojstrannými dohodami.

Najmä schopnosť pohybovať sa v rámci rôznych

daňových systémov a systémov sociálneho zabezpečenia a medzi nimi má významné praktické a hospodárske dôsledky pre mobilných dôchodcov. Táto navigácia môže byť náročná a do určitej miery závisí od jazykových zručností dôchodcov.

Politické dôsledky

Orgány hostiteľskej krajiny považujú migrantov nadôchodku za osoby s trvalými právami a povinnosťami, a nie za turistov alebo dočasných návštevníkov. Migrujúci dôchodcovia ako obyvatelia majú určité zodpovednosť za to, aby hľadali informácie, ktoré potrebujú o svojich právach a povinnostiach, ale orgány hostiteľskej krajiny majú dobré dôvody na uľahčenie tohto procesu. Medzi užitočné iniciatívy patrí preklad relevantných informácií do jazykov migrantov, kancelárie zahraničných obyvateľov s viacjazyčným personálom a spolupráca s miestnymi expatriáckymi organizáciami. Vnútroštátne a miestne orgány na ochranu spotrebiteľov by mali venovať osobitnú pozornosť

situácii prisťahovalcov na dôchodku. Existuje aj osobitná potreba informácií a poradenstva, ktoré zohľadňujú nadnárodné podmienky vnútroeurópskych migrantov. Bilaterálne dohody o daniach a právach na zdravotnú starostlivosť môžu ďalej zlepšiť život mobilných dôchodcov.

Referencie a prehĺbenie

Ackers, L., & Dwyer, P. (2004). Pevné zákony, tekuté životy: Štatút občianstva migrantov po odchode do dôchodku v Európskej únii. *Vek a spoločnosť*, 24, 451 – 475.

Coldron, K., & Ackers, L. (2009). Európske občianstvo, individuálna agentúra a výzva pre systémy sociálneho zabezpečenia: Prípadová štúdia o migrácii do dôchodku v Európskej únii. *Politika a politika*, 37, 573 – 589.

Gustafson, P. & Laksfoss Cardozo, A. E. (2017). Používanie jazyka a sociálne začlenenie do medzinárodnej dôchodkovej migrácie. *Sociálne začlenenie*, 5, 69 – 77.

PRÍSTUPY K ZAČLENENIU A ICH ZAČLENENIE A UPLATNITEĽNOSŤ NA MIGRÁCIU DO DÔCHODKU

Asimilácia	Úplná kultúrna a jazyková asimilácia v hostiteľskej spoločnosti Nerealistické požiadavky na migrantov
Multikulturalizmus	Rozšírené kultúrne a jazykové práva pre skupiny prisťahovalcov Nerealistické požiadavky na hostiteľské spoločnosti
Občianska integrácia	Rovnaké práva a občianske povinnosti domorodého obyvateľstva a prisťahovalcov Realistickejší prístup

Jazyková rozmanitosť, mobilita a integrácia

- 26 Môžu štáty stanoviť jazykové požiadavky na vstup alebo naturalizáciu migrantov? 84
- 27 Mobilní európski občania sa považujú za „Európanov“? 86
- 28 Aké zásady by sme mali používať na prispôbenie jazykových politík? 88
- 29 Mali by štáty poskytovať vzdelávanie v materinskom jazyku migrantom? 90
- 30 Je angličtina dostatočná na to, aby sa oslovila nováčikov predtým, ako sa učia miestny jazyk (jazyky)? 92
- 31 Mali by štáty poskytovať služby migrantom vo svojom vlastnom jazyku 94
- 32 Môžu jazykové politiky zlepšiť výsledky zamestnanosti prisťahovalkyní? 96
- 33 Ako môže jazyková politika zlepšiť „mobilitu“ migrantov? 98
- 34 Ako by sa mali národné jazykové politiky prispôbiť kontextu konkrétnych miest? 100
- 35 Prečo by sme mali kombinovať rôzne komunikačné stratégie? 102
- 36 Ako by mali obce zhromažďovať a vymieňať si údaje o jazykových profiloch svojich komúní obyvateľov? 104
- 37 Vedie mobilita k zvýšenému používaniu angličtiny na úkor miestnych jazykov? 106
- 38 Môže európska politika zlepšiť sociálne začlenenie v miestnom mestskom kontexte? 108
- 39 Ako politiky integrácie cudzích jazykov odrážajú preferencie a postoje väčšiny? 110
- 40 Mali by obce regulovať používanie jazyka vo verejnom priestore? 112

26 Môžu štáty stanoviť jazykové požiadavky na vstup alebo naturalizáciu migrantov?

Robert Dunbar, RóisínMcKelvey, Univerzita v Edinburghu

S nárastom pohybu obyvateľstva v Európe sa jazyk čoraz viac symbolicky a doslova používa na riadenie a obmedzovanie prístupu k pobytu a občianstvu, pričom jazyk sa používa ako „inštitucionalizovaný opatrovník“, čo účinne obmedzuje mobilitu. Rovnako sa preukázalo, že znalosť úradného jazyka nového štátu zlepšuje hospodárske a sociálne príležitosti, a preto zavedenie požiadaviek na jazykovú spôsobilosť môže zlepšiť začlenenie. Kontrola hraníc a prístup k občianstvu sa považujú za kľúčové aspekty suverenity a medzinárodné právo vo všeobecnosti ukladá štátom pomerne málo povinností, hoci v kontexte EÚ právo na voľný pohyb výrazne zmenilo situáciu, prinajmenšom pre občanov EÚ, pokiaľ ide o vstup a pobyt v iných členských štátoch EÚ.

Čo nám výskumhovorí ?

Zavedenie jazykových požiadaviek v rôznych štádiách pohybu v rámci štátu (vstup do štátu, získanie pracovného povolenia, získanie občianstva) sa v Európe stáva čoraz bežnejším, čo naznačuje, že mnohé členské štáty EÚ sa v oblasti príst'ahovalecva postupne stávajú normatívnejšími. V roku 1998 iba 6 európskych štátov uložilo jazykové požiadavky a/alebo testy občianstva; tento počet sa v roku 2010 zvýšil na 18 štátov a v roku 2013 na 23 štátov. V roku 2014 23 európskych štátov uložilo požiadavku jazykovej spôsobilosti na získanie povolenia na pobyt a 9 štátov vyžadovalo, aby migranti splnili podmienku jazykovej spôsobilosti pred vstupom na ich územie (Bauböck a Wallace Goodman, 2012; Wodak a Boukala, 2015).

Jazykové požiadavky, ktoré boli zavedené na reguláciu vstupu alebo ako podmienky na získanie občianstva európskeho štátu, často predstavujú samotné štáty ako jednoduchý pokus pomôcť migrantom podporou integrácie. V súčasnosti existuje značný počet dôkazov, ktoré naznačujú, že nadobudnutie úradného jazyka (alebo jedného z úradných alebo dopravných jazykov) štátu je rozhodujúce pre úspešnú integráciu a dôkazy z mnohých príst'ahovaleckých krajín jasne ukazujú, že ovládanie národného jazyka (jazykov) je nevyhnutné pre hospodársky úspech (Hansen, 2003: 34 – 35). Migranti majú tendenciu si to uvedomovať a vo všeobecnosti majú túžbu získať dostatočnú znalosť štátneho jazyka, aby v plnej miere využili príležitosti, ktoré ponúka migrácia a úspešná integrácia.

V prípade migrantov, ktorí sú občanmi členského štátu EÚ, právo na slobodu pohybu zakazuje ukladať akékoľvek jazykové požiadavky na vstup alebo pobyt (hoci štáty ich môžu stále uložiť, ak občan iného členského štátu EÚ požiada o občianstvo v hostiteľskej krajine). Na občanov tretích krajín (ďalej len „štátni príslušníci tretích krajín“), ktorí sa usadili ako osoby s dlhodobým pobytom v jednom členskom štáte EÚ, sa môžu vzťahovať požiadavky na jazykovú spôsobilosť, ak sa presťahujú do iného členského štátu EÚ – v článku 5 ods. 2 smernice Rady 2003/109/ES o právnom postavení štátnych príslušníkov tretích krajín sa stanovuje, že členské štáty EÚ môžu vyžadovať, aby štátni príslušníci tretích krajín spĺňali integračné podmienky v súlade s vnútroštátnym právom členského štátu – tieto podmienky však musia byť primerané a navrhlo sa, aby jazykové testy uložené určitým kategóriám migrantov, ako sú staršie osoby alebo osoby s obmedzeným formálnym vzdelaním, mohli byť v rozpore s testom proporcionality (Böcker a Strik, 178 – 9).

Ilustrácia a dôkazy

Dôležitou otázkou bude, do akej miery sú požiadavky „proporčné“; táto zásada vo všeobecnosti vyžaduje, aby opatrenie, ktoré zasahuje do záujmov jednotlivca, tak robilo v čo najväčšej možnej miere, aby sa dosiahol legitímny politický cieľ opatrenia. Napríklad môžu existovať menej presvedčivé argumenty na uloženie jazykových požiadaviek vo fáze, keď migrant vstupuje do štátu migranta, než v štádiu občianstva. Je tiež pravdepodobné, že môžu byť zahrnuté ustanovenia o rovnosti v hlavných zmluvách o ľudských právach. Majú napríklad jazykové požiadavky rozdielny vplyv na rôzne kategórie migrantov, v dôsledku čoho je väčšia pravdepodobnosť, že určité kategórie splnia (alebo nespĺnia) požiadavky? Požiadavky na jazykové zručnosti si vo všeobecnosti vyžadujú, aby sa migrant zapájal do formálneho jazykového vzdelávania, čo je vo všeobecnosti jednoduchšie pre mladých migrantov, bohatších migrantov a migrantov s formálnejším vzdelaním. Uplatňujú sa tieto požiadavky spravodlivo z procedurálneho hľadiska – napríklad test skutočne testuje jazykové zručnosti alebo existujú nejaké nejazykové dôvody, prečo by niektorí uchádzači mohli mať väčšie ťažkosti pri plnení požiadaviek ako iní?

Politické dôsledky

Keď štáty ukladajú požiadavky na jazykovú spôsobilosť, mali by byť vo všeobecnosti menej prísne vo fáze vstupu ako vo fáze, keď migrant hľadá postavenie osoby s trvalým alebo dlhodobým pobytom, alebo pri podávaní žiadosti o občianstvo. Požiadavky by sa mali zmierniť pre určité kategórie migrantov, najmä pri vstupe a prípadne vo fáze podávania žiadostí o dlhodobý pobyt, ako sú staršie osoby a osoby s nízkym formálnym vzdelaním. Mala by sa poskytnúť podpora vrátane finančnej podpory s cieľom pomôcť migrantom naučiť sa úradný jazyk a mali by sa vypracovať vhodné kurzy pre migrantov, ktoré by mali byť široko a ľahko dostupné.

Referencie a prehĺbenie:

Bauböck, R. & Wallace Goodman, C. (2012). Informačná správa o politike občianstva EUDO 2:

Naturalizácia. Florencia: Európsky univerzitný inštitút.

Böcker, A. & Strik, T. (2011). Jazykové a vedomostné testy pre práva trvalého pobytu: Pomoc alebo prekážka pre integráciu? *Európsky vestník pre migráciu a právo*, 13, 157 – 184.

Rainey, B., Wicks, E., & Ovey, C. (2014). *Európsky dohovor o ľudských právach*, šieste vydanie. Oxford: Oxford University Press.

van der Jeught, S. (2015). *Jazykové právo EÚ*. Groningen: Publikácia práva Európa.

Wodak, R. & Boukala, S. (2015). (Supra)Národná identita a jazyk: Prehodnotenie vnútroštátnych a európskych migračných politík a jazykovej integrácie migrantov. *Ročné preskúmanie aplikovanej lingvistiky*, 35, 253 – 273.

27 Považujú sa mobilní európski občania za „Európanov“?

Rudi Janssens, Vrije Universiteit, Brussel

V časoch politickej nedôvery, keď sa spochybňuje vzájomná solidarita a rozdelenie medzi rôznymi skupinami spoločnosti, je dôležité vytvoriť pocit spolupatričnosti medzi občanmi. V kontexte národného štátu sa to uskutočňuje zameraním sa na spoločné kultúrne dedičstvo, spoločný jazyk a spoločný osud v rámci národnej identity. V európskom kontexte sa politickí činitelia snažia dosiahnuť podobný význam „európskejnosti“ napríklad stimulovaním výmen v oblasti vzdelávania a kultúry a zachovaním jazykovej rozmanitosti. Niektorí to opíšu ako „európsku identitu“. Jedným zo základných práv byť občanom jedného z členských štátov je sloboda pohybu pracovať a zdržiavať sa v inej krajine EÚ. Vychádza otázka, či využívanie tohto práva tiež posilňuje identifikáciu občanov k „Európe“. Rozvíja miestnu identitu alebo sa títo mobilní pracovníci riadia identitou krajiny pôvodu? A akú úlohu zohráva znalosť miestneho jazyka (jazykov) v tomto procese identifikácie?

Čo nám hovorí výskum?

Identita je všeobecný pojem, ktorý sa používa a zneužíva v politickej diskusii. Výskum súhlasí so zložitou touto termínom, a to s individuálnou zložkou (voľba) a kolektívnou zložkou (skupinová orientácia). Ľudia sa v prvom rade nestotožňujú s „Európon“, ale môžu zohrávať úlohu v danom kontexte (prehľad pozri Európska komisia, 2012). Recchi (2012) ponúka dva modely klasifikácie súčasného výskumu analýzy „európskej identity“.

Kultúrny model má prístup zhora nadol, v ktorom socializácia od detstva zohráva kľúčovú úlohu pri internalizácii základných európskych hodnôt. Menej dominantnú perspektívu poskytuje štrukturistický model, ktorý využíva prístup zdola nahor, v ktorom európska identita vyplýva z interakcie a prepojenia s ostatnými.

V druhom uvedenom rámci sa výskum zameriava najmä na vplyv mobility študentov v rámci programu Erasmus. Výsledky sú nepresvedčivé. V závislosti od skúseností študentov môže mobilita posilniť alebo oslabiť identifikáciu s Európon. Pravidelné sociálne kontakty s ostatnými Európanmi však majú mierny vplyv na identifikáciu študentov v Európe (Sigalas, 2010). Nedávny výskum medzi mladými ľuďmi (Mazzoni, 2017) potvrdzuje nepriamy pozitívny vplyv účasti na iniciatívach EÚ na identifikáciu mladých ľudí

v EÚ ako politického a kultúrneho celku.

V oblasti mobility dospelých v EÚ sa uskutočnil len malý výskum. Výskum uskutočnený v Bruseli (Janssens, 2008, 2013) ukazuje, že identifikácia s Európon súvisí najmä so vzdelaním a postavením ľudí na trhu práce: čím nižšia je úroveň vzdelania a ich postavenie na trhu práce, tým menej sa stotožňujú s „Európon“. Vzhľadom na osobitnú situáciu v Bruseli je väčšina občanov EÚ, ktorí sa stotožňujú s Európon, profesionálne prepojená s inštitúciami EÚ alebo jej satelitnými organizáciami. Pre 70 % z nich „byť Európan“ znamená mať rovnaké kultúrne hodnoty; len 8 % uznáva viacjazyčnosť ako základnú charakteristiku.

Ilustrácie a dôkazy

Uvedená tabuľka vychádza z analýzy sekundárnych údajov z prieskumu v Bruseli. Rozmanitosť bruselského obyvateľstva umožňuje vybrať si skupinu štátnych príslušníkov EÚ a tretích krajín ($n > 800$), ktorí žijú v meste. Respondenti boli požiadaní, aby posúdili pojmy, s ktorými by mohli najviac identifikovať. Odpovede boli potom prekódované do štyroch kategórií identifikácie: miestne, s odkazom na krajinu pôvodu, Európu a medzinárodné. Stotožnenie sa s Európon je pozitívne spojené s úrovňou vzdelania a hospodárskou situáciou. Jazyk nezohráva svoju úlohu, hoci to robí z hľadiska miestnej identifikácie (jazykholandčiny, menšinový jazyk v Bruseli, sa zdá byť najsilnejšou diskriminačnou premennou) a identifikácie s krajinou pôvodu (zodpovedá nízkej znalosti miestnych úradných jazykov). Celkovo sa však pocit Európy znižuje.

Politické dôsledky

Výsledky získané v Bruseli sú v súlade s predchádzajúcim výskumom medzi mladými ľuďmi: rozvíjajú určitý druh európskej identity na základe výhod, ktoré majú. Stotožnenie sa s Európon je však obmedzené na občanov EÚ s vysokým vzdelávacím profilom a medzinárodnou sieťou. Preto hrozí, že európska identita sa stane elitistickou koncepciou.

Znalosť miestneho úradného jazyka (jazykov) predstavuje významný rozdiel v zmysle príslušnosti k miestnej komunite, čo je nevyhnutné z hľadiska zvyšovania sociálneho začlenenia. Nie je náhoda, že

študenti a mobilní zamestnanci, u ktorých je väčšia pravdepodobnosť, že vyznávajú európsku identitu, majú malý kontakt s miestnym obyvateľstvom. Občania EÚ s nízkou kvalifikáciou sú viac oboznámení s miestnymi jazykmi a majú viac miestnych kontaktov, ale cítia sa menej „európski“. V rámci integrovaného prístupu k mobilite a inklúzii v celej Európe by sa preto mala venovať väčšia pozornosť i) investíciám do znalostí cudzích jazykov medzi Európanmi s relatívne nízkou kvalifikáciou (napr. mladí ľudia v odbornej príprave a nie univerzitným vzdelávaním) posilnením stimulov pre jazykové vzdelávanie prostredníctvom individuálnych projektov mobility; II) investície do miestnych (hostiteľských) jazykových zručností vysoko mobilných ľudí (napr. „expatov“), posilnenie stimulov na učenie sa týchto jazykov a začlenenie do ich osobných kariérnych plánov.

Identifikácia osôb s pobytom v Bruseli, ktorí nemajú belgickú štátnu príslušnosť (zdroj: Janssens 2013)

Identifikácia	2007		2013	
	EÚ	Mimo EÚ	EÚ	Mimo EÚ
Miestne	67,50 %	80,50 %	72,20 %	84,10 %

Krajina	55,60 %	59,80 %	37,70 %	44,60 %
Európa	60,90 %	23,20 %	53,80 %	6,00 %
International	4,60 %	4,90 %	10,80 %	10,70 %

Referencie a prehĺbenie:

Európska komisia (2012). Rozvoj európskej identity/identít: Nedokončená záležitosť. Preskúmanie politiky, Generálne riaditeľstvo pre výskum & Inovácie, Brusel.

Mazzoni, D., Albanesi, C., Ferreira, P.D., Opermann, S., Pavlopoulos, V., & Cicognani, E. (2017). Cezhraničná mobilita, európska identita a účasť európskych dospelých a mladých dospelých, *European Journal of Developmental Psychology*. doi.org/10.1080/17405629.2017.1378089

Sigalas, E. (2010) Cezhraničná mobilita a európska identita: Účinnosť medziskupinových kontaktov počas roka ERASMUS v zahraničí. *Politika Európskej únie*, 11, 241 – 265.

28 Aké zásady by sme mali používať na prispôsobenie jazykových politík?

Peter A. Kraus, Núria Garcia, Melanie Frank, Vicent Climent-Ferrando, Universität Augsburg

Závazok EÚ týkajúci sa viacjazyčnosti poukazuje na význam jazykových zručností pre mobilitu – zdôrazňujúc potrebu mobilnej viacjazyčnej pracovnej sily v Európe – ako aj pre začlenenie so zameraním na sociálnu integráciu, súdržnosť a medzikultúrny dialóg (pozri Európska komisia, 2008).

Pokiaľ ide o politické odporúčania, EÚ pokročila vo vzorci materinského jazyka plus dva (vzor 1 + 2). Podľa tohto modelu sa každý občan musí okrem svojho prvého jazyka naučiť aj dva (cudzinské) jazyky. Tento model implicitne predpokladá, že jednotlivci majú materinský jazyk a vyrastajú v jednojazyčnom prostredí. V Európe však čoraz väčší počet jednotlivcov žije vo vysoko viacjazyčnom prostredí, kde historicky zakorenené formy jazykovej rozmanitosti interagujú s novými jazykmi zavedenými migračnými a globalizačnými procesmi. Do akej miery sú odporúčania EÚ prispôsobiteľné takému kontextu komplexnej jazykovej rozmanitosti?

Čonám hovorí výskum?

V posledných desaťročiach viedli rôzne migračné vlny a rastúci význam angličtiny ako komunikačného jazyka v medzikultúrnej a medzinárodnej sfére obchodu a spolupráce k vzniku nových foriem jazykovej rozmanitosti. V oblasti spoločenských vied sa v koncepcii „komplexnej rozmanitosti“ zdôrazňujú štrukturálne zmeny v mestských spoločnostiach postihnutých migráciou a mobilitou (Kraus, 2012). Komplexná rozmanitosť znamená prepojenie medzi historicky zakorenenou „vnútornou“ viacjazyčnosťou a novšími vrstvami novej „exogénnej“ jazykovej rozmanitosti.

Táto komplexná jazyková rozmanitosť je obzvlášť dôležitá v tradične viacjazyčných krajinách, regiónoch alebo mestách Európy, ktoré sa v súčasnosti stávajú hostiteľskými spoločnosťami migrantov, utečencov a rôznych typov mobilných obyvateľov. V takýchto súvislostiach zahŕňa riešenie kompromisu medzi mobilitou a inklúziou aj prekonanie rôznych typov segregácie (hospodárskej, priestorovej, sociálnej, politickej atď.), ktoré sú súčasťou jazykovej logiky, alebo jej predchádzanie. Z porovnávacieho výskumu uskutočneného v rámci projektu MIME vyplýva, že individuálne možnosti jazykového vzdelávania môžu narušiť neistú rovnováhu medzi historicky súčasnými jazykmi. Osobitosti jazykovej konštelácie vrátane

asymetrického vzťahu medzi historickou menšinou a väčšinovým jazykom alebo jazykmi a/alebo lingua franca nie sú dostatočne zohľadnené v existujúcich odporúčaniach EÚ, ako je napríklad model 1+2, ktorý sa zameriava najmä na jednotlivých študentov jazykov.

Ilustrácie a dôkazy

Prípady Barcelony a Rigy ukazujú, ako je kompromis medzi mobilitou a začlenením formovaný konkrétnymi politickými, kultúrnymi a sociálnymi faktormi. V oboch mestách pozorujeme interakciu medzi pôvodnými jazykmi, katalánčina a lotyščina, ktoré boli po období útlaku revitalizované, a jazykmi zavedenými autoritatívnymi režimami alebo hegemónskymi mocnosťami v minulosti, španielskymi a ruskými. V prípade Luxemburska muselo Luxembursko prekonať nemeckú a francúzsku nadvládu aj v prípade absencie porovnateľného dlhodobého útlaku. Táto historicky zakorenená viacjazyčnosť sa v posledných desaťročiach stala zložitejšou: zvýšená prítomnosť jazykov migrantov a angličtiny, ako je lingua franca v rôznych oblastiach, pridala vrstvu exogénnej jazykovej rozmanitosti.

V dôsledku toho sa jazykové repertoáre, ktoré občania používajú vo svojom každodennom živote, stali rôznorodejšími a zložitejšími.

Špecifický sociálnolingvistický kontext a modely mobility v každom meste zároveň predstavujú rôzne typy výziev pre sociálne, kultúrne, politické a hospodárske začlenenie do spoločnosti. Celkovo v Barcelone a Luxembursku dochádza k veľkému prílevu obyvateľstva, zatiaľ čo v prípade Rigy je emigrácia najdôležitejším rozmerom mobility. Pri riešení napätia medzi mobilitou a inklúziou sa musia zohľadniť tieto a ďalšie charakteristiky interakcie medzi endogénnej viacjazyčnosti a exogénnej viacjazyčnosti v každom meste.

Politické dôsledky

S cieľom zohľadniť prípady komplexnej jazykovej rozmanitosti by odporúčania EÚ mali navrhnúť spoločenskú viacjazyčnosť spôsobom, ktorý bude citlivejší na kontext. Namiesto formulovania jedinečných riešení musia tieto odporúčania zohľadňovať historické menšinové jazyky, ako aj dynamiku sociálnej a geografickej mobility, ktorá vedie

k osobitným jazykovým konšteláciám charakterizujúcim územie alebo mestské prostredie. Vzhľadom na to, že individuálna viacjazyčnosť je úzko spojená s jazykovou konšteláciou na spoločenskej úrovni, zavádzame zásadu „sebacentrovanej viacjazyčnosti“¹ s cieľom uznať, že je potrebné riešiť individuálne a spoločenské rozmery spoločne. Politiky založené na tejto zásade sa usilujú o rovnováhu medzi podporou pôvodných jazykov, ktorých ovládanie zostáva základnou podmienkou sociálneho začlenenia na miestnej, regionálnej a národnej úrovni, uznávaním jazykov migrantov a šírením lingua franca.

Latvijā: 2010 – 2015. Rīga: Latviešu valodas aģentūra.

Referencie a prehĺbenie:

Európska komisia. (2008). *Viacjazyčnosť: devíza pre Európu a spoločný záväzok*. KOM 2008 (566) v konečnom znení.

Fehlen, F. & Heinz, A. (2016). *Zomrie Luxemburger Mehrsprachigkeit. Ergebnisse einer Volkszählung*. Bielefeld: prepis Verlag.

Janssens R. (2013). *Mestská viacjazyčnosť. Prípady Bruselu*. Brusel: Edícia Racine.

	Barcelona	Luxembursko	Rīga
Endogénnej jazykovej rozmanitosti	Katalánčina a španielčina	Francúzština, nemčina a luxemburská	Lotyščina, ruština...
Exogénna jazyková rozmanitosť	* Angličtina * Arabčina, rumunčina, Tamazight...	* Angličtina * Portugalčina, taliančina...	* Anglais

Kraus, P.A. (2008). *Únia rozmanitosti: Jazyk, identita a Polity-Building v Európe*. Cambridge: Cambridge University Press.

Kraus, P.A. (2011). Viacjazyčné mesto: Prípady Helsínk a Barcelony. *Nordic Journal of Migration Research*, 1, 25 – 36.

Kraus, P.A. (2012). Politika komplexnej rozmanitosti: Európska perspektíva. *Etnické príslušnosti*, 12, 3 – 25.

Lauze, L. & Kava, G. (2016). *Valodas situācija*

1 Požičiavame si pojem „samozameraná viacjazyčnosť“ od Rafaela Castellóa Cogolloso (Univerzita vo Valencii), ale priradujeme mu iný význam nad rámec kontextu vysokoškolského vzdelávania (pozri pojem „konvergujúca viacjazyčnosť“ v Krause 2008: 176 – 179).

29 Mali by štáty poskytovať vzdelávanie o materinskom jazykumigrantom?

Robert Dunbar, RóisínMcKelvey, Univerzita v Edinburhu

Prítomnosť veľkého počtu migrantov z iných členských štátov, ako aj z krajín mimo EÚ, je vo väčšine členských štátov EÚ realitou a títo migranti majú rôzne zručnosti v úradnom jazyku (jazykoch) hostiteľského štátu. To predstavuje výzvy pre vzdelávacie politiky hostiteľského štátu na všetkých úrovniach a so zreteľom na ďalšie vzdelávanie dospelých.

Z historického hľadiska bolo cieľom štátom podporovaného vzdelávania poskytnúť študentom funkčnú znalosť úradného jazyka (jazykov) štátu a vzdelanie matkoutohto jazyka bolo normou. V posledných desaťročiach sa medzinárodné právo začalo zaoberať dôsledkami rastúcej jazykovej rozmanitosti. Do akej miery medzinárodné právo vyžaduje, aby štáty poskytovali vzdelávanie v jazykoch migrantov alebo prostredníctvom nich?

Čonám hovorí výskum?

Medzinárodné právo vo všeobecnosti rešpektuje jazykové politiky štátov. Niekoľko medzinárodných zmlúv však obsahuje zásady týkajúce sa otázky vyučovacieho jazyka migrantov. Na deti migrantov z iných členských štátov EÚ a krajín mimo EÚ sa vzťahujú rôzne systémy. Hoci *Európsky dohovor z roku 1977 o právnom postavení migrujúcich pracovníkov* ratifikoval len šesť členských štátov EÚ, zmluvné strany dohovoru v spolupráci organizujú osobitné kurzy na výučbu detí migrujúcich pracovníkov v ich materinskom jazyku (článok 15).

Tieto ustanovenia boli skutočne prevzaté do *smernice 77/486/EÚ* a vzťahujú sa na deti migrujúcich pracovníkov zo všetkých ostatných členských štátov EÚ: hostiteľské členské štáty by mali v spolupráci s členskými štátmi pôvodu prijať vhodné opatrenia na podporu výučby materinskeho jazyka a kultúry krajiny pôvodu pre tieto deti. (Revidovaná) *Európska sociálna charta* z roku 1996, ktorú ratifikovalo 20 členských štátov EÚ, tiež vyžaduje, aby štáty v čo najväčšej možnej miere podporovali a uľahčovali vyučovanie materinskeho jazyka migrujúceho pracovníka deťom migrujúceho pracovníka (článok 19 ods. 12). Ak je jazyk migrantov aj menšinovým jazykom v hostiteľskom štáte, ich deti môžu využívať akékoľvek vzdelávacie opatrenia v menšinovom jazyku zaručené zmluvami, ako je *Rámcový dohovor o ochrane národnostných menšín* alebo *Európska charta regionálnych alebo menšinových jazykov*.

Pre deti migrantov z krajín mimo EÚ existuje menej

ochrany. V *Medzinárodnom dohovore o ochrane práv všetkých migrujúcich pracovníkov a členov ich rodín z roku 1990* sa uvádza, že štáty musia zabezpečiť rešpektovanie kultúrnej identity migrujúcich pracovníkov a ich rodinných príslušníkov, hoci žiadny členský štát EÚ ho ešte neratifikoval. Deti migrujúcich pracovníkov však požívajú ochranu podľa *Dohovoru o právach dieťaťa z roku 1989*, v ktorom sa stanovuje, že vzdelávanie sa zameriava na rozvoj rešpektovania kultúrnej identity, jazyka a hodnôt dieťaťa, ako aj národných hodnôt krajiny pôvodu dieťaťa (článok 29).

Ilustrácie a dôkazy

V mnohých členských štátoch EÚ existujú dobre rozvinuté systémy vzdelávania menšinových jazykov pre pôvodné jazyky štátu, a preto existuje mnoho vynikajúcich modelov.

Poskytovanie vzdelávania prostredníctvom nepôvodných/nepôvodných jazykov je veľmi zriedkavé, pričom Švédsko je dôležitou výnimkou. Mnohé štáty reagovali na jazykovú rozmanitosť svojich škôl vytvorením programov, ktoré uľahčujú nadobúdanie úradného jazyka; ide však zvyčajne o ad hoc administratívne reakcie, ktoré nie sú založené na žiadnom legislatívnom ani komplexnom rámci. Z výskumu vyplýva, že *smernica 77/486/EÚ* sa účinne nevykonáva.

Úvahy týkajúce sa práva na rovnosť sú relevantné. Neposkytnutie výučby materinskeho jazyka deťom, ktorých ovládanie úradného jazyka je nedostatočné, aspoň prechodne až do úplného používania úradného jazyka, môže predstavovať porušenie zásady rovnakej ochrany zákona (zaručenej protokolom 12 k EDLP) z dôvodu, že týmto deťom sa účinne odopiera vzdelanie rovnakej kvality ako študenti, ktorí plynule ovládajú úradný jazyk (pozri rozsudok Spojených štátov amerických *Lau v. Nichols*, 414 U.S. 563 (1974), kde sa táto zásada uplatnila). Keďže chápeme, ako jazyk môže brániť plnému a rovnakému požívaniu práv (pozri Piller (2016), UNESCO (2008)), táto zásada môže mať významný vplyv na jazyk poskytovania služieb. Neposkytnutie určitej formy výučby v materinskom jazyku deťom, ktorých znalosť úradného jazyka nie je dostatočná, môže tiež predstavovať porušenie práva na vzdelanie chráneného článkom 2 protokolu 1 k EDLP (pozri *Cyprus/Turecko*, [GC], č. 25781/94, EDLP 2001-IV). Napokon, ak by sa poskytla určitá forma

vzdelávania v materinskom jazyku, v ustanoveniach o nediskriminácii by sa vyžadovalo, aby sa podobné ustanovenia poskytovali príslušníkom iných jazykových menšín.

Politické dôsledky

Členské štáty EÚ *by mali* v plnej miere vykonávať minimálne smernicu 77/486/EÚ a mal by sa naplánovať štandardizovaný prístup: cieľom smernice je podporovať cezhraničnú mobilitu tým, že sa zabezpečí, aby sa deti občanov EÚ pracujúcich v iných členských štátoch EÚ mohli účinne integrovať do svojej domovskej krajiny, ak sa vrátia, a schopnosť tak urobiť by nemala závisieť len od vzdelávacej politiky hostiteľského štátu. Ak deti v základnom alebo stredoškolskom vzdelávaní bez ohľadu na to, či pochádzajú alebo nepochádzajú z iných členských štátov EÚ, dostatočne ovládajú úradný jazyk štátu, z hľadiska rovnosti dôrazne vyplýva, že by sa mala poskytovať určitá forma prechodného jazykového vzdelávania. Aby sa zabránilo nekonzistentnému uplatňovaniu ustanovenia, musí sa zväžiť aspoň komplexná politika.

Referencie a prehĺbenie

- Cholewinski, R. (1997). *Migrujúci pracovníci v medzinárodnom práve v oblasti ľudských práv: Ich ochrana v krajinách zamestnania*. Oxford: Clarendon Press.
- Rabovane, I. (2016). *Jazyková rozmanitosť a sociálna spravodlivosť: Úvod do aplikovanej spoločenskej lingvistiky*. Oxford: Oxford University Press.
- Rainey, B., Wicks, E., & Ovey, C. (2014). *Európsky dohovor o ľudských právach, šieste vydanie*. Oxford: Oxford University Press.
- UNESCO. (2008). *Zlepšenie kvality gramotnosti a učenia sa na báze materinského jazyka: Prípadové štúdie z Ázie, Afriky a Južnej Ameriky*. Bangkok: UNESCO.
- Osobitný spravodajca OSN pre otázky menšín. (2017). *Jazykové práva jazykových menšín: Praktická príručka pre implementáciu*. Ženeva: Organizácia Spojených národov.

30 Je angličtina dostatočná na to, aby sa oslovila nováčikov predtým, ako sa učia miestny jazyk (jazyky)?

Virginie Mamadouh, Nesrin el Ayadi, Universiteit van Amsterdam

Miestne organizácie, ako sú obce a poskytovatelia verejných služieb, majú za úlohu uľahčiť príchod nových občanov EÚ, migrantov a mobilných utečencov. Hoci sa všeobecne uznáva, že prisťahovalci by sa mali naučiť miestny jazyk na podporu integrácie v strednodobom a dlhodobom horizonte, sú potrebné ďalšie ustanovenia pre politiky prijímania. V mnohých situáciách musia obce a miestne organizácie vypracovať novú stratégiu na oslovenie jazykovo rozmanitej populácie, ktorá zatiaľ nepozná miestny jazyk. Je to obzvlášť dôležité v situáciách, keď neefektívna komunikácia môže ohroziť životy jednotlivcov alebo základné ľudské práva (zdravotníctvo, spravodlivosť, vzdelávanie). Okrem toho sú pre nováčikov potrebné politiky prijímania.

Čo nám hovorí výskum?

Aby boli organizácie účinné, musia komunikovať s prichádzajúcimi prisťahovalcami v jazyku, ktorému rozumejú. Informácie o formálnych a neformálnych aspektoch každodenného života (o administratívnych postupoch, prístupe na trh práce, bývaní, zdravotnej starostlivosti a vzdelávaní, zariadeniach a hlavných kultúrnych a športových zariadeniach) by sa preto mali preložiť do jazykov nových prisťahovalcov. Angličtina sa často používa ako predvolený jazyk pre takéto účely. Skúsenosti však ukazujú, že angličtina nestačí na to, aby sa dostala k prisťahovalcom. Len niekoľko z nich hovorí plynule anglicky z rôznych dôvodov, ako je pôrod a vzdelanie, ktorí žili v anglicky hovoriacej krajine alebo kvôli vzdelaniu a/alebo odbornej činnosti. Mnohí však nemajú žiadne anglické zručnosti alebo majú len obmedzenú znalosť angličtiny, ktorá by nepostačovala na účinnú komunikáciu.

Štúdiá sociálnych pracovníkov v Bruseli ukazuje, že jazykové znalosti zamestnancov a migrantov sa používajú v anglickom a miestnom jazyku (francúzštine a holandčine), ale len na jednoduchú komunikáciu. „Sociálnitlmočníci“ (osvedčení pre sociálnu prácu) sú potrební na zložitejšie pohovory (De Rijk 2016.).

Ilustrácie a dôkazy

Od „Miestne uvítacie politiky EÚ-1 migrantů“, mestá Amsterdam, Brusel, Dublin, Hamburg, Kodaň a

1 www.amsterdam.nl/bestuur-organisatie/organisatie/ruimte-economie/amsterdam-europa/europees-project

Göteborg, vieme trochu viac o mobilných občanoch EÚ a o problémoch s komunikáciou, keď prídu do nového mesta. V Amsterdame (Holandsko) sa Bulhari považujú za „ťažkú“ skupinu. Často nehovoria anglicky (*Záverečná správa Welcome Policies 2016, Amsterdam, s. 43*). V Göteborgu (Švédsko) Rumunsko je najbežnejším jazykom, ktorý majú používať organizácie pracujúce so zraniteľnými migrantmi v EÚ, pred angličtinou a švédčinou (*Záverečná správa Welcome Policies 2016, Göteborg, s. 39*).

Politické dôsledky

Preto by obce a iné miestne komunitné organizácie, ktoré zohrávajú kľúčovú úlohu pri prijímaní nových prisťahovalcov, ako sú centrá zamestnanosti, verejné služby, bytové združenia, banky, nemocnice, školy, športové a kultúrne združenia, nemali obmedzovať svoje úsilie len na angličtinu. Mali by prispôbiť svoje jazykové politiky špecifikám nových prisťahovalcov a pripraviť preklady prispôbené jazykovým zručnostiam hlavných skupín. To si vyžaduje informovanosť a znalosť jazykového zloženia miestneho kontextu a predovšetkým jazykových zručností prisťahovalcov.

Okrem dokumentov v rôznych jazykoch (jazyky komunikácie, ako sú angličtina, francúzština, španielčina, portugalcina, arabčina a hlavné skupinové jazyky) by sa mala sprístupniť verzia v miestnom jazyku (jazykoch), aby sa zabezpečilo, že poskytnuté informácie budú prístupné aj miestnym obyvateľom, ktorí by sa inak mohli cítiť zmätení, pokiaľ ide o obsah letákov a mohli by sa cítiť vylúčené z komunikačného procesu a prípadne aj osobitných ustanovení a práv. Je pomerne jednoduché venovať určitú pozornosť rozloženiu, aby sa umožnilo porovnávacie čítanie toho istého dokumentu v rôznych jazykových verziách pre tých, ktorí ho čítajú v dvoch (pre nich) cudzích jazykoch. To nielen uľahčuje komunikáciu obsahu medzi migrantmi a miestnymi úradníkmi (alebo priestormi v ich sociálnej sieti), ale brožúry alebo letáky by sa mohli použiť aj ako učebné materiály v jazykových kurzoch na získanie miestneho jazyka (jazykov).

Pokiaľ ide o ústnu komunikáciu, miestne organizácie musia tiež zvýšiť povedomie o svojej jazykovej

rozmanitosti. Malaby podporovať schopnosť zamestnancov komunikovať v iných ako úradných jazykoch, aby sa tieto zdroje mohli mobilizovať v núdzových situáciách. Vnútroštátny systém tlmočníkov na diaľku, ktorí môžu byť volaní telefonicky, je dôležitým zdrojom, najmä v zdravotníctve. Obce a miestne organizácie (napríklad nemocnice) by mali spojiť svoje sily a vytvoriť takýto systém, ak ešte neexistuje na vnútroštátnej úrovni. V niektorých sektoroch, najmä v sektore zdravotníctva, je prechodné obdobie, počas ktorého sa tlmočenie/preklad považuje za potrebné na zabezpečenie účinnej komunikácie a liečby, oveľa dlhšie ako v iných prípadoch, keďže na to, aby boli noví pracovníci autonómni v tejto oblasti, je potrebná oveľa vyššia úroveň jazykových zručností; potrebujú viac času na dosiahnutie tejto úrovne.

Referencie a prehĺbenie

- Boix-Fuster, E. (Ed.) (2015). *Mestské rozdiely a jazykové politiky v stredne veľkých jazykových komunitách*. Bristol: Viacjazyčné záležitosti.
- De Ryck, L.-P. (2016). *Taalcommunicatie in het gebruik van brugfuncties in Brusselse Hulpverlening*. Brusel: TO JE BRIO.
- King, L. & Carson, L. (Eds.) (2016). *Viacjazyčné mesto. Vitalita, konflikt a zmena*. Bristol: Viacjazyčné záležitosti.
- Welcome Europe Toolkit (2016). *Miestne uvítacie politiky pre mobilných občanov EÚ*. Amsterdam.

31 Mali by štáty poskytovať služby migrantom vo svojom vlastnom jazyku?

Robert Dunbar, RóisínMcKelvey, Univerzita v Edinburghu

Masívna migrácia v rámci Európy a do Európy zo zahraničia viedla k vzniku veľkého počtu osôb s oprávneným pobytom v členských štátoch EÚ s obmedzenou znalosťou úradného jazyka (jazykov) štátu. Rovnako ako všeobecné obyvateľstvo, aj oni sú závislí od rôznych služieb, od zdravotnej starostlivosti a sociálneho zabezpečenia až po registráciu vozidiel a vodičov, a sú povinní komunikovať so štátom na rôzne účely vrátane platenia daní, registrácie voličov (ak majú právo tak urobiť) a tak ďalej. Do akej miery je štát povinný poskytovať prekladateľské a tlmočnicke služby takýmto osobám? Sú samotní štátni zamestnanci povinní plynule hovoriť jazykmi migrantov, aby mohli poskytovať tieto služby?

Čo nám hovorí výskum?

Od začiatku 90. rokov 20. storočia sa vypracoval súbor medzinárodných právnych nástrojov vrátane *Rámcového dohovoru na ochranu národnostných menšín* a *Európskej charty regionálnych alebo menšinových jazykov*, ktoré vyžadujú, aby štát za určitých okolností poskytoval určité verejné služby prostredníctvom menej významného jazyka. Tieto nástroje sa vo všeobecnosti vzťahujú len na dlhodobé menšiny na území štátu („pôvodnémenšiny“), a nie na prisťahovalcov („novémenšiny“), hoci ak je jazyk migranta aj maloletým jazykom chráneným týmito nástrojmi, migrant môže využívať takúto ochranu. Z nedávneho výskumu však vyplýva, že rozlišovanie medzi pôvodnými a novými menšinami sa začína oslabovať, a to aj v judikatúre Súdneho dvora Európskej únie (Burch, 2010; Medda-Windischer, 2017).

Medzinárodné zmluvy o ľudských právach, ako sú *Európsky dohovor o ľudských právach (EDLP)* a *Medzinárodný pakt o občianskych a politických právach*, vždy stanovovali, že tí, ktorí nerozumejú úradnému jazyku, musia byť bezodkladne informovaní v jazyku, že rozumejú dôvodom svojho zatknutia a obvinenia voči nim, a že v trestných veciach majú právo na tlmočníka. Hoci v týchto nástrojoch nie je výslovne uznané žiadne iné právo na služby menšinového jazyka, zásada rovnakej ochrany práva (opísaná v protokole č. 12 k EDLP) si za určitých okolností môže vyžadovať poskytovanie takýchto služieb, najmä vzhľadom na to, že v súčasnosti existuje lepšie pochopenie negatívneho vplyvu, ktorý môže mať absencia takýchto služieb na osoby, ktoré nehovoria úradným jazykom (Dunbar, 2006); Rabovane, 2016). Ak napríklad neschopnosť

účinne komunikovať v úradnom jazyku ovplyvňuje schopnosť získať rovnakú kvalitu lekárskeho služieb ako tí, ktorí tak môžu urobiť, štát môže byť požiadaný, aby ju napravil, prípadne poskytnutím tlmočníka alebo dokonca poskytnutím špecialistu, ktorý hovorí jazykom menšiny (ak tlmočenie môže brániť primeranej starostlivosti).

Ilustrácie a dôkazy

V mnohých členských štátoch EÚ už štát reaguje na potreby ľudí, ktorí nie sú schopní účinne komunikovať v úradnom jazyku: viacjazyčné verejné oznámenia, informačné brožúry atď. sú čoraz viditeľnejšie v kanceláriách lekárov, miestnych samosprávach a iných verejných inštitúciách. Tieto opatrenia sa vo všeobecnosti neriadia legislatívnym rámcom alebo komplexnou a záväznou politikou, ale predstavujú ad hoc reakcie na jazykovú realitu. V praxi teda existujú značné rozdiely, a to aj v rámci toho istého štátu. Neexistencia právneho rámca alebo komplexnej záväznej politiky vytvára podmienky pre nekonzistentnosť v ponuke, pričom hovorcovia niektorých jazykov dostávajú aspoň určité služby vo svojom jazyku, čo môže porušovať zásadu nediskriminácie (napr. keď sa niektoré jazykové skupiny zanedbávajú alebo nedostatočne obsluhujú) a rovnakú ochranu práva.

Zásada proporcionality, ktorá je zásadne dôležitou právnou koncepciou, je užitočná pri definovaní vhodného rámca alebo politiky. Po prvé, čím vážnejšie sú dôsledky neschopnosti komunikovať v úradnom jazyku, tým väčšia je potreba, aby štát zabezpečil rovnosť zaobchádzania tým, že poskytne prístup k službe prostredníctvom jazyka používateľa. Napríklad v najzávažnejších súvislostiach, ktoré sú podobné pozbaveniu osobnej slobody (čo zahŕňa právo na tlmočníka, uvedené vyššie), povinnosť poskytovať službu prostredníctvom tlmočníka alebo poskytovateľa služieb môže byť absolútna. Po druhé, v iných prípadoch možno úroveň ponuky určiť uplatnením „mobilnej stupnice“, pričom väčšia ponuka je k dispozícii, ak existuje väčšia koncentrácia alebo väčší počet hovorcov určitého jazyka, ktorí nie sú schopní účinne komunikovať v úradnom jazyku.

Politické dôsledky

Štáty by mali zohľadniť rozsah, v akom sa verejné a

administratívne služby v menšinovom jazyku už poskytujú v iných jazykoch ako v úradnom jazyku. Ak sa služba poskytuje, pri určovaní úrovne služieb, ktoré sa majú poskytovať, a jazykov, v ktorých sa služby budú poskytovať, sa musí brať do úvahy povaha poskytovanej služby, počet osôb, ktorých hovoria menšinovým jazykom, a stupeň, v akom existujú významné koncentrácie rečníkov.

Referencie a prehĺbenie

- Burch, E. S. (2010). Regionálne menšiny, prisťahovalci a migranti: Prepracovanie práv menšinových jazykov v Európe, *Berkeley Journal of International Law*, 28, 261 – 312.
- Dunbar, R. (2006). Existuje povinnosť zákonodarcu pre jazykové menšiny? *Journal of Law and Society*, 33, 181 – 194.
- Medda-Windischer, R. (2017). Staré a nové menšiny: Správa rozmanitosti a sociálna súdržnosť z perspektívy práv menšín. *Európske a regionálne štúdie*, 11, 25 – 42.
- Rabovane, I. (2016). *Jazyková rozmanitosť a sociálna spravodlivosť: Úvod do aplikovanej spoločenskej lingvistiky*. Oxford: Oxford University Press.
- Osobitný spravodajca OSN pre otázky menšín (2017). *Jazykové práva jazykových menšín: Praktická príručka pre implementáciu*. Ženeva: Organizácia Spojených národov.

32 Môžu jazykové politiky zlepšiť výsledky zamestnanosti prisťahovalkýň ?

Brian Carey, Andrew Shorten, Univerzita v Limericku

Potešenie osoby v zaujímavej práci môže byť ovplyvnené jeho jazykovými znalosťami, ako aj používaním jazyka v spoločnosti a na pracovisku. Empirické dôkazy naznačujú, že prisťahovalci, ktorí nie sú kvalifikovaní hovoriaci väčšinovým jazykom, sú na trhoch práce vo všeobecnosti znevýhodnení a že najmä prisťahovalkyne môžu čeliť iným prekážkam. To vyvoláva otázku, či jazykové politiky môžu byť navrhnuté tak, aby pomohli odstrániť jazykové bariéry v zamestnaní, ktoré majú tendenciu neúmerne postihovať ženy.

Čo nám hovorí výskum?

Výskum ekonómov ukázal, že neschopnosť hovoriť miestnym jazykom má negatívny vplyv na príjmy prisťahovalcov (Chiswick a Miller, 1995; Dustmann & Van Soest, 2002). Niektoré štúdie naznačujú, že tento jav má aj rodový rozmer. Napríklad výskum v Holandsku ukázal, že zatiaľ čo prisťahovalkyne s nízkymi holandskými zručnosťami zarábajú menej ako prisťahovalkyne s lepšími holandskými zručnosťami, vzťah nie je rovnaký pre mužov (Yao a Van Ours, 2015). Je to čiastočne spôsobené tým, že prisťahovalci mužov a žien často čelia rôznym druhom prekážok zamestnanosti. Napríklad v štúdiu afrických prisťahovalcov do Kanady sa zistilo, že hoci si prisťahovalci často zachovávajú prístup k práci s modrým golierom, ženy z radov prisťahovalcov sú s väčšou pravdepodobnosťou vnímané ako ženy, ktoré nemajú jazykové zručnosti požadované pre porovnateľné a tradične ženské povolania, napríklad v maloobchode, správe alebo starostlivosti (Creese and Wiebe, 2012).

Možno nevýhody, ktorým čelia prisťahovalkyne v porovnaní s mužmi, jednoducho odrážajú širšie modely rodovej nerovnosti na trhoch práce, keďže ženy vo všeobecnosti zarábajú menej ako muži z rôznych dôvodov. Ak však existujú osobitné jazykové nevýhody, ktorým sú prisťahovalkyne obzvlášť náchylné, bude ich potrebné pochopiť, ak sa majú úspešne riešiť vo verejných politikách.

Ilustrácie a dôkazy

Hlavným jazykovým dôvodom, prečo ľudia nie sú schopní získať uspokojivú prácu, je to, že nemajú jazykové znalosti, ktoré zamestnávateľia hľadajú, a táto nevýhoda sa ešte zhorší, ak nebudú schopní zlepšiť svoje jazykové zručnosti. Hoci tieto okolnosti môžu zažívať viacero rôznych sociálnych skupín, najčastejšie sa vyskytujú medzi najchudobnejšími ľuďmi a najmä medzi menej bohatými prisťahovalcami, ktorí prichádzajú bez ovládania dominantného miestneho jazyka. Dôvodom je skutočnosť, že menej bohatí migranti majú v prvom rade vo všeobecnosti menej pracovných príležitostí a preto, že príležitosti na štúdium vhodných jazykov neexistujú alebo sú ťažko dostupné, najmä pre tých, ktorí už majú prácu na prežití. V dôsledku toho môžu byť prisťahovalci, ktorí nemajú väčšinové jazykové znalosti, zraniteľnejší na dlhšie obdobia podzamestnanosti, ak je zamestnanie pod úrovňou ich kvalifikácie.

Je dôležité poznamenať, že prisťahovalkyne môžu byť obzvlášť znevýhodnené pri získavaní väčšinových jazykových zručností. Na jednej strane sa v štúdiu zistilo, že ženy v domácnosti majú tendenciu učiť sa v dominantných jazykoch menej rýchlo ako muži (Pavlenko a Piller, 2001). To naznačuje, že niektoré ženy, ktoré sú v súčasnosti mimo trhu práce, budú obzvlášť znevýhodnené, ak budú hľadať zamestnanie v budúcnosti. Na druhej strane ženy, ktoré v súčasnosti vykonávajú neuspokojivé pracovné miesta a ktoré by mohli využívať dodatočné jazykové zručnosti, môžu mať ťažkosti s tým, že budú nútené vykonávať „druhé zamestnanie“ doma (Hochschild, 2012).

Politické dôsledky

Verejné politiky v mobilných spoločnostiach by sa mali zamerať na zabezpečenie toho, aby každý mal skutočnú šancu získať uspokojivú prácu. Na dosiahnutie tohto cieľa je potrebné, aby sa jazykové politiky opierali o fakty o existujúcich štrukturálnych nerovnostiach, aby sa tieto rozdiely nezhoršovali. Napríklad, ak je učenie sa nového jazyka príliš drahé, výhody učenia sa nového jazyka budú obmedzené na tých, ktorí si ho môžu dovoliť. Z tohto dôvodu by sa jazykové politiky zamerané na podporu začlenenia zlepšením pracovných

príležitostí pre prisťahovalcov mali takisto opierať o fakty o rodovej nerovnosti a najmä o osobitných výzvach, ktorým čelia migrantky doma aj vo svete práce pri získavaní zručností vo väčšinovom jazyku.

Referencie a prehĺbenie

Chiswick, B. R. & Miller, P. W. (1995). Endogenita medzi jazykom a ziskom: Medzinárodná analýza. *Journal of Labor Economics*, 13, 246 – 88.

Creese, G. & Wiebe, B. (2012) „Survival Employment“: Rodová rovnosť a dequalifikácia afrických prisťahovalcov v Kanade. *Medzinárodná migrácia*, 50, 56 – 76.

Dustmann, C. & Van Soest, A. (2002). Jazyk a príjmy prisťahovalcov. *Preskúmanie priemyselných a pracovných vzťahov*, 55, 473 – 492.

Hochschild, A. (2012). *Druhá zmena: Pracujúci rodičia a revolúcia doma* (revidované vydanie, s A. Machung). Londýn: Tučniak.

Pavlenko, A. & Piller, I. (2001). Nové smery v štúdiu viacjazyčnosti, druhého jazykového vzdelávania a pohlavia. V A. Pavlenko, A. Blackledge, I. Piller & M. Teutsch-Dwyer (Eds.) *Viacjazyčnosť, Druhé jazykové vzdelávanie a pohlavie* (s. 17 – 52). New York: Gruyterova ovca.

Yao, Y. & van Bear, J.C. (2015). Jazykové znalosti a výkonnosť prisťahovalcov na trhu práce v Holandsku. *Ekonomika práce*, 34, 76 – 85.

33 Ako môže jazyková politika zlepšiť „mobilitu“ migrantov?

Christopher Houtkamp, Universiteit van Amsterdam

„Mobilita“ sa vzťahuje na *potenciálnu* mobilitu ľudí. Stupeň pohyblivosti závisí od jednoduchosti, s akou sa človek môže pohybovať z jedného miesta na druhé, čo zase závisí okrem iného od zručností osoby (vrátane jazykových zručností). Pojem motility sa pridáva k analýze migrácie z rôznych hľadísk, od sociálno-ekonomických znalostí (napr. ako jazykové zručnosti súvisia s úspechom na trhu práce) (Koopmans 2010) alebo sociokultúrnych/psychologických (napr. ako asimilačné politiky súvisia s duševným zdravím kultúrnych menšín) (Horenczyk 1996, Van Oudenhoven et al. 1998, Arends-Tóth & Van De Vijver 2003). Jazyková politika môže tiež ovplyvniť motilitu (Houtkamp 2017). Tým, že sa uľahčí mobilita ľudí s cieľom využiť lepšie príležitosti inde, možno očakávať, že motilita bude sprevádzaná lepšími sociálno-ekonomickými podmienkami.

Čo nám hovorí výskum?

Výskum pohyblivosti je stále relatívne nový. Koncept, pôvodne vyvinutý v biologickom výskume, bol zavedený do mestskej sociológie Kaufmann a kol. (2004) s cieľom navrhnuť integrovaný rámec na štúdium rôznych aspektov potenciálu mobility a kapitálu, ktorý uľahčuje mobilitu. V súvislosti s projektom MIME sa rozšírilo využívanie koncepcie pohyblivosti na sociolingvistické otázky (Houtkamp 2014), čím sa zdôraznil význam jazykovej infraštruktúry. V prípade medzinárodnej migrácie táto infraštruktúra zahŕňa zariadenia na výučbu materinského jazyka a nadobudnutie jazyka hostiteľskej krajiny. Dôležité sú aj názory migrantov na hodnotu ich jazykových zručností v krajine ich pobytu, ako aj v potenciálnych hostiteľských krajinách. Okrem toho je relevantné aj hodnotenie jazykovej politiky zo strany migrantov v ich súčasnej krajine pobytu.

Ilustrácie a dôkazy

S cieľom posúdiť interakciu medzi jazykovou politikou a pohyblivosťou sa v rokoch 2015 až 2017 uskutočnilo 60 rozhovorov s tureckými a poľskými prisťahovalcami a ich potomkami v Holandsku, Francúzsku a Švédsku. Respondenti boli požiadaní o ich postoj k vzdelávaniu v materinskom jazyku (t. j. vyučovanie v jazyku alebo jazyku krajiny pôvodu) a o zariadeniach na získanie jazyka hostiteľskej krajiny. Rozhovory sa zamerali aj na zručnosti respondentov v iných jazykoch EÚ a boli požiadané o to, ktoré jazyky by mali záujem študovať s

cieľom zvýšiť ich mobilitu v rámci EÚ. Existujú štyri hlavné závery.

1. *Získanie jazyka v hostiteľskej spoločnosti respondentí považujú za mimoriadne dôležité, ale kritizujú jeho praktické uplatňovanie, najmä jeho silné zameranie na gramatiku.* Naši respondenti sa domnievali, že kurzy by boli účinnejšie tým, že by sa viac zameriavali na ústne komunikačné zručnosti.

2. *Vyhliadky na vzdelávanie v materinskom jazyku a viacjazyčnosť vo všeobecnosti sa zdajú byť triednym problémom.* V Holandsku rodičia s nízkym sociálno-ekonomickým postavením niekedy vyjadrujú pochybnosti o dvojazyčnom vzdelávaní svojich detí alebo o zápise do dvojazyčného vzdelávania, pretože sa obávajú, že by to mohlo brániť ich možnosti naučiť sa jazyk hostiteľskej krajiny, a tým obmedziť ich sociálno-ekonomické príležitosti.

3. *Niektorí respondenti sa obávajú, že politiky vzdelávania v materinskom jazyku a multikultúrne politiky vo všeobecnosti môžu podporovať segregáciu a údaje tiež poukazujú na určité nepohodlie medzi respondentmi pri skúmaní vplyvu vzdelávacích programov a vybaveníav materinskom jazyku na integračné a integračné procesy v miestnom sociálnom a jazykovom kontexte.*

4. *Zručnosti v materinskom jazyku sa pomerne často uvádzajú ako sprostredkovateľ mobility v EÚ, najmä v prípade etnických komunit rozptýlených v mnohých krajinách;* Poliaci aj Turci uvádzajú časté kontakty medzi etnickými partnerskými komunitami v celej EÚ. V dôsledku toho sa udelením práv na jazykové vzdelávanie prisťahovalcom zvyšuje ich pohyblivosť, čo možno vo všeobecnosti očakávať, že zlepši ich sociálno-ekonomickú situáciu.

Ipolitické dôsledky

Naše rozhovory o jazykovom rozmere potenciálnej mobility alebo „motility“ naznačujú, že ako všeobecné politické smerovanie by orgány mali vypracovať a podporovať komplexný program jazykového vzdelávania pre mobilných ľudí. Tento program by sa mal vzťahovať na vyučovanie miestnych (úradných) jazykov, ale mal by zahŕňať aj jazyky prisťahovalcov (dedičov). Jedným z rozmerov takéhoto programu by malo byť zameranie sa na jazyk ako prenosnú kompetenciu, ktorá zvyšuje potenciálnu mobilitu *alebo pohyblivosť* ľudí. Motility je dôležitá, pretože uľahčuje ľuďom identifikovať lepšie sociálno-ekonomické

príležitosti a presťahovať sa na iné miesta, kde sú tieto príležitosti prístupné.

Potreba naučiť sa miestny jazyk sa vo všeobecnosti považuje za zrejmú s cieľom uľahčiť prístup na miestny trh práce a podporiť harmonickú integráciu do spoločnosti hostiteľskej krajiny. Z rozhovorov však vyplýva, že medzi používateľmi je potrebná praktickosť. Jazykové kurzy v hostiteľskej krajine (najmä pre dospelých) by mali venovať osobitnú pozornosť zosúladeniu medzi obsahom kurzov a skutočnými potrebami používateľov.

Prístup k kurzom materinského jazyka (alebo jazykovej kultúrneho dedičstva) je dôležitý nielen z dôvodov súvisiacich s ľudskými jazykovými právami, ktoré zasa vyvolávajú rovnaký prístup k gramotnosti, ale aj preto, že uľahčenie kontaktov v iných krajinách EÚ s inými komunitami cudzincov alebo migrantov, ktorí majú rovnaký jazyk, zvyšuje pohyblivosť, čo má pozitívne sociálno-ekonomické dôsledky.

Niektorí prisťahovalci sa obávajú, že zachovanie jazyka dedičstva bude mať nepriaznivý vplyv na budúcnosť ich detí. Tento strach však nepodporuje výskum sociálno-ekonomických trajektórií migrantov. Nedostatočné využívanie učebných osnov v materinskom jazyku môže v skutočnosti zväčšiť priepasť medzi rozsahom jazykových zručností najchudobnejších a najbohatších prisťahovalcov, aj keď cudzie jazyky majú rozsiahle práva. Orgány by sa preto mali prostredníctvom informačných kampaní zamerať na výhody dvojjazyčnosti.

Referencie a prehĺbenie

- Arends-Tóth, J., & Van De Vijver, F. (2003). Multikulturalizmus a kulturácia: pohľad na holandský a turecko-holandský. *Európsky vestník sociálnej psychológie*, 33, 249 – 266.
- Horenczyk, G. (1996). Migrujúci Selves v konflikte. V G. Breakwell & E. Lyons (Eds.), *meniace sa európske identity* (s. 241 – 252). Oxford: Butterworth-Heinemann.
- Houtkamp, C. (2014). Integrácia jazyka do teórií o diaľkovom pohybe: migrácia v. mobilita & koncepcia pohyblivosti. *A'dam multiling*, 1, 16 – 26.
- Houtkamp, C. (pripravuje sa). Význam pohyblivosti vo výskume jazykových zmien. *Jazykové problémy a jazykové plánovanie*.
- Kaufmann, V., Bergman, M., & Joye, D. (2004). Pohyblivosť: Mobilita ako kapitál. *International Journal of Urban and Regional Research*, 28, 745 – 756.
- Koopmans, R. (2010). Obchod medzi rovnosťou a rozdielom: Integrácia prisťahovalcov, multikulturalizmus a sociálny štát v medzinárodnej perspektíve. *Časopis etnických a migračných štúdií*, 36, 1 – 26.
- Van Oudenhoven, J., Prins, K. & Buunk, B. (1998). Postoje menšinových a väčšinových členov k prispôsobeniu prisťahovalcov. *Európsky vestník sociálnej psychológie*, 28, 995 – 1013.

34 Ako by sa mali vnútroštátne jazykové politiky prispôbiť kontextu konkrétnych miest?

Peter A. Kraus, Núria Garcia, Melanie Frank, Vicent Climent-Ferrando, Universität Augsburg

Vo väčšine európskych krajín používajú orgány na komunikáciu s občanmi jeden alebo vo výnimočných prípadoch dva úradné jazyky štátu. Táto prax jasne kontrastuje s jazykovým profilom mestského obyvateľstva v mnohých veľkých európskych mestách, ktoré sa zvyčajne stali oveľa viacjazyčnými ako mimomestské regióny. Tento rýchly rast populácie rôzneho pôvodu a zodpovedajúcu jazykovú rozmanitosť pociťuje nielen „mega—mesto“, ale aj mestské aglomerácie s menej ako 500 000 obyvateľmi (Carson & King, 2016: 2). V dôsledku toho existujú rôzne výzvy, ktorým čelia čoraz viacjazyčné mestá v oblasti riadenia jazykov a jazykových politík.

Táto mestská jazyková rozmanitosť vytvára napätie medzi dvoma cieľmi: cieľ privítať sociálnu a geografickú mobilitu obyvateľov a nových prisťahovalcov na jednej strane a ich integráciu do mestskej spoločnosti na strane druhej. Ak si cieľ vysokej mobility vyžaduje zručnosti v iných jazykoch, cieľ inkluzívnej spoločnosti je spojený so získavaním zručností v miestnych jazykoch. Okrem toho miestne verejné služby nie sú vždy prispôbené potrebám nových prisťahovalcov, pretože často hovoria iným jazykom ako úradným jazykom. Táto situácia môže spomaliť a prípadne brániť začleňovaniu prisťahovalcov do hostiteľskej spoločnosti.

Čo nám hovorí výskum?

Vo veľmi zjednodušenom prístupe (používanom tu pre stručnosť) sa jazykový manažment môže organizovať v troch oblastiach, ktoré majú osobitný význam pre viacjazyčné mestské prostredie:

- ▶ politiky definujúce verejné používanie a stav jazykov,
- ▶ politiky naučenie jazykového vzdelávania a
- ▶ politiky upravujúce poskytovanie verejných prekladateľských a tlmočnických služieb (Skrandies, 2016: 114).

Tieto oblasti sú priamo spojené s cieľmi podpory začlenenia a mobility obyvateľov. Líšia sa však z hľadiska možného prispôbenia sa konkrétnemu mestskému kontextu.

Ilustrácie a dôkazy

Pokiaľ ide o prvý typ riadenia jazykov, väčšina štátov

implementovala právne predpisy, podľa ktorých sa vo verejnej a oficiálnej komunikácii môžu používať len úradné jazyky a niekoľko regionálnych jazykov na územiach, na ktorých sa hovorí. Väčšina európskych štátov, najmä Francúzsko a Nemecko, má *de jure* jednojazyčnú správu. Ďalšie štáty, ako napríklad Fínsko a Írsko, sú *de jure* dvojajazyčné krajiny. Ak to údaje odôvodňujú, dvojajazyčnosť prijímajú aj ich obecné orgány, ktoré používajú úradné alebo regionálne jazyky v komunikácii s obyvateľstvom mesta. Celkovo možno povedať, že používanie jazyka v úradnej komunikácii na komunálnej úrovni sa často riadi vnútroštátnymi právnymi predpismi.

Pokiaľ ide o druhý súbor opatrení, ktoré sa týkajú získavania jazykov, programy jazykového vzdelávania sa môžu upraviť tak, aby sa zameriavali na získanie väčšiny jazykov a jazykov menších prítomných v meste.

V niektorých štátoch, napríklad v Lotyšsku, obce dostávajú rozpočtové prostriedky na organizovanie jazykových kurzov prispôbených potrebám jazykového vzdelávania, ktoré vznikajú na miestnej úrovni. Integrácia niektorých cudzích jazykov do školských osnov je však často regulovaná ministerstvom školstva na úrovni štátu (alebo v regióne niektorých federálnych štátov).

Pokiaľ ide o tretiu z uvedených oblastí politiky, konkrétne poskytovanie verejných služieb vo viacerých jazykoch, vnútroštátne jazykové politiky možno ľahšie prispôbiť kontextu konkrétneho mesta. V tejto súvislosti môžu miestne orgány prevziať vedúcu úlohu pri prekonávaní prekážok komunikácie so svojimi obyvateľmi a zvyšovaní integrácie jazykových menšín bez toho, aby to ovplyvnilo právne postavenie jazykov, ktorými hovorí obyvateľstvo. Ilustrovala to viacnásobná prípadová štúdia viacjazyčných miest v Európe, Kanade a Austrálii, ktorá poskytuje prehľad rôznych prístupov k riadeniu jazykov v mestských kontextoch (King & Carson, 2016).

Z týchto príkladov vyplýva, že vo veľmi odlišných legislatívnych rámcoch na vnútroštátnej úrovni môžu obecné orgány reagovať na *de facto* viacjazyčnosť mestského obyvateľstva (a vo všeobecnosti by z nej mali prospech).

Politické dôsledky

Stručne povedané, národné jazykové politiky by sa mali doplniť o opatrenia na miestnej úrovni, ktoré

zodpovedajú konkrétnemu mestskému kontextu. Podpora viacjazyčnosti prostredníctvom politik a postupov na miestnej úrovni môže tiež rozšíriť jazykové repertoáre väčšiny občanov a ponúknuť im tak viac príležitostí na mobilitu. V spojení s učením sa miestneho jazyka novými ľuďmi to podporuje rozvoj viacjazyčnej etiky vedúcej k pocitu spolupatričnosti, a teda k začleneniu do (viacjazyčnej) komunity.

Referencie a prehĺbenie

Carson, L. & King, L. (2016). Úvod: „Mnohojazyčnosť tu žije“. V L. King & L. Carson (Eds.), *Viacjazyčné mesto. Vitalita, konflikt a zmena* (s. 1 – 16). Bristol, Buffalo, Toronto: Viacjazyčné záležitosti.

Kráľ, L. & Carson, L. (Eds.). (2016). *Viacjazyčné*

mesto. Vitalita, konflikt a zmena. Bristol, Buffalo, Toronto: Viacjazyčné záležitosti.

Kraus, P.A. (2011). Viacjazyčné mesto: Prípady Helsínk a Barcelony, *Nordic Journal of Migration Research*, 1, 25 – 36.

Marten, H. F. (2016). *Sprachpolitik. Eine Einführung*. Tübingen: Narr Francke Attempto Verlag.

Skrandies, P. (2016). Jazykové politiky a politika mestského viacjazyčnosti. V L. King & L. Carson (Eds.), *Viacjazyčné mesto. Vitalita, konflikt a zmena* (s. 115 – 148). Bristol, Buffalo, Toronto: Viacjazyčné záležitosti.

PRISŤOBNIE JAZYKOVÝCH POLITÍK JAZYKOVEJ ROZMANITOSTI V MESTSKOM KONTEXTE

Vnútroštátna úroveň

Jazykové politiky upravujúce verejné používanie a stav jazykov

Vnútroštátna úroveň + doplnková regulácia na regionálnej úrovni

Jazykové politiky pre jazykové vzdelávanie

Nmiestna slonovina

Politiky uľahčujúce verejnú službu v oblasti prekladu a tlmočenia

35 Prečo by sme mali kombinovať rôzne komunikačné stratégie?

László Marác, Universiteit van Amsterdam

Globalizácia zvyšuje frekvenciu kontaktov s jazykovou rozmanitosťou, čím sa viacjazyčné a nadnárodné komunikačné stratégie stávajú relevantnejšími. Jedna z týchto nadnárodných komunikačných stratégií sa týka komunikácie lingua franca. Lingua franca (LF) je jazyk brány, ktorý používajú partneri na komunikačné účely; tradične, lingua franca nie je materinským jazykom žiadneho z partnerov. Mnohí komentátori si všimnú, že angličtina je na vzostupe ako svet lingua franca. To však vyvoláva dva typy problémov:

► Ak sa šírenie týka štandardného variantu angličtiny, môžeme čeliť prípadu jazykového imperializmu (Phillipson, 2006) s nepriaznivými účinkami na jazykovú spravodlivosť;

► Ak naopak považujeme tento proces za šírenie niečoho radikálne odlišného od angličtiny (niečo, čo jeho priaznivci často označujú ako angličtinu ako lingua franca (ELF); pozri napríklad Hülmbauer, 2011), vznikajú iné typy problémov. V literatúre sa angličtina ako lingua franca v skutočnosti niekedy používa na označenie angličtiny, ako hovoria nepôvodní rečníci, a ktorá sa odchyľuje od morfológických a lexikálnych vlastností štandardnej angličtiny. Zástancovia ELF tvrdia, že tieto neštandardné vlastnosti by mali byť akceptované a že by to demokratizovalo medzinárodnú komunikáciu a zbavilo angličtinu potenciálne imperialistického charakteru. Takýto názor však dostatočne nerieši obavy týkajúce sa dlhodobých účinkov jeho šírenia na jazykovú rozmanitosť a jazykovú spravodlivosť (Gazzola a Grin 2013).

Ak sa má používať angličtina, musí byť súčasťou širšej stratégie.

QUEnám hovorí o výskume?

Používanie angličtiny ako globálneho jazyka má ambivalentný vplyv na mobilitu a začlenenie (Gazzola a Grin, 2013). Účinne ho využívajú len vyššie úrovne spoločnosti, ktoré získali vzdelanie, ktoré im umožňuje rozvíjať zručnosti, ktoré sú bližšie štandardu rodeného hovorca. Vo všeobecnosti to však nie je dostupné na nižších úrovniach spoločnosti, ako vyplýva *zpríesumu jazyka agramotnosti dospelých*, v ktorom sa zhromaždilo takmer 200 000 respondentov (Gazzola, 2016). Naopak, propagácia (možno pod anglickým označením ako lingua franca) niekoľkých neštandardných alebo dokonca idiosynkratických variantov angličtiny môže brániť začleneniu do globálnych alebo miestnych komunít. Používanie lingua

franca (angličtina alebo iné) by sa preto malo kombinovať s inými viacjazyčnými alebo nadnárodnými komunikačnými stratégiami.

Ilustrácie a dôkazy

K týmto ďalším stratégiám patrí:

1. Používanie viacerých jazykov širšej komunikácie ako alternatívy k angličtine alebo „ELF“. Keďže etnické jazyky vyvolávajú, a to aj v menšej miere, problémy podobné tým, ktoré sú uvedené vyššie v angličtine, prínos plánovaných jazykov (napr. esperanto) (alebo dokonca v niektorých súvislostiach starovekých jazykov, ako je latinčina) by sa nemal prehliadať.

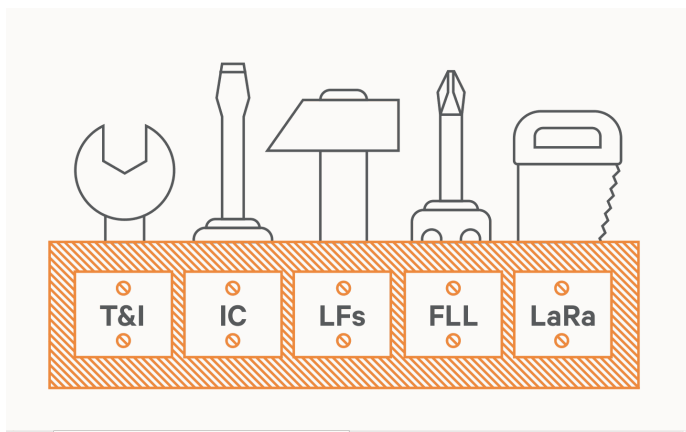
2. Rozvíjať recipročné, ale neproduktívne vnímavé zručnosti v jazyku partnera. Táto stratégia je známa ako *lingua receptiva* (LaRa). *Porozumenie* (IC) možno vnímať ako jednu z foriem *stratégie lingua receptiva* zameranej na jazyky úzko spojené s vlastným materinským jazykom; pôsobí v jazykových rodinách, ako sú slovanské, germánske alebo románske jazyky.

3. Ďalšie stratégie, ako je preklad a tlmočenie (T & I), sú tiež súčasťou súboru komunikačných strategických nástrojov, ktoré možno použiť na podporu mobility a začlenenia do medzinárodnej komunikácie. Všetky tieto komunikačné stratégie môžu uľahčiť IKT, ako napríklad strojový preklad.

4. Napokon tí, ktorí sa potrebujú zapojiť do hĺbkovej a trvalej komunikácie s ľuďmi, ktorí hovoria iným jazykom, vo všeobecnosti uvidia, že učenie *satohto jazyka, hoci je potenciálne nákladné z hľadiska času a úsilia, zostáva nenahraditeľnou stratégiou, t. j. stratégiou vzdelávania cudzích jazykov* (FLL).

Politické dôsledky

Výzvy v oblasti komunikácie by sa mali riešiť v duchu „súboru nástrojov“ pre viacjazyčnú a nadnárodnú komunikáciu (Jørgensen 2011). Hoci angličtina je nepopierateľne relevantným nástrojom v súprave, nie je jediná. Súbor nástrojov môže zahŕňať všetky ostatné stratégie, ktoré boli práve uvedené, s dôrazom na vzájomnú komplementárnosť medzi nimi.

Referencie a prehíbenie

Komisia Európskych spoločenstiev (2003). Oznámenie Komisie Európskemu parlamentu, Rade, Európskemu hospodárskemu a sociálnemu výboru a Výboru regiónov, 2003 – Podpora jazykového vzdelávania a jazykovej rozmanitosti: Akčný plán na roky 2004 – 2006. KOM(2003) 449, konečné znenie.

Komisia Európskych spoločenstiev (2008). Oznámenie Komisie Európskemu parlamentu, Rade, Európskemu hospodárskemu a sociálnemu výboru a Výboru regiónov: Viacjazyčnosť: devíza pre Európu a spoločný záväzok. KOM(2008) 566 v konečnom znení. Brusel: 18.9.2008. Gazzola, M. (2016).

Viacjazyčná komunikácia pre koho? Jazyková politika a spravodlivosť v Európskej únii, *Politika Európskej únie*, 17, 546 – 596.

Európska komisia (február 2006). Európania a ich jazyky, osobitný prieskum Eurobarometra 243, <https://europa.eu/eurobarometer/surveys/detail/518>

Európska komisia (jún 2012). Európania a ich jazyky, osobitný prieskum Eurobarometra 386, ec.europa. <https://europa.eu/eurobarometer/surveys/detail/1049>

Gazzola, M. & Grin, F. (2013). Je ELF efektívnejšie a spravodlivejšie ako preklad? Hodnotenie viacjazyčného režimu EÚ? *Medzinárodný vestník aplikovanej lingvistiky*, 23, 93 – 107.

Hülmbauer, C. & Seidlhofer, B. (2013). Angličtina ako Lingua Franca v európskom viacjazyčnom. V A.-C. Berthoud, F. Grin & G. Lüdi (Eds.), *Preskúmanie dynamiky viacjazyčnosti* (s. 387 – 406). Amsterdam: John Benjamins.

Jørgensen, J. N. (Ed.) (2011). Súbor nástrojov pre nadnárodnú komunikáciu v Európe. Kodanské štúdie bilingvizmu, 64. Univerzita v Kodani, Fakulta humanitných vied.

Phillipson, R. (2006). *Slovenčina – iba Európa? Náročná jazyková politika*. Londýn: Routledge. //Francúzska verzia: (2019). *Nadvláda angličtiny: výzva pre Európu*. Paríž: Zadarmo a Solidaire.

36 Ako by mali obce zhromažďovať a vymieňať si údaje o jazykových profiloch svojich komunit obyvateľov?

Virginie Mamadouh, Nesrin el Ayadi, Universiteit van Amsterdam

Miestne povedomie a znalosti miestneho jazykového prostredia sú nevyhnutné pre lepšie využívanie existujúcich jazykových zdrojov a lepšie služby. Štatistiky na európskej a vnútroštátnej úrovni však vo všeobecnosti nie sú relevantné pre miestne situácie, keďže migrujúci občania EÚ, štátni príslušníci tretích krajín a utečenci nie sú rovnomerne rozmiestnení v celej krajine.

Čo nám hovorí výskum?

Dostupné údaje sú vo všeobecnosti založené na nelingvistických charakteristikách (ako je štátna príslušnosť alebo krajina narodenia, ktoré sa používajú ako náhrada, pričom v takom prípade sa hlavný jazyk krajiny narodenia a/alebo občianstva často považuje za hlavný jazyk osoby) alebo otázky sčítania týkajúce sa materinského jazyka (keď sa vykonáva sčítanie ľudu). Táto znalosť je veľmi čiastočná a zameriava sa hlavne na jazyk obyvateľov na úkor diferencovanejšieho a komplexnejšieho zastúpenia jednotlivých jazykových repertoárov. V týchto štatistikách sa často merajú samohlásené zručnosti v úradnom jazyku, pričom v takom prípade sa tieto zručnosti v úradnom jazyku používajú ako približná miera integrácie a argument pre opatrenia na rozvoj používania úradného jazyka. Ostatné jazykové zručnosti a ich význam pre sociálnu integráciu, vzdelávacie dráhy a/alebo príležitosti na trhu práce sa vo všeobecnosti zanedbávajú.

S cieľom riešiť tieto problémy by preto obce mali nielen sledovať jazykové charakteristiky obyvateľstva patriaceho do ich jurisdikcie, ale mali by tiež venovať osobitnú pozornosť zhromažďovaniu údajov o iných relevantných jazykových premenných, ako sú zručnosti v iných jazykoch a modely používania jazykov v rôznych kontextoch. Jazykové zručnosti by sa mohli monitorovať v súvislosti s prieskumami v oblasti gramotnosti (ako aj v súvislosti s Internetovou odbornosťou).

Napokon, tieto prieskumy by sa mohli zamerať na metalingvistické zručnosti. Tým by sa zvýšila informovanosť o význame týchto zručností pri navigácii jazykovo rozmanitej spoločnosti. Zber tohto typu údajov si však vyžaduje citlivosť a opatrnosť: musia zlepšiť kolektívne vedomosti o komunite bez ohrozenia osobnej integrity a súkromia obyvateľov.

Ilustrácie a dôkazy

Je nepravdepodobné, že tento zber údajov bude pre miestne orgány hlavnou prioritou, existujú však inšpiratívne príklady. *Multilingual Graz* je výskumný projekt Univerzity v Grazi (Rakúsko) vedený Dieterom Halwachsom, ktorý od roku 2012 dokumentuje jazyky, ktorými hovoria obyvatelia mesta. Jeho cieľom je zlepšiť znalosti miestnych spoločenstiev o kultúrnej rozmanitosti na základe štátneho občianstva jeho obyvateľov. Stránka zobrazuje jazyky pozorované v Grazi (pozri snímku obrazovky). Každá bunka v tejto klikateľnej tabuľke poskytuje prístup k všeobecným jazykovým informáciám (mená, rečníci, stav a plocha, písomná forma a preklad štandardných pozdravov), zvukovým fragmentom(s prepisom a prekladom do nemčiny), ako aj jazykovým životopisom a profilom používania obyvateľov Grazu, ktorí hovoria týmto jazykom.

Politické dôsledky

Prostredníctvom diferencovanejšieho hodnotenia repertoárov miestnych jazykov môžu miestne orgány prispôbiť a zlepšiť svoje politiky prijímania a vzdelávania a organizáciu miestnych kultúrnych aktivít.

Zmeny v hlavných jazykoch skupín prichádzajúcich do mesta by sa mohli oznámiť skôr; účinnosť vzdelávacích politik by sa mohla zlepšiť zohľadnením údajov o hlavných jazykoch, ktorými doma hovoria žiacia ich rodičia. Konkrétnejšie by sa mohli zamerať jazykové kurzy pre dospelých migrantov. Prostredníctvom lepšej znalosti jazykov ovládaných učiacimi sa o miestnom(-ých) jazyku(-och) a lepšej znalosti jazykových zručností novoprichádzajúcich osôb by sa mohli účinnejšie organizovať kurzy plánované na získanie miestneho jazyka (jazykov). Napríklad študenti s podobnými adresármi a jazykovými znalosťami alebo začínajúci rovnakým jazykom by mohli byť zoskupení, aby sa zamerali na konkrétne problémy (od výslovnosti po slovnú zásobu a pragmatické).

Takýto zber údajov môže byť užitočný aj pri zvyšovaní informovanosti miestnych obyvateľov o ich jazykovo rozmanitom prostredí. Znalosť jazykového prostredia je užitočná aj pre organizáciu miestnych kultúrnych aktivít. Verejné knižnice by mohli ponúkať knihy a audiovizuálne materiály v hlavných jazykoch, ktorými sa hovorí v miestnej komunite, a ponúknuť obyvateľom možnosť udržiavať a rozširovať svoje jazykové

repertoáre. Činnosti Spoločenstva by sa mohli organizovať s cieľom zvýšiť informovanosť(iných) obyvateľov o miestnej jazykovej rozmanitosti a uľahčiť výmenu medzi rečníkmi toho istého jazyka alebo medzi tými, ktorí sa ho chcú naučiť. Podobne by sa sociálna súdržnosť mohla posilniť prepojením miestnych dobrovoľníkov, s ktorými sa môžu vymieňať konverzačné hodiny s migrantmi (tento vzorec je známy ako tandemový model). Miestne školy môžu po škole otvoriť svoje dvere, aby zabezpečili potrebnú infraštruktúru pre tieto stretnutia (po pracovnom čase pre väčšinu prísťahovalcov a dobrovoľníkov).

Afrikaans Afrikaans	Akan Akan	Arabic Arabic	Bengali Bengali	Burmese Burmese	Chinese Chinese	Dutch Dutch	English English	French French	German German	Hindi Hindi	Italian Italian	Japanese Japanese	Korean Korean	Malay Malay	Portuguese Portuguese	Russian Russian	Spanish Spanish	Tamil Tamil	Urdu Urdu	Vietnamese Vietnamese	Yiddish Yiddish	Zhinese Zhinese
---------------------	-----------	---------------	-----------------	-----------------	-----------------	-------------	-----------------	---------------	---------------	-------------	-----------------	-------------------	---------------	-------------	-----------------------	-----------------	-----------------	-------------	-----------	-----------------------	-----------------	-----------------

Snímka obrazovky hlavnej stránky viacjazyčného Grazu, ktorá reprezentuje jazyky pozorované v Grazi (navštívená 19. júla 2017).

Referencie a prehĺbenie

Jazykové štatistiky sa vo všeobecnosti týkajú materinského jazyka, jazyka vyučovaného v stredoškolskom vzdelávaní alebo sebadeklarovaných jazykových zručností:

Jazyky v stredoškolskom vzdelávaní: Prehľad národných testov v Európe – 2014/15 https://eacea.ec.europa.eu/national-policies/eurydice/content/languages-secondary-education-overview-national-tests-europe-%E2%80%93-201415_fr (hoci stránka je v angličtine, správy vo formáte PDF sú k dispozícii v rôznych jazykoch)

Úrad pre národnú štatistiku 2013 Jazyk v Anglicku a Walese (2011). Jazyk v Anglicku a Walese:2011. goo.gl/gm5KJz

Osobitný prieskum Eurobarometra 386 Európanov a ich jazyky <https://europa.eu/eurobarometer/surveys/detail/1049>

Pozri Tube Tongues pre vizualizáciu na základe týchto údajov o sčítaní jazykov v londýnskych stanicích metra. goo.gl/Dm6wUf

37 Vede mobilita k zvýšenému používaniu angličtiny na úkor miestnych jazykov?

Rudi Janssens, Vrije Universiteit Brussel

Jednou zo základných zásad Európskej únie je zachovanie jazykovej a kultúrnej rozmanitosti. Prevalu angličtiny ako najznámejšieho jazyka, ktorým hovorí 38 % Európanov na rôznych úrovniach kompetencií, však nemožno poprieť (Európska komisia, 2012). Vo vysokoškolskom vzdelávaní sa čoraz častejšie používanie angličtiny ako vyučovacieho jazyka a dominantného vedeckého jazyka považuje za prostriedok internacionalizácie, ktorý podporuje mobilitu študentov a výskumných pracovníkov. Zároveň sa angličtina často používa ako obchodný jazyk v medzinárodnom hospodárskom kontexte. Otázkou je, či táto zmena ovplyvňuje postavenie miestneho jazyka (miestnych jazykov).

Čo nám hovorí výskum?

Bruselský kontext, v ktorom má 23 % obyvateľstva pas z iného členského štátu EÚ a má viac ako 10 % štátnych príslušníkov tretích krajín, ponúka ideálne prírodné skúsenosti na štúdium vplyvu mobility na používanie jazykov. Výskum založený na jazykových prieskumoch (Janssens, 2013) ukazuje čoraz častejšie používanie angličtiny na pracovisku, hoci najmä v kombinácii s úradnými jazykmi Bruselu, francúzštiny a holandčiny. To je v súlade s predchádzajúcim výskumom, ktorý naznačuje, že v miestnych podnikoch sú skutočné postupy veľmi mnohojazyčné (pozri Berthoud, Grin & Lüdi 2013). Používanie jazyka v iných oblastiach potvrdzuje tento trend. Zatiaľ čo takmer 90 % obyvateľov Bruselu tvrdí, že hovorí plynule po francúzsky, spoločné používanie jazyka jasne smeruje k viacjazyčnosti. Flexibilné používanie rôznych jazykov s častým používaním zmeny kódu je bežné a zvyšuje sa vnímaná znalosť jazykov.

Ilustrácie a dôkazy

Brusel je oficiálne dvojjazyčný, pričom väčšinovým jazykom je francúzština a holandčina ako menšinový jazyk. Zmeny v znalostiach angličtiny v porovnaní s oboma úradnými jazykmi sú uvedené v tabuľke 1. Čísla sú založené na vedomostiach, ktoré sa uvádzajú samostatne, a vzťahujú sa na tých, ktorí hovoria jazykmi dostatočne na to, aby sa v tomto jazyku konverzovali.

Pre všetky vyššie uvedené kategórie, znalosť francúzštiny ako miestnej lingua franca časom klesá, rovnako ako priemerná znalosť holandčiny a angličtiny pre celú skupinu non-Belges. Postavenie Francúzov ako

bruselskej lingua franca však nie je ohrozené. Skutočnosť, že holandčina trvá na svojom stanovisku, vyplýva z ponuky bezplatných jazykových kurzov. Mobilita v EÚ a prisťahovalecť štátnych príslušníkov tretích krajín zvyšujú vplyv angličtiny, ale celkovo sa len jedna tretina obyvateľstva cíti v tomto jazyku pohodlne. Pozoruhodné je, že aj keď sa priemerná znalosť angličtiny sotva zmenila, používa sa oveľa viac. Znalosť jazyka sa nezdá byť dostatočnou podmienkou na jeho vyjadrovanie, rozhodujúcim faktorom je stupeň otvorenosti spoločnosti voči viacjazyčnosti.

Vplyv uvedených zmien na skutočné používanie jazyka na pracovisku a v miestnom obchode, obmedzený na používanie troch kontaktných jazykov a ich kombinácií, je uvedený v tabuľke 2.

Zmeny v oboch oblastiach sú podobné; jednojazyčná komunikácia sa čoraz viac nahrádza viacjazyčnými postupmi a angličtina nahrádza miestne jazyky.

Politické dôsledky

Príklad Bruselu ilustruje zložitosť používania jazyka. „Voľný“ jazykový trh kombinácií s rastúcou mobilitou sa odráža v čoraz viacjazyčnej praxi v praxi. Z anglického jazyka sa preto musí relativizovať nová európska lingua franca. Väčšina obyvateľov nehovorí plynule anglicky a mobilita nejde ruku v ruku s nahradením miestnych jazykov angličtinou, ale so zvyšujúcou sa viacjazyčnosťou. Miestni aktéri s rozhodovacou právomocou môžu ovplyvniť tento vývoj. Právne predpisy v oblasti jazykov, politika vzdelávania a integračná politika voči novoprichádzajúcim osobám môžu podporovať miestne jazyky a zároveň vytvárať otvorenosť voči viacjazyčnosti. To podporuje predpoklad, že vo veľmi rozmanitom mestskom kontexte sa komunikácia medzi obyvateľmi, a teda začlenenie do komunity, nezakladá na použití lingua franca, ale na viacjazyčnosti. Mobilita nie je vyhnuteľnou hrozbou pre miestne jazyky hostiteľskej krajiny, dokonca ani pre menšinové jazyky.

Referencie a prehĺbenie

Colucci, E., Ferencz, I., Gaebel, M. & Wächter, B. (2014). *Prepojenie politik a praxe v oblasti mobility: Pozorovania a odporúčania o vnútroštátnom a inštitucionálnom vývoji v Európe*. Brusel: Európska asociácia univerzít.

Európska komisia (2012). *Európania a ich jazyky*. Osobitný prieskum Eurobarometra 386, ktorý uskutočnila spoločnosť TNS Opinion & Social na žiadosť Generálneho riaditeľstva pre vzdelávanie a kultúru, Generálneho riaditeľstva pre preklad a Generálneho riaditeľstva pre tlmočenie, BruXelle s. <https://europa.eu/eurobarometer/surveys/detail/1049>

Janssens R. (2013). *Mestská viacjazyčnosť. Prípad Bruselu*. Brusel: Edícia Racine.

Štátna príslušnosť:	Belgicko		EÚ		Mimo EÚ	
	2001	2013	2001	2013	2001	2013
Jazykové znalosti v oblasti						
Francúzština	98,80 %	93,20 %	92,10 %	73,90 %	73,90 %	66,40 %
Holandčina	39,10 %	26,90 %	4,60 %	11,80 %	7,40 %	5,30 %
Angličtina	33,20 %	28,70 %	53,90 %	47,10 %	12,10 %	22,10 %
žiadna z predchádzajúcich	0,60 %	4,30 %	0,70 %	15,20 %	23,70 %	28,50 %
% obyvateľov	72,70 %	66,90 %	14,80 %	22,90 %	12,50 %	10,20 %

Tabuľka 1. Vývoj jazykových zručností podľa štátnej príslušnosti (zdroj: Janssens 2013).

najviac hovorený jazyk	miesto výkonu práce		obchody		TB3	
	2001	2013	2001	2013	2001	2013
Francúzština	73,30 %	32,20 %	88,40 %	59,90 %		
Holandčina	4,30 %	1,70 %	2,70 %	1,00 %		
Angličtina	4,80 %	1,70 %	0,10 %	0,50 %		
Francúzština/holandčina	10,60 %	16,70 %	6,00 %	15,00 %		
Francúzština/angličtina	2,40 %	17,00 %	0,80 %	4,00 %		
Holandčina/angličtina	0,30 %	—	0,10 %	—		
Francúzština/holandčina/angličtina	3,50 %	30,70 %	0,10 %	19,30 %		
Iné jazyky	0,80 %	0,20 %	1,70 %	0,40 %		

Tabuľka 2. Používanie jazyka pri práci a pri nákupoch (Zdroj: Janssens, 2013).

38 Môže európska politika zlepšiť sociálne začlenenie v miestnom mestskom kontexte?

Rudi Janssens, Vrije Universiteit Brussel

Sloboda pohybu a pobytu štátnych príslušníkov EÚ je jedným zo základných práv vyplývajúcich z občianstva EÚ. Uplatňovanie tejto zásady si vyžaduje komplexnú politiku zahŕňajúcu otázky ako sociálne zabezpečenie, prístup k verejným službám, zdaňovanie, zamestnanosť, uznávanie diplomov a práva rodinných príslušníkov. Premena smerníc EÚ na právne predpisy je zložitým a časovo náročným procesom na úrovni členských štátov. Riešenie jazykového vplyvu mobility na miestnej úrovni je ešte zložitejšie, keďže jednotlivé národné súvislosti sú založené najmä na jazykovej homogenite národného štátu, zatiaľ čo európsky projekt je založený na zásade podpory jazykovej rozmanitosti. Aké nástroje ponúka EÚ miestnym tvorcom politik na riešenie jazykových aspektov začlenenia?

Čo nám výskum hovorí?

Európske občianstvo rozdeľuje skupiny nových prisťahovalcov na občanov EÚ a štátnych príslušníkov tretích krajín, pričom každý z nich má v rôznych hostiteľských krajinách rôzne práva a povinnosti. To vedie k odlišným, niekedy protichodným jazykovým politikám z pohľadu EÚ a národných štátov. Migračná politika EÚ (Európska komisia, 2014) sa zameriava na úvodné a jazykové kurzy s cieľom zabezpečiť pevný záväzok voči hostiteľskej spoločnosti. S cieľom podporiť mobilitu občanov EÚ v kontexte viacjazyčnosti sa podporuje jazykové vzdelávanie, mobilita učiteľov a študentov, ako aj iniciatívy v oblasti prekladu (Franke & Mennella, 2017).

Tento rozdiel sa odráža v miestnych politikách. Porovnávacie štúdiá medzi rôznymi európskymi mestami potvrdzuje odlišný prístup na miestnej úrovni (Ernst & Young, 2014).

Celkové politické rámce sú zamerané najmä na migráciu mimo EÚ ako dlhodobý jav, zatiaľ čo vybrané politiky sa osobitne zameriavajú na podporu mobilných občanov EÚ, pokiaľ ide o rôzne formy krátkodobej mobility, ktoré súvisia najmä so zamestnanosťou a vzdelávaním. Vo všetkých mestách však existuje jasná tendencia spoliehať sa skôr na služby a inštitúcie, ktoré sa zaoberajú všetkými cudzincami alebo občanmi, než na poskytovanie samostatných služieb migrujúcim občanom EÚ. Mobilní občania EÚ sa často nepovažujú za cieľovú skupinu, hoci znalosť jazyka sa považuje za jednu z hlavných prekážok začlenenia do

hostiteľskej spoločnosti. Ak EÚ zdôrazňuje politiku na podporu organizácie jazykových kurzov pre štátnych príslušníkov tretích krajín, právo EÚ obmedzuje možnosť ukladať poskytovateľom služieb v iných členských štátoch, ako sú právnici, lekári a zdravotné sestry, jazykové požiadavky. Uplatňovanie jazykového testu na obyvateľov z iných krajín EÚ je dokonca vylúčené (pozri van der Jeght, 2015).

Hoci povinné jazykové kurzy pre dospelých európskych občanov nie sú legálne, je to odlišné v prípade školákov, ktorí navštevujú školuzarovných podmienok ako štátni príslušníci. Deti európskej štátnej príslušnosti, ktoré sa sťahujú do inej krajiny EÚ, majú podľa právnych predpisov EÚ právo na bezplatné jazykové kurzy v novej krajine pôvodu s cieľom pomôcť im prispôbiť sa školskému systému (smernica 77/486/EE). Hoci v iných členských štátoch existuje veľký výskum výkonnosti študentov EÚ vo vysokoškolskom vzdelávaní, v oblasti vplyvu migrácie detí v základnom a stredoškolskom vzdelávaní v rámci EÚ sa vykonáva menej výskumu.

Okrem ovládania vyučovacieho jazyka (2008) dospeli Heath a kol. (2008) k záveru, že sociálno-ekonomické zdroje a úroveň vzdelania rodičov sú rozhodujúcimi faktormi akademického úspechu, hoci neexistujú rozdiely medzi štátnou príslušnosťou žiaka, bez ohľadu na to, či deti majú alebo nemajú štátnu príslušnosť krajiny EÚ.

Ilustrácia a dôkaz

V nasledujúcej tabuľke je uvedený konkrétny príklad Bruselu a rozvoj jazykových zručností nebelgických obyvateľov, ktorí nehovorili jedným z úradných jazykov ako hostiteľský jazyk. Žiadny z migrantov nebol povinný absolvovať povinné jazykové kurzy. Jazyková politika „slobodná“ alebo bez obmedzenia nevedie k vyššiemu stupňu sociálneho začlenenia, pokiaľ ide o ovládanie miestneho jazyka (jazykov). Keďže väčšina osôb, ktoré nie sú občanmi EÚ, sa sústreďuje v mestách, môže to byť problematické.

Politické dôsledky

Bez ohľadu na zásadu subsidiarity by bolo veľmi užitočné navrhnúť všeobecný transeurópsky prístup zameraný na jazykovú vzdelávanie medzi mobilnými dospelými. Vzhľadom na sociálne začlenenie je rozdiel medzi občanmi EÚ a štátnymi príslušníkmi tretích krajín kontraproduktívny a obidva by mali byť súčasťou integrovanej miestnej politiky. To isté platí aj prevýučbu jazykov povinnom vzdelávaní. Iniciatívy, ako je „Integrating Handbook for Policymakers and Practitioners“ (2010), preskúmanie užitočných postupov zameraných na sociálne začlenenie migrantov, by sa mali rozšíriť aj na štátnych príslušníkov EÚ a mali by sa vypracovať nové prvky pre začlenenie.

Referencie a prehĺbenie

- Ernst & Mladý (2014). Hodnotenie vplyvu voľného pohybu občanov EÚ na miestnej úrovni – záverečná správa. Ernst & Young, január 2014.
- Európska komisia (2014). Európske moduly o integrácii migrantov. Záverečná správa, február 2014.
- Franke M. & Mennella M. (2017). *Jazyková politika*. Informačný prehľad uverejnený Európskym parlamentom. muse.jhu.edu/article/677228/pdf
- Heath, A. F., Rothon, C. & Kilpi, E. (2008). Druhá generácia v západnej Európe: vzdelanie, nezamestnanosť a dosiahnuté výsledky v zamestnaní. *Výročná správa sociológie*, 34, 211 – 235.
- van der Jeught, S. (2015). *Jazykové právo EÚ*. Groningen: Publikácia práva Európa.

Jazyky	Prieskum 2001		Prieskum 2007		Prieskum 2013	
	EÚ	Mimo EÚ	EÚ	Mimo EÚ	EÚ	Mimo EÚ
Francúzština	78,80 %	65,20 %	77,50 %	66,20 %	55,80 %	54,30 %
Holandčina	0,70 %	0,90 %	0,60 %	—	3,90 %	—
Dvojazyčný	7,30 %	5,00 %	6,20 %	2,70 %	5,40 %	4,60 %
Žiadne	13,20 %	29,00 %	15,70 %	31,10 %	34,90 %	41,10 %

Samodeklarované vedomosti („dobré“ alebo „vynikajúce“) o ústnej jazykovej spôsobilosti nefrancúzskych a holandských rečníkov s nebelgickou štátnou príslušnosťou v Bruseli (zdroj: Janssens, 2013).

39 Ako politiky integrácie cudzích jazykov odrážajú preferencie a postoje väčšiny?

François Grin, Univerzita v Ženeve

Jazykové politiky európskych národných štátov sa vo všeobecnosti musia zaoberať štyrmi typmi jazykov, čo vedie k hierarchii uznávania a práv medzi jazykmi. Napríklad, hoci pojem „menšina“ nebol predmetom autoritatívnej definície v medzinárodnom práve, štáty vo všeobecnosti rozlišujú medzi tradičnými (pôvodnými/dlhodobými) menšinami a menšinami vyplývajúcimi z novej migrácie. Toto rozlíšenie sa prejavuje aj obmedzením pojmu „menšina“ pre občany štátov niektorých dokumentoch OSN. Odráža táto hierarchia, ktorá vyjadruje mocenské vzťahy, väčšinový názor? Existuje sociálny konsenzus o potrebe podporovať štúdium miestneho jazyka cudzími obyvateľmi?

Čo nám hovorí výskum?

Po prvé, všetky štáty formálne alebo neformálne prijímajú aspoň jeden úradný alebo štátny jazyk. Hoci je voľba vo všeobecnosti motivovaná osobitným zmyslom pre legitimitu v porovnaní s inými jazykmi, vyplýva aj z praktických potrieb administratívy vlády. Po druhé, mnohé štáty do určitej miery uznávajú jazyk, ktorým hovoria tradičné menšiny na ich pôde; to sa prejavuje v širokej škále rôznych diét¹; toto uznanie (niekedy úprimné, niekedy neochotné) sa vo všeobecnosti považuje za legitímne vzhľadom na dlhodobú historickú prítomnosť týchto menšín. Po tretie, vzhľadom na slobodu pohybu občanov členských štátov EÚ začali štáty preberať novú zodpovednosť voči jazykom iných členských štátov EÚ, najmä pokiaľ ide o výchovu detí domáчих migrantov EÚ; občania EÚ sú však vo všeobecnosti oslobodení od všetkých všeobecných požiadaviek na jazykové vzdelávanie (hoci právo vykonávať určité povolania formálne podlieha určitej úrovni znalosti úradného jazyka).

Po štvrté, európske štáty sú konfrontované s jazykmi štátnych príslušníkov tretích krajín; Povinnosti štátov týkajúce sa týchto jazykov sú obmedzené a keď štáty prevezmú povinnosti v oblastiach, ako je zdravotná starostlivosť, azylové konania a súdne konania, sú vo všeobecnosti informované o úvahách týkajúcich sa ľudských práv; ustanovenia ovzdelávania sú slabšie a vyplývajú najmä z medzinárodných dohôrov. Súzväzná, ale len pre tie štáty, ktoré ich ratifikovali². Viaceré štáty zároveň zaviedli jazykové testy pre

štátnych príslušníkov tretích krajín, ktorí sa chcú usadiť na ich území alebo získať štátnu príslušnosť.

Výskum antropológie a sociálnej psychológie systematicky uvádza váhu, v prieskumoch verejnej mienky, rozlišovanie medzi in tra—skupinou a ex-skupinou, alebo medzi „my“ a „ich“. Samotná táto skutočnosť nemá žiadne normatívne dôsledky, keďže otvorenosť „iným jazykám a kultúram“ vo všeobecnosti považuje za zásadu, ktorá by mala inšpirovať sociálne interakcie a usmerňovať verejnú politiku. Ostrosť tohto rozlišovania navyše môže byť vo veľkej miere spôsobená neúmyselnou politickou manipuláciou. Keďže sa však takéto postoje javia ako pretrvávajúca sociologická skutočnosť, tvoria súčasť kontextu, v ktorom je politika formulovaná a vykonávaná.

Ilustrácia a dôkaz

Hoci sa rozlišovanie „my oni“ pravidelne objavuje v prieskumoch postojov, údaje sú len zriedka dostatočne presné na to, aby skúmali očakávania väčšiny respondentov, pokiaľ ide o jazykovú integráciu „alofónov“ (t. j. rečníkov iných jazykov). Takmer komplexný a veľmi podrobný prieskum viac ako 40 000 mladých švajčiarskych mužov, ktorí hlásia vojenskú službu vo Švajčiarsku (plus reprezentatívna vzorka 1 500 mladých švajčiarskych žien) však odhaľuje rozšírené očakávanie, že alofóny sa učia miestny jazyk (pozri tabuľku).

Politické dôsledky

Za predpokladu, že postoj mladých respondentov svedčí o postojoch širokej populácie, vyššie uvedené výsledky naznačujú všeobecnú podporu myšlienke, že výber uplatnenia práv abyť mobilný ausadiť sa znamená určitú jazykovú adaptáciu. Je dôležité poznamenať, že ako vyplýva z ďalších dôkazov, ktoré tu neboli uvedené, toto stanovisko neznamená očakávanie, že prisťahovalci upustia od svojho jazykového a kultúrneho dedičstva. Očakávanie výučby miestneho jazyka sa vzťahuje najmä na „američania“ (odkazom na „expatriátov“ vo všeobecnosti, t. j. na cudzincov, ktorí nemajú profil archetypálneho „migranta“). Tieto výsledky sa zhodujú s myšlienkou, že mobilita a začlenením musia byť vyvážené a že politiky, ktoré sa snažia dosiahnuť rovnováhu medzi nimi, budú mať za normálnych okolností prospech z verejnej podpory.

1 Pozri ratifikačnú listinu štátov po pristúpení k Európskej charte regionálnych alebo menšinových jazykov. www.coe.int/en/web/conventions/full-list/-/conventions/treaty/148/declarations?p_auth=adpWINPI.

2 Pozri položky 29 a 31 tejto príručky.

Referencie a prehĺbenie

Capotorti, F. (1991). *Štúdia o právach osôb patriacich k etnickým, náboženským a jazykovým menšinám*. New York: Organizácia Spojených národov.

Creech, Richard L. (2005). *Právo a jazyk v Európskej únii: Paradox Babel „Zjednotení v rozmanitosti“*. Groningen: Publikácia práva Európa.

Grin, F., Amos, J., Faniko, K., Fürst, G., Lurin, J. & Schwob, I., 2015: *Švajčiarsko-kultúrna spoločnosť. Čo s nimi dnes robia mladí ľudia*. Glarus/Chur: Rüegger Verlag.

Sam, D. & Berry, J. (2010). Akumulácia: Keď sa stretnú jednotlivci a skupiny rôznych kultúrnych prostredí. *Pohľady na psychologickú vedu*, 5, 472 – 481.

Priemerná hodnota dohody s vyhláseniami o jazykovej integrácii migrantov, 2008 – 2009, zvýšením miery porozumenia (zdroj: Grin a kol., 2015)	Stupeň dohody (stupnica 1 až 4)	
	muži	ženy
Nízka dohoda		
„Školské osnovy by mali zahŕňať jazykové kurzy v portugalčine, albánčine, turečtine atď. pre žiakov zodpovedajúceho materinského jazyka“	1.82	1.90
„Malo by byť možné zložiť písomnú časť skúšky vodičského preukazu v hlavných imigračných jazykoch (napr. v španielčine, srbsko-chorvátčine, turečtine atď.)“	1.87	2.10
Priemerná dohoda	muži	ženy
Jedobré byť schopný počuť cudzie jazyky na ulici, vo verejnej doprave, atď.	2.49	2.85
Je neprijateľné, aby zahraniční kolegovia hovorili navzájom v cudzom jazyku pred švajčiarskymi kolegami.	2.72	2.73
Ak je značka čínskeho obchodu vo švajčiarskom meste v čínštine, musí byť aj vo francúzštine, nemčine alebo taliančine (v závislosti od regiónu)	2.80	2.76
Silná dohoda	muži	ženy
Cudzincižijúci vo Švajčiarsku by nemali očakávať, že ich federálna alebo miestna správa osloví vo svojom vlastnom jazyku.	3.36	3.32
Američania, ktorí sa usadia vo Švajčiarsku, sa musia naučiť jazyk svojej novej krajiny.	3.47	3.67
Jenevyhnutné, aby sa migranti naučili miestny jazyk.	3.52	3.68

40 Mali by obce regulovať používanie jazyka vo verejnom priestore?

Virginie Mamadouh, Nesrin el Ayadi, Universiteit van Amsterdam

Vzhľadom na spoločenskú a politickú povahu jazyka je prítomnosť a viditeľnosť jazykov dôležitým aspektom viacjazyčnosti. Pri revízii jazykovej politiky (ktorá sa zameriava na reguláciu viacjazyčnosti) je často vhodné rozlišovať medzi tromi oblasťami používania jazykov:

► Štátny priestor, ktorý sa vzťahuje na používanie jedného alebo viacerých jazykov verejnými inštitúciami, či už internými alebo v interakcii s občanmi a obyvateľmi;

► verejný priestor, ktorý zahŕňa používanie jazyka (jazykov) podnikmi alebo neziskovými organizáciami;

► súkromný priestor, ktorý samozrejme chápe používanie jazyka v súkromných priestoroch, ako je dom, ale aj súkromný rozhovor medzi dvoma priateľmi.

Ako naznačuje opis týchto oblastí, tieto oblasti sa prekrývajú. Je školský dvor štátnym priestorom alebo verejným priestorom (keď štát organizuje verejné vzdelávanie)? A je súkromný rozhovor stále súkromný, keď priatelia chodia v mestskom parku a môžu ho počuť okoloidúci?

Hoci formálne pravidlá komunikácie možno ľahko odôvodniť a v súkromnej sfére musí prevládať individuálna sloboda, používanie jazyka vo verejnom priestore je často spochybňované. Vo verejnom priestore zvyčajne dominuje miestna(-é) jazyk(-y) – niekedy v dôsledku prísnych politík, na základe ktorých je používanie miestneho jazyka povinné pre obchodné značky a reklamu. Okrem toho sa angličtina čoraz viac používa v mnohých európskych krajinách, ale tradične- anglicky, na komerčné účely, buď na oslovenie turistov, alebo na evokáciu globálnej značky. V dôsledku toho je hlboká jazyková rozmanitosť mnohých miestnych kontextov neviditeľná a niekedy dokonca nepočuteľná vo verejnom priestore.

Čo nám hovorí výskum?

Používanie špecifických jazykov v jazykovej krajine je sporné, keď jazykové skupiny súťažia na území (Gorter 2006, Šohamy a Gorter 2008). Diskusia o dopravných značkách v dvojazyčných regiónoch, od samotnej prítomnosti oboch jazykov až po poradie, v akom sú uvedené na značke a veľkosť použitého písma, ako aj fyzická poloha na cestnej značke (ktorá je na vrchole) a používanie rôznych veľkostí písma sa považujú za označenie hierarchie medzi jazykmi. Keď je konflikt prudký a politický konflikt sa otvorí, vandalizmus nie je nezvyčajný: panely sa odstránia alebo zničia; graffiti sa používajú na odstránenie jazykovej verzie, ktorá sa

považuje za nevhodnú, alebo na pridanie jazykovej verzie, ktorá sa považuje za chýbajúcu.

Ilustrácie a dôkazy

Znaky vo viacjazyčných mestách sú menej sporné. Oficiálne znaky sú zriedka viacjazyčné. Znaky v holandčine a čínštine v niekoľkých uliciach Amsterdamu na podporu miestneho čínskeho susedstva na turistické účely nie sú kontroverzné (mohli by byť, akby susedstvo bolo etnickou štvrťou a koncentrácia čínskych prisťahovalcov bola vnímaná ako sociálny problém; ich hlavným cieľom by bolo uspokojiť potreby príjemcov). Ak národné a/alebo miestne štáty regulujú používanie jazyka v obchodných značkách, vo všeobecnosti ide o zabezpečenie toho, aby sa štátny jazyk nepremiestnil iným jazykom, alebo o obmedzenie pohybu (Flámsko, Quebec, Katalánsko, Wales atď.). V 90. rokoch 20. storočia sa v Toubonskom zákone povinne prekladali anglické slogany na billboardoch do francúzštiny. V zriedkavých prípadoch, ako je periféria Bruselu vo Flámsku (známa ako Vlaamse Rand), sa územná zásada belgického federálneho režimu prísne uplatňuje s cieľom obmedziť pohyb holandčinyzo strany français.

Tento postoj je motivovaný obavami, že francúzskohovoriaca stredná trieda, ako aj relatívne bohatí cudzinci, často označovaní ako „expati“, sa usadili vo flámskych komunitách a zmenili svoje jazykové zloženie. Okrem toho je zakázané používať francúzštinu starostom a radcom na zasadnutiach obecnej rady. Na iných miestach nie je používanie iných jazykov vo volebných zhromaždeniach alebo vo volebných brožúrach formálne regulované, ale dôrazne namietané, ako to bolo v používaní turečtiny zo strany Labouristickej strany a Strany zelených ľavice v holandských komunálnych voľbách v Amsterdame, Rotterdame, Haagu a Leidene (zatiaľ čo používanie angličtiny Konzervatívnou stranou v Amsterdame ešte nebolo zaznamenané). Napokon sa uvádza, že školy (verejné) (vo Flámsku) zakazujú používanie materinských jazykov na školskom dvore – podporujú nadobúdanie úradného jazyka školy, ale de facto marginalizujú jazykovú rozmanitosť a viacjazyčných študentov.

Politické dôsledky

Uvedené diskusie ilustrujú dilemu: Použitie jazyka vo verejnom priestore potvrdzuje, že človek cíti dovolené ho používať a že človek cíti „na svojom mieste“. To

môže podporiť skupinové sociálne vzťahy a rôzne formy začlenenia, ale zároveň môže brániť individuálnej interakcii s nečlenmi skupiny a začleňovaniu do spoločnosti ako celku a zároveň prehlbovať rozdiely medzi skupinami, ktoré používajú rôzne jazyky.

Podobne, vylúčenie rodného jazyka z verejnej sféry môže vytvoriť pocit, že je „mimo skupiny“ a brániť sociálnemu začleneniu, ale môže povzbudiť jednotlivcov, aby prispôbovali miestnemu jazyku a z dlhodobého hľadiska sa cítili viac integrovaní do miestnej komunity. Okrem toho možnosť nových jazykov privítať nováčikov v miestnej politike, napríklad (francúzština v obecných radách Vlaamse Rand, nemčina na Baleárskych ostrovoch, angličtina v Amsterdame) môže ohroziť jazykovú identitu regiónu pre osoby s dlhodobým pobytom (a môže byť dokonca zakázaná existujúcimi jazykovými pravidlami).

Ak existujú vnútroštátne zákony a/alebo nariadenia týkajúce sa používania jazyka na verejnosti, môžu ich dopĺňať iné miestne politiky tým, že ich prispôbia miestnej situácii. V každom prípade zákaz niektorých jazykov alebo uloženie iných sú dva extrémny, ktoré určite nepodporia sociálnu súdržnosť. Miestne orgány musia vypracovať diferencovanú politiku citlivú na osobitosti miestneho jazykového prostredia a zložitost'viacúrovňovej súdržnosti. Výber oficiálnych dvojjazyčných alebo viacjazyčných znakov vo vzťahu k jednojazyčným značkám a/alebo podpora používania dvojjazyčných alebo viacjazyčných znakov vo verejnom priestore by mohol byť prechodným prostriedkom. V každom prípade by miestne orgány mali zabezpečiť, aby ich politiky podporovali rezidenti. Zvýšená viditeľnosť nových jazykov môže podporiť pocit začlenenia niektorýchobyvateľov, ale zároveň to

môže byť vnímané ako strata postavenia inými zvyklosťami, ktorýchjazyk potrebuje, aby sa uchýlili k iným jazykom.

„Practice Your Dutch Tu“ kampaň Vlaamse Rand bola doplnená o „týždeň allophone zákazníka“, aby bol inkluzívnejší. Tu je plagát z obce Zaventem. Zároveň sa zdá, že znaky turistickej recepcie v angličtine po útokoch v Bruseli v roku 2016 sú menej problematické ako znaky vo francúzštine (druhý štátny jazyk sa nepoužíva na dopravných značkách vo Flámsku).

Referencie a prehĺbenie

- Bonfiglioli, C. (2017). *Žiť v jazykovom teste. Jazyková a územná politika na flámskej periférii Brusel-hlavné mesto*. Doktorandská práca. Univerzita v Reims Champagne-Ardenne.
- Gorter, D. (Ed.) (2006). *Jazyková krajina: nový prístup k viacjazyčnosti*. Clevedon: Viacjazyčné záležitosti.
- Shohamy, E. G., & D. Gorter (Eds.) (2008). *Jazyková krajina: rozšírenie scenérie*. London: Routledge.

Jazykové vzdelávanie, výučba a učenie sa

- 41 Ako môžu inkluzívne školské systémy najlepšie zvládnuť jazykovú rozmanitosť? 116
- 42 Ako možno na podporu viacjazyčnosti využiť siete neformálneho vzdelávania a informálneho učenia sa? 118
- 43 Ako podporovať mobilitu a začlenenie prostredníctvom viacjazyčnosti vo vysokoškolskom vzdelávaní? (ES)? 120
- 44 Ako môžeme pomôcť pri výmene študentov naučiť sa jazyk ich hostiteľskej krajiny? 122
- 45 Ako môžu vzdelávacie systémy reagovať na dynamiku jazykovo zložitých regiónov? 124
- 46 Aké zručnosti učiteľov sú najviac potrebné na riešenie jazykových rozdielov v inkluzívnych školách? 126
- 47 Ako najlepšie posúdiť neformálne jazykové zručnosti? 128
- 48 Prečo je vhodné kombinovať „medzinárodnú orientáciu“ a „regionálnu polohu“ do jazykovej stratégie univerzít? 130
- 49 Ako môže validácia jazykov podporovať mobilitu a začlenenie? 132
- 50 Ako môžu orgány podporiť zachovanie znalostí cudzích jazykov dospelých? 134
- 51 Ako možno existujúce jazykové znalosti migrantov využiť na to, aby im pomohli naučiť sa jazyk hostiteľskej krajiny? 136
- 52 Kto môže mať prospech z odbornej prípravy v oblasti vnímavých jazykových zručností? 138
- 53 Aká je úloha angličtiny vo viacjazyčných a multikultúrnych vzdelávacích priestoroch? 140

41 Ako môžu inkluzívne školské systémy najlepšie zvládnuť jazykovú rozmanitosť?

Gabriele Iannàcaro, Università di Milano-Bicocca

„Inkluzívna školská dochádzka“ vo všeobecnosti znamená zabezpečiť, aby všetky deti bez ohľadu na pohlavie, triedu, etnickú príslušnosť, telesnú spôsobilosť a iné charakteristiky mohli v takmer rovnakej miere využívať zručnosti a vedomosti dostupné v školskom prostredí. Rada EÚ sa zaviazala dosiahnuť tento cieľ v mnohých politických vyhláseniach a stala sa základným kameňom vnútroštátnych politík v oblasti vzdelávania vo väčšine členských krajín (EADSNE, 2011). Je to pravdepodobne jeden z nákladovo najefektívnejších spôsobov riešenia mnohých otázok súvisiacich so sociálnym vylúčením (Oddelenie OSN pre hospodárske a sociálne veci, 2016). Jazyk je jedným z dôležitých rozdielov, ktoré je potrebné riešiť v inkluzívnom školskom systéme. V tejto súvislosti pojem „začlenenie“ znamená, že sa všetkým študentom umožní prístup k národnému jazyku (jazykom), ako aj zabezpečiť, aby všetci študenti, ako aj ich rodiny, cítili zahrnutí a mohli uspieť bez ohľadu na ich jazykový pôvod, a to v zmysle MIME zosúladením začlenenia a mobility. Aké sú najpriaznivejšie podmienky na to, aby školský systém fungoval týmto spôsobom a pomáhal mu?

Čo nám hovorí výskum?

Zo širokej škály správ od agentúr, ako sú OECD a Európska agentúra pre rozvoj vzdelávania študentov špeciálnych potrieb (EADSNE), ako aj z nezávislých projektov, ako je index politiky integrácie migrantov, vyplýva, že systémy povinného vzdelávania v EÚ majú malý vplyv na rôzne aspekty jazykového začlenenia vzhľadom na definíciu začlenenia uplatňovanú týmito agentúrami. Národné vzdelávacie politiky spravidla stanovujú jeden hlavný vyučovací jazyk na všetky roky a obmedzujú alebo odrádzajú od používania iných jazykov učiteľmi a študentmi. Toto sa vždy považovalo za cestu k sociálnemu začleneniu, keďže sa zameriavalo na prístup k dominantnému politickému a hospodárskemu jazyku.

Za podmienok zvyšovania mobility sú však obmedzenia tohto prístupu čoraz zreteľnejšie: študenti z iného jazykového prostredia čelia nielen krátkodobým prekážkam v učení sa v triede a socializácii, ale celkovo menším prínosom zo vzdelávania, pokiaľ ide o sociálnu integráciu, pracovné príležitosti a prístup k ďalšiemu vzdelávaniu (OECD, 2015).

Výskum MIME sa zameral na identifikáciu kľúčových prvkov inkluzívnejších modelov vzdelávania, ktoré by mohli výrazne znížiť tieto náklady v krátkodobom a dlhodobom horizonte, a tým zlepšiť kompromisy medzi začlenením a mobilitou pre európske spoločnosti vo všeobecnosti. Základnou filozofiou je budovanie kapacít na úrovni miestnych škôl a školských systémov a zohľadnenie jazykovej rozmanitosti v kontexte širších politických rámcov pre vzdelávanie a sociálne začlenenie.

Ilustrácie a dôkazy

Príkladom makroúrovňovej reakcie jazykovej politiky na mandát na inkluzívne vzdelávanie je švédska záruka výučby v prvom jazyku pre žiakov s iným jazykom, ktorým sa hovorí doma, spolu s druhou zárukou výučby švédčiny ako druhého jazyka, ak je to potrebné, čo umožňuje integráciu do švédčiny. V dôsledku toho musí byť každá švédska škola pripravená posúdiť potreby žiakov, prijať vhodných učiteľov a plánovať čas kurzov, aby sa lepšie prispôbili študentom z radov migrantov a menšín. Vykonávanie politiky na miestnej úrovni má však značné obmedzenia (Kabau, 2014), čo naznačuje, že je potrebný viacúrovňový strategický prístup.

Príklad politického prístupu k inkluzívnemu vzdelávaniu sa nachádza v *katalánskych miestnych vzdelávacích plánoch (plány Educatius d'entorn)*, ktoré boli zavedené v roku 2004 a odvtedy ich vypracovalo 88 obcí Katalánska. V katalánskom rámci sa však uvádza len obmedzený odkaz na iné jazyky ako katalánčina a španielčina v rámci rešpektovania a uznania jazykovej rozmanitosti. Širší prístup by sa vzťahoval na širšiu škálu činností v národných jazykoch študentov a zahŕňal by formálne, neformálne a informálne vzdelávanie. Zásahy na mikroúrovni na úrovni praxe v triede boli študované v akademickej literatúre. Konsenzus je v tom, že najdôležitejším príspevkom k zlepšeniu na tejto úrovni je účinná počiatočná odborná príprava a odborná príprava popri zamestnaní na účely začlenenia učiteľov; týka sa to aj jazykových dimenzií inkluzívneho vzdelávania.

Medzi úspešné iniciatívy patrí nábor a podpora menšinových učiteľov, povinnosť zahrnúť osobitný obsah do programov úvodnej odbornej prípravy učiteľov, požiadavka, aby žiadatelia získali skúsenosti v rôznych školských prostrediach, vytvorenie účinných programov na rozvoj učiteľov na pracovisku a posilnenie schopnosti škôl podporovať učiteľov a

študentov náborom odborníkov so špecializovanými znalosťami a zručnosťami (EADSNE, 2011).

Ipolitické dôsledky

Optimálny jazykový politický rámec v kontexte inkluzívneho vzdelávania by sa integrovaným spôsobom zaoberal aspoň týmito tromi oblasťami:

► Macro: Jasné a univerzálne mandáty so zárukami financovania na zabezpečenie prístupu k národnému jazyku a zároveň na uznávanie a výučbu rodinných jazykov, pričom vykonávanie sa deleguje na miestnej úrovni správy škôl;

► Mésos: Zapojenie miestnych/komunálnych samospráv, školských oblastí, komunitných organizácií atď. do rozvoja miestnych vzdelávacích plánov na splnenie týchto jazykových mandátov na makroúrovni, pričom sa zabezpečí ich začlenenie do iných opatrení v oblasti sociálneho začlenenia;

► Micro: Jasný súbor požiadaviek vzťahujúcich sa na všetky akreditované programy odbornej prípravy učiteľov, ktoré špecifikujú rozvoj schopností učiteľov vyrovnáť sa s jazykovými rozdielmi a zároveň umožňujú rôzne prístupy k návrhu učebných osnov.

Vyučovanie materinského jazyka vo Švédsku

	oprávnené		účastníci	
	Číslo	%	Číslo	%
Spolu	250399	25,4	140959	56,3
Arabčina	52822	5,4	34664	65,6
Somálsko	20026	2	15096	75,4
Angličtina	15506	1,6	8075	52,1

Bosniančina/ Croate/Serbe	15360	1,6	7946	51,7
Perzština/ (Farsi)	13172	1,3	7360	55,9
Španielčina	13011	1,3	6781	52,1
Kurdčina	11750	1,2	6622	56,4
Fínčina	8900	0,9	4256	47,8
Albánsky	8516	0,9	5273	61,9
Poľština	8309	0,8	4952	59,6
Ostatné	83027	8,4	39934	48,1

Referencie a prehĺbenie

Cabau, B. (2014). Politika a plánovanie vzdelávania menšinových jazykov vo Švédsku. *Aktuálne otázky v jazykovom plánovaní*, 15, 409 – 425.

EADSNE (2011). Odborná príprava učiteľov na začlenenie do Európy - výzvy a príležitosti. Európska agentúra pre rozvoj vzdelávania osôb s osobitnými potrebami. <https://www.european-agency.org/sites/default/files/TE4I-Synthesis-Report-FR.pdf>

OECD (2015). Preskúmania OECD týkajúce sa odbornej prípravy migrantov, https://www.oecd-ilibrary.org/education/examens-de-l-ocde-sur-la-formation-des-migrants_20776845

Oddelenie hospodárskych a sociálnych vecí (2016). Na nikoho nezabudnúť: nevyhnutnosť inkluzívneho rozvoja. Správa o svetovej sociálnej situácii 2016. Organizácia Spojených národov. www.un.org/esa/socdev/rwss/2016/full-report.pdf

42 Ako možno využiť siete neformálneho vzdelávania a informálneho učenia sa na podporu viacjazyčnosti?

Mark Fettes, Università di Milano-Bicocca

V súčasných prístupoch k vzdelávaniu dospelých sa Európska únia zameriava na politiku „autonómnych študentov“. Napriek tomu väčšina ľudí v mobilite nie je skutočne „autonómna“—závisí od podpory rôznych sociálnych a inštitucionálnych sietí, najčastejšie zosúladených s jazykmi a kultúrami, ktoré sú už súčasťou ich repertoáru. Okrem toho sociálna povaha jazyka znamená, že nové odrody sa v skutočnosti získavajú len vtedy, keď ich študent dokáže využiť na prístup k novým sieťam, čo je kľúčovým aspektom rozvoja viacjazyčnej identity. Politické rámce preto musia reagovať na to, ako sa ľudia v mobilite skutočne organizujú a vnímajú, a musia hľadať partnerstvá vo formálnom, neformálnom a informálnom vzdelávacom prostredí.

Čo nám hovorí výskum?

Štúdie, ako sú nedávne správy OECD o študentoch prísťahovalcov na školách (2015) a nábory migrujúcich pracovníkov (2016), dôrazne obhajujú viacjazyčnosť v kontexte sociálnej integrácie. Podpora mobility ľudí, aby si zachovali svoje jazyky kultúrneho dedičstva prostredníctvom účasti v neformálnych sieťach, zároveň s rozvojom nových jazykových zručností v hosťateľskej spoločnosti, môže zlepšiť ich schopnosť učiť sa, zamestnateľnosť a porozumenie iným kultúram.

Povaha neformálnych a neformálnych sietí prístupných dospelým študentom sa však v jednotlivých členských štátoch značne líši (pozri obrázok a Cedefop, 2009), alebo dokonca z miesta na miesto a z jednej komunity do druhej v rámci daného štátu. Tieto siete sa vyvíjajú vo veľkej miere v súlade s miestnym vnímaním potrieb a príležitostí, a nie v kontexte vnútroštátnej alebo európskej politiky.

To znamená, že zdroje, ktoré sú k dispozícii na podporu a podnecovanie jazykovej integrácie, sú veľmi rôznorodé a integrované do miestnych kultúr a tradícií.

Ilustrácie a dôkazy

Výskum v teréne pre projekt MIME ilustruje niektoré spôsoby, akými môžu neformálne/neformálne siete jazykového vzdelávania dopĺňať formálne vzdelávacie dráhy.

Rozhovory so študentmi, ktorí sa zúčastňujú na „letných univerzitách“, ktoré organizuje AEGEE (Združenie všeobecných štátov študentov Európy) ukazujú, ako

môže sieť neformálneho vzdelávania získať osobitnú kultúru viacjazyčnosti: v tomto prípade pozitívne postoje k jazykovému vzdelávaniu a jazykovej rozmanitosti, dôraz na hodnotu neformálneho jazykového kontaktu a časté používanie nedokonalnej angličtiny na praktické účely. Aj keď dlhodobé údaje nie sú k dispozícii, veríme, že tieto charakteristiky sú pomerne stabilné a ľahko prenášané novým členom siete.

Naše štúdium migrantov z bývalej Juhoslávie v Južnom Tirolsku ilustruje rôzne typy vzdelávacích sietí. Účastníci predstavovali akvizíciu talianskeho a nemeckého jazyka, ktorá sa zvyčajne vyskytuje na rôznych miestach a rôznymi spôsobmi: Taliančina najmä v neformálnych kontextoch, nemčina prostredníctvom jazykových kurzov. Zdá sa, že tieto systémy sú prepojené so spoločnými názormi na jazyky a ich rečníkov. Účastníci vyjadrili pocit, že taliančina je prístupnejšia ako nemčina a zdá sa, že sa cíti pohodlnejšie hovoriť o jazykoch, ktoré získali hlavne alebo aj v neformálnych kontextoch.

Rovnako ako v štúdiu AEGEE sa preto zdá, že v týchto sociálnych sieťach existujú konzistentné jazykové presvedčenie a postoje, ktoré boli v niektorých ohľadoch nedostatočne prispôbené ponúkaným možnostiam jazykového vzdelávania.

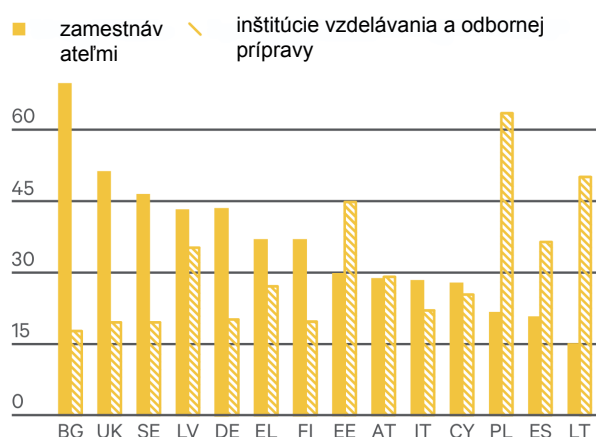
Skupinové diskusie vo Vaase vo Fínsku s odborníkmi z krajín mimo Škandinávie tiež odhalili spoločný súbor postojov a presvedčení, pokiaľ ide o miestne jazykové vzdelávanie. Všetci účastníci považovali finčinu za veľmi ťažký, zložitý a nenáročný jazyk spojený so stereotypom tradičného a konzervatívneho fínskeho občana; na druhej strane, Švédčina bola vnímaná ako oveľa bližšie, jednoduchšie a uspokojujúce jazyk učiť sa, zatiaľ čo švédski občania Vaasa boli považované za krajšie, úspešnejšie, atraktívnejšie a otvorenejšie. Tieto postoje sa spájali s výberom jazyka, ktorý sa učí vo formálnom, neformálnom a informálnom kontexte. Je tiež potrebné poznamenať, a to sa vzťahuje aj na ďalšie prípadové štúdie, všeobecný nedostatok záujmu o zlepšenie anglických zručností nad rámec tých, ktoré sú dostatočné na každodennú komunikáciu.

Politické dôsledky

Podpora jazykového vzdelávania dospelých sa zvyčajne uskutočňuje prostredníctvom poskytovania kurzov alebo iných vzdelávacích príležitostí v jazykoch vybraných ako súčasť procesu zhora nadol. Z údajov

však vyplýva, že bez ohľadu na to, kde sa tieto príležitosti nachádzajú (školy, vládne centrá, knižnice, zamestnávateľia, občianske združenia atď.), miestne sociálne siete zohrávajú kľúčovú úlohu pri určovaní spôsobu ich využívania. Zdroje sa môžu prideľovať efektívnejšie a majú väčší dlhodobý vplyv na jazykové začlenenie, ak sú migranti a iní ľudia v mobilite priamo zapojení do navrhovania a vykonávania programov. Môžu ísť o iniciatívy zamerané na zmenu vnímania určitých jazykov a kultúr v rámci komunit migrantov aj hostiteľských komunit. Opatrenia na potvrdzovanie jazykových zručností získaných prostredníctvom neformálneho vzdelávania a informálneho učenia sa môžu byť dôležitým spôsobom na zvýšenie motivácie a zlepšenie vnímania relevantnosti a odmeňovania tohto úsilia.

ODVETVIA ZAPOJENÉ DO NEFORMÁLNEHO VZDELÁVANIA PODĽA PRIESKUMU VZDELÁVANIA DOSPELÝCH

(zdroj: Cedefop, 2009)

Referencie a prehĺbenie

Cedefop: Európske stredisko pre rozvoj odborného vzdelávania (2009). Kto skutočne ponúka príležitosti na neformálne vzdelávanie? goo.gl/2Mrzmc

Rada Európskej únie (2012). Odporúčanie Rady z 20. decembra 2012 o potvrdzovaní neformálneho vzdelávania a informálneho učenia sa. goo.gl/3kFPW4

OECD (2015). [Študenti z radov prisťahovalcov v škole: Uľahčenie cesty k integrácii](#). OECD Publishing.

OECD (2016). [Nábor pracovníkov z radov prisťahovalcov: Európa 2016](#). OECD Publishing.

43 Ako podporovať mobilitu a začlenenie prostredníctvom viacjazyčnosti vo vysokoškolskom vzdelávaní? (ES)?

Manuel Célio Conceição, Elisa Caruso, Neuza Costa, Universidade do Algarve

Vo vysokoškolskom vzdelávaní sa jazykyvovšeobecnosti používajú v oddelených situáciách a v tom, čo by sa dalo nazvať segregatívnym spôsobom. To možno pozorovať pri výučbe a učení sa, výskume a riadení, a to aj na dvojjazyčných alebo trojjazyčných univerzitách. Oddelenie jazykov oslabuje mobilitu a začlenenie. Inštitúcie vysokoškolského vzdelávania však môžu rozvíjať inovačné politiky na podporu mobility a zároveň zabezpečiť začlenenie. Všeobecnou myšlienkou je povzbudiť študentov, výskumných pracovníkov a administratívny personál, aby vo svojom repertoári lepšie riadili, rozvíjali a používali rôzne jazyky.

Čo nám hovorí výskum?

Niektoré nedávne teórie predpokladajú, že zručnosti v rôznych jazykoch nie sú oddelené systémy, ale skôr jednotný integrovaný systém, známy aj ako viacjazyčná kompetencia. Jednotlivci musia riadiť znalosť rôznych jazykov v závislosti od komunikačného kontextu (napr. bránením určitým jazykom a používaním jazykov, ktoré sú v danej situácii nevyhnutné). V projekte MAGICC to bolo koncipované ako "komunikatívna interaktívna adresár jednotlivca, ktorý pozostáva z niekoľkých jazykov a rôznych jazykov vrátane prvého jazyka (jazykov) na rôznych úrovniach kompetencií a rôznych typov kompetencií, z ktorých všetky sú vzájomne závislé. Adresár ako celok predstavuje zdroj na konanie v rôznych situáciách použitia. Vyvíja sa v priebehu času a celý život a zahŕňa medzikultúrne povedomie a schopnosť prispôbiť sa multikultúrnym kontextom univerzít a pracovného života a zúčastňovať sa na nich (konceptný rámec MAGICC 2013: 5).

Berúc DO ÚVAHY, že „nedostatok jazykových zručností je jednou z hlavných prekážok účasti na európskych programoch vzdelávania, odbornej prípravy a mládeže“ (Erasmus+ 2017 Guide: 9)¹ Možno ľahko vyvodit', že schopnosť používať celý jazykový repertoár a rozvíjať viacjazyčnú kompetenciu je pridanou hodnotou pre študentov, výskumných pracovníkov a zamestnancov. Môže im pomôcť získať väčšiu motiváciu a ľahšie sa zapojiť do programov mobility. Okrem toho získavajú užitočné odborné zručnosti. Rozvoj viacjazyčných zručností subjektmi vysokoškolského vzdelávania môže podporiť a zlepšiť ich osobné, akademické a profesionálne výsledky, a tým

zlepšiť ich potenciálnu mobilitu. Široké využívanie jazykových repertoárov vo vysokoškolskom vzdelávaní zároveň môže uľahčiť jazykové začlenenie. Schopnosť používať rôzne jazykové adresáre študentov, výskumných pracovníkov a zamestnancov otvára jazykové prostredie vysokoškolského vzdelávania prijímaniu a akceptácii jazykovej rozmanitosti. V tomto zmysle je využívanie a rozvoj viacjazyčných zručností primeranou reakciou na kompromis medzi mobilitou a začlenením a pomáha riešiť napätie medzi nimi.

Ilustrácie a dôkazy

Vo vysokoškolskom vzdelávaní možno viacjazyčné zručnosti podporovať viacerými spôsobmi. Štúdie uskutočnené v rámci projektu MAGICC² poskytujú relevantné a praktické nástroje, ktoré poskytujú medzinárodný súbor kategórií na opis a hodnotenie viacjazyčných a multikultúrnych zručností.

Prípadová štúdia v triede na Univerzite Alv Portugalsku je príkladom toho, ako možno podporovať viacjazyčnosť a ako môže pomôcť vyriešiť kompromis medzi mobilitou a začlenením.

Štúdia sa *zameriava najazykové a komunikačné politiky*, kurz na úrovni BA. Účastníkmi tohto kurzu sú miestni študenti, ako aj študenti programu Erasmus zo širokej škály jazykových prostredí. Inštruktor umožňuje účastníkom hovoriť preferovaným jazykom (za predpokladu, že mu rozumejú alebo môžu byť preložené do rôznych jazykov, aby mu každý rozumel). Učebný materiál obsahuje vedecké texty v angličtine, ktoré sa čítajú, analyzujú a diskutujú v rôznych jazykoch. Podieľajú sa na rôznych prvkoch jednotlivých adresárov študentov a z kolektívneho repertoáru triedy vyplýva zo spoločného vzdelávacieho prostredia. V dôsledku toho sa v tomto kurze používajú mnohé jazyky vrátane portugalčiny, angličtiny, francúzštiny, taliančiny a španielčiny.

Okrem toho študenti museli urobiť záverečnú prezentáciu s použitím troch jazykov, ktoré si vybrali: jazyk pre prezentáciu PowerPoint, jazyk na ústnu prezentáciu a jazyk na zodpovedanie otázok inštruktora

1 Sprievodca programom Erasmus+. Verzia 3 (2017).

2 MAGICC – Modularizácia viacjazyčných a multikultúrnych akademických komunikačných kompetencií www.magicc.eu

a študentov. Tento druh úlohy je tvorivým, ale aj štruktúrovaným spôsobom rozvoja viacjazyčných zručností.

Druhá úloha a používanie mnohých jazykových adresárov študentov počas kurzu, tiež spojené s používaním anglických textov, viedli k sérii metalinguistických úvah o obsahu a súvisiacich jazykových otázkach.

To umožnilo väčšiu rovnosť v triede a väčšiu účasť všetkých účastníkov, a to tak miestnych, ako aj zahraničných.

Politické dôsledky

Vzhľadom na viacjazyčný kontext, v ktorom je vysokoškolské vzdelávanie integrované, existujú rôzne dôvody na podporu viacjazyčných kompetencií. Zvyšuje mobilitu a uľahčuje vstup do viacjazyčného profesionálneho sveta; zároveň prispieva k zvyšovaniu povedomia a akceptácie existujúcej jazykovej rozmanitosti.

Politiky na podporu viacjazyčnosti môžu vykonávať jednotliví inštruktori (ako v uvedenej prípadovej štúdii). Môže sa podporovať aj na inštitucionálnej úrovni, napríklad prostredníctvom viacjazyčných a multikultúrnych kurzov otvorených pre celú univerzitnú komunitu. Príkladom sú kurzy odbornej prípravy v oblasti komunikácie vo viacjazyčných kontextoch na Bazilejskej univerzite (Švajčiarsko) (Gekeler a kol. 2013) a na *Interaction Multilingual. Používajte svoje jazyky* na univerzite v Jyväskylä, Fínsko (Kyppö a kol.

2015).

Jazyky používané v triede počas kurzu		
	Jazyky používané na písanie (whiteboard alebo slide prezentácia)	Jazyky používané ústne
Učiteľka	Angličtina, francúzština, portugalčina	Angličtina, francúzština, portugalčina
Študenti	Angličtina, francúzština, portugalčina	Angličtina, francúzština, taliančina, portugalčina, španielčina

Referencie a prehĺbenie

- Gekeler, P., Manger S., Meyer, S., & uRank, D. (2013). Viacjazyčnosť, viacjazyčnosť a internacionalizácia v európskom priestore vysokoškolského vzdelávania: Výzvy a perspektívy na švajčiarskej univerzite. *Jazykové vzdelávanie vo vysokoškolskom vzdelávaní*, 2, 405 – 425.
- Kyppö, A., T. Natri, M. Pietarinen, & P. Saaristo. (2015). Používajte svoje jazyky! Od jednojazyčnej až po viacjazyčnú interakciu v jazykovej triede. V J. Jalkanene, E. Jokinen, & P. Taalas (Eds.), *Hlasy pedagogického rozvoja – Rozšírenie, posilnenie a skúmanie vysokoškolského vzdelávania jazykového vzdelávania* (s. 319 – 335). Dublin: Výskum-publishing.net

44 Ako môžeme pomôcť pri výmene študentov naučiť sa jazyk ich hostiteľskej krajiny

Cyril Brosch, Sabine Fiedler, Univerzita Lipsko

Výmenné programy ponúkajú študentom možnosť dlhodobo zostať v zahraničí. Toto je často prvá príležitosť v ich živote, môže byť obzvlášť akútnav Európe, kde je jazyková spôsobilosť kľúčovým faktorom mobility a začlenenia. Ak však študenti nemajú predchádzajúcu znalosť jazyka svojej hostiteľskej krajiny, tieto výmeny sú príliš krátke na to, aby zabezpečili primerané jazykové vzdelávanie. Hoci používanie angličtiny zmierňuje väčšinu problémov s mobilitou, môže brániť začleňovaniu na univerzitách a v každodennom živote, s výnimkou prípadov, keď sú jednotliví študenti obzvlášť vytrvalí pri učení sa miestneho jazyka.

Čo nám hovorí výskum?

V štúdiu tímu Lipska MIME sa skúmalo používanie jazyka približne 500 výmennými študentmi, ktorí sa zúčastnili na výmenách do Nemecka a z Nemecka (Brosch 2017). Navrhol, že krajiny s populárnymi jazykmi, najmä angličtina a francúzština, boli veľmi úspešné pri zlepšovaní jazykových zručností a podpore začlenenia pozvaných študentov, zatiaľ čo výsledky pre ostatné krajiny, najmä tie, ktoré majú menej prestížne jazyky, sa značne líšili.

Náš výskum naznačuje, že väčšina výmenných študentov sa zaujíma o učenie sa jazyka hostiteľskej krajiny, ale majú málo príležitostí na to v prípade „malých“ jazykov. To naznačuje, že projekty ako Erasmus+ ešte nedosiahli svoj plný potenciál na podporu viacjazyčnosti. Študenti výmen, vrátane tých, ktorí trávajú svoj program Erasmus+, zostávajú v lingvisticky menších krajinách, kde vyučovacím jazykom je vo všeobecnosti angličtina, majú záujem naučiť sa miestny jazyk (pozri obrázok opačný).

Ilustrácie a dôkazy

V praxi sa študenti často stretávajú s prekážkami. Z dôvodu nedostatku jazykových kurzov sa nemôžu začať učiť jazyk hostiteľskej krajiny pred výmenou a počas ich pobytu sa len zriedka poskytujú primerané kurzy. Spoločné ubytovanie, konferencie a rekreačné aktivity umožňujú študentom stráviť väčšinu svojho času s ostatnými študentmi výmen.

Väčšina informácií, ktoré dostanú pred alebo počas svojho pobytu, je len v angličtine.

Účastníci nášho štúdia sa často sťažovali na

nedostatočný kontakt s miestnymi študentmi a miestnym obyvateľstvom z dôvodu jazykovej bariéry, ako aj na nedostatočný stupeň organizácie výmenných programov:

Predstavoval somsi to inak, do akej miery by som na konci svojho pobytu ovládal Maďarov. Naozaj som mal v úmysle – zaujímalo by ma, či som musel ísť na intenzívnejší kurz, ale v skutočnosti tam nebol, a mohol som robiť len základný kurz [...] Bolo to dosť zlé.

Tamje trochu pred-triage. Existuje katalóg kurzov Erasmus a katalóg univerzitných kurzov. A to je dosť obmedzené, čo si môžete a nemôžete vybrať. Považujem to za hlúpe, najmä vo všeobecnom kontexte, pretože tu bývam v študentskom ubytovacom zariadení a robia to presne tak, ako tu." [tj vítajú študentov programu Erasmus+ oddelene od miestnych študentov]

V dôsledku toho sa niektorí študenti nakoniec počas svojich pobytov pripojili len k malému kruhu iných výmenných študentov, ktorí získali len minimálnu znalosť miestneho jazyka. To im znemožnilo čo najviac využiť ich pobyty.

Politické dôsledky

Odporúča sa poskytnúť študentom viac príležitostí nielen študovať jazyk hostiteľskej krajiny, ale aj a predovšetkým používať jazyk. Preto sa neodporúča organizovať štúdium prichádzajúcich študentov spôsobom, ktorý im počas výmeny umožní spoliehať sa výlučne na angličtinu. Zatiaľ čo študenti by nikdy nemali byť nútení učiť sa určitý jazyk, mala by existovať merateľná výhoda hovoriť miestnym jazykom.

Niektoré osobitné usmernenia sú nasledovné.

1. Domovské univerzity výmenných študentov by mali v čo najväčšej možnej miere ponúkať svojim študentom viac stimulov a príležitostí, aby sa naučili, čo sa nazývajú „malé“ jazyky, a to poskytovaním kurzov v miestnych jazykoch partnerských univerzít a poskytovaním kreditných jazykových kurzov pred výmenou a počas nej.
2. Koordinátori programu Erasmus+ by mali považovať miestne jazykové vzdelávanie za najvyššiu prioritu pre pobyt študenta. Mali by sa vo väčšej miere využívať príklady osvedčených postupov, ako sú noviny s znalosťou jazykov a tandemové učenie sa.
3. Online testy a kurzy programu Erasmus+ by mali

zahŕňať jazyky všetkých zúčastnených krajín, aby mali študenti možnosť začať sa učiť miestny jazyk pred výmenou.

4. Hostiteľské univerzity by mali zdvojnásobiť svoje úsilie, aby sa zabránilo segregácii študentov výmenou za miestne obyvateľstvo. Administratívne orgány univerzít by nemali ponúkať svoje služby v angličtine ako jeden jazyk alebo štandardne, ale aj v miestnych jazykoch s cieľom povzbudiť študentov programu Erasmus, aby ich používali.

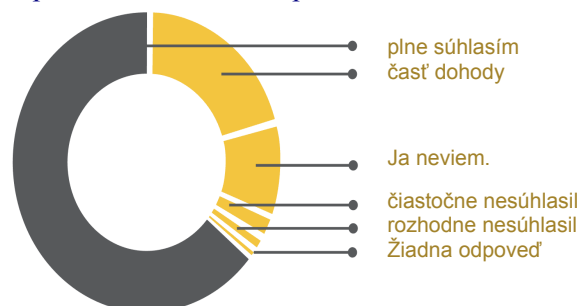
Hostiteľské univerzity by mali zdvojnásobiť svoje úsilie, aby sa zabránilo segregácii študentov výmen od miestneho obyvateľstva. Administratívne orgány univerzít by nemali ponúkať svoje služby v angličtine ako jeden jazyk alebo štandardne, ale aj v miestnych jazykoch s cieľom povzbudiť študentov programu Erasmus, aby ich používali.

Referencie a prehĺbenie

Brosch, C. (2017). *Inwiefern fördert das Erasmus+ program Mehrsprachigkeit?* (Hovorte na kolokviu „Jazykové zručnosti pre hospodárske a sociálne začlenenie“, Berlín, 12. októbra 2017).

Harrison, N. (2015). Prax, problémy a právomoci pri "internacionalizácii doma: kritické úvahy o najnovších výskumných dôkazoch. *Vyučovanie vo vysokoškolskom vzdelávaní*, 20, 412 – 430.

Mitchell, R., McManus, K. & Tracy-Ventura, N. (Eds.) (2015). *Sociálna interakcia, identita a jazykové vzdelávanie počas pobytu v zahraničí*. Európska asociácia druhého jazyka eprints.soton.ac.uk/id/eprint/381255

JAZYKOVÉ VZDELÁVANIE JE DÔLEŽITOU MOTIVÁCIU PRE MÔJ POBYT V ZAHRANIČÍ.

45 Ako môžu vzdelávacie systémy reagovať na dynamiku jazykovo zložitých regiónov?

Gabriele Iannàccaro, Università di Milano-Bicocca

Jazykové prostredie Európy vykazuje úžasnú mieru rozdielov v dôsledku historických, politických, sociálnych a hospodárskych okolností, a to nielen od štátu k štátu, ale aj v rámci štátov. To sťažuje navrhovanie politik začleňovania, pretože je potrebné zohľadniť nielen politické a kultúrne tradície štátu ako celku, ale aj miestne a regionálne rozdiely, ako aj pokračujúci vývoj v dôsledku odlišných modelov prisťahovalectva a emigrácie.

Čo nám hovorí výskum?

Tri typy rozdielov majú veľký potenciálny vplyv. Prvým je rozsah jazykových variácií. Keď väčšina ľudí hovorí jazykom rovnakej jazykovej rodiny, podporuje sa tým možnosť interkomprehenzie (napr. v Škandinávii alebo v západnom slovanskom jazykovom priestore). To vo všeobecnosti znižuje celkové náklady na viacjazyčnosť. Po druhé, existujúca štátna alebo regionálna tradícia viacjazyčnosti je dôležitým faktorom ovplyvňujúcim postojbhitantovk zmiešaní kódexov a nadobúdaniu jazykov regiónu (Iannàccaro 2010), ako aj vzťahy mobilných ľudí s ich pôvodnými a novo získanými repertoármi. Po tretie, rôzne demografické zloženie mestského a vidieckeho prostredia (vrátane podrobných miestnych usporiadaní osídľovania, napr. koncentrácia migrantov v niektorých štvrtiach) zohráva významnú úlohu pri jazykovej integrácii. Tieto tri faktory sú jasne viditeľné vo výskume MIME.

Ilustrácie a dôkazy

V prípadovej štúdii v Andorre sme zistili, že portugalskí migrujúci pracovníci sú pri kontakte so španielskym, katalánskym a francúzskym jazykom závislí najmä od ich materinského jazyka a ich vzájomne pochopiteľných stratégií. Prevládajúce spoločenské postoje k týmto rôznym jazykom sa však značne líšia, čo ovplyvňuje politickú a sociálnu situáciu. Katalánčina, ako jediný úradný jazyk, je spojená s vzostupnou mobilitou; Francúzština je považovaná za jazyk vzdelávania, ktorý, rovnako ako katalánčina, je pôvodom z Andorry; Španielčina je vnímaná ako „intruzívny“ jazyk, ktorý sa má tolerovať v neoficiálnych kontextoch; Portugalčina sa považuje za cudziu a je spojená s nedostatočnou sociálnou mobilitou. Tieto postoje bránia úspechu a šíreniu vzájomne chápaných stratégií, najmä medzi portugalskými, španielskymi a katalánskymi stratégiami. Oficiálna jazyková politika

Andorry zároveň ponúka málo priestoru na uznanie jazykovej rozmanitosti. V dôsledku toho, hoci predstavujú až 16 % obyvateľstva, portugalskí mobilní pracovníci a ich rodiny vyjadrujú odpor voči vnímaniu nerovnosti zaobchádzania.

V ďalšej prípadovej štúdii sme zozbierali jazykové životopisy migrantov z bývalej Juhoslávie, ktorí v súčasnosti žijú v oficiálne dvojjazyčnej talianskej provincii Bolzano/Bozen (Južné Tirolsko). V tomto prípade sa migrácia uskutočnila za hranicami medzi rôznymi jazykovými rodinami (medzi tradičné jazyky Južného Tirolska patria Ladin, High German, germánske dialekty a taliančina, zatiaľ čo prisťahovalci z bývalej Juhoslávie hovoria srbsky/Bosniacky, albánsky a rumunský jazyk).

Jazykové vzory spojené s integráciou sa líšia v závislosti od jazykových registrov, ktoré migranti prinášajú (jednojazyčné, dvojjazyčné maloleté osoby atď.) a cieľovej hostiteľskej komunity. V južnom Tirolsku je nemecká komunita vzhľadom na svoju pôvodnú viacjazyčnosť a postoje, ktoré sú priaznivejšie pre jazykové rozdiely, pružnejšia ako komunita taliančiny tým, že prijíma neštandardné formy a neúplné fázy získavania jazykov; pre úplnú integráciu sú však potrebné nemecké a germánske dialekty. Pre tých, ktorí sú viac orientovaní na taliansku skupinu, môže postačovať akvizícia štandardného talianskeho jazyka.

Politické dôsledky

Politiky v oblasti vzdelávania musia zohľadňovať tradície a postoje určitých regiónov, inak môže existovať priepasť medzi tým, čo sa ponúka, a tým, čo ľudia hľadajú. Zároveň je potrebné uznať všetky jazykové identity a repertoáre ako súčasť rozmanitosti spoločnosti. Viacjazyčné regióny, ktoré sa často nachádzajú na hraniciach medzi štátmi, ponúkajú podmienky, ktoré môžu pripraviť pôdu pre lepšie pochopenie dynamiky zložitých repertoárov. To znamená prijatie vzdelávacích politik, ktoré:

- integrujú výučbu regionálneho jazyka, histórie a Landeskunde (v podstate „kultúru“), ktorá zahŕňa susedné cezhraničné regióny, a to tak pre študentov v školskom veku, ako aj pre dospelých;
- Umiestňuje viacjazyčnosť ako normálnu situáciu tak pre domorodých obyvateľov, ako aj pre mobilné obyvateľstvo, pričom každý z nich používa na pochopenie druhého;

► zdôrazniť kultúrne a vzdelávacie výhody kontaktu medzi jazykovými komunitami a úlohu menšinových komunit ako mostov medzi rôznymi kultúrnymi a jazykovými tradíciami.

Tieto odporúčania predstavujú výzvu *navzdelávanie o medzikultúrnom občianstve* (Byram a kol., 2016), ktorá zahŕňa pozornosť regionálnym a miestnym rozdielom ako neoddeliteľnú súčasť politik jazykového začlenenia.

Referencie a prehĺbenie

Byram, M., Golubeva, I., Hui, H., & Wagner, M. (Eds.) (2016). *Od zásad po prax vo vzdelávaní pre medzikultúrne občianstvo*. Clevedon: Viacjazyčné záležitosti.

Iannàccaro, G. (2010). *Ling di minoranza e scuola. A dieci anni dalla legge 482/99. On plurilinguismo scolastico nelle comunità di minoranza della Repubblica Italiana*. Quaderni della Direzione Generale per gli Ordinamenti Scolastici e per

l'Autonomia Scolastica 1. Rómovia: Ministero dell'Istruzione, dell'Università e della Ricerca.

Mar-Molinero, C. & Stevenson, P. (Eds.) (2006). *Jazykové nápady, politiky a postupy: Jazyk a budúcnosť Európy*. Londýn: Palgrave Macmillan.

Nálepky podporujúce používanie katalánčiny v obchode v Andorre la Vella.

46 Aké zručnosti učiteľov sú najviac potrebné na riešenie jazykových rozdielov v inkluzívnych školách?

Gabriele Iannàcaro, Università di Milano-Bicocca

Učiteľia zohrávajú kľúčovú úlohu pri vykonávaní politik v oblasti jazykového vzdelávania. Táto úloha je aktívnejšia a komplexnejšia, než sačastopredpokladá, čo si vyžaduje rôznorodý súbor schopností, ktoré sa vo veľkej miere skúmajú vo výskume odbornej prípravy učiteľov na účely začlenenia (t. j. príprava učiteľov na prácu v inkluzívnych školách, kde sa výhody rozdeľujú rovnomerne medzi všetkých študentov bez ohľadu na individuálne alebo kolektívne rozdiely). Inšpirovali sme sa týmto výskumom, aby sme vyvodili závery o úlohe učiteľov pri zohľadňovaní jazykovej rozmanitosti v týchto školách, kde možno zosúladiť protichodné požiadavky na mobilitu a začlenenie.

Čo nám hovorí výskum?

Štúdie a konferencie sponzorované dvoma hlavnými medzinárodnými organizáciami jasne stanovili rozsah výzvy, ktorá si vyžaduje zmeny v spôsobe práce učiteľov na individuálnej, triednej, školskej a spoločenskej úrovni. Organizácia pre hospodársku spoluprácu a rozvoj (OECD) zhrnula súčasný stav v dvoch kľúčových správach, a to v dvoch kľúčových správach, a to v roku 2005 a v oblasti vzdelávania učiteľov pre rozmanitosť (2010). Nedávno Organizácia Spojených národov pre vzdelávanie, vedu a kultúru (UNESCO) uverejnila sériu „Advokačných príručiek“ o inkluzívnom vzdelávaní učiteľov (Kaplan a Lewis, 2013).

V európskom kontexte koordinovala najväčší politicky orientovaný projekt Európska agentúra pre rozvoj vzdelávania v oblasti špeciálnych potrieb (EADSNE) za účasti expertných skupín tvorcov politik, školiteľov všeobecných a špecializovaných učiteľov z 25 krajín. Jedným z výsledkov tejto práce bol profil inkluzívnych

učiteľov založený na dôkazoch (EADSNE, 2012), ktorý identifikoval schopnosti, ktoré učiteľia potrebujú efektívne pracovať v rôznych triedach.

Ilustrácie a dôkazy

Pozri tabuľku na ďalšej strane.

Politické dôsledky

Programy odbornej prípravy učiteľov vo všetkých členských štátoch by mali byť vyzvané, aby spĺňali prísnejšie požiadavky týkajúce sa rozvoja schopností učiteľov pracovať s jazykovými rozdielmi v inkluzívnych školách. Tieto schopnosti zahŕňajú celý rad vzájomne súvisiacich postojov a presvedčenia, vedomostí a porozumenia, zručností a schopností, ktoré dopĺňajú tie, ktoré boli identifikované v celom výskume inkluzívneho vzdelávania učiteľov.

Referencie a prehĺbenie

EADSNE (2012). Vzdelávanie učiteľov pre začlenenie: Profil inkluzívnej učiteľky. Úplné znenie european-agency.org/sites/default/files/Profile-of-Inclusive-Teachers.pdf

OECD (2005). Kľúčová úloha učiteľov <https://www.oecd.org/fr/education/scolaire/34990974.pdf>

OECD (2010). Vzdelávanie učiteľov pre rozmanitosť. Zhrnutie: <https://www.oecd.org/fr/education/cei/44837540.pdf>

Kaplan, I. & Lewis, I. (2013). Podpora inkluzívneho vzdelávania učiteľov: Sprievodcovia obhajoby. UNESCO. Odkazy na celú sériu goo.gl/8ywS7v

Zručnosti potrebné od učiteľov na riešenie jazykových rozdielov v inkluzívnych školách.

	Postoje a presvedčenia	Vedomosti a porozumenie	Zručnosti a spôsobilosti
Zvyšovanie rozmanitosti vzdelávajúcich sa osôb			
Jazykové vzory v inkluzívnom vzdelávaní	Jazykové vzdelávanie a používanie jazykov vo výučbe musia byť pre všetkých študentov zmysluplné.	Učenie sa a používanie viac ako rôznych jazykov je prístup pre všetkých študentov, nielen pre tých, ktorí sú považovaní za odlišných.	Kritické preskúmanie vlastného presvedčenia a postojov k rôznym jazykovým odrodám je základom vzájomného rešpektu
Pohľad učiteľa na jazykový rozdiel učiacich sa	Viacjazyční študenti pridávajú hodnotu školám, miestnym komunitám a spoločnosti	Študenti sú zdrojom na učenie sa jazykovej rozmanitosti pre seba a svojich rovesníkov.	Schopnosť učiť sa od študentov o jazykových rozdieloch a pomáhať školám oslavovať tieto rozdiely
Podpora všetkých študentov			
Podpora školského, sociálneho a emocionálneho vzdelávania pre všetkých	Má vysoké očakávania pre všetkých študentov a snaží sa zapojiť rodičov a rodiny bez ohľadu na ich jazykový pôvod.	Znalosť modelov a spôsobov viacjazyčného rozvoja, ako aj rôznych modelov jazykového vzdelávania	Dôraz sa kladie na komunikáciu, prenos zručností v jazykoch, ktorými sa hovorí doma a v komunite, a účasť rodičov a rodín na hodnotení.
Efektívna výučba v heterogénnych triedach	Zodpovedný za vzdelávanie všetkých študentov; jazykové rozdiely sa považujú za cenné zdroje pre učenie sa	Identifikovať silné stránky každého učiaceho sa; diferenciacia učebných osnov s cieľom zahrnúť rozmanitosť jazykov a kultúr	Spolupracuje s jednotlivými študentmi, zmiešanými skupinami; hľadanie spôsobov, ako produktívne používať iné jazyky v triede
Práca s ostatnými			
Práca s rodičmi a rodinami	Rešpektovanie rôznych kultúrnych, sociálnych a jazykových súvislostí; efektívna komunikácia a spolupráca. efektívna komunikácia a spolupráca	Chápe význam pozitívnych zručností a medziľudských vzťahov pre spoluprácu prostredníctvom jazykových rozdielov	Efektívne komunikuje s rôznymi rodinami a stavia na jazykových zdrojoch komunity vo všeobecnosti
Práca s radom ďalších odborníkov v oblasti vzdelávania	Oceňuje spoluprácu, partnerstvá a tímovú prácu prostredníctvom viacerých jazykov a s nimi	Vie, ako môžu učitelia v inkluzívnych triedach spolupracovať s inými odborníkmi a zamestnancami, aby sa podelili o svoje jazykové znalosti	Vybudovať viacjazyčnú školskú komunitu ako súčasť širšej školskej komunity; pomáha riadiť jazykovú rozmanitosť na úrovni školy
Osobný profesijný rozvoj			
Učitelia ako pozorní praktizujúci	Práca s rôznymi jazykmi zahŕňa riešenie problémov na základe praxe založenej na dôkazoch a osobnej odbornej prípravy	Pozná metódy výskumnej činnosti a spôsoby riešenia problémov, reflexie a sebahodnotenia	Posudzuje vlastné postupy a spolupracuje s ostatnými s cieľom posúdiť, ako sa riešia jazykové rozdiely v celej škole
Ďalšie odborné vzdelávanie a rozvoj	Chápe, že neustále vzdelávanie, zmeny a rozvoj sú nevyhnutné na riešenie jazykovej rozmanitosti;	Uvedomuje si viacjazyčný, právny a politický kontext; zaväzuje sa rozvíjať vedomosti a zručnosti pre inkluzívnu prax	Presadzuje inovácie a osobné vzdelávanie, využíva kolegov a iné modely ako zdroje učenia a inšpirácie

47 Ako najlepšie posúdiť neformálne jazykové zručnosti?

Mark Fettes, Università di Milano-Bicocca

Hodnotenie jazykových zručností je oblasťou širšej oblasti vedomostí, alidácie a akreditácie kompetencií dospelých (ACR), ktorá je dôležitým zameraním pre Inštitút UNESCO pre celoživotné vzdelávanie a OECD a opakujúcu sa tému v politických vyhláseniach EÚ o vzdelávaní dospelých. Podobne ako iné schopnosti dospelých, aj jazykové zručnosti sa často získavajú neformálne a systémy hodnotenia vytvorené pre formálne prostredie, ako sú školy a univerzity, možno nedostatočne prispôbiť potrebám menšín a migrujúceho obyvateľstva. Pokrok v tejto oblasti je nevyhnutný na zlepšenie rovnováhy medzi mobilitou a začlenením viacjazyčných európskych občanov.

Čo nám hovorí výskum?

Rada Európskej únie (2012) odporučila, aby členské štáty do roku 2018 zaviedli opatrenia na validáciu zručností získaných neformálnym a neformálnym spôsobom s cieľom dosiahnuť súlad s európskym kvalifikačným rámcom. Zo správ UNESCO (Singh, 2015) a OECD (2015, 2016) však vyplýva, že to môže byť náročný proces, ktorý si vyžaduje dôkladné prispôbenie existujúcich prístupov podmienkam zvýšenej mobility a rozmanitosti príslušných zručností a znalostí. Toto platí pre jazyk: neformálne jazykové zručnosti sú častejšie ústne a zriedka spĺňajú gramatické korekčné normy, ktoré sa očakávajú v písomných testoch. V našich vlastných prípadových štúdiách boli informátori často ochotní priznať, že ich zručnosti v danom jazyku bolichybné, ale napriek tomu vyjadrili dôveru a kompetentnosť v jeho používaní. Dobré nástroje a postupy hodnotenia by riešili silné stránky aj obmedzenia týchto súpisov.

Obrázok zobrazuje relatívnu váhu procesov získavania formálnych (šedých), neformálnych (šedých) a neformálnych (žltých) jazykov v mobilnom živote. Zdá sa, že neformálne jazykové zručnosti sa získavajú aj v relatívne neskorých štádiách, t. j. zvyčajne po veku, v ktorom sa ľudia posudzujú v škole.

Ilustrácie a dôkazy

Rovnako ako pri iných aspektoch jazykovej inklúzie, VAR má makro, meso a mikrodimenziálne rozmery. Na makroúrovni je najbežnejším modelom hodnotenia jazykov spoločný európsky referenčný rámec pre jazyky, v ktorom niektoré štáty určujú národné skúšobné centrá, zatiaľ čo iné akreditujú celý rad

inštitúcií vrátane kultúrnych centier a inštitúcií vysokoškolského vzdelávania. Vo všeobecnosti nie sú to tie isté inštitúcie, ktoré sa zaoberajú vzdelávaním migrantov, a proces hodnotenia CEFR (Spoločný európsky referenčný rámec pre jazyky) by sa v podmienkach mobility považoval za príliš formálny a nedostupný pre mnohých dospelých študentov. Podobný organizačný model by však mohol priamo zapojiť organizácie migrantov do skúmania jazykových zručností získaných neformálne. Úroveň je nevyhnutná. Inkluzívne hodnotenie jazykov je založené na určovaní procesov a noriem v kontexte regionálnych odrôd viacjazyčnosti. Napríklad v našej prípadovej štúdií Andorry by normy jazykovej spôsobilosti mali odkazovať na rôzne funkcie francúzštiny, katalánčiny, španielčiny a portugalčiny, aby sa zohľadnila ich skutočná a potenciálna úloha v repertoári študenta.

Hodnotenie v takomto rámci môže tiež zohrávať vzdelávaciu úlohu zvyšovaním povedomia o ich vlastných jazykových postojoch, zvykoch, schopnostiach a potenciále rastu.

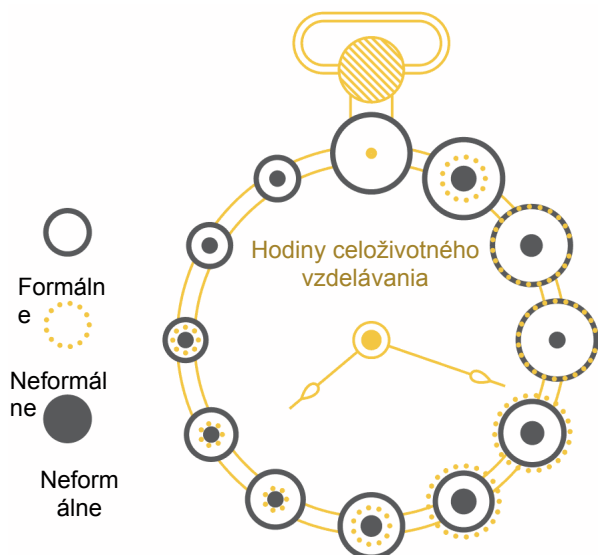
Na mikroúrovni je potrebné vymedziť osobitné nástroje a postupy hodnotenia (Cedefop, 2015). Namiesto tradičných testov a vyšetrení, ktoré môžu byť zastrešujúce a ktoré úzko nesúvisia s kontextom použitia, by sa mali použiť iné metódy, ako sú rozhovory, podávanie správ (samohodnotenie), pozorovanie, simulácia alebo svedectvá tretích strán. Aby sme však boli spoľahliví, mnohí si vyžadujú vysokokvalifikovaného a skúseného hodnotiteľa.

Sľubnejšie pre široké uplatnenie je autentické neformálne a nepretržité hodnotenie, ktoré je vnútorne spojené s problémami učiacich sa a komunikačnými zručnosťami a ktoré možno zdokumentovať použitím portupre listy.

Politické dôsledky

Vývoj postupov, noriem a organizačných rámcov pre inkluzívne hodnotenie jazykov je dlhodobý podnik, ale s potenciálne významnými prínosmi. Podobne ako ostatné kroky smerujúce k inkluzívnemu viacjazyčnému vzdelávaniu sa zameriava aj na budovanie kapacít na úrovni Spoločenstva. Ako prvý krok by odborníci v teréne zvolili vhodné metódy potvrdzovania a usmerňovali proces validácie v spolupráci s miestnymi kultúrnymi centrami, organizáciami migrantov a inými. Postupom časoprevezmú kontrolu nad procesom. Výsledný systém by posilnil sociálnu integráciu a zároveň by zlepšil prenosnosť neformálnych, uznávaných, overených a akreditovaných jazykových

zručností.

Referencie a hĺbky

Cedefop: Európske stredisko pre rozvoj odborného vzdelávania (e (2012)). *Európske usmernenia pre potvrdzovanie neformálneho vzdelávania a informálneho učenia sa*. Luxembursko: Úrad pre vydávanie publikácií Európskej únie. Referenčné série Cedefop; Č. 104. <http://dx.doi.org/10.2801/50647>

OECD (2015). *Študenti z radov prisťahovalcov v škole: Uľahčenie cesty k integrácii*. OECD Publishing.

OECD (2016). *Nábor pracovníkov z radov prisťahovalcov: Európa 2016*. OECD Publishing.

Singh, M. (2015). *Globálne perspektívy uznávania neformálneho vzdelávania a informálneho učenia sa: Prečo na uznaní záleží*. UNESCO Inštitút pre celoživotné vzdelávanie, Springer Open.

48 Prečo je vhodné kombinovať „medzinárodnú orientáciu“ a „regionálnu polohu“ do jazykovej stratégie univerzít ?

Manuel Célio Conceição, Elisa Caruso; Neuza Costa, Universidade do Algarve

Ak vo vysokoškolskom vzdelávaní prevláda regionálna usmerňovacia politika (na nižšej ako celoštátnej úrovni), jazykové začlenenie prichádzajúcich študentov alebo zamestnancov nie je nevyhnutne zaručené a mobilita môže byť obmedzená. Politika medzinárodnej orientácie zvyčajne zahŕňa používanie jedinej lingua franca, typicky anglickej. To ohrozuje začlenenie ľudí, ktorí nehovoria miestnym jazykom, pokiaľ to nevedie k vytvoreniu lokalizovanej anglofónnej bubliny, z ktorej budú vylúčení miestni anglickí rečníci. Preto politika, ktorá zdôrazňuje úspešnú kombináciu „regionálneho miesta“ a „medzinárodnej orientácie“, môže byť odpoveďou na kompromis medzi mobilitou a začlenením.

Čo nám hovorí výskum?

Podľa sprievodcu programom Erasmus+ (2017: 318)¹, internacionalizácia „sa týka každej akcie zahŕňajúcej aspoň jednu krajinu zúčastňujúcu sa na programe a aspoň jednu partnerskú krajinu“. V ES, internacionalizácia v skutočnosti znamená „Anglicisation“. Angličtina je teraz považovaná za „medzinárodný jazykvedy“ a „lingua franca koná-pre-nadobudnuté vysokoškolské vzdelanie“, ako je uvedené napríklad v Mazak a Herbas-Donoso (2015). Ako zdôrazňuje Phillipson (2009), dominantná úloha angličtiny znevýhodňuje neanglických rečníkov, čo jasne ukazuje, že nič nie je vo svojej podstate vedecké o prevahe angličtiny nad používaním akéhokoľvek iného jazyka. V dôsledku mobility sa však jazykové adresáre študentského orgánu a pedagogických a výskumných pracovníkov inštitúcií vysokoškolského vzdelávania čoraz viac diverzifikujú; pokiaľ ide o zaobchádzanie s poznatkami, používanie jedinej lingua franca sa čoraz viac znižuje.

V tomto zmysle napríklad európsky² projekt IntlUni ponúka výsledky o výzvach a príležitostiach medzinárodnej triedy vo vysokoškolskom vzdelávaní vo viacjazyčných a multikultúrnych vzdelávacích priestoroch (MML).

Internationalizácia je lepšie pochopená v porovnaní s dvoma ďalšími koncepciami, a to internacionalizáciou domova a virtuálnou mobilitou. Vskutočnosti, „fyzická

mobilita nie je samoúčelná“; skôr je to jeden zo spôsobov internacionalizácie“ (Lauridsen a kol. 2015: 14). Internacionalizácia doma zahŕňa využívanie a rozvoj medzinárodných učebných osnov a, ako sa zdôrazňuje v nariadení (EÚ) č. 1288/2013 (172³), „môže byť nielen alternatívou fyzickej mobility, ale môže sa považovať aj za prípravu na ďalšiu fyzickú mobilitu“. Pokiaľ ide o virtuálnu mobilitu, vymedzuje sa ako „súbor činností podporovaných informačnými a komunikačnými technológiami vrátane elektronického vzdelávania, ktoré vykonávajú alebo uľahčujú skúsenosti medzinárodnej spolupráce v kontexte výučby, odbornej prípravy alebo vzdelávania“ (Erasmus+ 2017 Guide: 322)⁴.

Ilustrácie a dôkazy

Počet vyučovacích programov v anglickom jazyku na európskych univerzitách sa v posledných rokoch výrazne zvýšil (Wächter a Maiworm, 2014): počet rovnakých ETP sa zvýšil zo 725 programov v roku 2001, na 2 389 v roku 2007 a na 8 089 v tejto štúdii. ETP v Európe sa ponúkajú najmä počas druhého cyklu (vrcholová úroveň). Do tejto kategórie patria štyri pätiny všetkých programov (80 %). Len 10 - 20 % európskych študentov študuje v zahraničí a 80 až 90 % študentov je vo svojej domovskej krajine [Com(2013) 499 final: 6].

Internationalizácia by sa preto mala posudzovať nielen z hľadiska hrubej mobility študentov, ale aj z hľadiska povahy príslušných procesov, ako je internacionalizácia učebných osnov, zabezpečenie výsledkov medzinárodného/medzikultúrneho vzdelávania pre všetkých študentov (Leask, 2015). Nejde o „anglicisation“, ale skôr o návrh Európskej komisie (2013, 499 final: 6) ako „začlenenie globálneho rozmeru do návrhu a obsahu všetkých učebných osnov a vyučovacích/vzdelávacích procesov (niekedy označovaných ako „domáca internacionalizácia,“) s cieľom zabezpečiť, aby prevažná väčšina študentov, 80 - 90 %, ktorí nie sú medzinárodne mobilní z hľadiska diplomu alebo mobility kreditov, napriek tomu dokázala získať požadované medzinárodné zručnosti v globalizovanom svete.“

1 Príručka programu Erasmus+. Verzia 3 (2017)

2 IntlUni – Výzvy viacjazyčného a multikultúrneho vzdelávacieho priestoru na medzinárodnej univerzite.

3 Nariadenie (EÚ) č. 1288/2013.

4 Príručka programu Erasmus+. Verzia 3 (2017)

Zároveň s cieľom zabezpečiť väčšie začlenenie študentov, výskumných pracovníkov alebo mobilných pracovníkov a „s cieľom využiť ich potenciál úspešnej integrácie v hostiteľskej krajine potrebujú mobilní študenti, výskumní pracovníci a pedagogickí pracovníci osobitnú podporu jazykového vzdelávania vrátane možnosti učiť sa v miestnom jazyku(jazykoch), bez ohľadu na to, či ide o vyučovací jazyk alebo výskumnú skupinu“ [COM(2013) 499 final: 6]¹.

vysokoškolskom vzdelávaní. Súčasný stav v roku 2014 (dokumenty ACA o medzinárodnej spolupráci vo vzdelávaní). Bonn: Lemmens.

Politické dôsledky

Aby sa zároveň dosiahla miestna a medzinárodná orientácia, inštitúcie vysokoškolského vzdelávania by mali prijať stratégie, ktoré podporujú miestnu kultúru a jazyk(-y) a podporujú medzinárodný rozmer všetkých aspektov vysokoškolského vzdelávania, ako sa navrhuje v rozhodnutí (1298/2008/ES: 96²)"činnosti (...) ako je podpora, dostupnosť, zabezpečenie kvality, uznávanie kreditov, uznávanie európskych kvalifikácií v zahraničí a vzájomné uznávanie kvalifikácií s tretími krajinami, rozvoj učebných osnov, mobilita, kvalitaslužieb atď. Stratégie na podporu internacionalizácie vo vysokoškolskom vzdelávaní vrátane medzinárodných učebných osnov s osobitným dôrazom na miestnu kultúru a jazyk (jazyky) preto môžu byť prostriedkom na podporu medzikultúrneho a viacjazyčného vzdelávania.

Referencie a prehĺbenie

Lauridsen, K. a kol. (Eds.) (2015). *Príležitosti a výzvy vo viacjazyčnom a multikultúrnom vzdelávacom priestore. Záverečný dokument projektu akademickej siete Erasmus 2012 – 15*. Aarhus: IntlUni.

Leask, B. (2015). *Internationalizácia učebných osnov*. Abingdon: Routledge

Mazak, C. & Herbas-Donoso C. (2015). Translingvačné praktiky na dvojazyčnej univerzite: prípadová štúdia vedeckej triedy. *Medzinárodný časopis bilingválneho vzdelávania a bilingvizmu*, 18, 698 – 714.

Phillipson, R. (2009). Angličtina vo vysokoškolskom vzdelávaní: Všetliek alebo pandémia? V Peter Harder (Ed.), *Angles na anglicky hovoriacom svete: Politika anglického jazyka, internacionalizácia a univerzitná výučba* (s. 29 – 57). Kodaň, Dánsko: Múzeum Tusculanum Press.

Wächter, B. & Maiworm, F. (Eds.). (2014). *Študijné programy preangličtinu v európskom*

1 Com(2013) 499 final. Oznámenie Komisie Európskemu parlamentu, Rade, Európskemu hospodárskemu a sociálnemu výboru a Výboru regiónov – Európske vysokoškolské vzdelávanie vo svete.

2 Rozhodnutie č. 1298/2008/ES.

49 Ako môže validácia jazykových zručností podporiť mobilitu a začlenenie?

Gabriele Iannàcaro, Università di Milano-Bicocca

Rozhodnutia mobilných ľudí v medzinárodnom meradle ovplyvňujú mnohé faktory, pokiaľ ide o jazykové vzdelávanie. Vzdelávacie a jazykové zázemie každej osoby zohráva úlohu, ako aj jeho postoje a motivácie voči hostiteľskej spoločnosti: majú v úmysle zostať, sú tam len pre prácu alebo vzdelávanie, aký je význam kontaktov a miestnych vzťahov, a tak ďalej? Mnohé z týchto faktorov však môžu byť ovplyvnené politikou. Najmä jazykové povedomie, podpora vzdelávacích príležitostí (najmä mimo formálneho systému) a oficiálne uznávanie jazykových zručností získaných v takýchto súvislostiach sú tri prístupy, ktoré môžu podnietiť kroky smerom k začleneniu a zároveň podporiť mobilitu.

Čo nám hovorí výskum?

V mnohých súvislostiach ľudia v mobilite nie sú dostatočne informovaní o výhodách ďalšieho jazykového vzdelávania. Lingua franca (a všeobecnejšie jazyky komunikácie) sa často používajú inštrumentálnym a interaktívnym spôsobom, ktorý umožňuje uspokojenie okamžitých potrieb, ale neumožňuje ďalšiu integráciu v rámci príslušných cieľových spoločností. Tieto formy jazykovej komunikácie sa často používajú na praktické komunikačné účely, ktoré nezahŕňajú osobné vzťahy medzi rečníkmi a prípadne počas pracovného času. Potvrdzujú to viaceré prípadové štúdie MIME. Napríklad portugalskí pracovníci, ktorí sa usadili v Andorre veľmi často používajú bežne zrozumiteľný jazyk, o ktorom už majú určité znalosti (v tomto prípade španielčinu), namiesto toho, aby sa učili katalánčinu ako miestny jazyk. Medzinárodné biele goliere vo Vaase vo Fínsku majú tendenciu byť spokojní so svojimi existujúcimi zručnosťami, trochu obmedzenými v angličtine, ako pracovným jazykom a uspokojovaním každodenných potrieb, namiesto toho, aby získali dobrú znalosť švédčiny, nehovoriac o finčine.

V takýchto prípadoch môže mobilná populácia (t. j. mobilita) vyvinúť súbor spoločných postojov, ktoré obmedzujú začlenenie.

Z nášho výskumuzároveň vyplýva, že vysoko vzdelaní a viacjazyční ľudia prejavujú pozitívnejšie postoje k učeniu sa nového jazyka. Napríklad naše kvalitatívne štúdium európskych univerzitných študentov zapísaných do letných programov v rôznych krajinách ukazuje, že majú tendenciu súhlasiť s tým, že angličtina

ako lingua franca nepodporuje kultúrne porozumenie a ponorenie; hoci ocenili svoju znalosť angličtiny, uprednostnili aj učenie sa a používanie ďalších jazykov. Títo a ďalší účastníci prípadovej štúdie sa zamerali na informálne a neformálne jazykové vzdelávanie z rôznych dôvodov. Najatraktívnejšou cestou k väčšiemu jazykovému začleneniu je uznávanie, potvrdzovanie a hodnotenie neformálnych jazykových zručností, ako aj zvýšenie príležitostí na získanie takýchto zručností.

Ilustrácie a dôkazy

Zložitost' individuálnej situácie ilustruje obrázok opačný, ktorý ilustruje škálu jazykových odrôd, ktoré získala a používa jediná srbská žena žijúca v Južnom Tirolsku – ako príklad viacerých informátorov, ktorí sa zúčastnili rozhovorov počas nášho prieskumu MIME v teréne. Treba poznamenať, že podľa jej skúseností sa jazyky získané na univerzite vo všeobecnosti používajú len vo formálnejších kontextoch, zatiaľ čo jazyky získané neformálne, doma a v komunite sú relevantnejšie pre každodenný život.

Túto jazykovú realitu možno riešiť na strednej politickej úrovni, t. j. na úrovni regiónu, ako je Južné Tirolsko alebo mestská oblasť, ako je Vaasa, a nie na úrovni susedstva alebo krajiny ako celku.

Účinná jazyková integrácia si vyžaduje partnerstvo medzi školami, zamestnávateľmi a komunitami s cieľom podporovať rôzne spôsoby jazykového vzdelávania a účinné potvrdzovanie získaných neformálnych a informálnych zručností. Validácia môže podporiť integráciu trhu, (opätovný) vstup do školy alebo jednoducho sociálne začlenenie. Odborná príprava a zamestnávanie členov komunity pri posudzovaní a potvrdzovaní jazykových zručností by boli dôležitým príspevkom k tomuto procesu. Ďalšou dôležitou výhodou by bolo zlepšenie hodnotenia predchádzajúcich jazykových zručností detí počas ich prijímania v miestnych školách.

Politické dôsledky

Okrem iných faktorov musia tvorcovia politik zohľadniť presvedčenie o rôznych jazykoch a ich rečníkoch, ktoré sú rozšírené v hostiteľskej spoločnosti (t. j. medzi novými aj miestnymi obyvateľmi).

Je absolútne nevyhnutné zmeniť vnímanie verejnosti s cieľom prezentovať pluralitu jazykov ako žiaduci

výsledok mobility, nie brzdiť, ale podporovať začlenenie. To naznačuje, že okrem podpory uznávania a potvrdzovania jazykových zručností získaných mimo formálneho systému by politiky v oblasti vzdelávania Meso mali tiež:

- ▶ integrovať vyučovanie regionálneho jazyka, histórie a kultúry (vrátane susedných cezhraničných regiónov) tak pre študentov v školskom veku, ako aj dospelých vo formálnom, neformálnom a informálnom kontexte;
- ▶ umiestnenie viacjazyčnosti ako normálnej situácie pre domorodé aj mobilné obyvateľstvo, pričom sa využíva jedna na to, aby sa navzájom porozumeli;
- ▶ zdôrazňuje kultúrne a vzdelávacie výhody kontaktov medzi jazykovými komunitami a úlohu menšinových komunit ako mostov medzi rôznymi kultúrnymi a jazykovými tradíciami.

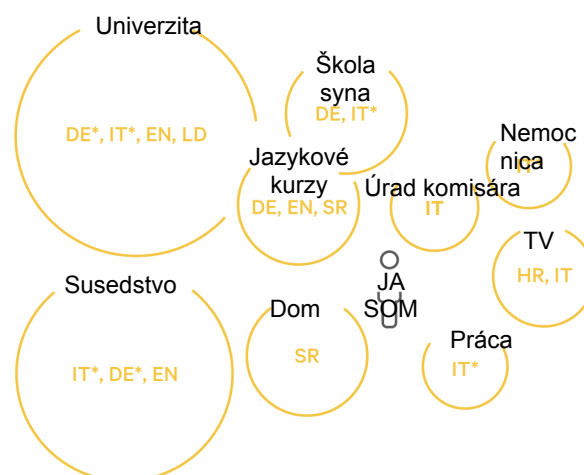
Referencie a prehĺbenie

Cedefop: Európske stredisko pre rozvoj odborného vzdelávania (e (2012)). *Európske usmernenia pre potvrdzovanie neformálneho vzdelávania a informálneho učenia sa*. Luxembursko: Úrad pre vydávanie publikácií Európskej únie. Referenčné série Cedefop; Č. 104. <http://dx.doi.org/10.2801/50647>

Herzog-Punzenberger, B., Le Pichon Vorstman, E., & Siarova, H. (2017) *Viacjazyčné vzdelávanie vo svetle*

rozmanitosti: Poučenia, správa NESET II, Luxemburg: Úrad pre vydávanie publikácií Európskej únie.

OECD (2015). *Študenti z radov prisťahovalcov v škole: Uľahčenie cesty k integrácii*. OECD Publishing.

JAZYKOVÉ PROSTREDIE MLADEJ SRBSKEJ ŽENY Z JUŽNÉHO TIROLSKA, KTORÉ VIDÍ SAMA

Mentálna mapa Marta Lupica Spagnolo. Z: Nemčina; V: Angličtina; HR: Chorvátčina; IT: Taliančina; LD: Ladin; OSOBITNÁ SPRÁVA: Srbčina.

* môžu byť použité v rôznych miestnych odrôd.

50 Ako môžu orgány podporiť zachovanie znalostí cudzích jazykov dospelých?

François Grin, Ženevská univerzita

Viacjazyčná spoločnosť je spoločnosť, v ktorej ľudia s rôznymi jazykovými profilmi žijú a spolupracujú. Hoci sa prostredníctvom jazykovej politiky prijímajú vhodné opatrenia s cieľom zabezpečiť, aby všetky jazykové skupiny mali primerané práva a možnosti, viacjazyčnosť na úrovni spoločnosti si nevyhnutne nevyžaduje, aby všetci jednotlivci boli aj viacjazyční. Spoločenská viacjazyčnosť je však zvyčajne plynulejšia a efektívnejšia, ak veľká časť obyvateľov máaj dvojjazyčnosť alebo viacjazyčnosť. Okrem toho v krajinách alebo regiónoch, kde sú dva alebo tri jazyky už dlho prítomné a sú súčasťou národnej alebo regionálnej identity, spoločenská viacjazyčnosť funguje lepšie, ak je snaha získať druhý alebo dokonca tretí jazyk, a nie vždy pripadajúca na členov jednej komunity, vyvážená – to znamená, ak sa členovia všetkých jazykových skupín historicky prítomní v spoločnosti snažia naučiť sa jazyk (jazyky) iných. K tomu však nemusí nevyhnutne dochádzať samostatne a je potrebná určitá podpora zo strany štátu. Ministerstvo školstva štátu alebo dvojjazyčného regiónu vo všeobecnosti stanovuje povinnosť učiť sa iný miestny jazyk: Španielčina a katalánčina sú súčasťou školských osnov v Katalánsku; rovnako ako španielčina a baskičtina v Baskicku, finčina a švédčina vo Fínsku, alebo francúzština a angličtina v Quebecu. Výučba cudzích jazykov je však len časťou problému. Po získaní jazykových znalostí sa musia zachovať jazykové znalosti a podpora štátu na tento účel môže byť veľmi užitočná. Táto podpora môže byť súčasťou spoločného plánu jazykovej politiky.

Čo nám hovorí výskum?

Vieme, že vyučovanie cudzích jazykov v klasickom školskom systéme je nerovnomerné.

Ak sú k dispozícii, kvantitatívne údaje o znalostiach cudzích jazykov dospelých a o prínose školských a mimoškolských vzdelávacích dráh k ich zručnostiam rozprávajú zaujímavý príbeh: naznačujú, že mimoškolské kanály často prevažujú nad tradičným školským vzdelávaním. Relatívny význam rôznych mimoškolských kanálov sa líši v závislosti od materinského jazyka (L1) a jazyka, ktorý sa učia (L2). Keď však žil šesť mesiacov alebo viac, po dovŕšení 5 rokov v prostredí, v ktorom je cieľový jazyk dominantný, stále sa zdá byť hlavným určujúcim faktorom zručností, ako je uvedené v tabuľke na opačnej strane, ktorá využíva údaje zozbierané z reprezentatívnej vzorky 1 600 dospelých (vo veku 18 až 65 rokov) vo Švajčiarsku. Ako ukazujú tieto čísla, život

v prostredí, kde sa hovorí cieľovým jazykom, vždy dostáva vysoké skóre a prichádza v tvrdohlavosti.

Nie každý má však príležitosť žiť v cudzom jazykovom prostredí a nemožno vždy očakávať, že dospelí napriek svojmu záujmu o učenie sa cudzieho jazyka namiesto toho absolvujú večerné hodiny. Z ďalšieho prieskumu vo Švajčiarsku (z viac ako 40 000 mladých dospelých vo veku okolo 19 rokov) vyplýva, že náklady uvádza 55,3 % a 61,6 % respondentov mužského a ženského pohlavia (Grin a kol., 2015: 550) a mala by sa považovať za hlavnú prekážku investícií dospelých do učenia sa alebo udržiavania cudzích jazykov. To silne odôvodňuje podporu orgánov pri učení a udržiavaní jazykových zručností. Výzvou je vytvoriť systém, ktorý ponúka jazykové vystavenie (namiesto tradičného vzdelávania) tak lacné, ako aj atraktívne pre dospelých.

Ilustrácie a dôkazy

Takýto systém bol vyvinutý pod záštitou Fóra bilingvizmu oficiálne dvojjazyčného mesta Biel/Bienne, ktoré prechádza francúzsko-nemeckou jazykovou hranicou vo Švajčiarsku. Od roku 2000 *Fórum dvojjazyčnosti*, súkromná nadácia, ktorá dostáva verejné granty, uľahčuje vytvorenie dvojčlenných tandemov, vrátane rodeného nemeckého hovorca a rodeného francúzskeho hovorca, ktorí sa stretávajú raz týždenne počas šiestich mesiacov na hodinovú konverzáciu, pričom jeden jazyk sa zvyčajne používa 30 minút a druhý 30 minút. *Fórum* poskytuje príležitosť stretávať sa, pravidelne monitorovať proces a poskytovať praktickú podporu vo forme vzorovej dohody medzi členmi, osvedčenia o účasti a brožúry na zaznamenávanie pokroku alebo problémov. Účasť je bezplatná. Tandemy v súčasnosti (december 2017) zahŕňajú 400 účastníkov, ale sú nainscrits a majú čakaciu listinu. Zatiaľ čo korešpondencia zahŕňa najmä nemecko-francúzske páry, *fórum* ponúka aj tandemy zahŕňajúce angličtinu, taliančinu a španielčinu.

Politické dôsledky

Verejná podpora Fóra dvojjazyčnosti je jednoznačne súčasťou jazykovej politiky. Hoci účastníci pochádzajú najmä z dvojjazyčného mesta Biel/Bienne, kde bola iniciatíva spustená, *fórum* siobjednalaj orgány frankofónneho mesta Neuchâtel a nemecký hovoriaceho mesta Bern, ktoré sú vzdialené 40 km a nie sú na jazykovej hranici, s cieľom vypracovať tandemovú ponuku osobitne zameranú na obyvateľov týchto dvoch miest. Účastníci tandemu sa pravidelne stretávajú v

oboch mestách a preplácajú sa im náklady na dopravu.

Okrem toho, že ponúka lacný a flexibilný spôsob zachovania a rozvoja jazykových zručností, ponúka tandemový prístup aj príležitosti na medzikultúrne stretnutia a výmeny medzi jazykovými komunitami.

Referencie a prehĺbenie

Grin, F. (1999) *Zručnosti a odmeny. Hodnota jazykov vo Švajčiarsku*. Fribourg: Akademické vydania.

Grin, F., Amos, J., Faniko, K., Fürst, G., Lurin, J., & Schwob, I. (2015). *Švajčiarsko-kultúrna spoločnosť. Čo s nimi dnes robia mladí ľudia*. Glarus/Chur: Rüegger Verlag.

www.bilinguisme.ch/Tandem/Tandems-linguistiques

PRÍSPEVOK K ZNALOSTIAM CUDZÍCH JAZYKOV TROMI VYBRANÝMI KANÁLMI NA ZÍSKANIE DRUHÉHO JAZYKA (ZO SIEDMICH). Zdroj: upravené zo Grinu (1999: 129).

L1	Nemčina		Francúzština		Taliančina		
L2	Francúzština	Angličtina	Nemčina	Angličtina	Nemčina	Francúzština	Angličtina
L2 školské vzdelávanie (upravené o roky štúdia)	1	4	2	3	1	2	4
Žili v prostredí L2 6 mesiacov alebo dlhšie po dosiahnutí veku 5 rokov	2	2	3	2	2	1	1
Vystavenie L2 doma, počas detstva a dospelovania	3	3	1	1	3	—	—

51 Ako možno využiť existujúce jazykové znalosti migrantov na to, aby im pomohli naučiť sa jazyk hostiteľskej krajiny?

Sabine Fiedler, Cyril Brosch, Univerzita Lipsko

Veľký počet migrantov prichádzajúcich do Európy už hovorí cudzím jazykom. Tieto zručnosti sa musia zohľadniť pri ich jazykovej príprave. Kurzy miestneho jazykového vzdelávania sú často striktne jednojazyčné, a preto nevyužívajú „proedeutický účinok“, t. j. pozitívny vplyv, ktorý má znalosť jedného alebo viacerých cudzích jazykov na učenie sa nového cudzieho jazyka. Nevyužívanie tohto účinku je stratou času a intelektuálneho potenciálu, či už ide o ekonomických migrantov, žiadateľov o azyl alebo osoby, ktorým bolo priznané postavenie utečenca.

Čo nám hovorí výskum?

Ľudia, ktorí migrujú do Európy, majú často angličtinu. Napríklad štatistiky za Nemecko v roku 2015 ukazujú, že 28,1 % žiadateľov o azyl má určité znalosti angličtiny (Rich 2016: 9). V prieskume medzi utečencami v Berlíne 49 % uviedlo, že majú určité znalosti angličtiny, pričom 13 % uviedlo, že ich jazykové zručnosti sú chrípkové idey/dokonalosti (Hochschule für Medien, Kommunikation und Wirtschaft 2016, s. 20).

Zistilo sa, že napríklad študenti nemčiny ako L3 môžu používať svoje predtým nadobudnuté znalosti angličtiny ako L2, keďže tieto dva jazyky sú typologicky prepojené. To je obzvlášť užitočné, ak materinský jazyk rečníka nie je prepojený s nemčinou. Napríklad veľká skupina prisťahovalcov, ktorí hovoria arabčinou ako prvým jazykom, ktorí tiež majú určité znalosti angličtiny ako cudzieho jazyka, z nej môže mať prospech, keď študujú nemčinu.

Na úspešné vykonanie tohto zistenia v jazykových vyučovacích programoch, najmä v súvislosti s migráciou, je potrebné mať k dispozícii údaje o predchádzajúcom jazykovom repertoári každého žiaka, aby bolo možné kombinovať homogénne triedy.

Učitelia potom budú môcť pracovať efektívnejšie, najmä ak je ich výučba podporená vhodnými učebnými materiálmi.

Keďže však ľudia majú veľmi odlišné úrovne v angličtine, bolo by užitočné určiť úroveň jazykovej spôsobilosti potrebnú na to, aby predchádzajúce znalosti boli účinné. Samozrejme, takéto posúdenie by malo zohľadňovať úlohu iných faktorov, ako je gramotnosť (alebo jej neprítomnosť), a to v prvom jazyku, ako aj v iných jazykoch v ich repertoári.

Študenti môžu využívať znalosti latinskej abecedy a musia byť informovaní o slovnej zásobe a podobných gramatických prvkoch v angličtine a nemčine, pričom musia byť varovaní pred existenciou „falošných priateľov“ medzi týmito dvoma jazykmi a interlingválnym zasahovaním angličtiny.

Ilustrácie a dôkazy

Spoločná metóda vyučovania cudzieho jazyka len v cieľovom jazyku, či už z pedagogických dôvodov (blízko ponorenie) alebo z praktických dôvodov (neexistencia spoločného vyučovacieho jazyka), vedie k veľmi pomalému pokroku, najmä v začiatkových kurzoch, ako uviedli niektorí účastníci našich rozhovorových štúdií (Fiedler/Wohlfarth bude zverejnený, textový prepis; @ symbolizuje smiech):

Nemčina@ S nemeckými učiteľmi, myslím, že dokonca aj úroveň A hovoria len nemecky. Takže je pre mňa naozaj ťažké si predstaviť, že nemáte predstavu o jazyku a potom chodíte do triedy s rodeným hovorcom.

Výskum jazykových kurzov pre utečencov ukázal, že študenti napriek tomu využívajú existujúce jazykové zručnosti, či už prekladajú do svojho materinského jazyka pre iných študentov alebo prejdú kód na angličtinu, ako je uvedené v nasledujúcom výňatku z našich rozhovorov:

Naprvej úrovni, podobne ako úroveň B1, niekedy učiteľ použil aj angličtinu na vysvetlenie. Ale je to trochu zakázané, pretože náš Direktor, ako náš riaditeľ hovorí, že nie je dovolené používať angličtinu v našej triede. Ale my to nechápeme, ona to musí urobiť.

Ako vidíme, učitelia niekedy používajú angličtinu ako lingua franca na uľahčenie porozumenia študentom, ale postup nie je prijatý dôsledne alebo vždy s pomocou vhodných učebných materiálov, hoci tieto materiály sa začínajú objavovať, ako je znázornené na obrázku. Homogenizácia skupín študentov na základe ich predchádzajúcich znalostí by sa systematicky spoliehala na tieto metódy.

Politické dôsledky

Možné usmernenia sú nasledovné.

1. Pri príprave jazykových kurzov v miestnom jazyku pre migrantov sa musia vždy zohľadniť predchádzajúce

jazykové znalosti. To by malo pomôcť vytvoriť homogénnejšie skupiny študentov, a tým lepšie spolupracovať.

2. Mali by sa vypracovať a zaviesť učebné materiály, ktoré zohľadňujú jazykové adresáre študentov, najmä ich znalosť angličtiny.

Referencie a prehĺbenie

Aronin, L. & Hufeisen, B. (2009). *Prieskum viacjazyčnosti: Vývoj výskumu v oblasti L3, viacjazyčnosti a získavania viacerých jazykov*. Amsterdam: Benjamins.

Fiedler, S. & Wohlfarth, A. (2018). Deutsch Oder Englisch? Zur Sprachenwahl von Migranten v Lipsku. V S. Fiedler & C. Brosch (Eds.), *Flucht, Exil, Migration – sprachliche Herausforderungen* (s. 13 – 31). Lipsko: Leipziger Universitätsverlag.

Hochschule für Medien, Kommunikation und

Používajte angličtinu na výučbu nemčiny. Výpis z: Menschen včera. Deutsch als Zweitsprache. Arbeitsbuch A1.2. Mnichov: Hueber, 2013.

Wirtschaft (2016). *Flüchtlinge 2016: Studie der HMKW zu Demokratieverständnis und Integrationsbereitschaft von Flüchtlingen veröffentlicht 2016*. www.hmkw.de/news/artikel/studie-fluechtlinge-2016/
www.tagesspiegel.de/downloads/14016204/1/studie-hmkw.pdf

Bohatý, A.-K. (2016). Asylantragsteller im Jahr 2015: Sozialstruktur, Qualifikationslevel und Berufstätigkeit. *Kurzanalysen forschungszentrums Migration, integration und Asyl des Bundesamtes für Migration und Flüchtlinge* 3. goo.gl/np4KuT

Schneider, D. L. (2018). Über die Verwendung des Englischen unter Geflüchteten Personen im Laufe des Deutschspracherwerbs. V S. Fiedler & C. Brosch (Eds.), *Flucht, Exil, Migration – sprachliche Herausforderungen* (s. 47 – 67). Lipsko: Leipziger Universitätsverlag.

5 Ergänzen und vergleichen Sie.

Deutsch	Englisch	Meine Sprache oder andere Sprachen
der Norden	the north	
der O _____	the east	
der S _____	the south	
der W _____	the west	
Norddeutschland	Northern Germany	
Süddeutschland	Southern Germany	

52 Kto môže mať prospech z odbornej prípravy v oblasti vnímavých jazykových zručností?

Machteld Meulleman, Alice Fiorentino, University of Reims Champagne-Ardenne

Ľudia môžu byť vyškolení na získanie jazykových zručností, ktoré sú špecificky vnímavé (alebo interkomplexné). To znamená, že ľudia sa môžu naučiť rozumieť tomu, čo sa hovorí alebo píše v cudzom jazyku bez toho, aby boli nevyhnutne schopní hovoriť alebo písať týmto jazykom za predpokladu, že je úzko spojený s aspoň jedným jazykom, ktorý už poznajú. Tento druh tréningu prvýkrát navrhol matematik a filológ zo 17. storočia Pierre Besnier, ktorý sa domnieval, že jazyky by sa mali považovať za kontinuum, a tvrdil, že sa preto lepšie učia porovnaním. V súčasnosti je odborná príprava v oblasti interkomprehenie stále do veľkej miery založená na využívaní jazykových podobností medzi súvisiacimi jazykmi: cieľom je rozvíjať schopnosť študentov objasniť význam polotransparentných slov (pozri tabuľku).

V súčasnosti je k dispozícii celý rad pedagogických zdrojov vrátane učebníc a zvukových materiálov na výučbu interkomprehenného jazyka v románskych jazykoch (najmä francúzština, taliančina, portugálčina, španielčina, rumunčina a katalánčina), nemčina (najmä holandčina, nemčina, švédčina, nórčina, islandčina, uxembourgeois a ferocien) a slovančina (najmä čeština a slovenčina). Ich používanie v školách je však naďalej veľmi okrajové a pri ich používaní je zvyčajne spôsobené silným osobným záväzkom niekoľkých učiteľov. Môže to byť spôsobené tým, že interkomplexný prístup sa vo všeobecnosti prezentuje buď ako doplnok k všeobecnej výučbe jazykov, alebo ako podtyp integrovanej jazykovej výučby s použitím dokumentov napísaných vo viacerých úzko súvisiacich jazykoch (pozri Escudé 2008) bez toho, aby sa skutočne určilo, kto z nej môže mať najväčší úžitok a aké osobitné potreby môže splniť.

Čo nám hovorí výskum?

Pre mobilných ľudí, ktorí sa sťahujú do novej krajiny, je jazykové vzdelávanie dôležitým krokom k začleneniu, hoci je to zvyčajne ťažké a časovo náročné skúsenosti. Rozvoj vnímavých jazykových zručností nemôže byť samoučelný, ale môže byť užitočným odrazovým mostíkom ku komplexnejšiemu jazykovému vzdelávaniu vrátane produktívnych ústnych a písomných zručností.

Keďže získavanie vnímavých zručností si vyžaduje oveľa menej času ako naučiť sa hovoriť, tento prístup umožňuje študentom rýchlo napredovať a udržať motiváciu pokračovať vo vzdelávaní. Okrem toho

poskytnutie súboru užitočných nástrojov na pochopenie nového jazykového prostredia študentom umožňuje, aby sa v krátkom čase stali relatívne nezávislými v závislosti od jazykovej vzdialenosti medzi ich jazykom a jazykom hostiteľskej krajiny. To môže viesť k pocitu posilnenia postavenia, čo je obzvlášť dôležité, keď je menej sebavedomia z dôvodu závislosti učiaceho sa. Porozumenie tiež uľahčuje harmonickú a postupnú integráciu do nového jazyka a spoločnosti, čím sa odďaľuje stres, ktorý sa často spája s cudzím jazykom.

Ilustrácie a dôkazy

Uskutočnili sme rozhovory s desiatimi talianskymi adoptívnymi rodinami, ktoré hostili dieťa, ktoré nehovorilo po taliansky. Rodičia zdôraznili, že je dôležité poskytnúť deťom jazykové „indexy“ a príspevky „nielen s cieľom podporiť rozvoj jazyka hostiteľskej krajiny, ale aj pomôcť im oboznámiť sa s novým prostredím. Mnohí rodičia zdôraznili, aké zbytočné a niekedy kontraproduktívne bolo prinútiť dieťa hovoriť po taliansky.

Viacerí rodičia dokonca vnímali školu ako prekážku jazykového a sociálneho začlenenia, pretože sa zameriavala výlučne na nedostatok produktívnych jazykových zručností dieťaťa, pričom nevedeli, že niektoré deti hovoria jazykom, ktorý umožňuje zrozumiteľnosť (napríklad španielčina verzus taliančina) a že by sa mohli zúčastňovať na učebných osnovách vo svojom veku.

Dali ho v prvom roku napriek tomu, že mal osem rokov a potom som zostal vo svojej pozícii a povedal som: Nie, nie, zadáť to druhom roku, a oni povedali: Nemôžeme, pretože nemôže hovoriť a nemôže písať.

Jeden rodič vysvetlil, ako jeho španielsko-hovoriaca dcéra tri mesiace mlčala v škole, pretože si myslela, že jej zamestnanci nemôžu porozumieť. Takejto situácii by sa dalo ľahko predísť, ak by učiteľ zohľadnil vzájomnú zrozumiteľnosť materinského jazyka dieťaťa a školského jazyka.

Učitelia to pochopili, ale nevyložili úsilie, aby sme to pochopili, takže naša dcéra sa cítila trochu stratená.

Naša štúdia zistila, že interkomplexné zručnosti sa spontánne využívali v súkromnom prostredí na zmiernenie kultúrneho šoku spôsobeného mobilitou, zatiaľ čo boli často zanedbávané vo verejnom a profesionálnom prostredí, ako sú školy.

Politické dôsledky

Mali by sa zväziť tieto opatrenia:

1. Z začať jazykovú prípravu a testovanie pre prichádzajúcich mobilných študentov so zameraním na vnímavé zručnosti a zaujať príjemný a produktívny prístup.
2. Ponúkať učiteľom a sociálnym pracovníkom zapojeným do prijímania alofónov jazykovú odbornú prípravu v oblasti vnímavých zručností, ktorá im umožní rozvíjať približné chápanie širšieho spektra jazykov, s ktorými sa stretávajú, namiesto toho, aby sa učili do hĺbky len niekoľko.
3. Povzbudzovať učiteľov a spolužiakov, aby si vážili jazykové zručnosti prichádzajúcich detí z Allophone, čo môže zlepšiť ich vlastné jazykové povedomie.
4. Pomôcť prichádzajúcim deťom začleniť sa do miestnych škôl tým, že ich povzbudzujú k tomu, aby využívali vedomosti, ktoré už majú v ich získanom jazyku (napr. prostredníctvom prístupov, ktoré vyučujú

prostredníctvom cudzieho vyučovacieho jazyka, ako je integrované porozumenie).

Referencie a prehĺbenie

- Castagne, E. (2007). Lexikálna transparentnosť medzi susediacimi jazykmi. V E. Castagne (Ed.) *Problémy interpretácie* (s. 155 – 166). Z. z. ICE 2, Reims: EPURE.
- Escudé, P. (2008). *Euro-mánia*, „Učím sa jazykmi, 8 – 11 rokov“, *metóda disciplinárneho učenia v preklade románskych jazykov*, EACEA/CNDP/LIDEL/HUMANITAS.
- Fiorentino, A. (2017). Stratégie udržiavania jazykov pri nadnárodnom osvojení: akú úlohu majú rodičia? *Journal of Home Language Research*, 2, 5 – 22.
- Hufeisen, B. & Marx, N. (2007). *EuroComerm – Die sieben Siebe: Germanische Sprachen lesen lernen*. Aachen: Trepačka.

Od TRANSPARENCE K OPACITY (podľa Castagne, 2007: 161)

Priama transparentnosť	Nepriama transparentnosť		Nepriehľadnosť	
	Podtyp 1	Podtyp 2	Podtyp 1	Podtyp 2
Il existuje rozpoznateľný ekvivalent lexikálneho ekvivalentu v L1	navrhne lexikálny prvok v L1, ktorého význam je nepresný, ale dostatočne podobný na uľahčenie porozumenia	Existuje lexikálny prvok ekvivalentný L1, ale jeho tvar nemusí byť okamžite rozpoznateľný.	Ne nenaznačuje žiadne lexikálne prvky L1	Navrhne lexikálny prvok v L1, ktorého význam je zavádzajúci
Universidade (PT) Universidad (ES) Università (IT) Univerzita (FR) Univerzita (GB) Universiteit (NL) Univerzita (DE)	Dáždnik (GB) dáždnik (F)	Miljoen (NL) *milión v miliónoch (F)	Zolder (NL) podkrovie (F)	alkún (I) žiadne niekto (F)

53 Aká je úloha angličtiny vo viacjazyčných a multikultúrnych vzdelávacích priestoroch?

Manuel Célio Conceição, Elisa Caruso, Neuza Costa, Universidade do Algarve

V celej Európe je vysokoškolské vzdelávanie čoraz viacjazyčnejšie, často kombinuje miestny alebo národný jazyk s lingua franca a inými jazykmi. Formálne vzdelávanie a výskum sa však často stávajú monolingválnymi, pretože gravitujú k používaniu jedinej lingua franca. Pod zámkou internacionalizácie sa angličtina ako lingua franca (alebo ako lingua academica) často používa ako rýchle riešenie na prilákanie študentov zo zahraničia alebo na prípravu študentov, aby pôsobili ako globálni aktéri a v rôznych kontextoch – za predpokladu, že angličtina sa nevyhnutne používa vo všetkých týchto rôznych kontextoch.

Čo nám hovorí výskum?

Ako vzdelávacie priestory sa vysoké školy stávajú čoraz viacjazyčnejšími a multikultúrnymi¹. Študenti, profesori, výskumníci a ďalší zamestnanci cestujú v rámci rôznych typov programov mobility. Existuje obrovský, do značnej miery skrytý kapitál jazykovej a kultúrnej rozmanitosti, ktorý sa nevyužíva v týchto viacjazyčných a multikultúrnych vzdelávacích systémoch (MML), a dokonca na to inštitúcie zabúdajú, keď sa snažia podporovať mobilitu a začlenenie.

Používanie miestneho alebo národného jazyka je často obmedzené na miestnych/národných študentov, ale malo by byť podporované mobilitou a zahraničnými študentmi. Použitie externej lingua franca môže vyvolať dojem, že podporuje začlenenie. To však nemusí byť nevyhnutne prípad, najmä ak je úroveň spôsobilosti študentov a zamestnancov nízka alebo dokonca priemerná. Používanie jediného a dominantného lang možno vnímať aj ako podporu mobility, ktorá dáva užívateľom pocit sebadôvery a dáva im dojem, že sú akceptovaní v širokej škále nových kontextov.

Skutočné zlepšenie mobility a začlenenia si však vyžaduje začlenenie viacerých jazykov vrátane vlastného jazyka, ako aj miestnych/národných jazykov, ktoré sa vyskytujú v medzinárodných programoch mobility.

Ilustrácie a dôkazy

Spoločný jazyk je určite potrebný medzi novoprichádzajúcim medzinárodným študentom a jeho

1 Podrobnosti o viacjazyčných a multikultúrnych vzdelávacích systémoch nájdete na stránke IntlUni www.intluni.eu.

prostredím – to znamená skôr, ako bude možné komunikovať v miestnom alebo národnom jazyku. Je to potrebné aj pre medzinárodnú interakciu. Jeho funkcie však musia byť starostlivo kalibrované. Pri uverejňovaní výsledkov výskumu je potrebné publikovať pre medzinárodné čitateľstvo; zároveň je dôležité publikovať v miestnych/národných jazykoch, aby sa vedecké a technologické výsledky mohli dostať do komunity, ktorá ich financuje, a v závislosti od témy mali vplyv na kontext. Okrem toho je to jediný spôsob, ako zabrániť strate domény pre dotknuté jazyky – vzhľadom na to, že strata domény môže byť predchodcom čiastočnej straty jazykov.

Spoločné nedorozumenie často vedie administrátorov vysokoškolského vzdelávania k tomu, aby sa rozhodli, že medzinárodné vyučovacie a výskumné činnosti by mali byť vždy v angličtine, všeobecne za predpokladu, že to im dáva štatút. Známý prípad „v angličtine“ pravidlo Milan Politecnico ilustruje tento trend, a mnoho ďalších príkladov možno nájsť na webových stránkach univerzít v neanglicky hovoriacich krajinách, ktoré propagujú programy v angličtine². Agentúra Campus France podporuje francúzske vysokoškolské vzdelávanie tým, že hovorí: „Pretože nie je potrebné hovoriť plynule po francúzsky, aby ste mohli študovať vo Francúzsku“³. Toto tvrdenie odhaľuje, kde je skutočný problém: inštitúcie vysokoškolského vzdelávania „predávajú“ myšlienku, že jazyky sú zameniteľné kódy.

Vedomosti sa však získavajú, budujú a prenášajú prostredníctvom jazykov. Univerzitné učebne sú často vytvorené umelo monolingválne. Miestne/národné jazyky a jazyky kultúrneho dedičstva sa vo všeobecnosti nepovažujú za vedecky relevantné a vplyv činnosti v oblasti vysokoškolského vzdelávania na miestny kontext sa často podceňuje alebo ignoruje. Tu sú príklady toho, čo Skutnabb-Kangas (1988): 13) nazýva „lingvizmus“, súbor „ideológií“, štruktúr a postupov, ktoré sa používajú na legitimizáciu, realizáciu, reguláciu a reprodukciu nerovného rozdelenia moci a zdrojov (materiálnych a nehmotných)

- 2 Talianska Consiglio di Stato 29. januára 2018 rozhodla, že plán Politecnico ponúkať určité kurzy len v angličtine je protiústavný; pozri www.giustizia-amministrativa.it/cdsintra/cdsintra/AmministrazionePortale/DocumentViewer/index.html?ddocname=6RRRYBGTYVS7DABC5SMN-SYVZUQ&q
- 3 www.campusfrance.org/en/page/programs-taught-English

medzi skupinami definovanými na základe jazyka.

Berúc do úvahy jazykové adresáre rôznych aktérov prostredníctvom viacjazyčných konferencií, interkomplexných prístupov a/alebo prekladateľských stratégií, ktoré v konverzácii používajú slová alebo frázy z iných jazykov, umožňujú používanie rôznych jazykov podľa osobitných potrieb a cieľov kontextu (výučba a učenie sa, šírenie na miestnej a vnútroštátnej úrovni, medzinárodná komunikácia atď.). Používanie rôznych jazykov uľahčuje prístup ku koncepciám a znalostiam, keďže jazyková spôsobilosť je podmienkou obsahovej spôsobilosti. Ukazuje to napríklad Dukhan a kol. (2016) v štúdiu vplyvu materinského jazyka na prijímanie poznámok počas prednášok a výsledkov školy v prvom roku štúdia.

Zvýšenie využívania online jazykovej podpory programu Erasmus (OLS) je prvým možným krokom k zlepšeniu viacjazyčných kompetencií. Túto kompetenciu možno konzultovať a posilniť využitím koncepčného rámca vypracovaného v rámci projektu MAGICC (www.magicc.eu), v ktorom sa navrhuje nielen stupnica kompetencií (vo forme súboru deskriptorov), ale aj scenáre budovania viacjazyčných zručností.

Niekoľko prípadových štúdií vykonaných v rámci projektu MIME pomáha pochopiť vplyv používania rôznych jazykov v procese získavania znalostí. Ich výsledky ukazujú, že keď sa práca v triedach alebo vo výskumných laboratóriách vykonáva v reálnych MML (napr. používanie rôznych jazykov v pracovných skupinách na riešenie problémov), znalosti sa rozvíjajú a ľahko získavajú v rôznych perspektívach, ktoré sú verbálne v rôznych jazykoch.

Politické dôsledky

Vysokoškolské vzdelávanie musí byť viacjazyčné, pretože jazyková rozmanitosť je výhodou a skutočné multikultúrne vzdelávanie sa nesmie obmedzovať na jednojazyčné postupy. Viacjazyčná kompetencia by sa mala podporovať v rámci jazykovej politiky vysokoškolského vzdelávania (HELP), ktorá je navrhnutá v kontextovo orientovaných prístupoch a zahŕňa stratégie na zachovanie rovnováhy medzi lingua franca (vrátane výučby v angličtine) a vyučovaním v miestnych/národných jazykoch, čo by tiež umožnilo študentom a zamestnancom prístup k svojim vlastným jazykovým repertoárom.

Referencie a prehĺbenie

- Skutnabb-Kangas, T. (1988). Viacjazyčnosť a vzdelávanie menšinových detí. V Skutnabb-Kangas, T. & Cummins, J. (Eds.), *vzdelávanie menšín: od hanby k boju* (s. 9 – 44). Clevedon, Avon: Viacjazyčné záležitosti.
- Dukhan S., Cameron A., & Brenner E. (2016). Vplyv materinského jazyka na tvorbu poznámok a prvého ročníka akademického výkonu. *Juhoafrický vestník vied*, 112. doi.org/10.17159/sajs.2016/20160037
- Preisler, B. a kol. (Ed.) (2011). *Jazyk a učenie sa na medzinárodnej univerzite. Od anglickej jednotnosti po rozmanitosť a hybridnosť*. Bristol: Viacjazyčné záležitosti
- Ushioda, E. (2017). Vplyv globálnej angličtiny na motiváciu učiť sa iný jazyk. Smerom k ideálnemu viacjazyčnému ja. *Časopis moderného jazyka*, 101, 469 – 482.

Preklady, jazykové technológie a alternatívne stratégie

- 54 Bude strojový preklad nahradit' ľudských prekladateľov? 144
- 55 Čo je to intercomprehension a na čo je to? 146
- 56 Znižujú prekladateľské a tlmočnicke služby stimuly na učenie sa hosťiteľských jazykov? 148
- 57 Mali by sme propagovať plánovaný jazyk ako esperanto ako medzinárodnú lingua franca? 150
- 58 Mal by sa strojový preklad používať vo verejných službách? 152
- 59 By mala byť angličtina, ako lingua franca, byť k dispozícii v niekoľkých odrôd? 154
- 60 Aké sú vhodné jazykové prístupy na uspokojenie jazykových potrieb mobilných dôchodcov? 156
- 61 Ako možno intercomprehension používať v profesionálnych kontextoch? 158
- 62 Aké sú najlepšie spôsoby, ako pracovať s strojovým prekladom? 160
- 63 Kto by mal pracovať ako tlmočník alebo prekladateľ? 162
- 64 Ako a kedy by sa mali poskytovať prekladateľské a tlmočnicke služby novoprichádzajúcim migrantom? 164

54 Nahradí strojový preklad ľudských prekladateľov?

Anthony Pym, Universitat Rovira i Virgili

Keďže kvalita strojového prekladu sa zlepšuje, mali by naše politiky byť bez ľudských prekladateľov? Niektorí komentári predpovedajú príchod „singularity“, ktorý by bol okamihom, keď by počítače nahradili ľudský mozog. Samotný pojem „singularity“ je sporný, ale ak sa to stane, bude to čas, kedy sa naše politiky budú musieť spoliehať skôr na stroje než na ľudí? Existuje niekoľko dôvodov, prečo sa to pravdepodobne nestane čoskoro. Ale populárne dôvody nie sú najsprávnejšie.

Čonám výskum hovorí?

Po prvé, z čisto technického hľadiska problém súčasných systémov strojového prekladu nie je ani tak ich spracovateľskou kapacitou ako databázami, na ktorých pôsobia. Vo veľmi úzkych oblastiach, ako sú príručky pre veľké stroje, nie je problém udržať zoznam podmienok a vzťahov stabilný a čistý. V akejkoľvek otvorenej doméne je však veľmi ťažké zabezpečiť spoľahlivosť databáz, najmä keď používatelia uverejňujú výsledky strojového prekladu, akoby to bol ľudský preklad, a chyby sa potom opätovne vložia do otvorenej databázy. Zle informovaní používatelia môžu znížiť strojovú inteligenciu.

Po druhé, je tu otázka dopytu na trhu. Svetový trh profesionálneho prekladu neustále rastie spolu s celkovým nárastom medzikultúrnej mobility ľudí a výrobkov. To aj napriek nárastu angličtiny ako lingua franca, dostupnosti strojového prekladu a zvýšenému využívaniu dobrovoľného prekladu („crowdsourcing“). Keďže globalizácia zvyšuje celkový dopyt po prekladoch, strojový preklad sa používa v nízkorizikových situáciách, v ktorých výhody neodôvodňujú náklady na prekladateľa.

V súčasnosti stroje neodstraňujú prácu prekladateľov; robia prácu, pre ktorú sú prekladatelia príliš drahí. Zdá sa, že podobný jav sa vzťahuje na interpretáciu: zatiaľ neexistuje žiadny dôkaz o tom, že napríklad ústny strojový preklad používaný v programe Skype Translator zbavuje profesionálnych tlmočníkov ich práce. Vo všetkých týchto prípadoch technológie len zvyšujú objem prekladov.

Po tretie, povaha profesionálneho prekladu sa mení, keďže nový typ poskytovania jazykových služieb sa vzďaľuje od prekladu la carte. Ľudský prekladateľ

(alebo tlmočník) sa stáva garantom kvality vo vysokorizikových situáciách. Prekladatelia sa presúvajú nielen k určitému množstvu post-editingu, ale aj k prepisovaniu a medzikultúrnym konzultačným službám, kde môžu zabezpečiť úroveň spoľahlivosti a prispôsobenia, pre ktorú strojový preklad nikdy nebol navrhnutý.

Jedinou nevýhodou je relatívne obmedzený rozsah jazykov, pre ktoré sú k dispozícii elektronické databázy a iné zdroje, alebo aspoň dostupné na úrovni, ktorá umožňuje uskutočniteľnosť strojového prekladu. Veľké koloniálne jazyky sú dobre obsluhované a približne 90 je v súčasnosti pomenovaných ako dostupné pre hlavné online systémy, ale mnohé malé imigračné jazyky jednoducho nemajú elektronické zdroje potrebné na strojový preklad, v niektorých prípadoch z kodifikovaného písania. Rečníci menších jazykov sú preto povinní pracovať vo väčšom jazyku tým, že v skutočnosti kombinujú strojový preklad s mediáciou prostredníctvom lingua franca.

Ilustrácia a dôkaz

Môžeme sa zabaviť s strojovým prekladom. Ako možno vidieť nižšie, Luis Fonsi *pieseň Despacito*, vydaná v angličtine systémom založeným na prenose 2014, pravdepodobne nepomôže nikomu zviať, ale systém založený na neurónoch v roku 2017 by mohol.

Hoci komiksové chyby bežnepoužívaného to, abynaznačovali, že strojenikdy nebudú prekladať ako ľudia, systém prekladu na al, ktorý funguje od februára 2017, je oveľa lepší a orálne vykresľovanie sa zlepšuje aj na Skype Translator. Takže sa môžeme zabaviť, ale strojový preklad si teraz vyžaduje vážnu pozornosť.

Politické dôsledky

Politiky na zlepšenie viacjazyčnosti preto môžu integrovať strojový preklad nasledujúcim spôsobom.

1. Zabezpečiť, aby sa používanie a obmedzenia strojového prekladu vyučovali ako súčasť všeobecnej odbornej prípravy cudzích jazykov.
2. Podporovať odbornú prípravu prekladateľov v oblasti komunikačných techník, ktoré integrujú strojový preklad, vrátane nielen predúpravy a úpravy, ale aj zručností, ktoré podporujú spoľahlivosť.
3. Podporovať rozvoj elektronických zdrojov v menej

rozšírených jazykoch.

Referencie a prehíbenie

Turovský, B. (2016). *Desať rokov Google Translate*. goo.gl/TjnUWk. Prístup k máju 2017.

van Rensburg, A., Snyman, C. & Lotz, S. (2012).

Aplikácia Google Translate vo vysokoškolskom prostredí: Hodnotené prekladateľské produkty. *Juhoafrická jazyková lingvistika a aplikované jazykové štúdie*, 30, 511 – 524.

Wilks, Y. (2009). *Prekladateľský stroj. Jeho rozsah a limity*. New York: Springer.

Pôvodná pieseň	Altavista Babelfish (2014)	Preložiť Google (2017)	Iný preklad?
Despacito	Pomaly	Pomaly	
Quiero desnudarte a besos despacito	Chcem sa vyzliecť, aby som sa pomaly bozkávala.	Chcem ťa pobožkať pomaly.	
Firmo in las paredes de tuberinto	Podpísané na stenách vášho bludiska	Prihláste sa na stenách vášho labyrintu	
Y hacer de tu cuerpo todo a manuscrito	A aby vaše telo cez rukopis	A aby sa celé vaše telo stalo rukopisom.	

55 Čo je to intercomprehension a na čo je to?

Machteld Meulleman, Alice Fiorentino, University of Reims Champagne-Ardenne

K vzájomnému porozumeniu (nazývanému aj vnímavá viacjazyčnosť alebo *linguareceptiva*) dochádza, keď ľudia navzájom komunikujú, hovoria svojím vlastným jazykom, pričom navzájom rozumejú jazyku. Je to možné, ak sa rečníci do určitej miery naučili iný jazyk alebo keď sú jazyky vzájomne zrozumiteľné, t. j. ak sú dostatočne podobné na to, aby umožnili určitý stupeň spontánneho vzájomného porozumenia (Gooskens & van Heuven 2017). Všeobecne platí, že intercomprehension funguje najlepšie, keď sú príslušné materinské jazyky rečníkov blízko k sebe, pokiaľ ide o slovnú zásobu, morfológiu a syntaxu, ako sú taliansky, francúzsky, český a slovenský jazyk. Vzájomné porozumenie je rozšírené a dobre študované v stabilných dvojajazyčných alebo viacjazyčných kontextoch, ako sú rodiny prisťahovalcov alebo pohraničné regióny (napr. Škandinávia). Pokiaľ však ide o interakcie s mobilnými občanmi alebo medzi nimi, jeho potenciál ešte zďaleka nie je využívaný.

Čo nám hovorí výskum?

Podľa spoločností Braumüller a Ferraresi (2003) viedol vzostup jednojazyčného národného štátu k menej častému využívaniu vzájomného porozumenia anevedomosti zo strany širokej verejnosti. Možno však očakávať, že vzájomné porozumenie sa stane bežnejším vo viacjazyčnom kontexte európskej spoločnosti a existuje podozrenie, že jeho spontánne používanie je oveľa častejšie, ako sa všeobecne predpokladá.

Ukázalo sa, že porozumenie je *jedným z najspravodlivejších viacjazyčných spôsobov komunikácie*, pretože umožňuje každému hovoriť vlastným jazykom.

Vzhľadom na to, že získanie vnímavých než produktívnych zručností trvá menej času (najmä v jazyku, ktorý patrí do rovnakej jazykovej rodiny), vzájomné porozumenie je tiež racionálnou sprostredkovateľskou voľbou pre ľudí, ktorí často cestujú alebo sa presťahujú z jednej krajiny do druhej; rozvoj zručností v čítaní je často na prvom mieste, čo podporuje pokrok v iných kompetenciách. Okrem toho, intercomprehension umožňuje skutočne medzikultúrne interakcie, pretože obaja rečníci sa prispôbujú navzájom.

Ilustrácia a dôkaz

Za posledných 20 rokov niekoľko výskumných projektov vrátane niektorých financovaných Európskou komisiou (napr. EuRom4, EuroCom) skúmalo mnohé

aspekty interkomprehenného porozumenia a viedlo k vývoju špecializovaných učebných materiálov pre učiteľov jazykov alebo študentov jazykov. Niekoľko otázok si však vyžaduje ďalšie zváženie, ako napríklad podmienky spontánneho využívania vzájomného porozumenia vysoko mobilnými občanmi bez osobitného jazykového vzdelávania. Z tohto dôvodu sa projekt MIME zamerail na svoje empirické štúdie na vzájomné porozumenie do dvoch veľmi špecifických viacjazyčných kontextov.

Naša hlavná štúdia sa zamerala na talianske rodiny, ktoré adoptovali dieťa, ktoré nehovorilo po taliansky. Pozorovanie dvoch talianskych rodín, ktoré si osvojili dieťa z Čile, ukázalo, že všetci členovia rodiny spontánne využívajú vzájomné porozumenie. Na otázku o tom rodičia uviedli, že uprednostňujú vzájomné porozumenie pred inými stratégiami, pretože im to umožňuje vyjadriť sa presne.

Otec: Som tento typ človeka, ktorý preferuje hovoriť myslím hovoriť svojím jazykom [...], pretože to ma pociť, že rozumiem.

Presnosť je samozrejme možné oznámiť len vtedy, ak jazyky umožňujú dostatočný stupeň vzájomnej zrozumiteľnosti, ako je to v prípade španielčiny a taliančiny. Okrem toho, dobrá spolupráca je potrebná pre ústnej intercomprehension pracovať. Rodičia uviedli, že najprv prispôbili svoj prejav tak, aby uľahčili vzájomné porozumenie a zaujali inkluzívny postoj. V súvislosti s adopciou detí umožňuje vzájomné porozumenie rovnakú účasť všetkých členov rodiny, čo posilňuje rodinné väzby.

Ďalšia štúdia jazykov používaných medzinárodnými futbalovými profesionálmi vo Francúzsku naznačuje, že použitie interkomprehenného porozumenia sa často považuje za podozrivé. Napríklad argentínsky futbalový tréner Marcelo Bielsa, ktorý používa konzekutívne tlmočenie na tlačových konferenciách, bol vypočutý novinárom o jeho zručnostiach v oblasti porozumenia, čo naznačuje, že jeho čiastočná jazyková znalosť preukazuje nedostatok túžby hovoriť po francúzsky.

Novinár (vo francúzštine): Ako niekedy rozumiete otázkam vo francúzštine bez toho, aby ste hovorili našim jazykom? (Preklad do španielčiny)

Marcelo Bielsa (v španielčine): *Pretože sa bojím smiešneho a zosmiešňovaného. (Preklad do francúzštiny)*

Novinár (vo francúzštine): *Budúcu sezónu budeš hovoriť po francúzsky lepšie. (Preklad do španielčiny)*

Marcelo Bielsa (v španielčine): *Pozrieme sa. (Francúzsky preklad)*

Hoci sa vzájomné porozumenie vo veľkej miere používa a vysoko oceňuje v neformálnych kontextoch, v odborných súvislostiach je stále menej akceptovaná. Našťastie, štúdie odborných kontextov ukazujú, že čím viac sa používa interkomproximácia, tým viac je akceptovaná (Berthele & Wittlin 2013).

Politické dôsledky

Silná politická podpora je nevyhnutná na prechod od potenciálnej vzájomnej zrozumiteľnosti k skutočnému vzájomnému porozumeniu medzi rečníkmi. Môžu sa navrhnúť tieto iniciatívy:

1. Zvýšiť informovanosť o tom, že mnohé formálne podobnosti medzi súvisiacimi jazykmi umožňujú priamy prístup k informáciám.
2. Ubezpečiť ľudí o ich spontánnych zručnostiach v oblasti porozumenia a povzbudiť ich, aby tieto zručnosti posilnili prostredníctvom praxe alebo odbornej prípravy.
3. Nabádať rečníkov, ktorí sa zapájajú do osobných interakcií, aby sa vyjadrovali v jazykoch, ktoré najlepšie poznajú, vždy, keď sú schopní dostatočne

porozumieť (či už preto, že ovládajú úzko súvisiaci jazyk, alebo preto, že majú určitú pasívnu znalosť jazyka druhej osoby alebo kombináciu týchto dvoch jazykov).

Referencie a prehĺbenie

Berthele, R. & Wittlin, G. (2013). Vnímavá viacjazyčnosť vo švajčiarskej armáde. *Medzinárodný vestník viacjazyčnosti*, 10(2), 181 – 195.

Blanc-Benveniste, C. (Ed.) (1997). *EuRom4: Metóda simultánneho vyučovania románskych jazykov*. Firenze: Nuova Italia.

Braunmüller, K. & Ferraresi, G. (2003). *Aspekty viacjazyčnosti v európskej jazykovej histórii*. Amsterdam: John Benjamins.

Escudé, P. & Janin, P. (2010). *Bod o medzikomproximácii, kľúč k viacjazyčnosti*. Paríž: CI International.

Gooskens, C. & van Heuven, V. (2017). Meranie multilingvistickej zrozumiteľnosti v germánskych, románskych a slovanských jazykových skupinách. *Prejav oznámenia*, 89, 25 – 36.

Klein, H. G., I. Galinska-Inacio, D. Rutke, T. Stahlhofen & K. Wegner (2004). *EuroComOnline – Internetskurs zum Erwerb rezeptiver Kompetenzen in Italienisch – Rumänisch – Spanisch*. eurocom.httc.de/index.php

56 Znižujú prekladateľské a tlmočnicke služby motiváciu učiť sa hostiteľské jazyky?

Nike K. Pokorn, Jaka Čibej, Univerza v Lubl'ane

S nárastom prisťahovalectva začala verejná diskusia v niektorých hostiteľských krajinách spájať prekladateľské a tlmočnicke služby s neschopnosťou začleniť nových prisťahovalcov dodominantného inguistického trendu. Táto viera bola odhalená v Spojených štátoch (Schuck 2009: 162, 170) a Spojené kráľovstvo (Schäffner 2009). Podobné argumenty proti prekladu a tlmočeniu možno nájsť v politickej diskusii. Napríklad v roku 2007 ministerka zahraničných vecí Spojeného kráľovstva pre komunity a miestne samosprávy Ruth Kelly (2007) tvrdila, že poskytovanie prekladateľských a tlmočnických služieb nepriaznivo ovplyvnilo motiváciu prisťahovalcov učiť sa angličtinu, pretože slúži ako barla, ktorá predlžuje ich závislosť od ich materinského jazyka. V roku 2015, britský tajomník spoločenských Eric Pickles povedal, že "radyby mali prestať plyvať peniazmi daňových poplatníkov prekladom do cudzích jazykov. Lpreklad bráni ľuďom v integrácii do britskej spoločnosti" (nahlásené v denníku Daily Mail Online, 10. januára 2015).

Žiadne z týchto tvrdení sa nezakladá na empirických dôkazoch a nikdy nebola preukázaná príčinná súvislosť medzi poskytovaním tlmočnických a prekladateľských služieb a odmietnutím učiť sa jazyk hostiteľskej krajiny.

Čo nám hovorí výskum?

V Slovinsku sa uskutočnila dlhodobá štúdia medzi skupinou nedávnych prisťahovalcov s bezplatnými tlmočnickými a prekladateľskými službami, ako aj bezplatnými slovinskými jazykovými kurzami. Na identifikáciu jazykových profilov 127 obyvateľov centier žiadateľov o azyl sa použil dotazník, zatiaľ čo kvalitatívne údaje sa získali prostredníctvom pološtruktúrovaných rozhovorov s 38 žiadateľmi o azyl.

Nižšie uvedené výsledky vyvracajú hypotézu, že preklad a tlmočenie bránia začleneniu.

► Preklad a tlmočenie nie sú preferované komunikačné stratégie. Noví migranti alebo nováčikovia radšej používajú iné komunikačné stratégie, najčastejšie angličtinu, ako je lingua franca alebo miestny jazyk, akonáhle to zvládnu. Len 10 % respondentov nemalo inú možnosť, než využiť tlmočníkov v každodennom živote v hostiteľskej krajine. Väčšina respondentov (87 %) však zdôraznila, že potrebujú podporu tlmočníkov a prekladateľov vo vysokorizikových situáciách v komunitách právnej, policajnej, administratívnej a

zdravotnej starostlivosti.

► Migranti vnímajú preklad a tlmočenie ako dočasné riešenie. Väčšina (61 %) považuje prekladateľov a tlmočníkov za prekážku, ktorá obmedzuje ich nezávislú komunikáciu s novým prostredím. V skutočnosti, keď boli požiadaní, aby si predstavili scenár, v ktorom by mohli vždy dostať pomoc od kvalifikovaného tlmočníka, keď chcú, všetci povedali, že by sa radšej naučili jazyk hostiteľa.

► Niektorí migranti (31 %) okrem pocitu neprijemnosti a závislosti pri používaní mediátora uviedli, že nie vždy dôverujú tlmočníkom a prekladateľom, že prenesú všetko, čo chcú vyjadriť.

► Naša štúdia nezistila žiadnu koreláciu medzi poskytovaním prekladateľských a tlmočnických služieb štátom a žiadnu demotiváciu učiť sa jazyk hostiteľa. Približne 95 % respondentov uviedlo, že pri hľadaní zamestnania a budovaní vzťahov je dôležité poznať miestny jazyk.

Z tých, ktorí boli v Slovinsku dlhšie ako šesť mesiacov, všetci absolvovali kurz Slovinska financovaný štátom a jedna tretina dosiahla bod, v ktorom sa mohli zúčastniť slovinského pohovoru.

Ilustrácia a dôkaz

Preto sme nezistili žiadny negatívny vzťah medzi poskytovaním prekladateľských a tlmočnických služieb a motiváciou žiadateľov o azyl naučiť sa dominantný jazyk hostiteľskej krajiny.

Politické dôsledky

Tvorcovia politik by preto mali mať na pamäti nasledujúce body.

► Špecifické prekladateľské politiky môžu byť navrhnuté pre rôzne skupiny migrantov.

► Vysoko kvalitné prekladateľské a tlmočnicke služby by mal štát poskytovať novoprichádzajúcim migrantom, najmä vo vysokorizikových situáciách a na začiatku ich pobytu.

► Pre hlavné jazykové kombinácie je potrebná kvalitná odborná príprava tlmočníkov.

► Na výučbu jazyka hostiteľa by sa mali poskytovať

nepretržité a bezplatné jazykové kurzy.

Referencie a prehíbenie

Kelly, R. (2007). Prepis rozhovoru s Ruth Kellyovou, štátnou tajomníčkou pre komunity a miestnu samosprávu, Jon Sopel na The Politics Show, BBC NEWS, nedeľa 10. júna 2006. Prístup k 6. aprílu 2018.

news.bbc.co.uk/go/pr/fr/-/2/hi/programmes/politics_show/6725673.stm

Pokorn, N. K. & J. Čibej (2017). Tlmočenie a jazykové začlenenie – priatelia alebo nepriatelia? Výsledky z

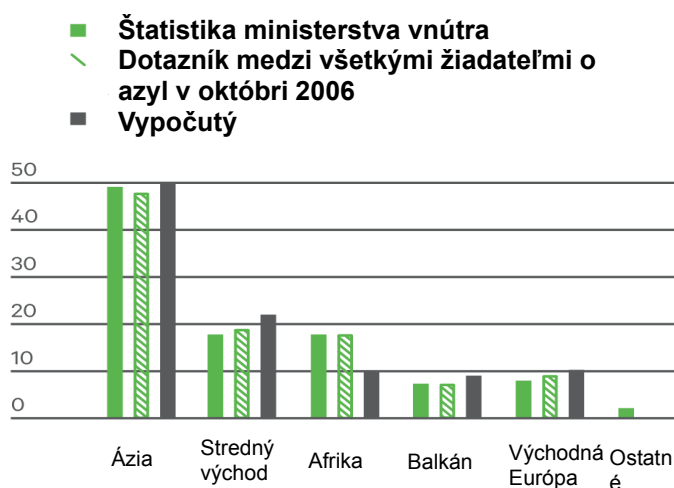
terénnej štúdie. *Prekladateľ*. (Online publ.: 24. novembra 2017),

[doi:10.1080/13556509.2017.1396406](https://doi.org/10.1080/13556509.2017.1396406)

Schäffner, C. (2009). Má Preklad Hinder integrácie? *Fórum*, 7, 99 – 122.

Schuck, P. H. (2009). Začlenenie prisťahovalcov v Spojených štátoch po 9/11: Dva kroky dopredu, jeden krok späť. V J. L. Hochsilde, J. H. Mollenkopf (Eds.): *Privádzanie cudzincov do: Transatlantické perspektívy o prisťahovaleckom politickom začlenení* (s. 158 – 175). Ithaca a Londýn: Cornell University Press.

Zemepisný pôvod intervializácie SPOLOČENSTVA V SLOVINSKEJ REPUBLIKE (2013 – 2016, N=1585, údaje poskytnuté ministerstvom vnútra) A POPULÁCIA V SLOVENE ASILE DEMANDORS IN OCTOBRE 2016 (údaje zozbierané prostredníctvom dotazníka 107 žiadateľov o azyl, ktorí predstavujú 47 % z 243 osôb s pobytom v slovinských azylových centrách)

57 Mali by sme propagovať plánovaný jazyk, ako je esperanto ako medzinárodná lingua franca?

Sabine Fiedler, Cyril Brosch, Univerzita Lipsko

Sociolingvistický status medzinárodného jazyka esperanto naznačuje, že plánovaný jazyk môže byť účinným komunikačným prostriedkom, rovnako ako akýkoľvek etnický jazyk (alebo „prirodzený“). Esperanto napriek svojej 130-ročnej histórii nie je predmetom jazykového výskumu tak vážne ako iné jazyky a jeho získavanie nie je rovnako intenzívne podporované.

Čo budemeskúmať?

Podľa etnológa, často používanej referencie o moderných jazykoch, je esperanto druhým jazykom 2 miliónov ľudí (pozri tiež Wandel 2015); iné odhady naznačujú iba 100 000 rečníkov. Od mája 2015 sa viac ako 1,6 milióna ľudí začalo učiť jazyk na internetovej platforme Duolingo. Skúsenosti ukazujú, že z dôvodu transparentnosti morfosyntaxickej štruktúry je esperanto oveľa jednoduchšie učiť sa ako iné cudzie jazyky (pozri napríklad Piron 2006: 2489), aj keď je to ťažké potvrdiť v kontrolovaných štúdiách. Študovali sme používanie esperanta ako lingua franca v prípadoch dlhodobej a strednodobej mobility (so zameraním na esperantské rodiny) a jeho používanie ako obchodného jazyka v medzinárodnej mimovládnej organizácii na Slovensku (pozri Fiedler & Brosch 2018). Naše výsledky naznačujú, že lanifikovaný jazyk môže fungovať ako účinný a expresívny prostriedok medzikultúrnej komunikácie, ktorý umožňuje vysoký stupeň inklúzie. Účastníci našej štúdie o MVO (najmä stážisti a dobrovoľníci pracujúci pre Európsku dobrovoľnícku službu) potvrdili jednoduchosť jazykového vzdelávania v relatívne krátkom čase.

Zatiaľ čo niektorí dobrovoľníci pracujúci v mimovládnej organizácii poznali esperanto pred ich 6 alebo 12-mesačnými stážami, iní sa ho začali učiť, kým satam nerozhodli pracovať.

Ďalším zaujímavým výsledkom bolo, že profesijný rámec MVO, ktorý zahŕňa zamestnancov a stážistov šiestich rôznych materinských jazykov, bol charakterizovaný viacjazyčnými postupmi, ktoré sa zmenili v závislosti od komunikačnej situácie a účastníkov: Esperanto bolo použité v približne 80 % všetkých interakcií v práci a tiež v osobnej komunikácii počas obedňajších prestávok, zatiaľ čo po zvyšok času sa používal miestny jazyk, slovenčina a angličtina ako lingua franca. Okrem toho naše rozhovory zistili, že mnohí rečníci hovorili, že zažívajú propedeutický efekt

esperanta, t. j. ich úspešné získanie esperanta im pomohlo naučiť sa iné cudzie jazyky. Z týchto výsledkov vyplýva, že prijatie plánovaného jazyka nemusí nevyhnutne znamenať devalorizáciu iných jazykov.

Ilustrácie a dôkazy

Znalosť plánovaného jazyka uľahčila následné získanie ďalších jazykov vrátane výučby miestneho jazyka po usadení sa v novej hostiteľskej krajine s rodinou v španielskom jazyku:

E spéRantoveľmi pomohol stimulovať moju schopnosť hovoriť celkovo, anibysom sa nepokúsil učiť sa maďarčinu, keby som nemal esperantskú učebnicu, ktorá by sa učila maďarčinu, čo mi to uľahčilo.

Esperanto sa ukázalo byť živým jazykom s veľkým potenciálom ako účinný prostriedok komunikácie v rôznych oblastiach. Používa sa v každodennej konverzácii, ako jazyk na špecifické použitie a ako médium pôvodnej a preloženej literatúry. Jeto najúspešnejší jazyk z viac ako 1000 postavených jazykových projektov. Čiastočne je to spôsobené jeho štrukturálnymi vlastnosťami: produktívny systém tvorby slov, flexibilná syntax a zníženie zložitosti a výnimiek, to všetko bez straty expresivity. Ale úspech esperanta je spôsobený najmä extralingvistickými faktormi: jazyk našiel dostatočne rôznorodú a tvorivú komunitu rečníkov, aby zabezpečil jeho trvalo udržateľný rozvoj a šírenie. V apríli 2012 bolo esperanto pridané do jazykov Google Translate a v decembri 2017 prebieha vývoj Wikipedia (esperantská Wikipédia). Niekoľko rodených rečníkov esperanta (približne 1 000 ľudí) neukladá jazykové štandardy, čo znamená, že všetci hovoriaci môžu komunikovať za rovnakých podmienok.

Z týchto dôvodov by vzdelávacie systémy nemali ignorovať esperanto, ale skôr prehodnotiť jeho potenciál ako komunikačného jazyka, ktorý sa rovná prirodzenému jazyku. Mohlo by sa vyvinúť úsilie na poskytovanie výučby v plánovanom jazyku spolu s ďalšími kurzami cudzích jazykov.

Politické dôsledky

1. Plánované jazyky a interlingvistické (štúdium plánovaných jazykov) by sa mali definovať ako oblasti výučby a výskumu na univerzitách.
2. Mali by sa vytvoriť odborné učebné materiály pre výučbu esperanta v školách.
3. Esperanto by malo byť ponúkané ako cudzí jazyk vo vybraných školách v celej Európe ako súčasť koordinovaného prístupu k určovaniu jeho dlhodobej hodnoty vo veľkom meradle. To by si vyžadovalo kurzy odbornej prípravy učiteľov pre každú zúčastnenú školu s normami zaručujúcimi kvalitnú výučbu, ako aj pre ostatné cudzie jazyky.

Referencie a prehĺbenie

- Brosch, C. (2018). Esperanto als Mittlersprache bei längerfristiger Mobilität. V S. Fiedler & C. Brosch (Eds.), *Flucht, Exil, Migration – sprachliche Herausforderungen*. Lipsko: Leipziger Universitätsverlag, 69 – 90.
- Brosch, C. & Fiedler, S. (2017). Der spezifische Beitrag

des Esperanto zum propädeutischen Effekt beim Fremdsprachenlernen (mit Schwerpunkt auf der Erwachsenenphase). Vo veci C. Brosch & S. Fiedler (Eds.), *Jahrbuch der Gesellschaft für Interlinguistik*, 11 – 38.

- Fiedler, S. & Brosch, C. (2018). Esperanto – lingua franca v prevádzke: Prípadová štúdia o vzdelávacej mimovládnej organizácii. *Jazykové problémy & Jazykové plánovanie*, 42, 194 – 219.
- Pereltsvaig, A. (2017). *Esperantické štúdie: State-of-the-Art*. On-line publikácia: www.esperantic.org/en/research/state-of-the-art/
- Piron, C. (2006). Výber úradného jazyka/Wahl einer Amtssprache. V U. Ammon a kol. (Eds.). *Sociolinguistika/Soziolinguistik. Medzinárodná príručka vedy o jazyku a spoločnosti/Ein internationales Handbuch zur Wissenschaft von Sprache und Gesellschaft* Vol. 3/3. Teilband (s. 2484 – 2493). Berlín/New York: od Gruytera.
- Wandel, A. (2015). Koľko ľudí hovorí esperanto? *Esperanto na webe. Interdisciplinárny opis komplexných systémov*, 13, 318 – 321.

58 Mal by sa strojový preklad používať vo verejných službách?

Anthony Pym, Universitat Rovira i Virgili

Strojový preklad (TA) je bežne dostupný v bezplatných online formátoch, z ktorých najdôležitejšie sú riadené najväčšími svetovými IT spoločnosťami so sídlom v Spojených štátoch. Existuje všeobecný názor, že preklady, ktoré poskytujú tieto systémy, sú chybné a nedôveryhodné a za každých okolností by sa im malo vyhnúť. Mnoho ľudí však tieto online služby využíva dôsledne a vie, ako integrovať výsledky do iných komunikačných stratégií. Otázkou nie je, či je možné použiť strojový preklad, ale ako a kedy ho možno použiť.

Čo nám hovorí výskum?

Prieskum využívania technickej pomoci vo verejných službách ukazuje dva typy situácií a sú zásadne odlišné.

V prvom scenári je pevný text (oficiálny text alebo prípadne webová stránka) napájaný bezplatným systémom elektronického strojového prekladu alebo sú k dispozícii tlačidlá online, aby tak mohli používatelia urobiť sami. Výsledkom je písomný preklad, ktorý obsahuje chyby. Tieto chyby neuvidíte, ak nepoznáte jazyk; chyby nesmú byť smrteľné; aleonje tu. V mnohých prípadoch bude užívateľ schopný pochopiť obsah webovej stránky alebo dokumentu, ale bude to takmer určite negatívne dôsledky.

1. Používateľ bude mať pocit, že jeho jazyk nie je rešpektovaný, čo môže mať negatívne dôsledky na jeho zmysel pre sociálne začlenenie.
2. Existujú negatívne účinky na imidž dotknutej služby vo verejnom záujme.
3. Hoci sa zdieľajú všeobecné myšlienky, užívateľ má tendenciu rozvíjať racionálnu nedôveru k detailom, čo znamená, že všetky kľúčové alebo vysokorizikové informácie často jednoducho nie sú surové alebo ich musia nasledovať iné kanály.
4. V najnepriaznivejších situáciách, vneposlednomrade pokiaľ ide o zdravotnícke služby, by sa mohlo predpokladať a reagovať na vysokorizikové informácie s potenciálne katastrofálnymi následkami.

V druhom scenári si používatelia sami vyberajú strojový preklad do jazyka, ktorý inak nie je k dispozícii, a sú upozornení na súvisiace riziká. Internetová stránka zdravotníckych služieb by tak

mohla urobiť napríklad s cieľom predstaviť zoznam telefónnych čísel, ktoré možno použiť na nadväzujúcu pomoc (pozri Liddicoat a Hale 2015), čo je situácia s nízkym rizikom, v ktorej je strojový preklad určite lepší ako nič.

Ilustrácie a dôkazy

Keď sa strojový preklad aplikuje na špecializované situácie, ako sú lekárske konzultácie, možno pokračovať rozdelením dialógu na uzavreté scenáre s obmedzeným počtom možností v každom kroku. To môže fungovať celkom dobre, pokiaľ dialóg zostane v scenári, ako to možno vidieť v špecializovanom lekárskom prekladateľovi, ktorý si môžete bezplatne stiahnuť. Akonáhle opustíte uzavretý scenár, sú potrebné ďalšie riešenia.

Naše prípadové štúdie MIME v Tarragone, Lipsku a Lubľane ukázali, že nedávni prisťahovalci a žiadatelia o azyl používajú na prípravu dôležitých podujatí, ako je návšteva lekára, online strojový preklad.

Prichádzajú tak do rozhovorus aspoň určitým pochopením termínov, ktoré budú použité a druhu vecí, ktoré budú povedané. V takýchto situáciách strojový preklad nie je jednoducho „lepšie ako nič“. Toto je skutočná pomoc pri používaní v kombinácii s inými mediačnými stratégiami: Lingua franca, intercomprehension, použitie jazyka hostiteľa. V tomto type situácie je používanie strojového prekladu nielen legitímne, ale si zaslúži byť kultivovaný a osobitne vyškolený.

Politické dôsledky

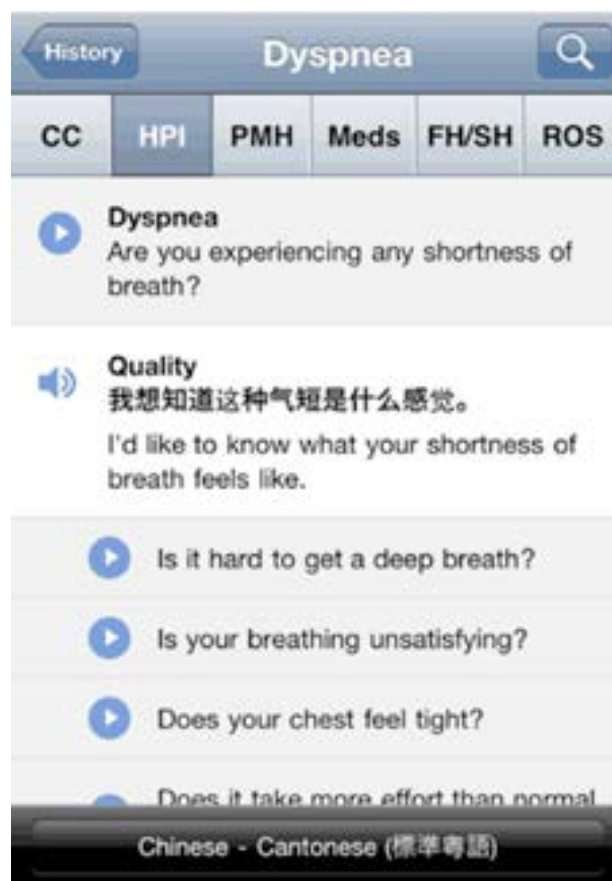
Politické dôsledky sú nasledovné.

1. Poskytovatelia služieb by vo všeobecnosti nemali používať strojový preklad, pokiaľ nie je spojený s inými komunikačnými stratégiami (predbežná úprava, po vydaní). Platí to najmä pre vysokorizikové situácie.
2. Zároveň sa odkazy na strojový preklad, ktorý si zvolí používateľ, môžu použiť v situáciách s nízkym rizikom a v jazykoch, v ktorých sa pravdepodobne neposkytnú žiadne ľudské preklady. Strojový preklad sa v žiadnom prípade nepovažuje za náhradu prekladu kvalifikovaným odborníkom.
3. Poskytovatelia služieb by mali uznať, že mnohí z ich

klientov používajú strojový preklad tým, že si plne uvedomujú svoje obmedzenia a prostredníctvom úspešných kombinácií s inými mediačnými riešeniami. Takéto praktiky by sa nemali pokúšať zakázať.

4. Odborná príprava v oblasti inteligentného využívania strojového prekladu by mala byť súčasťou všeobecných programov odbornej prípravy v oblasti mediácie, ktoré sa považujú za základnú jazykovú spôsobilosť.

Príchod neurónového strojového prekladu z roku 2016 zlepšil kvalitu výstupov pre mnohé jazykové páry a niet pochýb o tom, že mladší používatelia sú, tým viac vedieť, ako integrovať strojový preklad do súborov komunikačných stratégií.

Referencie a prehĺbenie

García, I. (2010). Je už strojový preklad pripravený? *Ciel'*, 22, 7 – 21.

Liddicoat, A. & Hale, S. (2015). Význam presnosti a kultúry a vzostup stroja pri tlmočení a preklade. *Cultus: Časopis medzikultúrnej mediácie a komunikácie*, 8, 14 – 26.

59 Mala by byť angličtina, ako lingua franca, k dispozícii v niekoľkých odrôd?

Helder De Schutter, Nenad Stojanović, Sergi Morales-Gálvez, Katholieke Universiteit Leuven

V posledných rokoch viacerí politickí filozofi opätovne preskúmali používanie angličtiny ako svetovej lingua franca, vrátane toho, či je táto dominantná úloha zlučiteľná so zásadami spravodlivosti. Počas toho istého obdobia sa v lingvistiky objavila nová rastúca diskusia o používaní angličtiny ako lingua franca, čo naznačuje, že keď sa používa nepôvodnými rečníkmi, angličtina je v skutočnosti nahradená iným odlišným idiómom, trochu ako iní komentári hovoria o „Glorblish“ na rozdiel od štandardnej angličtiny v jednej zo svojich mnohých pôvodných odrôd (pozri napríklad Seidlhofer 2011, Jenkins 2014). Niektorí argumentujú, že typ angličtiny používaný ako lingua franca by nemal byť považovaný za „vlastný“ rodenými hovoriacimi angličtinou. Namiesto toho sa musí angličtina ako lingua franca (ELF) považovať sama osebe za legitímnu, a nie za nedostatočnú formu angličtiny.

Čo nám hovorí výskum?

Jazykový záujem o ELF a záujem politických filozofov o jazykovú spravodlivosť sa vyvíjal súčasne, ale tieto dve literatúry sa doteraz nepriblížili (napríklad Gazzola a Grin 2013). Van Parijs (2011), silný obhajca používania angličtiny na medzinárodnej úrovni, ako aj niekoľko jeho nasledovníkov, predpokladajú, že angličtina používaná na medzinárodnej úrovni sa nelíši od angličtiny ako materinského jazyka (ENL). Naopak, podporovatelia ELF ich považujú za v podstate odlišné. Okrem niekoľkých odkazov sa však nezaujímal o otázky, ktoré nastolili politickí filozofi, ktorí sa zaujímali o jazykovú spravodlivosť. Tento nedostatok pozornosti je problematický, pretože môže viesť k vážnym chybám v diagnostike predmetných problémov.

Napríklad tvrdenie, že nepôvodní anglickí hovoriaci už nie sú znevýhodnení v porovnaní s rodenými hovoriacimi, keď sa angličtina hovorí v lingua franca (v zmysle „ELF“; pozri Jenkins 2014: 39 – 40; Seidlhofer 2011: 16) zostáva nejasné. Na odôvodnenie takéhoto tvrdenia by sme najprv potrebovali jasné pochopenie toho, čo predstavuje nespravodlivosť alebo nesúvisiace znevýhodnenie ako ho rieši alebo znižuje ELF. Až potom bude možné poskytnúť primerané stanovisko k najväčšej spravodlivosti ELF.

Zároveň, ak sa používanie angličtiny nepôvodnými hovoriacimi dá oddeliť od používania angličtiny rodenými hovoriacimi, malo by to viesť filozofov k prehodnoteniu tvrdenia, že používanie angličtiny ako

globálneho dohikulárneho jazyka je nespravodlivé. Niektoré prvky argumentu ELF by potom mali vstúpiť do normatívnej diskusie o globálnej jazykovej spravodlivosti, čo by viedlo k prerozdeleniu súčasných pozícií a preorientovaniu prevládajúcich argumentov.

Výskum identifikuje štyri zdroje globálnej jazykovej nespravodlivosti vo svete, kde by sa angličtina používala ako globálna lingua franca.

1. **Komunikačná nespravodlivosť:** rečníci, ktorí nie sú angličtinami, budú mať pomerne nižšie komunikačné zručnosti, čo môže brániť ich komunikácii.
2. **Zdroj nespravodlivosti:** nepôvodní rečníci musia investovať značné zdroje do učenia sa angličtiny, zatiaľ čo rodení hovoriaci tak nemusia robiť.
3. **Nespravodlivosť sveta života:** neanglické jazyky sú odsunuté do periférie, zatiaľ čo rečníci týchto jazykov trávia čoraz väčšiu časť svojho života v anglicky hovoriacom prostredí a referenciách (čo politickí filozofi nazývajú „svet života“).
4. **Nespravodlivosť dôstojnosti :** vyšší status angličtiny znamená, korelatívne, nižší status pre ostatné jazyky, a menší stupeň dôstojnosti a prestíže pre nich.

Ilustrácie a dôkazy

Rekonceptualizácia angličtiny ako ELF neodstraňuje jazykovú nespravodlivosť. Po prvé, investície do zdrojov zostávajú v zásade nerovnomerné. Po druhé, keďže ELF nie je stabilný a vnútorne dynamický, rečníkom nie je jasné, aký je komunikačný účel, čo môže viesť k komunikačnej neistote. Okrem toho vo väčšine prípadov stále existujú rozdiely v kompetenciách medzi rodenými rečníkmi a nepôvodnými rečníkmi. Po tretie, hoci je teoreticky možné „dekulturovať“ anglický jazyk a „rekulturovať“ ako skutočne zdieľaný a neutrálny jazyk, to nie je pravdepodobné, najmä vzhľadom na zásadnú nestabilitu ELF, ktorá je v protiklade so silným kultúrnym zakorenением ENL v krajinách s veľkým hospodárskym, politickým a demografickým významom, ako sú Británia, Spojené štáty, Austrália atď. (Mackenzie, 2014). Po štvrté práve z dôvodu rozdielu medzi nestabilným ELF a dlhodobo etablovaným ENL so silnými literárnymi a národnými tradíciami nie je pravdepodobné, že by prestíž ELF

zodpovedala prestíži ENL.

Politické dôsledky

Jednou z možných alternatív, vzhľadom na to, že angličtina má značný vplyv a v súčasnosti sa používa viac ako ktorýkoľvek iný jazyk v medzinárodnej komunikácii, je hľadať inú stratégiu, pokiaľ ide o používanie angličtiny. Môže byť koncipovaná najmä ako polycentrická lingua franca, rovnako ako *materinské jazyky* ako nemčina, holandčina (a samotná angličtina!) sú tiež polycentrické. Výsledné zapojenie sa priamo nepremietlo do politických opatrení, ale môže rozšíriť rozsah úvah týkajúcich sa cieľov jazykovej politiky.

Ak sa samotná lingua franca považuje za polycentrickú, používanie angličtiny v medzinárodnej komunikácii by malo zahŕňať spôsob, akým angličtina hovorí na základe L1, čo robí jazyk vnútorne rozmanitejším. Tento prístup poskytuje jasnejší komunikačný štandard na ochranu pred jurisdikčnou neistotou (ako by to bolo v prípade, ak by sa FLE považoval za vzdelávací cieľ). Ako ukazuje De Schutter (prípravuje sa), umožňuje prenos vlastností a výrazov L1 do angličtiny, čím sa zabezpečuje stabilnejšia rekultivácia a obnovuje sa rovnoprávna dôstojnosť tým, že sa privlastňuje jazyk, stanovujú sa pre neho normy a dávajú nepôvodným

anglickým používateľom dôveru, že to, čo hovoria, je aj (dobrá) angličtina, podľa miestnych pravidiel, ktorej štandardizácia dáva rečníkom dôveryhodnejšiu protiváhu voči normám ENL ako volatilita ELF.

Referencie a prehĺbenie

- Ktorú predkladá Schutter, H. (nastupujúca). Globálna jazyková spravodlivosť a angličtina ako Lingua Franca. Vo F. Grin & P. Kraus (Eds.), *Politika viacjazyčnosti. Jazyková správa, globalizácia a europeizácia*. Amsterdam: John Benjamins.
- Gazzola, M. & Grin, F. (2013). Je ELF účinnejší a spravodlivejší ako preklad? Hodnotenie viacjazyčného režimu EÚ. *Medzinárodný vestník aplikovanej lingvistiky*, 23, 93 – 107.
- Jenkins, J. (2014). *Angličtina ako lingua franca na medzinárodnej univerzite: Politika akademickej anglickej jazykovej politiky*. Oxford: Routledge.
- Mackenzie, I. (2014). *Angličtina ako Lingua Franca. Teoreticky a vyučovanie angličtiny*. Oxford: Routledge.
- Seidlhofer, B. (2011). *Rozumieť anglicky ako Lingua Franca*. Oxford: Oxford University Press.
- Van Parijs, P. (2011). *Jazyková spravodlivosť pre Európu a svet*. Oxford: Oxford University Press.

60 Aké sú vhodné jazykové prístupy na uspokojenie jazykových potrieb mobilných dôchodcov?

Per Gustafson, Ann Elisabeth Laksfoss, Cardozo, Uppsalauniversitet

Migrácia relatívne bohatých dôchodcov zo severnej Európy do dôchodkových destinácií pozdĺž pobrežia Stredozemného mora vedie k vzniku osobitého sociálno-jazykového kontextu. Mnohí migranti na dôchodku sa nenaučia jazyk hostiteľskej krajiny, aspoň nie do hĺbky. Namiesto toho migranti a iní miestni aktéri používajú na uspokojenie svojich komunikačných potrieb celý rad jazykových stratégií. Aké sú tieto stratégie a ako by mali miestni aktéri s rozhodovacou právomocou prechádzať zložitým jazykovým prostredím medzinárodnej migrácie pri odchode do dôchodku?

Čo nám hovorí výskum?

Možno identifikovať dva normatívne pohľady na mobilitu a jazykovú rozmanitosť v Európe. Po prvé, jazykové otázky zohrávajú významnú úlohu v diskusiách o integrácii prisťahovalcov. Často sa považuje za nevyhnutné, aby sa prisťahovalci naučili jazyk hostiteľskej krajiny s cieľom získať prístup na trh práce a zúčastňovať sa na politických procesoch, ako aj z kultúrnych dôvodov súvisiacich s príslušnosťou a identitou. Z tohto hľadiska je preferovaným výsledkom viacjazyčnosť na individuálnej úrovni, t. j. prisťahovalci sa učia jazyk hostiteľskej krajiny okrem svojho materinského jazyka.

Po druhé, existujú európske aj vnútroštátne politiky v oblasti práv menšinových jazykov, ktoré sa niekedy vzťahujú aj na migrantov. Z týchto práv vyplýva, že osoby s legálnym pobytom s iným materinským jazykom, ako je väčšina alebo úradný jazyk, by mali mať za určitých okolností možnosť používať svoj materinský jazyk. Z tohto hľadiska je uprednostňovaným výsledkom viacjazyčnosť na spoločenskej úrovni: hostiteľská spoločnosť poskytuje informácie nielen vo väčšinovom jazyku, ale aj v príslušných menšinových jazykoch a v určitých situáciách je k dispozícii tlmočenie alebo preklad.

Akpolitickí činitelia čelia jazykovým potrebám mobilných dôchodcov, musia nájsť rovnováhu medzi týmito dvoma perspektívami.

Ilustrácie a dôkazy

V prípade medzinárodnej migrácie dôchodcov sa vo výskume MIME identifikovalo niekoľko jazykových stratégií, ktoré využívajú mobilní dôchodcovia.

1) Mnohí dôchodcovia – aspoň tí z menších jazykových komunit – sa najprv snažia naučiť jazyk hostiteľskej krajiny. Miestne orgány môžu zohrávať úlohu pri poskytovaní jazykových kurzov prispôbených potrebám zahraničných dôchodcov, pokiaľ tak neurobia iní aktéri. Dôchodcovia majú tendenciu uprednostňovať skôr komunikačné zručnosti než gramatickú korekciu a online kurzy môžu byť užitočné v destináciách, kde mnohí sezónni migranti nemôžu absolvovať pravidelné kurzy priamo na mieste.

Jazykové vzdelávanie však nestačí. Pre starších ľudí je často ťažké naučiť sa nový jazyk a majú menej príležitostí a stimulov než mladí ľudia, aby sa naučili miestny jazyk. Výskum MIME ukazuje, že dôchodcovia, ktorí migrujú zdôvodneným „životného štýlu“, často získavajú malú znalosť jazykov svojej novej domovskej krajiny.

2) Namiesto toho sú migranti na dôchodku často schopní používať svoj materinský jazyk. Výskum MIME identifikoval štyri spôsoby, ako to dosiahnuť. Po prvé, mnohé destinácie do dôchodku zaznamenali vznik expatriačných komunit, v ktorých môžu migranti na dôchodku žiť veľkú časť svojho každodenného života vo svojom materinskom jazyku.

Po druhé, dôchodcovia môžu využívať tlmočnicke alebo prekladateľské služby, ktoré sú často ľahko dostupné na miestach, kde sa usadili mnohí zahraniční dôchodcovia. Štúdia MIME však zistila, že tieto jazykové služby často poskytujú priatelia, známi alebo tlmočníci bez formálnej kvalifikácie. V citlivých situáciách to môže byť problém. Po tretie, v niektorých kontextoch bolo hlásené vzájomné porozumenie (vzájomné porozumenie medzi používateľmi blízkych jazykov). Po štvrté, migranti sa môžu dočasne vrátiť do svojej (bývalej) domovskej krajiny, aby vykonali určité činnosti, napríklad aby sa poradili so svojim lekárom. Túto stratégiu možno opísať ako „výsledok“.

3) Nakoniec, angličtina sa čoraz viac používa ako lingua franca v dôchodkových destináciách, pretože dôchodcovia a miestni obyvatelia získavajú lepšiu znalosť angličtiny. Mnohým migrantom na dôchodku to uľahčuje život, ak sú schopní komunikovať skôr v angličtine než v miestnom jazyku. Prevaha angličtiny však zahŕňa aj otázky moci a postavenia, ktoré môžu byť citlivé v interakcii medzi domácimi a cudzincami, a teda aj pre sociálnu súdržnosť. Okrem toho sa zdá, že miestne orgány majú niekedy príliš veľkú dôveru v

angličtinu a domnievajú sa, že informácie poskytnuté v angličtine sú prístupné všetkým cudzincom.

Nie je to tak, pretože nie všetci mobilní dôchodcovia chápu angličtinu a dokonca aj tí, ktorí vo všeobecnosti lepšie chápu, ak dostanú informácie vo svojom materinskom jazyku. Angličtina je často užitočná pre každodennú komunikáciu a šírenie všeobecných informácií, ale tlmočenie alebo preklad do materinského jazyka je potrebný na doplnenie určitých skupín a jednotlivcov a v obzvlášť citlivých situáciách.

Politické dôsledky

Migranti na dôchodku používajú širokú škálu jazykových stratégií na riadenie každodennej komunikácie. Tvorcovia politik musia uznať túto rozmanitosť a prispôbiť sa jej, vyhýbať sa individuálnym riešeniam a byť pripravení používať rôzne jazykové prístupy v závislosti od situácie. To môže zahŕňať jazykové vzdelávanie priaznivé pre migrantov, spoluprácu s etnickými združeniami, kvalitné verejné tlmočnicke a prekladateľské služby a dobre premyslené používanie angličtiny ako lingua franca. Ak sú orgány hostiteľskej krajiny schopné a ochotné poskytovať tlmočnicke služby v iných oblastiach, ako je súdne konanie, ak sa to vyžaduje v práve EÚ, mala by sa uprednostniť lekárska starostlivosť.

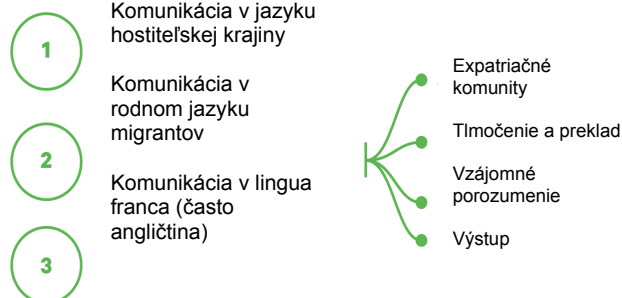
Referencie a prehĺbenie

Casado-Díaz, M. A. (2006). Odchod do dôchodku do Španielska: Analýza rozdielov medzi severoeurópskymi štátnymi príslušníkmi. *Časopis etnických a migračných štúdií*, 32, 1321 – 1339.

O'Reilly, K. (2008). *Rozhovory o Costa*. Vydavateľ: Lulu.com

Torkington, K., David, I., & Sardinha, J. (Eds.). (2015). *Praktizovanie dobrého života: Migrácia životného štýlu v praxi*. Newcastle upon Tyne: Cambridge Scholars.

JAZYKOVÉ STRATÉGIE V OBLASTI MEDZINÁRODNEJ MIGRÁCIE DÔCHODCOV

61 Ako sa môže intercomprehension používať v profesionálnych kontextoch?

Machteld Meulleman, Alice Fiorentino, University of Reims Champagne-Ardenne

Jednou z hlavných výziev, ktorým čelia verejné a súkromné inštitúcie v Európe, je, ako riadiť širokú škálu kontextov viacjazyčnej komunikácie vrátane práce. Výskum v jazykovej ekonomii ukazuje, že vysoká úroveň angličtiny nie je nevyhnutne dostatočná a že zručnosti v iných cudzích jazykoch možno vo veľkej miere odmeniť, pretože ponúkajú ďalšiu konkurenčnú výhodu (napr. Grin, Sfreddo a Vaillancourt 2010). Alternatívne riešenia pre spoločnosti pôsobiace vo viacjazyčnom kontexte zahŕňajú nábor rodených hovorcov, využívanie profesionálnych tlmočníkov a prekladateľov a poskytovanie internej jazykovej prípravy. Súbežne s týmito dobre známymi stratégiami zostáva potenciál vzájomného porozumenia do veľkej miery nedostatočne využívaný, či už ústnou alebo písomnou formou.

Čo nám hovorí výskum?

V profesionálnom kontexte sa používanie ústnej komunikácie pozorovalo na osobných stretnutiach, a to tak medzi blízkymi spolupracovníkmi (Ribbert & de Saet Thije 2007), ako aj neformálnymi stretnutiami (Klaveren & De Vries 2012). Pre tento spôsob mediácie sa požadovalo niekoľko výhod, najmä súvislosti s tímovou prácou. Vždy, keď kolegovia hovoria (alebo majú dostatočné znalosti) súvisiacich jazykov (t. j. relatívne blízko seba), tieto spoločné jazykové zručnosti sa môžu použiť na úsporu času, zabránenie duševnej únavy a prenos vzájomného kultúrneho porozumenia.

V odborných súvislostiach týkajúcich sa dokumentov napísaných v cudzích jazykoch je vzájomné porozumenie pomerne rozšírené, najmä v kombinácii s používaním slovníkov alebo prekladateľských nástrojov. Písomné vnímavé zručnosti sú vysoko nákladovo efektívne z dvoch hlavných dôvodov.

Po prvé, ponúkajú maximálnu flexibilitu, pretože s malou odbornou prípravou je celkom možné nielen dosiahnuť kvalitné pochopenie súvisiacich jazykov, ale aj získať informácie z dokumentov napísaných v menej úzko súvisiacich jazykoch, ale aj z kontaktných jazykov (Castagne 2007). Po druhé, nespôsobujú žiadne priame náklady a môžu znížiť potrebu tlmočnických a prekladateľských služieb. Simulácia internej komunikácie medzi európskymi inštitúciami a členskými štátmi naznačuje, že zavedenie vzájomného

porozumenia medzi poslancami EP a európskymi úradníkmi ako alternatíva k modelu založenému výlučne na tlmočení a preklade medzi všetkými úradnými jazykmi EÚ by výrazne znížilo počet prekladových párov, čo by členským štátom ušetrilo niekoľko miliónov EUR (Grin 2008) a zároveň podporilo viacjazyčné postupy.

Ilustrácie a dôkazy

S cieľom preskúmať porozumenie v odborných kruhoch sme uskutočnili štúdiu 10 bývalých absolventov Univerzity v Reims Champagne-Ardenne, ktorí boli dva roky vyškolení v vnímavých zručnostiach v najmenej troch románskych jazykoch (talianky, španielsky, portugalský) a v troch germánskych jazykoch (nemčina, angličtina a holandčina). Deväť z desiatich účastníkov nahlásilo používanie písomného interkomprehenného porozumenia najčastejšie v kombinácii s použitím slovníka. Len niekoľko účastníkov však uviedlo, že svoje zručnosti v oblasti intercomprehension použilo priústnych dokumentoch len v súkromných súvislostiach.

Dokonca aj odborníci, ktorí sú vyškolení v oblasti vnímavej viacjazyčnosti, teda nemajú tendenciu využívať tieto zručnosti v ústnom kontexte.

To naznačuje, že profesionálne použitie ústnej intercomprehension ešte nie je považovaná za skutočnú alternatívu k stratégiám, ako je lingua franca. Jedným z možných riešení by mohlo byť povzbudenie odborníkov, aby sa výslovne dohodli na mediálnych stratégiách, ktoré môžu využiť, napríklad prostredníctvom stručnej diskusie o svojich príslušných jazykových repertoároch, keď začnú spolupracovať.

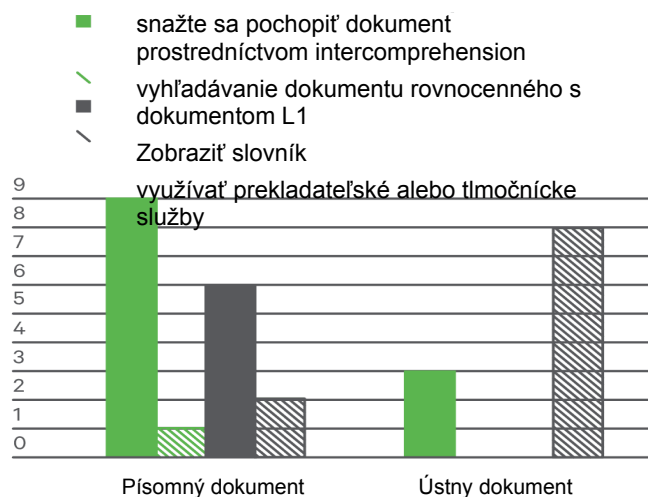
Politické dôsledky

Vzhľadom na uvedené skutočnosti by tvorcovia politik mohli zvážiť tieto opatrenia.

1. Podporovať a pomáhať profesijným organizáciám pri realizácii pilotných projektov, ktoré podporujú využívanie porozumenia, a to tak na spracovanie písomných dokumentov, ako aj na osobnú interakciu v rámci tímov.
2. Profesijné organizácie by mali poskytovať individuálnu odbornú prípravu v oblasti interaktívnych zručností v oblasti porozumenia pre zamestnancov zapojených do viacjazyčných tímov a písomné

zručnosti v oblasti vnímavosti pre zamestnancov, ktorí sú často konfrontovaní s dokumentmi vyhotovenými vo vzájomne zrozumiteľných alebo už čiastočne známych jazykoch.

3. Zahrnúť odbornú prípravu v oblasti zručností v oblasti porozumenia pre pracovné profily s viacjazyčnou a medzikultúrnou orientáciou.

ODPOVEDE RESPONDENTOV NA OTÁZKU: „V TVÁRI DOKUMENTU V CUDZOM JAZYKU, AKÚ STRATÉGIU POUŽÍVATE?“

Referencie a prehĺbenie

- Castagne, E. (Ed) (2007). *Otázky interpretácie*. Z. z. ICE 2, Reims: EPURE.
- Grin, F. (2008). Porozumenie, efektívnosť a rovnosť. Vo V. Conti & F. Grin (Eds.), *Súhlasit' medzi susednými jazykmi: na interpretáciu* (s. 79 – 109). Ženeva: Georg.
- Grin, F., Sfreddo, C. & Vaillancourt, F. (2010). *Ekonomía viacjazyčného pracoviska*. New York: Routledge.
- Klaveren, S. & De Vries, J. (2012). *Prax a potenciál interpretácie. Výskum efektívnosti interpretácie, pokiaľ ide o pracovný postup Generálneho riaditeľstva Európskej komisie pre preklad*. Univerzita v Utrechte.
- Ribbert, A. & Desat' Thije, J. D. (2007). Vnímavá viacjazyčnosť v holandsko-nemeckej medzikultúrnej spolupráci. V J. D. 10 Thije & L. Zeevaert (Eds.), *Receptívna viacjazyčnosť: jazykové analýzy, jazykové politiky a didaktické pojmy* (s. 73 – 101). Amsterdam: John Benjamins.

62 Aké sú najlepšie spôsoby, ako pracovať s strojovým prekladom?

Anthony Pym, Universitat Rovira i Virgili

Je ľahké získať bezplatný online preklad, byť šokovaný chybami a vyhlásiť, že systémy sú zbytočné a ľudia budú vždy lepšie prekladať. Ale keď služby elektronického strojového prekladu priťahujú viac ako 500 miliónov používateľov a sú dostupné vo viac ako 100 jazykoch (Turovsky 2016), je jasné, že ľudia ich považujú za užitočné, najmä v situáciách intenzívnej mobility. Výzvou je presne vedieť, čo je strojový preklad správne a kedy ho používať.

Čo nám hovorí výskum?

Keďže strojový preklad sa používa v mnohých rôznych oblastiach, výskumníci sú schopní vybrať oblasti, ktoré najlepšie vyhovujú výsledkom, ktoré chcú dosiahnuť. Výskum realizovaný vývojármi a ich spoločnosťami má preto tendenciu preceňovať celkový výkon, rovnako ľahko akohľadanie odporu tradičných prekladateľov málo preceňuje slabý výkon. V našom prieskume spôsobu, akým sa strojový preklad skutočne používa vo verejných službách, sa uvádza niekoľko veľmi odlišných scenárov.

Strojový preklad v uzavretých priestoroch: zatiaľčo obmedzený počet vecí súvisí obmedzeným počtom spôsobov, napríklad v strojových príručkách alebo špecifických počítačových produktoch, surová kvalita strojového prekladu môže byť veľmi vysoká, aj keď v prípade vysokorizikovej komunikácie musia byť výsledky overené („upravené“). Keď sa týmto spôsobom používajú interné strojové preklady, fungujú ako veľké prekladové pamäte.

Strojový preklad pre komunikáciu s nízkym rizikom: vovšetkých situáciách, keď sú náklady na chyby minimálne a používatelia im rozumejú, je bežné poskytovať strojový preklad z iniciatívy používateľa pre jazyky, ktoré by inak nedostali preklad.

Môže sa tak stať napríklad na komunálnych webových stránkach, kde používateľ musí kliknúť na príslušný jazyk a musí byť informovaný o tom, že preklad môže byť nesprávny. Rovnaká zásada sa uplatňuje v situáciách, keď dialógová spätná väzba umožňuje verbálne overenie prekladov, napríklad pri lekárskech konzultáciách. V takýchto situáciách je strojový preklad jedným z riešení, ktoré využívajú mobilní ľudia.

Post-editácia v otvorených alebo vysokorizikových doménach: keďže vyššie uvedené kritériá sa neuplatňujú, strojové preklady musia byť opravené človekom, možno niekoľkými rôznymi spôsobmi. V mnohých oblastiach, post-editácia strojového prekladu produkuje preklady podobnej

kvality ako plne ľudské preklady s niektorými časovými úsporami.

Neprekladateli ako postpublikatori: vmnohých technických oblastiach môžu odborníci v teréne, ktorí nepoznajú východiskový jazyk, úspešne upraviť výstup strojového prekladu. Môžu byť dobrovoľníkmi, ako je to v prípade participatívneho obstarávania. Ich prácu potom môžu skontrolovať profesionálni prekladatelia v závislosti od požadovanej kvality.

Predúprava, keď sa vyžaduje viacero cieľových jazykov: hlavnou alternatívou po vydaní je „pre-edícia“, kde je východiskový text napísaný v zjednodušenom a kontrolovanom jazyku predtým, ako je napájaný systémom strojového prekladu. Kvalita môže byť veľmi vysoká a zvýšenie efektívnosti sa zvyšuje s každým ďalším požadovaným cieľovým jazykom. Spravidla, ak preložíte do viac ako piatich cieľových jazykov, potom pre-editovanie bude lepšie ako po úprave.

Ilustrácie a dôkazy

Existuje mnoho spôsobov, ako integrovať strojový preklad do pracovných postupov. Model maximalizácie je pripojený diagram Carson-Berndsen et al. (2009). Text zadá vľavo hore, kde sú preložiteľné prvky extrahované a sú automaticky segmentované (zvyčajne vo vetách) na spracovanie v pamäťových systémoch traction. Segmenty sa potom zavedú systém strojového prekladu, ktorý poskytuje verziu, ktorú môžu revidovať dobrovoľníci alebo odborníci na cieľový jazyk v danej oblasti. Profesionálni prekladatelia potom zrevidujú výsledok, potom vykonajú štylistickú revíziu a revíziu cieľového jazyka. Preložiteľné prvky sa potom zaznamenajú v pôvodnom formáte (rekonštrukcia) s akýmkoľvek grafickým materiálom a preklad je pripravený na doručenie. Je zjavné, že nie je potrebné mať všetky tieto kroky vo všetkých projektoch, ale všetko možno zväziť podľa potrieb. Anie je potrebné postupovať podľa tohto špecifického poradia: Napríklad Temizöz (2013) zistil, že kvalita bola vyššia, keď inžinieri v cieľovom jazyku preskúmali publikáciu prekladateľov než v opačnom smere. Dôležité je, že nikto v profesionálnej oblasti nepredstavuje surový strojový preklad ako konečný produkt.

Politické dôsledky

Tvorcovia politik zapojení do strojového prekladu by mali zohľadniť tieto usmernenia:

► strojový preklad možno začleniť do pracovných

postupov, ktoré zahŕňajú úpravu a/alebo predúpravu;

► Surový strojový preklad by sa mal zobrazovať len v nízkorizikových situáciách, keď používateľ prevezme iniciatívu, pochopí obmedzenia a inak by sa jazyk nepreložil. Samotný hrubý strojový preklad preto nemôže spĺňať požiadavky založené na jazykových právach;

► Školenie prekladateľov by malo zahŕňať post - editáciu a pre-editáciu a profesionáli s týmito zručnosťami by mali byť zamestnaní.

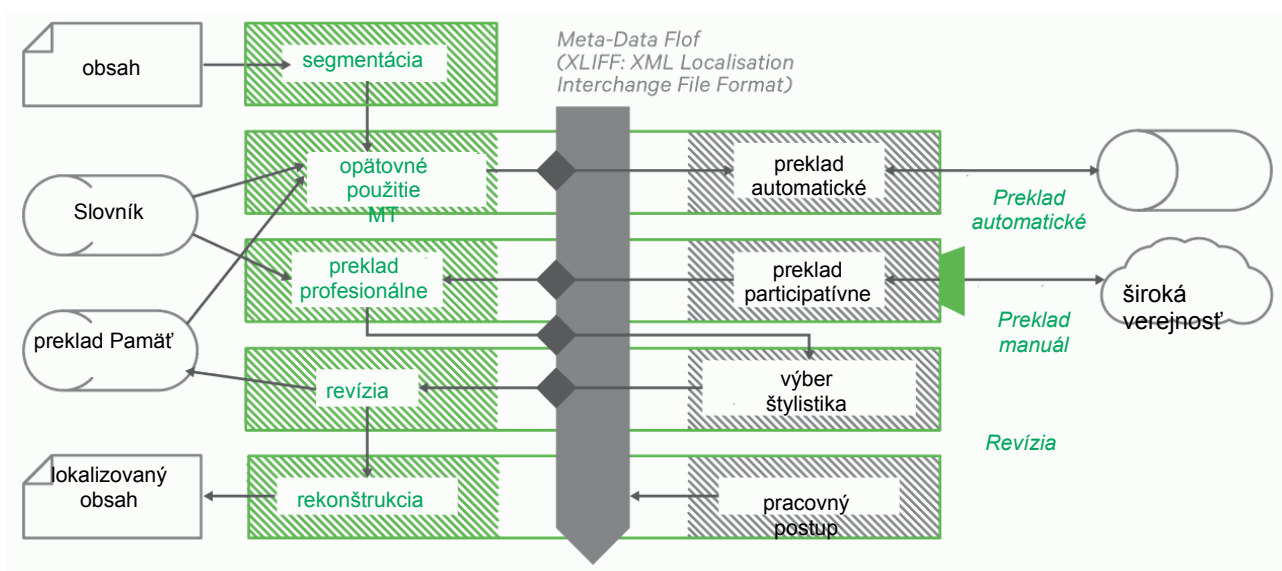
(2009). Integrovaná jazyková technológia ako súčasť lokalizácie novej generácie. Zameranie na lokalizáciu: Medzinárodný vestník lokalizácie, 8, 53 – 66.

Temizöz, Özlem (2013). *Postiting stroj-preklad výstup a jeho revízia*. Doktorandská práca. Universitat Rovira i Virgili. tdx.cat/handle/10803/128204

Turovský, B. (2016). *Desať rokov Google Translate*. goo.gl/TjnUWk. Prístup k máju 2017.

Referencie a prehĺbenie

Carson-Berndsen, J., Somers, H., Way, A., & Vogel, C.

63 Kto by mal pracovať ako tlmočník alebo prekladateľ?

Nike K. Pokorn, Jaka Čibej, Univerza v Lubľane

Novoprichádzajúci migranti, dvojjazyčnírodinní príslušníci, odborníci v iných oblastiach (napr. zdravotné sestry) a dvojjazyční zamestnanci (napr. upratovači v zdravotníckych zariadeniach) často pracujú ako kultúrni makléri vo veľmi citlivých kontextoch súvisiacich so zdravotnou starostlivosťou, právnymi službami, políciou a školou, s malou alebo žiadnou odbornou prípravou na tieto úlohy. Týchto improvizovaných tlmočníkov a prekladateľov pravidelne zamestnáva štát a iné zainteresované strany v rôznych členských štátoch EÚ. Takže potrebujeme vyškoliť prekladateľov a tlmočníkov, alebo môžeme na tieto komunikačné účely využiť dvojjazyčných a nevyškolených špecialistov?

Čo nám hovorí výskum?

V niekoľkých štúdiách sa analyzovali situácie, keď tlmočenie vykonávali odborníci, ktorí neboli vyškolení ako tlmočníci. Ukazujú, že odborníci často prenášajú chybné informácie, ktoré vedú k zlej komunikácii. Napríklad Elderkin-Thompson a kol. (2001) analyzovali 21 španielsky hovoriacich pacientov, ktorí kontaktovali svojho lekára s pomocou tlmočníkov zdravotných sestier. Zistili, že približne polovica stretnutí viedla k vážnym chybám v komunikácii, čo ohrozilo pochopenie symptómov lekárom a oslabilo dôveryhodnosť obáv pacienta. Podobne Berg-Seligson (2011) študoval policajtov, ktorí vystupovali ako tlmočníci počas výsluchu podozrivých, a zistil, že ich sprostredkovanie viedlo k prenosu nesprávnych informácií, ktoré viedli k vážnym chybám v komunikácii.

Z iných výskumov vyplýva, že existujú značné riziká spojené s používaním improvizovaných tlmočníkov a prekladateľov vrátane nepresnosti prenosu (opomenutia a doplnenia) a nedostatku nestrannosti dôveryhodnosti.

Improvizovaní tlmočníci často prezentujú svoje vlastné názory, spochybňujú vyhlásenia osoby, ktorú vykladajú, usmerňujú odpovede alebo odpovedajú na otázky v mene osoby, ktorú tlmočia, a často vykonávajú iné úlohy mimo interpretovaného rozhovoru (Cambridge 1999, Flores et al. 2003, Martínez-Gómez 2014; Lesch a Saulse 2014).

Ilustrácie a dôkazy

Aj improvizovaní tlmočníci a prekladatelia môžu v komunikácii priniesť značnú nedôveru. Prieskum MIME týkajúci sa žiadateľov o azyl v Slovinsku v roku

2016 ukázal, že migranti, ktorí musia pri komunikácii s orgánmi využívať tlmočníkov, vedia, že pri tlmočenej komunikácii sa často využívajú nevyškolení tlmočníci a že tento nedostatok odbornej prípravy vedie k nedostatočnej komunikácii. 33-ročný muž z Iránu povedal:

Oficiálni prekladatelia a tlmočníci, ktorí prekladajú dokumenty, áno, sú kvalifikovaní. Ale ostatní, ktorí sú len tlmočníci... Niektorí z nich, neštudovali, väčšina z nich, neštudovali v tejto oblasti, takže... Pretože poznajú jazyk, prichádzajú do práce. Niekedydošlo k nedorozumeniu medzi ľuďmi alebo k nesprávnemu prekladu medzi ľuďmi.

Táto nízkokvalifikovaná pracovná sila potom vedie k frustrácii, ako 22-ročný afganský muž povedal:

Často som si všimol, že väčšina prekladateľov nie je schopná pochopiť, čo chcetepochopiť... buď nie sú schopní pochopiť, buď nie sú schopní, ja neviem... alebo možno nemôžete vysvetliť, ako sa vám páči, viete. A týmto spôsobom sa informácie strácajú na ceste k tretej osobe.

Výskum ukazuje, že používanie nevyškolených dvojjazyčných ľudí môže viesť k rozpadu komunikácie a zvýšiť frustráciu medzi účastníkmi.

Politické dôsledky

S cieľom zabrániť zlyhaniu v komunikácii v dôsledku tlmočenia alebo prekladu nevyškolenými tlmočníkmi a/alebo prekladateľmi by tvorcovia politik mali zvážiť:

1. dotovať odbornú prípravu odborníkov s dôrazom na získavanie zručností v oblasti tlmočenia a prekladu;
2. poskytovať odbornú prípravu dvojjazyčným učiteľom s dôrazom na získavanie tematických zručností (t. j. znalosti v danej oblasti), tlmočnickej a prekladateľskej zručnosti a profesionálnu etiku;
3. rozvíjať cenovo dostupné možnosti odbornej prípravy, aby migranti mali prístup k povolaniu komunitného tlmočníka a prekladateľa.

Referencie a prehĺbenie

- Berk-Seligson, S. (2011). Rokovacie a komunikačné ubytovanie v dvojazyčných otázkach písma: kritická sociolingvistická interakčná perspektíva. *International Journal of the Sociology of Language*, 207, 29 – 58.
- Cambridge, J. (1999). Strata informácií v bilingválnych lekárskych rozhovoroch prostredníctvom nevyškoleného tlmočníka. *Prekladateľ*, 5, 201 – 219.
- Elderkin-Thompson, V., Silver R. C., & Waitzkin, H. (2001). Keď sa zdravotné sestry zdvojnásobia ako tlmočníci: Štúdia španielsky hovoriacich pacientov v prostredí primárnej starostlivosti v USA. *Sociálna veda a medicína*, 52, 1343 – 1358.
- Flores, G. a kol. (2003). Chyby v lekárskej interpretácii a ich potenciálne klinické dôsledky pri detských stretnutiach. *Pediatrics*, 111, 6 – 14.
- Lesch, H. M. & Saulse, B. (2014). Prehodnotenie tlmočnických služieb v zdravotníctve: opisný prehľad. *Výhľad*, 22, 332 – 348.
- Martínez-Gómez, A. (2014). Zločinci, ktorí tlmočia zločincov: lámanie alebo formovanie noriem? *Vestník špecializovaného prekladu*, 22, 147 – 193.
- Weisskirch, R. S. (Ed.) (2017). *Sprostredkovanie jazykov v prisťahovaleckých rodinách: Teórie a kontexty*. Londýn: Routledge.

64 Ako a kedy by sa mali poskytovať prekladateľské a tlmočnicke služby novoprichádzajúcim migrantom?

Nike K. Pokorn, Jaka Čibej, Univerza v Lubl'ane

Nedávne migračné toky sťažili poskytovanie podpory pri preklade alebo tlmočení v kontexte občianskych, sociálnych, hospodárskych a politických činností. Tieto služby sú často zastúpené v médiách ako významný a zbytočný únik verejných finančných prostriedkov. V rôznych jazykových politikách sa špecifikuje, kedy by sa mal poskytovať preklad a tlmočenie. V EÚ bol zaradený v konaní o azyle smernicou 2013/32/EÚ a v trestnom konaní smernicou 2010/64/EÚ. Neexistujú však žiadne právne predpisy EÚ, ktoré by zaručovali sprostredkovaný prístup k verejným inštitúciám (školy, univerzity, komunitné centrá atď.), ľudským a sociálnym službám (utečenské centrá, centrá pomoci pre vlastnú potrebu), zdravotníckym zariadeniam, náboženským organizáciám alebo záchranným službám.

Aké sú kontexty, v ktorých je podpora prekladu a tlmočenia kľúčová a mala by ju poskytovať štát a za aké náklady?

Čo nám hovorí výskum?

Z niekoľkých štúdií o využívaní nekvalifikovaných tlmočníkov na súdoch vyplynulo, že na zabezpečenie spravodlivého súdneho konania je nevyhnutná vysoká kvalita tlmočenia (Hertog 2015). Ďalšie štúdie poukazujú na význam vysokokvalitnej tlmočnickej a prekladateľskej podpory v zdravotníckych organizáciách.

V súvislosti so zdravotnou starostlivosťou môže absencia primeranej jazykovej podpory viesť k nedostatočnej diagnóze alebo zlej diagnóze, oneskorenému alebo nesprávnemu lekárskeму ošetrovaniu, príliš častým stretnutiam s lekárom, predĺženej dĺžke pobytu v nemocnici a duplicitným testom. Lindholm et al. (2012) analyzovali súbory 3 071 pacientov v nemocnici v Spojených štátoch v rokoch 2004 až 2007.

Dĺžka pobytu v nemocnici pre pacientov s obmedzenou znalosťou angličtiny bola podstatne kratšia, keď boli profesionálni tlmočníci zamestnaní pri prijatí alebo pri prijatí aj výstupe. Pacienti bez profesionálneho tlmočenia mali priemerný pobyt 0,75 až 1,47 dňa dlhší ako pacienti, ktorí mali tlmočníka tak pri prijatí, ako aj pri odchode. Okrem toho bolo menej pravdepodobné, že pacienti, ktorí dostávajú tlmočnicke služby pri prijatí a/alebo odchode, budú po 30 dňoch prijatí späť. Úspory

sú celkom jasné, berúc do úvahy, že priemerné náklady na deň hospitalizácie v Spojených štátoch v roku 2013 sa pohybovali od \$ 1,791 (pre neziskové nemocnice) na \$ 2,289 (neziskové nemocnice), zatiaľ čo priemerný plat pre prekladateľa alebo tlmočníka v nemocnici v USA bol 22,90 dolárov za hodinu. To znamená, že tlmočník by mal s pacientom stráviť približne 80 hodín predtým, ako náklady na tlmočenie prekročia náklady na ušetrený čas v nemocnici.

Neschopnosť poskytovať kvalitné tlmočnicke a prekladateľské služby v oblasti zdravotnej starostlivosti môže viesť aj k sťažnostiam a sporom. Quan and Lynch (2010) uvádzajú, že v štyroch štátoch Spojených štátov v rokoch 2005 až 2009 existovalo 35 nárokov v celkovej výške 289,000 USD za škody alebo vyrovnanie a 2 793 800 USD na právne náklady z dôvodu nedostatku vhodných jazykových služieb v zdravotníckych zariadeniach.

Ilustrácie a dôkazy

V štúdiu, ktorú uskutočnila Lubl'anská univerzita, sa uskutočnilo rozhovory s 38 žiadateľmi o azyl a osobitný dôraz sa kládol na využívanie prekladateľov a tlmočníkov (pozri Pokorn & Čibej 2017).

Z výsledkov vyplýva, že aj keď sa migranti mohli naučiť jazyk hostiteľskej krajiny, často im chýbajú zručnosti na interakciu v špecializovaných kontextoch, ako sú pohovory na azylové konania a stretnutia s právnikmi a lekármi, o čom svedčí 26-ročná osoba z Iránu, ktorá príležitostne tlmočí v oblasti zdravotnej starostlivosti:

Áno, vonku alebo v kancelárii lekára. Z fArsi po angličtinu. Ale nerozumiem veľa slov pre doktora, pre telo, ale učím sa veľmi hlasno.

Podobný bod vzniesol 22-ročná afganská osoba, ktorá bola v čase pohovoru v Slovinsku päť rokov:

Najprv som používal prevažne prekladateľov a tlmočníkov, keď som nepoznal slovinčinu. Väčšinou som ich potreboval na oficiálne vzťahy, ako sú rozhovory alebo iné povinnosti, alebo v nemocnici, keď som hovoril s lekárom, vždy som potreboval niekoho, kto by mohol vysvetliť, čo mám na mysli.

Preklad a tlmočenie preto zohrávajú dôležitú úlohu na začiatku procesu začleňovania a poskytujú podporu v niektorých najzraniteľnejších situáciách, ktorým čelia migranti.

Politické dôsledky

Vzhľadom na tieto zistenia by tlmočenie a preklad verejných služieb mal financovať štát a mal by sa poskytovať novoprichádzajúcim migrantom vo vysokorizikových situáciách, najmä v právnych, policajných a zdravotníckych štruktúrach. Takáto podpora by pomohla urýchliť proces začleňovania a zároveň znížiť náklady, najmä v oblasti zdravotnej starostlivosti.

Referencie a prehĺbenie

Ertl, A. & Pöllabauer (2010). Školiaci (lekársky) tlmočníci – kľúč k správnej praxi. Medint: Spoločná

európska perspektíva odbornej prípravy. *Vestník špecializovaného prekladu*, 14, 145 – 164.

Hertog, E. (2015). Smernica Európskeho parlamentu a Rady 2010/64/EÚ o práve na tlmočenie a preklad v trestnom konaní: transpozičné stratégie týkajúce sa výkladu a prekladu v trestnom konaní. *Monti*, 7, 73 – 100.

Lindholm, M., Hargraves J.L., Ferguson W. J., & Reed, G. (2012). Profesionálne tlmočenie do jazyka a dĺžka pobytu v nemocnici a miera readmisie. *Vestník všeobecnej internej medicíny*, 27, 1294 – 99.

Pokorn, N. K. & J. Čibej (2017). Tlmočenie a jazykové začlenenie – priatelia alebo nepriatelia? Výsledky z terénnej štúdie. *Prekladateľ*. (Online publ.: 24. 11. 2017). doi.org/10.1080/13556509.2017.1396406

Quan, K. & Lynch J. (2010). *Vysoké náklady na jazykové bariéry v lekárskej nečestnosti*. Univerzita v Kalifornii: School of Public Health, The National Health Law Program. www.healthlaw.org/publications/the-high-costs-of-language-barriers-in-medical-malpractice#.Vj78naR-QhY

Špeciálne témy

- 65 Ako uplatniť koncepciu začlenenia na mobilných dôchodcov? 168
- 66 Sú viacjazyční ľudia kreatívnejší? 170
- 67 Ako funguje ochrana viacjazyčnosti v právnych predpisoch EÚ na ochranu spotrebiteľa? 172
- 68 Ako môžeme zabrániť manipulácii etnických rozdelení na geopolitické účely? 174
- 69 Vplýva monolingvizmus vo svetovom obchode na výučbu a prax v oblasti financií? 176
- 70 Má rómsky prístup k jazykovému vzdelávaniu užitočné lekcie pre politiku výučby jazykov? 178
- 71 Čo možno urobiť na pomoc mobilným dôchodcom, ktorí potrebujú inštitucionálnu starostlivosť? 180
- 72 Ako podporovať viacjazyčnosť v európskej spotrebiteľskej legislatíve? 182

65 Ako uplatniť koncepciu začlenenia na mobilných dôchodcov?

Per Gustafson, Ann Elisabeth Laksfoss, Cardozo, Uppsalauniversitet

Rámcem MIME, ako aj súčasné politické a vedecké diskusie o integrácii prisťahovalcov sa zaoberajú začlenením do hostiteľskej spoločnosti. V prípade medzinárodnej migrácie do dôchodku (MIR = MRI) sa však začlenenie často uskutočňuje v expatriálnych komunitách, ktoré sú vymedzené spoločnou štátnou príslušnosťou a jazykom, a nie vo vzťahu k hostiteľskej spoločnosti. Mnohí migranti na dôchodku nie sú oboznámení s jazykom hostiteľskej krajiny. Ako by mali miestni politici pristupovať k špecifickej konštelácii mobility a začlenenia, ktorú predstavujú relatívne privilegovaní starší vnútroeurópski migranti?

Čo nám hovorí výskum?

„Medzinárodná dôchodková migrácia“ sa vzťahuje na dôchodcov zo západného sveta, ktorí sa natrvalo alebo dočasne presťahujú do novej krajiny s cieľom dosiahnuť lepšiu kvalitu života. Faktory súvisiace s klímou, zdravím a iným životným štýlom sú často dôležitými faktormi pre migrantov, ako aj hospodárskymi faktormi.

Medzinárodná migrácia do dôchodku sa líši od iných druhov migrácie, pretože sťažuje sociálne, kultúrne a jazykové začlenenie v hostiteľských spoločnostiach. V pokročilom veku je ťažké naučiť sa nový jazyk a ľudia, ktorí migrujú po odchode do dôchodku, majú menej príležitosti ako migrujúci pracovníci stretnúť sa s miestnym obyvateľstvom. Mobilní dôchodcovia často migrujú sezónne medzi starými a novými krajinami, a preto nie sú prítomní v novom mieste bydliska na časť roka. Okrem toho mnohí migranti na dôchodku žijú v poddivíziách postavených a predávaných priamo zahraničným kupujúcim. Všetky tieto faktory sú prekážkami jazykového vzdelávania a sociálneho začlenenia.

Nízka úroveň začlenenia dôchodcov do hostiteľských spoločností odráža aj osobitnú sociálno-lingvistickú situáciu, ktorá sa vyvinula v dôležitých IR destináciách. Charakterizujú ich veľké expatričné komunity (etnické kluby, cirkvi, podniky a sociálne siete), rozšírené používanie angličtiny ako lingua franca a prekrývanie sa medzi MIR a cestovným ruchom. Táto jazyková krajina umožňuje mnohým mobilným dôchodcom dosiahnuť dobrú kvalitu života a vysoký stupeň

začlenenia do prostredia expatriácie bez toho, aby sa naučili jazyk hostiteľskej krajiny.

Vedecká literatúra je však znepokojená tým, že začlenenie do etnických enkláv a nie do väčšinovej spoločnosti môže narušiť celkovú sociálnu súdržnosť. Existujú aj príklady miestnych obáv a frustrácie v destináciách MIR v súvislosti so zlyhaním integrácie migrujúcich dôchodcov. V súvislosti s touto kategóriou migrantov však vo všeobecnosti neboli hlásené vážne xenofóbne alebo antimigračné pocity.

Ilustrácie a dôkazy

Výskum uskutočnený v rámci projektu MIME ukazuje niekoľko spôsobov, ako sa orgány hostiteľskej krajiny môžu pokúsiť uľahčiť začlenenie migrantov na dôchodku. Môžu podporovať stretnutia, interakcie a výmeny medzi migrantmi na dôchodku a pôvodným obyvateľstvom. Môžu podporovať a spolupracovať s miestnymi expatričnými organizáciami, organizovať spoločné festivaly a oslavy a iniciovať rôzne spoločenské a vzdelávacie stretnutia.

Môžu to byť organizované výmeny medzi zahraničnými dôchodcami, ktorí chcú praktizovať jazyk hostiteľskej krajiny, a domorodcami, ktorí chcú zlepšiť svoju angličtinu (alebo iné cudzie jazyky), napríklad pozývaním migrantov na dôchodku do miestnych škôl. Vo všeobecnosti môžu miestne orgány sprístupniť informácie o kultúrnych a iných podujatiach cudzím obyvateľom vo svojom vlastnom jazyku, aby sa cítili vítaní. Etnické kluby, združenia a cirkvi môžu byť užitočnými partnermi pri spolupráci a šírení relevantných informácií.

Rozvoj bývania v dôležitých pobrežných destináciách MIR bol jednoznačne škodlivý pre začlenenie. Mnoho bytových jednotiek postavených pre zahraničných obyvateľov sa nachádza mimo centier mesta, niekedy s obmedzeným prístupom k verejnej doprave. Tieto oblasti sú veľké enklávy expatriátov izolovaných od štvrtí s pôvodnými obyvateľmi. Lepšie územné plánovanie môže kontrolovať etnickú segregáciu v domácnostiach a uľahčiť interakciu medzi pôvodným obyvateľstvom a migrantmi.

Výskum uskutočnený v rámci projektu MIME však naznačuje, že úplné začlenenie do hostiteľskej spoločnosti nie je v skutočnosti možnosťou v konkrétnom sociálnom a jazykovom prostredí, ktoré v

súčasnosti charakterizuje dôležité európske destinácie MIR. Namiesto toho k začleneniu dochádza najmä v expatriačných komunitách. Migrácia v rámci Európy zároveň poskytuje mnohým mobilným dôchodcom lepšiu kvalitu života. Ak by títo dôchodcovia spĺňali väčšie požiadavky na adaptáciu jazykov, pravdepodobne by bolo menej pravdepodobné, že migrujú. Okrem toho migráciadôchodcov vo všeobecnosti nevedie k vážnemu nepriateľstvu, protestom alebo iným xenofóbnym reakciám v hostiteľských spoločnostiach, a to čiastočne z dôvodu jej spojenia s cestovným ruchom a relatívnej výsady.

Politické dôsledky

Hostiteľské spoločnosti môžu podporovať miestne medzikultúrne stretnutia a prijímať opatrenia na boj proti segregácii v domácnostiach s cieľom zlepšiť začlenenie. Začlenenie migrantov na dôchodku, aspoň v hlavných destináciách MIR, sa však bude z veľkej časti nachádzať v expatriačných komunitách založených na národnom pôvode a spoločnom jazyku. Výsledky štúdie MIME naznačujú, že miestni aktéri s rozhodovacou právomocou by nemali očakávať alebo vyžadovať širšiu jazykovú integráciu zo strany migrantov na dôchodku, ale skôr rozvíjať inštitucionálne a jazykové prístupy na zvládnutie súčasnej situácie.

Referencie a prehĺbenie

Betty, C., & Durán, R. (2008). Stiahnuté britskí

expatrianti s odkazom na význam sociálnych klubov a integrácie v miestnej španielskej spoločnosti: Prípadová štúdia. Malaga: Observatorio Europeo de Gerontomigraciones, Univerzita v Malage. hdl.handle.net/10630/7279

Gustafson, P. (2008). Nadnárodnosť v dôchodkovej migrácii: Prípad severoeurópskych dôchodcov v Španielsku. *Etnické a rasové štúdie*, 31, 451 – 475.

King, R., Warnes, T., & Williams, A. (2000). *Západ slnka žije: Migrácia britského dôchodku do Stredozemného mora*. Oxford: Berg.

FAKTORY OVPLYVŇUJÚCE JAZYKOVÉ VZDELÁVANIE A ZAČLENENIE DO MEDZINÁRODNEJ MIGRÁCIE DO DÔCHODKU

66 Sú viacjazyční ľudia kreatívnejší?

Guillaume Fürst, François Grin, Observatórium finančnej univerzity v Ženeve

Často sa tvrdí, že rozmanitosť vytvára tvorivosť. Je to však široká otázka, ktorá vyvoláva rozsiahlu diskusiu. Súčasťou tejto diskusie je osobitná otázka viacjazyčnosti a tvorivosti. Vzhľadom na to, že viacjazyčnosť je pozitívne prepojená s tvorivosťou, mohlo by to odôvodniť podporu učenia sa a používania viacerých jazykov v rôznych kontextoch – od vzdelávania až po podnikanie a osobný život.

Táto otázka predstavuje koncepčnú a empirickú výzvu a vyvoláva niekoľko súvisiacich otázok: Čo je kreativita? Ako ju môžeme merať a kvantifikovať jej vzťah k viacjazyčnosti? Môžeme sa špecificky zamerať na jazykovú rozmanitosť a odlišiť ju od iných foriem osobných skúseností súvisiacich s kultúrnou rozmanitosťou? Je možné jednotlivé výsledky zovšeobecniť na iných úrovniach (ako sú malé skupiny alebo celé spoločnosti)?

Čo nám hovorí výskum?

V podstate, tvorivosť môže byť vnímaná ako komplexná kognitívna schopnosť: integrácia viacerých schopností (napr. rozdielne myslenie, uvažovanie, všeobecné znalosti a znalosti špecifické pre danú oblasť), ktoré spoločne vedú k tvorbe nových myšlienok, ich hodnoteniu, výberu a rozvoju. Mnoho ďalších faktorov, ako sú osobnostné črty alebo environmentálne príležitosti, úzko súvisí s tvorivosťou. Definícia zameraná na kognitívne aspekty tvorivosti však určite odráža mnohé z jej základných rozmerov. Štúdie o vplyve dvojjazyčnosti na poznanie *ukázali*, že dvojjazyčnosť, ktorá sa prejavuje zmenou jazyka, je pozitívne spojená s kognitívnymi procesmi, ako je flexibilita pozornosti a schopnosť filtrovať informácie, ktoré niesú relevantné.

Okrem toho sa zdá, že výhody dvojjazyčnosti pre takéto kognitívne procesy sú zovšeobecniteľné pre iné kognitívne procesy, tak verbálne, ako aj neverbálne (Bialystok, 2017).

Osobitná štúdia súvislosti medzi *tvorivosťou* (oddelenou od poznania) a *viacjazyčnosťou* (na rozdiel od bilingvizmu) však doteraz nedostala malú pozornosť. Niektoré priekopnícke štúdie naznačujú, že dvojjazyčnosť skutočne prispieva k tvorivosti, ale mnohé z nich sa zameriavajú výlučne na konkrétne skupiny obyvateľstva, ako sú prisťahovalci, deti alebo osoby na vysokej úrovni. Okrem toho je v týchto štúdiách často ťažké určiť, či jazykové zručnosti ako také prispievajú k tvorivosti alebo celkovej multikultúrnej skúsenosti, ktorá sa často spája s viacjazyčnosťou.

Ilustrácie a dôkazy

Pôvodný empirický výskum, ktorý sa uskutočnil v rámci projektu MIME, ďalej testoval hypotézu viacjazyčnosti a kreativity, čím sa predišlo uvedeným obmedzeniam. Údaje získané zo štyroch vzájomne kompatibilných štúdií (s celkovou vzorkou 592 osôb) sa použili na testovanie rôznych modelov pomocou pokročilých štatistických metód.

V tejto štúdií bola viacjazyčnosť koncipovaná ako súbor zručností, ktoré kombinujú celkový počet známych jazykov, ako aj produktívne a vnímavé schopnosti v druhom, treťom a štvrtom jazyku (posúdené pomocou štandardného nástroja založeného na *spoločnom európskom referenčnom rámci pre jazyky*).

Kreativita bola hodnotená pomocou dvoch súborov premenných: 1) dotazníky tvorivosti, v ktorých sa kombinuje odborná príprava o globálnej tvorbe nápadov a schopnosti výberu nápadov, ako aj informácie o tvorivých činnostiach a úspechoch vo viacerých oblastiach (napr. výtvarné umenie, hudba, veda); a 2) úlohy v oblasti tvorivosti, v ktorých sa kombinujú body získané za tri rôzne úlohy (tieto hodnotenia boli založené napartnerskom hodnotení aj na objektívnych hodnotiacich postupoch).

Pri zhrnutí týchto výsledkov zpriloženého grafu vyplýva, že v prípade oboch súborov tvorivých opatrení má náhodne vybraná osoba v populácii 50 % šancu mať nadpriemerné skóre tvorivosti, zatiaľ čo ak je táto osoba viacjazyčná, táto pravdepodobnosť sa zvyšuje na približne 60 %. Sú to priemerné hodnoty a čím viac je človek viacjazyčný, tým je pravdepodobnejšie, že bude kreatívny.

Viacjazyčnosť súvisí aj so zahraničnými skúsenosťami. Viacjazyční ľudia v priemere častejšie cestovali a žili v zahraničí a iné analýzy ukazujú, že táto skúsenosť je tiež pozitívna s kreativitou. Hoci sa zohľadňujú tieto a iné faktory, ako je vek, pohlavie alebo vzdelanie, vplyv viacjazyčnosti zostáva pozitívny a významný, najmä na tvorivé úlohy.

Politické dôsledky

V tejto fáze môžeme povedať, že je veľmi pravdepodobné, že na individuálnej úrovni viacjazyčnosť podporuje tvorivosť – priamo, ale aj nepriamo prostredníctvom multikultúrnych skúseností.

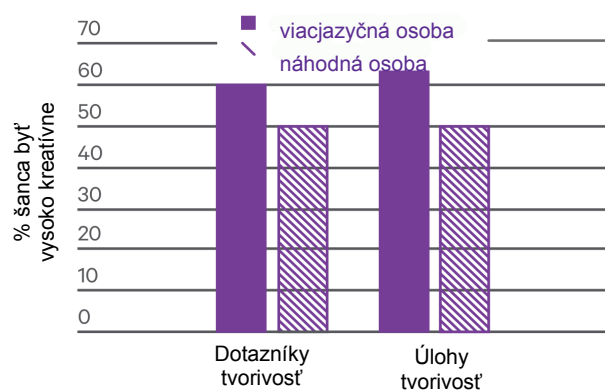
Inými slovami, návrh politik na zvýšenie viacjazyčnosti by mal viesť k väčšej tvorivosti. Najmä:

► učenie cudzích jazykov môže byť obhajované z

dôvodu jeho pravdepodobného priaznivého vplyvu na kreativitu a všeobecné poznanie a z dôvodu „kick“ efektu dáva multikultúrnej skúsenosti, ktorá je zase spojená aj s kreativitou;

► Tento efekt je jasnejší pre zručnosti v širšej škále jazykov, čo naznačuje, že vystavenie viac ako jednému cudziemu jazyku je obzvlášť prospešné.

Hoci sa na individuálnej úrovni zistila pozitívna korelácia medzi viacjazyčnosťou a tvorivosťou, transpozícia týchto výsledkov do skupín (a teda aj do celej spoločnosti) nie je jednoduchá. Výskum literatúry však naznačuje, že viacjazyčnosť a všeobecnejšie kultúrna rozmanitosť sú tiež pozitívne spojené s tvorivosťou na úrovni skupiny a potom môžu viesť k inovácii. Príspevky sociálnej psychológie ukázali, že skupiny bez vnútornej rozmanitosti sú veľmi citlivé na kolektívne úvahy; ľudia v týchto skupinách často chcú konsenzus, čo vedie k predčasným a často suboptimálnym rozhodnutiam. Naopak, skupiny s aspoň jedným členom menšiny sa zdajú byť tvorivejšie, pravdepodobne preto, že menšiny stimulujú rozdielne myšlienky a viaceré perspektívy.

Referencie a prehĺbenie

- Bialystok, E. (2017). Dvojazyčná adaptácia: Ako mysle prispôbiť skúsenosti. *Psychologický bulletin*, 143 ods. 3, 233262.
- Fürst, G. & Grin, F. (2017). Viacjazyčnosť a tvorivosť: A Multivariate approach, *Journal of Multilingual and Multicultural Development*. doi.org/10.1080/01434632.2017.1389948
- Kharkhurin, A. V. (2012). *Viacjazyčnosť a tvorivosť*. Bristol, Spojené kráľovstvo: Viacjazyčné záležitosti.
- Paulus, P. B., & Nijstad, B.A. (Eds.) (2003). *Skupinová tvorivosť: Inovácia prostredníctvom spolupráce: Inovácia prostredníctvom spolupráce*. Oxford University Press, Spojené štáty americké.

67 Ako funguje ochrana viacjazyčnosti v právnych predpisoch EÚ na ochranu spotrebiteľa?

Christine Kaddousová, Laura Marcus, Ženevská univerzita

Viacjazyčnosť je častým konfliktom v napätí medzi hospodárskou integráciou Európskej únie a zvrchovanosťou členských štátov. Títo občania majú kompetencie v jazykovom režime uplatniteľnom na ich príslušných územiach, čo znamená, že občania musia používať alebo poznať konkrétny jazyk. Vo väčšine prípadov sa stanovujú pravidlá na ochranu jedného alebo viacerých národných alebo úradných jazykov. Takéto vnútroštátne požiadavky môžu byť v rozpore s primárnym a/alebo sekundárnym právom Únie, ktoré zakazuje akékoľvek vnútroštátne ustanovenie, ktoré predstavuje obmedzenie jeho uplatňovania, s výnimkou odôvodnených dôvodov.

Čo nám hovorí výskum?

Spotrebiteľské právo je oblasť, v ktorej zákonodarca EÚ prijal právne predpisy na reguláciu používania rôznych jazykov. Tieto právne predpisy však úplne neharmonizujú jazykové aspekty vzťahov medzi obchodníkmi a spotrebiteľmi. Dôvodom je nedostatok všeobecných právomocí EÚ v tejto oblasti.

Nariadenia prijaté zákonodarcom EÚ sú preto určené najmä členským štátom a týkajú sa konkrétnych oblastí. Nariadenia vo všeobecnosti neukladajú hospodárskym subjektom priame povinnosti používať konkrétny jazyk. Skôr bránia členským štátom v tom, aby obmedzili rozhodnutia, ktoré si títo aktéri môžu vybrať pri vytváraní hospodárskeho vzťahu so spotrebiteľom. Zákonodarca EÚ preto prijíma široké jazykové kritériá (bez jazykových znaností ako takých EÚ nemôže od hospodárskych subjektov žiadať, aby používali konkrétny jazyk).

Členské štáty EÚ budú musieť v rámci svojich príslušných právnych predpisov implementovať smernice EÚ o ochrane spotrebiteľa a hospodárske subjekty budú musieť podľa toho dodržiavať osobitné jazykové požiadavky vnútroštátnych právnych predpisov (pozri obrázok).

Ilustrácie a dôkazy

Vezmite si príklady jazykových požiadaviek na úrovni EÚ v oblasti tovaru, napríklad v súvislosti s označovaním a marketingom, ktoré možno považovať za „spôsoby predaja“. V niektorých nariadeniach sa vyžaduje, aby hospodárske subjekty používali „jazyk ľahko zrozumiteľný pre spotrebiteľa“, zatiaľ čo iné vyžadujú používanie „úradného jazyka(s) členských

štátov“. Ak sa tieto požiadavky vykonávajú na vnútroštátnej úrovni, nadobúdajú osobitný význam: „úradným jazykom členského štátu“ vo Francúzsku bude francúzština; „jazykom ľahko zrozumiteľným pre spotrebiteľa“ bude francúzština a holandčina v Belgicku.

V prípade služieb alebo zákaziek neexistuje osobitné jazykové pravidlo EÚ, ale všeobecná požiadavka jazykovej konzistentnosti pri uzatváraní a vykonávaní zmlúv. Na vnútroštátnej úrovni táto požiadavka znamená, že hospodárske subjekty musia spotrebiteľom poskytovať primerané informácie o jazykoch, v ktorých možno uzavrieť zmluvu alebo poskytnúť službu, a transakcia sa potom bude musieť uskutočniť v dohodnutom jazyku.

Politické dôsledky

Všeobecné jazykové požiadavky prijaté na úrovni EÚ môže vykladať Súdny dvor Európskej únie (SDEÚ). V judikatúre Súdneho dvora EÚ sa vymedzujú jazykové požiadavky EÚ, čo znižuje flexibilitu členských štátov pri prijímaní jazykových požiadaviek. Napríklad „jazyk ľahko zrozumiteľný pre spotrebiteľa“ je vo väčšine prípadov úradným jazykom príslušného členského štátu, pokiaľ neexistuje iný jazyk, ktorý je ľahko zrozumiteľný, a jeden alebo viac jazykov, ktoré môže hospodársky subjekt doplniť (okrem „jazyka ľahko zrozumiteľného“ alebo „úradného jazyka“).

Hoci súdny systém v prípade sporu dobre spĺňa uvedené jazykové kritériá, je potrebné spresniť jazykové požiadavky v súlade s cieľmi sledovanými právnymi predpismi EÚ. V súčasnosti neexistujú jasné kritériá pre zákonodarcu EÚ, aby pri prijímaní nových právnych predpisov uplatňoval výber jednej alebo druhej jazykovej požiadavky. Vypracovanie takýchto kritérií by bolo určite užitočné.

Referencie a prehĺbenie

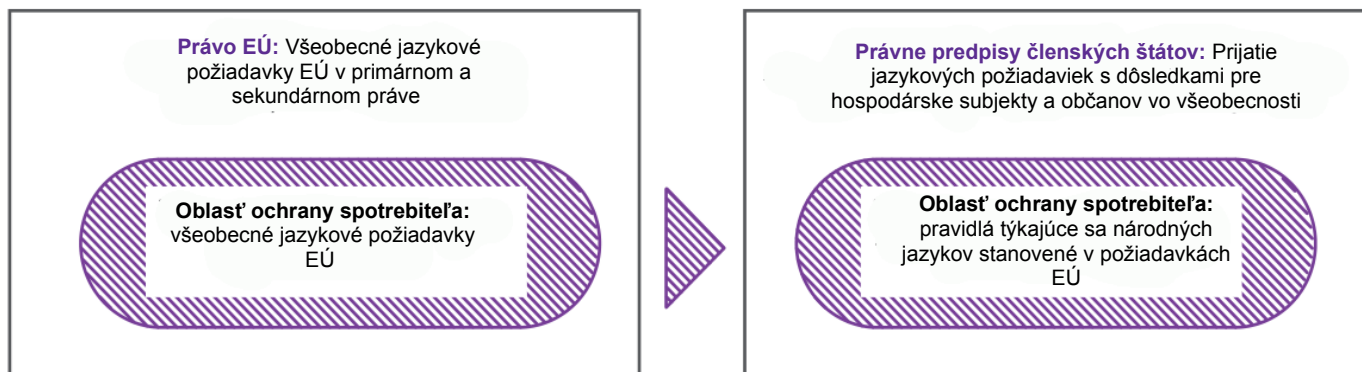
Oznámenie Komisie Európskemu parlamentu, Rade, Európskemu a sociálnemu výboru a Výboru regiónov: *Viacjazyčnosť: devíza pre Európu a spoločný záväzok*, KOM(2008) 566 v konečnom znení, 18. septembra 2008.

Van Hamme, J. (2007). Rovnocennosť jazykov na vnútornom trhu: príspevok Súdneho dvora, *Papers of European Law*, 43, 359 – 380.

De Witte, B. (2014). Právo vnútorného trhu a národné jazykové politiky. Vo veci K. Purnhagen & P. Rott (Eds.), *Odrody európskeho hospodárskeho práva a*

regulácie (s. 419 – 435). Berlín: Springer.

EURÓPSKE PRÁVNE PREDPISY V OBLASTI OCHRANY SPOTREBITEĽA A REGULÁCIA VIACJAZYČNOSTI V EÚ –

68 Ako môžeme zabrániť manipulácii etnických rozdelení na geopolitické účely?

Žaneta Ozolida, Rihards Bambals, Latvijas Universitāte

Významnou silou EÚ je veľká kultúrna, historická a jazyková rozmanitosť jej členov. Tretie strany, či už štátne alebo neštátne, však môžu využívať viacjazyčné prostredie s negatívnymi sociálnymi a politickými dôsledkami. Takéto opatrenia môžu ohroziť geopolitickú bezpečnosť na úrovni EÚ alebo jej rôznych členských štátov alebo v rámci niektorých ich základných etnolingvistických menšín. Prijatie osobitných opatrení na posilnenie spoločenskej odolnosti všetkých jazykových skupín, najmä menšín, ktoré majú podobné znaky s potenciálom tretích strán, môže pomôcť EÚ a jej partnerom vyhnúť sa napätiu, udržať stabilitu a zvýšiť bezpečnosť. Tento vstup do príručky skúma prípad najväčšieho suseda EÚ, Ruskej federácie, pričom treba mať na pamäti, že táto situácia nie je jedinečná.

Čo nám hovorí výskum?

Od anexie Krymského polostrova a vonkajšieho zasahovania do vnútorných záležitostí Ukrajiny venovali akademici a politici v celej EÚ osobitnú pozornosť štúdiu a hľadaniu riešení novej „hybridnej hrozby“ (Racz: 2015; Vítáz: 2014). Použitím rôznych nástrojov „mäkkej sily“ a „tvrdej sily“, ako sú dezinformačné alebo spravodajské operácie, sa tretie strany môžu v záujme podpory svojich vlastných záujmov pokúsiť ovplyvňovať vnútorné záležitosti inej krajiny tesne pod hranicou otvoreného konfliktu. Viacjazyčnosť je kľúčovým prvkom hybridných stratégií. Využívaním multietnicko-jazykového prostredia menšín, ktoré majú historické, etnické alebo jazykové prepojenie stretou stranou, možno národné komunity obrátiť proti svojmu národnému politickému zriadeniu.

Ruská federácia výslovne uprednostnila ochranu ruských rečníkov v zahraničí vo svojej zahraničnej politike, bezpečnostnej politike a vojenskej doktríne. Vzhľadom na dedičstvo sovietskej éry a migračné toky 20. storočia existujú dôležité rusky hovoriace komunity v rámci EÚ (Estónsko, Lotyšsko, Litva), ako aj v krajinách Východného partnerstva s úzkymi historickými, kultúrnymi a jazykovými väzbami s Ruskou federáciou. EÚ prijala niekoľko politických opatrení s cieľom zabrániť potenciálne destabilizačným iniciatívam, ktoré môžu zmanipulovať prítomnosť týchto komunit na protichodné účely. V máji 2015 sa všetci ministri zahraničných vecí EÚ dohodli, že vypracujú návrhy na riešenie hybridných hrozieb a posilnenie odolnosti ¹. V tom istom roku bola

vytvorená pracovná skupina East StratCom (ESVČ) s výslovným mandátom na identifikáciu a vyvrátenie dezinformácií v celej EÚ². *Európske centrum excelentnosti pre boj proti hybridným hrozbám* (Helsinki, Fínsko) takisto pomohlo nájsť praktické riešenia ³.

Budovanie odolnosti, najmä na spoločenskej úrovni, je jednou z možných reakcií na hybridné hrozby. Na štátnej úrovni sa odolnosť skladá zo silných a stabilných politických a vojenských inštitúcií, boja proti korupcii a prekonávania ďalších veľkých zraniteľností všetkých etnolingvistických komunit. Musí sa zohľadniť aj veľkosť samotnej menšinovej komunity, jej geografická blízkosť k tretej strane a vplyv médií, ktoré kontroluje, keďže ide o základné rozmery pri riešení geopoliticky citlivých situácií. V rámci štátu odolnosť spoločnosti závisí najmä od pocitu spolupatričnosti ľudí, stupňa začlenenenia hospodárstva, vnímania rizík, jazykových zručností a iných schopností vo väčšinových aj menšinových etnolingvistických komunitách.

Ilustrácie a dôkazy

Prípad pobaltských štátov je príkladom úspešného odporu voči hybridným hrozbám. Lotyšsku a Estónsku sa podarilo udržať vysokú úroveň národnej bezpečnosti integráciou s EÚ a NATO, pričom takmer úplne zabránili akémukoľvek veľkému konfliktu medzi etnolingvistickými komunitami. Na úrovni štátu tieto pobaltské národy nemusia nevyhnutne spĺňať všetky podmienky potrebné na odolanie hybridným hrozbám: sú geograficky blízko Ruska, majú veľké menšinové jazykové skupiny a čelia silnej prítomnosti médií kontrolovaných ruskými orgánmi. Rusky hovoriace spoločenstvo Lotyšska preukázalo značnú jazykovú a kultúrnu životaschopnosť v rámci integračnej politiky v Lotyšsku po obnovení nezávislosti (1991). Z prieskumov, rozhovorov a štatistík však vyplýva, že tisíce ruských rečníkov stále nežiadajú o lotyšské

2 Pracovná skupina East StratCom vydáva týždenné časopisy o dezinformáciách; pozri www.euvdisinfo.eu

3 Estónsko, Fínsko, Francúzsko, Nemecko, Lotyšsko, Litva, Holandsko, Nórsko, Poľsko, Španielsko, Švédsko, Spojené kráľovstvo a Spojené štáty. Účasť v centre je otvorená pre členské štáty EÚ a spojencov NATO. EÚ a NATO sa vyzývajú, aby sa zapojili do činností centra. www.hybridcoe.fi/about-us.

1 Conseil of the EU, 18. mája 2015 (8971/15).

občianstvo; sympatie k sovietskej ére sa stále zdajú byť rozšírené vo veľkej časti rusky hovoriacej komunity; mnohí vyjadrujú poľutovanie nad pristúpením Lotyšska do NATO a veľká časť komunity chce posilniť svoje vzťahy s Ruskom. Prieskumy verejnej mienky zároveň ukazujú silnú lojalitu rusky hovoriacej komunity k Lotyšsku. Len malá časť tejto komunity už počula o mimovládnych organizáciách sponzorovaných ruskou vládou v Lotyšsku (alebo ich lídrami), ktoré podporujú koncepciu „ruského sveta“; málokto chce žiť v Rusku alebo sa prikláňa k účasti na rozsiahlych demonštráciách na podporu takéhoto programu. Výskum v susednom Estónsku ukazuje podobné trendy v rámci rusky hovoriacej komunity.

Politické dôsledky

Rovnováhu medzi národnou bezpečnosťou, začlenením a odolnosťou všetkých etnolingvistických skupín v krajinách v rámci EÚ, ako aj v jej vnútroštátnom kontexte možno posilniť týmito politikami:

► Vytvorenie systému merateľných ukazovateľov odolnosti spoločnosti ako praktického analytického nástroja, ktorý by pomohol merať účinnosť politik začleňovania menšinových komunit prijatých na úrovni EÚ a na vnútroštátnej úrovni;

► vypracovať celoeurópsku štúdiu o hybridných kampaniach a hrozbách a potenciálnych riešeniach na podporu odolnosti väčšinových a menšinových jazykových komunit v členských štátoch EÚ a partnerských krajinách;

► Posilniť spoluprácu medzi rôznymi

špecializovanými agentúrami, ktoré študujú hybridné hrozby a spôsoby podpory odolnosti a boja proti propagande, trollingu na internete, falošným správam a dezinformáciám;

► Podpora mediálnej gramotnosti medzi všetkými jazykovými skupinami, najmä v post-sovietskej geografickej oblasti, ktorá je podľa týždenných správ EÚ proti dezinformáciám často terčom dezinformačných kampaní (najmä v ruštine). Mohlo by ho sprevádzať vytvorenie celoeurópskeho mediálneho kanála ruského jazyka, ktorý by bol rovnocenný z hľadiska riadenia zdrojov a obsahu v BBC alebo CNN, ako alternatívneho zdroja informácií pre rusky hovoriace komunity žijúce v EÚ.

Referencie a prehĺbenie

Ozolida Ž. (Ed.) (2016). *Spoločenská bezpečnosť: Začlenenie – vylúčenie Dilemma. Portrét rusky hovoriaceho spoločenstva v Lotyšsku*. Riga: Zinātne.

Kallas K. (2016). Tvrdenie o diaspóre: Ruská politika krajanov a jej prijatie estónsko-ruským obyvateľstvom. *Časopis o etnopolitike a otázkach menšín v Európe*, 15, 1 – 25.

Racz A. (2015). *Ruská hybridná vojna na Ukrajine: Prelomiť schopnosť nepriateľa odolať*. Fínsky inštitút medzinárodných vzťahov.

Winnerstig M. (Ed.) (2014). *Nástroje na destabilizáciu: Ruská mäkká moc a nevojenský vplyv na pobaltské štáty*. Publikoval FOI.

69 Oplyvňuje monolingvizmus vo svetovom obchode výučbu a prax v oblasti financií?

Marc Chesney, Paul H. Dembinski, Philippe Rudaz, finančné observatórium

Vzhľadom na svoje historické korene v severoamerickom výskume väčšina dominantných finančných teórií berie americké zákony a inštitúcie ako „normálne“ prostredie, ktorého priaznivci očakávajú, že sa rozšíria nakoniec prevláda po celom svete. V dôsledku toho sa angličtina stala dominantným jazykom financií tak vo firmách, ako aj v konferenčných miestnostiach, kde sa vyučuje ekonómia a podniková administratíva. Napríklad mnohí nepôvodní rečníci používajú vo svojej každodennej práci angličtinu. Hoci dokážu zvládnuť profesionálny a technický žargón spojený s ich každodennou prácou, nie vždy sú schopní plne zohľadniť implicitné a implicítne normatívne postavenie súčasnej teórie financií. Týka sa to najmä integrovaných názorov na inštitucionálne a právne otázky.

Zároveň sa finančné podniky v anglicky hovoriacich krajinách stali globálnymi. To najprv vyvoláva problémy s velením a podávaním správ, v ktorých sa viacjazyčnosť považuje za prekážku. Angličtina (alebo skôr vysoko anglicky založený profesionálny žargón) sa postupne stala lingua franca manažmentu mnohých nadnárodných spoločností pôsobiacich v celosvetovom meradle. Druhá otázka sa týka rozmeru správy a riadenia spoločností a ich úsilia o vytvorenie jednotných interných a externých komunikačných kanálov.

Čo nám hovorí výskum?

Jedným z možných dôsledkov pozorovaných trendov je rastúca homogenizácia jazykov a svetonázorov vo finančných kruhoch. Prieskum uskutočnený v rámci projektu MIME odhaľuje, do akej miery táto homogenizácia ovplyvňuje hodnoty, ktorými sa riadi odborná prax.

Globálna finančná kríza odhalila určité nedostatky v etike finančnej a podnikovej kultúry. Údaje naznačujú niekoľko nerecipročných vysvetlení: a) prevahu technických prístupov k finančnému vzdelávaniu a riadeniu s malým záujmom o etické dôsledky; B) všeobecne pozorovaný rozdiel medzi profesijným kontextom práce vo finančníctve a „skutočným životom“; dôsledkom toho je, že subjekty pôsobiace v abstraktnom profesionálnom prostredí majú ťažkosti rozpoznať ďalekosiahle praktické dôsledky svojich rozhodnutí; C) nedostatok nástrojov na rýchlu

identifikáciu etických dilem, ktoré môžu vzniknúť. Preto sa k problémom pristupuje a považujú sa za čisto technické otázky, zatiaľ čo ich etické rozmery a súvisiace dilemy inštitúcie neriešia. Otázkou preto je, či rozšírený monolingvizmus vo výučbe a praxi financií prispieva k tejto situácii podporovaním etickej slepoty.

Ilustrácie a dôkazy

Uskutočnili sa rozhovory s dvoma skupinami respondentov (študenti a odborníci z praxe), ktorí boli požiadaní, aby odpovedali na dva súbory otázok. Prvý súbor otázok skúmarozsah a hĺbku ich viacjazyčnosti, pokiaľ ide o zručnosti a využitie. Druhý súbor otázok sa zameriava na schopnosť respondentov riešiť zložité etické otázky v angličtine v porovnaní s inými jazykmi, ktoré sú dobre informované. Výsledky naznačujú, že ich chápanie etických dilem a ich citlivosť na tieto dilemy sú slabšie v angličtine ako v inom jazyku – často v materinskom jazyku respondenta. Ako je znázornené na obrázku, percentuálny podiel respondentov, ktorí zažívajú etické dilemy, je nižší spomedzi tých, ktorých angličtinanie je materinským jazykom a ktorí pracujú v angličtine (40 %) ako tí, ktorí pracujú vo svojom materinskom jazyku - vrátane angličtiny — a ktorí sa môžu ľahšie zaoberať etickými otázkami.

Tento výsledok má dva hlavné dôsledky. Po prvé, úloha angličtiny ako lingua franca vo financiách je všeobecne obmedzená na technické otázky „obchodako obvykle“. Skutočnosť, že nepôvodné anglické zručnosti sú zaujaté k technickému obsahu, spôsobuje, že komunikácia v angličtine o „mäkkých“ otázkach, ako sú etické dilemy, je v mnohých nadnárodných spoločnostiach problematická. To môže viesť k všeobecnému poklesu etického povedomia medzi odborníkmi, ako je znázornené na obrázku.

Politické dôsledky

Hoci angličtina sa stala lingua franca financií a podnikania, to ešte nie je lingua franca, v ktorom ľudia sú najpohodlnejšie pri identifikácii a diskusii o etických otázkach a súvisiacich hodnôt. Tým sa zvyšuje asymetria medzi technickými a etickými výzvami. Tým, že sa zabráni tomu, aby sa etické dilemy riešili, keď vzniknú, tento paradox môže zasiahť semená budúcich finančných kríz. Podpora „hlbokej“

viacjazyčnosti (čo znamená lepšie pochopenie jazyka nad rámec technických jazykových zručností) je preto dôležitým prvkom zodpovednosti spoločnosti.

Z tohto zistenia ďalej vyplýva, že viacjazyčnosť môže prispieť k posilneniu etických rámcov a rámcov zodpovednosti používaných v Európe, ako sa uvádza v Príručke postupov správy a riadenia spoločností v Európskej únii (IFC 2015), a pridáva váhu viacjazyčnému prístupu navrhovanému v jazykovej príručke pre európske podniky (Európska komisia 2011). Uznáva sa, že etická podniková kultúra je kľúčová, ale ťažko sa reguluje pomocou „tvrdých zákonov“. Ako sa však navrhuje v politike správy a riadenia spoločností v Európskej únii - prostredníctvom zásady investora (Pitt-Watson & Dallas, 2016), EÚ môže vyžadovať súdržnejšie informácie o sociálnom a environmentálnom riadení (ESG). Podpora viacjazyčnosti v podnikoch sa potom môže zahrnúť do rámcov ESG. Napokon, väčšia pozornosť by sa mala venovať jazykovej rozmanitosti v hospodárskych a obchodných školách, aby sa zabránilo rastúcej anglizácii hospodárskych a finančných disciplín a aby sa riadne vyvážili jazykové znalosti študentov.

Referencie a prehĺbenie

Dembinski, P. H. (2017). *Etika a dôvera vo financie*. Routledge: V Londýne.

ECODA (2015). Príručka postupov správy a riadenia spoločností v Európskej únii. ECODA, IFC. goo.gl/E3kf5K

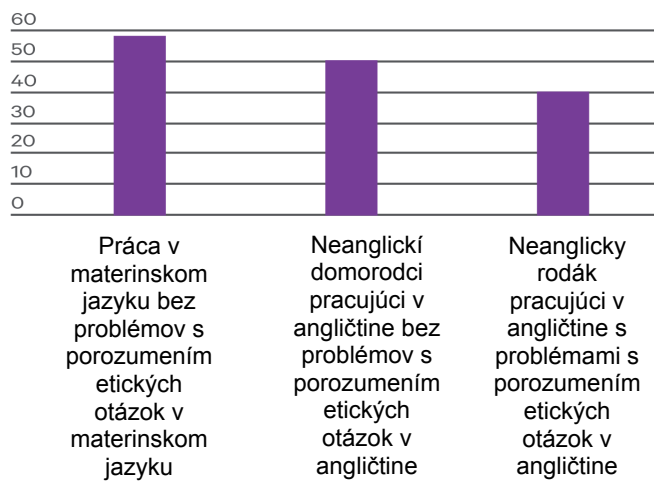
Európska komisia (2011). *Jazyková príručka pre európske podniky*. goo.gl/Z3LkTk

Geipel, J., Hadjichristidis, C. & Surian, L. (2015). Ako cudzí jazyk formuje morálny úsudok. *Časopis experimentálnej sociálnej psychológie*, 59, 8 – 17.

Gural, S. K. & Smokotin, VM (2014). Jazyk celosvetovej komunikácie a jazyková a kultúrna globalizácia. *Jazyk a kultúra*, 1, 4 – 13.

Pitt-Watson, D. & Dallas G. (2016). *Politika správy a riadenia spoločností v Európskej únii – prostredníctvom objektívu investora*. CFA Inštitút. goo.gl/GjYBkw

PERCENTUÁLNY PODIEL RESPONDENTOV, KTORÍ ČELILI ETICKÝM DILEMÁM

70 Obsahujúci prístup k jazykovému vzdelávaniu užitočné lekcie pre politiku výučby jazykov?

Lia Pop, Mona Stănescu, Universitatea din Oradea

Rómska populácia v Európe je často chudobná a marginalizovaná a často má obmedzený prístup k formálnemu vzdelávaniu, už vôbec nie prostredníctvom svojho hlavného komunitného jazyka, rómskeho jazyka. Okrem toho kočovná tradícia Rómov znamená neustále stretávanie a konfrontáciu s inými jazykmi – najmä tými, ktorými hovorí väčšina sedavých obyvateľov v celej Európe. V reakcii na tieto výzvy Rómovia vyvinuli výlučne ústnu, flexibilnú a neformálnu metódu získavania cudzích jazykov. Táto jedinečná skúsenosť môže obsahovať cenné prvky pre inovatívne prístupy k jazykovej politike v kontexte zvyšujúcej sa mobility.

Čo nám hovorí výskum?

Výskum viacjazyčných Rómov v rumunskom meste Bihor zdôraznil prístup k jazykovému vzdelávaniu, ktorý možno opísať ako „učenie všetkých“. Tento prístup je zakorenený v komunite, kde je vybudovaný a prenášaný sociálne. Pedagogické štúdie takúto metódu osobitne neopisujú, ale majú podobnosť s metódou jazykového vzdelávania Michela Thomasa, ktorá sa zameriava na orálnosť, dôveru v jednoduchosť prenosu znalostí a identifikáciu jazykových podobností a zjednodušenie¹. Spĺňa aj niektoré charakteristiky metódy Marie Montessoriovej, ktorá sa zameriava na príjemné vzdelávacie prostredie vo viacerých vekových skupinách.

Rómsky prístup je aj naďalej neobvyklý, pretože jeho cieľom je pomôcť tradičným rómskym skupinám prispôbiť sa jazykovým dôsledkom mobility, pričom využíva svoje vlastné zdroje nezávisle od akéhokoľvek formálneho vzdelávacieho systému.

Okrem toho, že je výlučne ústna, jej kľúčovými črtami sú flexibilita a neustále prispôbovanie sa kontextu, otvorenosť voči improvizácii a zlepšovanie zo strany talentovaných členov a začlenenie celej skupiny. Má dva hlavné ciele: (I) zabezpečiť bezprostredné jazykové interakcie s rómskymi nehovoriacimi osobami ako možnými zákazníkmi rómskych výrobkov a služieb a ii) umožniť Rómom rýchlo identifikovať nové príležitosti. Môže sa však riešiť z hľadiska štandardných aspektov vzdelávacieho procesu, a to: I) obsah výučby a učenia sa; (ii) úlohy učiteľov a študentov; III) pedagogické techniky.

Ilustrácie a dôkazy

Cielený obsah výučby a učenia sa: prístup sa zameriava na prvky lexiky a efektívne využívajú približnú fonetiku, zatiaľ čo generatívne štruktúry – pravidelné predmety formálneho vzdelávania – nie sú považované za významné. Slovná zásoba je vybraná tak, aby bola účinná v kontexte a pre konkrétnych používateľov. Kvalita zdieľaného obsahu je zaručená (Rómska česť) a ochota zdieľať ho správne a účinne vyplýva z Phralip (Rómske bratstvo).

Flexibilné úlohy učiteľov a študentov: zameriava sa na úlohu než na postavenie umožňuje inteligentným deťom, mládeži alebo ženám konať na rovnakom základe, keď sa delia o vedomosti, s rešpektovanými staršími. Napríklad 13-ročná dievčina, jediná gramotná členka rodiny, sa stala rodinným tlmočníkom a „učiteľom“ vo Francúzsku. Prístup k novým technológiám uľahčuje prechod zo štatútu na úlohu.

Vzdelávacie techniky sú založené na kolektívnom povzbudzovaní postojov, postupov a hodnotení, ktoré podporujú pokrok vo vzdelávaní.

Postoje zohrávajú kľúčovú úlohu a Rómovia si veľmi dobre uvedomujú potreby jazykového vzdelávania skupiny a hľadajú príležitosti, ako čo najlepšie využiť všetky zdroje získané v tejto súvislosti podporu skupiny. Nové akvizície sú ocenené, ale tiež oznámené a zdieľané s ostatnými členmi skupiny. Okrem vytvárania prestíže v rámci skupiny tieto postoje podporujú pozitívne učenie alebo jazykové adaptačné skúsenosti v rôznych kontextoch.

Tradičný rómsky prístup „učenie sa od každého“ je skupinová metóda orientovaná na potreby skupinového a skupinového učenia. Jeho jednoduchosť, ako aj jeho bezstresový a lacný charakter odporúčajú ostatným skupinám, ktoré čelia podobným sociálnym, kultúrnym a ekonomickým podmienkam. Zdá sa teda, že túto metódu využívajú najmä chudobní v oblasti mobility vrátane sociálno-ekonomicky zraniteľných dospelých na trhu práce, ako sú poľnohospodárski pracovníci v tranzite, ktorí majú často obmedzený prístup k gramotnosti.

Politické dôsledky

Podpora EÚ na rozvoj jazykových zručností ako praktickej výhody pre znevýhodnené skupiny by mohla preskúmať možnosti prenosu rómskych skúseností týmto iným kategóriám potenciálnych používateľov.

1 www.michelthomas.co.uk/how-it-works.php, prístupný v máji 2017.

Viacjazyční Rómovia, ktorí sú oboznámení s prístupom „Naučtesa všetci“, ako aj vzdelaní členovia rómskej komunity, ktorí tiež profitovali z formálnych techník vo svojej vlastnej skúsenosti s jazykovým vzdelávaním, sú zrejmy pomocníkmi. Mohli by sa vytvoriť pilotné projekty zahŕňajúce rómskych aktivistov, podporované EÚ a kontrolované miestnymi alebo regionálnymi orgánmi, s cieľom otestovať účinnosť prenosu, monitorovať nielen rozvoj jazykových zručností, ale aj iné sociálno-ekonomické ukazovatele.

Referencie a prehĺbenie

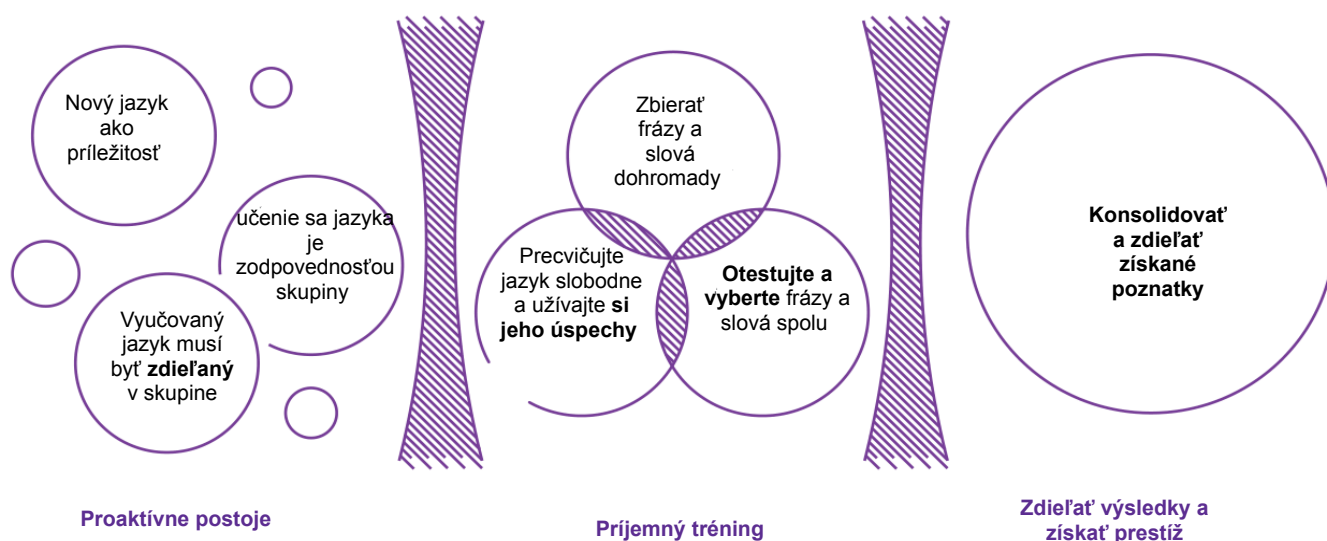
Grigore, D., Neacsu, M., et al. (Eds.) (2009). *Evaluarea politicilor publice educaționale pentru rromi*

[Posudzovanie verejných politík pre rómske vzdelávanie], Bukurešť, Editura ALPHA DND.

Hancock, I.F. (2003). Jazykový korpus a jazyková politika: Prípad štandardizácie Rómov. Vo F. Daftary & F. Grin (Eds.), *Nation-Building, etnika a jazyková politika v prechodných krajinách* (s. 267 – 286). Flensburg: Európske centrum pre otázky menšín; Budapešť: LGI knihy.

Marác, L. (2016). *Relevantnosť jazykov a viacjazyčná komunikácia pre sociálnu Európu?* Vestník Tomského gosudarstvennogo Universiteta. *Kul'turologia i Iskusstvovedenie*, 22, 83 – 98.

NAUČTE SA VŠETKO ZO VŠETKÝCH

71 Čo možno urobiť na pomoc mobilným dôchodcom, ktorí potrebujú inštitucionálnu starostlivosť?

Per Gustafson, Ann Elisabeth Laksfoss, Cardozo, Uppsalauniversitet

Najzávažnejšie problémy v kontexte medzinárodnej migrácie do dôchodku sa týkajú dôchodcov, ktorí potrebujú starostlivosť a ktorí dostatočne nehovoria miestnym jazykom a ktorí nemajú ekonomické prostriedky na pobyt v súkromnej nemocnici alebo opatrovateľskom zariadení, kde môžu používať svoj materinský jazyk. Ide o starších ľudí s vážnymi fyzickými alebo duševnými chorobami. Čo môžu urobiť tvorcovia politik, aby pomohli týmto ľuďom?

Čo nám hovorí výskum?

Migrácia voľne žijúcich zvierat v rámci Európyje väčšinou relatívne privilegovanou formou mobility. Dôchodcovia v severnej Európe sa presťahujú do miest odchodu do dôchodku, kde môžu žiť z dôchodku a kde im teplejšie podnebie a iné zariadenia umožňujú žiť pohodlne. Z viacerých štúdií vyplýva, že dôchodcovia sa často nenaučia veľa jazyka hostiteľskej krajiny, ale vo všeobecnosti súhlasia s používaním svojho materinského jazyka alebo angličtiny. Keďže však starnú a ich zdravie sa zhoršuje, ich situácia sa môže stať problematickou.

V takýchto prípadoch môžu hostiteľské spoločnosti vo všeobecnosti poskytovať verejnú starostlivosť len v miestnychjazykových inštitúciách, zatiaľ čo bývalé domovské krajiny alebo obce dôchodcov nemusia chcieť pomôcť, ak dôchodcovia oficiálne emigrovali a už nie sú zapísaní do svojho systému sociálneho zabezpečenia. Pre ťažko chorých starších ľudí, ktorí potrebujú starostlivosť v nemocnici alebo domove dôchodcov, môže byť neschopnosť hovoriť miestnym jazykom vážnym problémom, najmä v prípadoch sluchu a demencie. Nedostatočná komunikácia z dôvodu jazykových obmedzení môže viesť k izolácii a zhoršeniu fyzických a duševných zdravotných problémov. Takéto podmienky môžu zase prispieť k poklesu jazykových zručností.

Domáce opatrovateľské služby, služby domácej pomoci a podpora pre rodičov chorých môžu byť tiež ťažké pre tých, ktorí nehovoria miestnym jazykom.

Ilustrácie a dôkazy

Prípadová štúdia škandinávskych dôchodcov žijúcich v provincii Alicante v Španielsku, ktorá bola vypracovaná v rámci projektu MIME, poukazuje na situáciu starších

migrantov v zlom zdravotnom stave. Verejná starostlivosť o starších ľudí v Španielsku je menej rozvinutá ako v škandinávskych krajinách a migranti na dôchodku, ktorí potrebujú pomoc alebo inštitucionálnu starostlivosť, sa spoliehajú najmä na súkromných poskytovateľov služieb. Existovali súkromné domovy dôchodcov pre škandinávskych dôchodcov, ktorí potrebovali pomoc vo svojom každodennom živote, so škandinávskym hovoriacim personálom, prístupom k škandinávskym televíznym kanálom, stravovaním a inými dennými rutinami prispôbenými škandinávskym zvykom. K dispozícii boli aj služby domácej starostlivosti so škandinávskymi pracovníkmi. Súkromné alternatívy sú však nákladné, najmä pre tých, ktorí potrebujú dlhodobú inštitucionálnu starostlivosť.

Dôchodcovia, ktorí nehovorili po španielsky, ktorí sa nemohli postarať o seba a neboli schopní platiť za súkromnú starostlivosť, by mohli byť v núdzi vo vlastnom dome alebo sociálne izolovaní v španielskej inštitúcii. Sociálni pracovníci zo škandinávskeho kostola alebo dobrovoľníci zo škandinávskej komunity by mohli navštíviť a poskytnúť pomoc, ale najlepším riešením v takýchto prípadoch sa často zdalo byť návrat do bývalej domovskej krajiny dôchodcov.

Zdá sa, že „trvalý odchod“ je v skutočnosti dôležitou jazykovou stratégiou. Mnohí dôchodcovia nechcú byť závislí od ústavnej starostlivosti v cudzej krajine, kde nemôžu používať svoj materinský jazyk.

Rozhodli sa presťahovať sa do zahraničia za predpokladu, že sa budú môcť vrátiť „domov“, ak vážne ochorejú.

Kľúčoví informátori povedali, že tí, ktorí sa chcú vrátiť, to robia všeobecne. Škandinávske konzuláty a kostoly, ako aj medzinárodné nemocnice niekedy prispeli k repatriácii. Dôchodcovia, ktorí nie sú schopní zorganizovať si vlastný návrat napríklad z dôvodu vážnej choroby, demencie alebo alkoholizmu – alebo ktorí sa nechcú vrátiť – však nemusia nájsť uspokojivé riešenie.

Formálne problémy s prístupom k zdravotnej starostlivosti a sociálnym dávkam v bývalej krajine pôvodu môžu vzniknúť aj vtedy, ak sú dôchodcovia

registrovaní ako rezidenti v Španielsku. Bývalé krajiny pôvodu majú v tejto súvislosti odlišné postupy, ktoré čiastočne závisia od toho, ako uplatňujú súčasné európske nariadenia o koordinácii systémov sociálneho zabezpečenia.

Politické dôsledky

Vnútroštátne orgány v krajinách pôvodu a cieľových krajinách by mali v prípade potreby na bilaterálnom základe vypracovať postupy na poskytovanie primeranej starostlivosti o vážne chorých migrantov na dôchodku, ktorí nehovoria miestnym jazykom. Príkladom môže byť rozvoj spolupráce medzi domovmi dôchodcov v hostiteľských spoločnostiach a inštitúciami vysokoškolského vzdelávania v krajinách pôvodu s cieľom uľahčiť stáže a odbornú prípravu budúcich lekárov, zdravotných sestier a iných zdravotníckych pracovníkov v hlavných destináciách IR. Niektoré takéto iniciatívy už existujú v Španielsku.

V niektorých prípadoch je však repatriácia jednoznačne najlepšou možnosťou. Repatriácia môže byť politicky citlivou otázkou v spoločnostiach pôvodu, ak je migrácia do dôchodku spojená s „hľadaním“ daňových a sociálnych dávok, najmä v prípadoch, keď hostiteľské

spoločnosti uplatňujú rôzne priaznivé daňové systémy s cieľom prilákať bohatých zahraničných dôchodcov. Táto fiškálna sub-aukcia môže narušiť vnútroeurópsku súdržnosť a solidaritu vo všeobecnosti. Môže to oslabiť najmä úsilie o vytvorenie legitímnych príležitostí na odchod pre mobilných dôchodcov, ktorí by sa v neskorej fáze svojho života museli vrátiť do svojej bývalej domovskej krajiny.

Referencie a prehĺbenie

- Blaakilde, A. L. (2015). Kde je „miesto“ v starnutí na mieste? Nadnárodné otázky pre dánsky štát a jeho migrantov do dôchodku v zahraničí. *Časopis bývania pre starších ľudí*, 29, 146 – 163.
- Centrum pre budúce štúdie. (2009). *Starostlivosť v Španielsku: Štúdium súčasných a budúcich potrieb britskej ex-service komunity s trvalým pobytom v Španielsku*. Canterbury: Centrum pre budúce štúdie.
- Hall, K., & Hardill, I. (2016). Sťahovanie z trhu, „iný“ príbeh: Starostlivosť o krehkých starších britských občanov v Španielsku. *Vek a spoločnosť*, 36, 562 – 585.

72 Ako možno v spotrebiteľskom práve EÚ podporovať viacjazyčnosť?

Christine Kaddousová, Laura Marcus, Ženevská univerzita

Neexistuje jednotný prístup EÚ k jazykovým požiadavkám pre členské štáty vo vzťahoch medzi podnikmi a spotrebiteľmi (B2C). Táto situácia môže viesť k právnej neistote.

Čo nám hovorí výskum?

Jazykové požiadavky sa v jednotlivých právnych predpisoch EÚ líšia a nie sú nevyhnutne konzistentné. Niektoré nelogické situácie môžu dokonca nastať. Napríklad v oblasti označovania sa zdá, že jazyková požiadavka uplatňovaná na označovanie potravín určených pre zvieratá (ktorá vyžaduje používanie „úradného jazyka členského štátu“) je prísnejšia ako jazyková požiadavka uplatňovaná na označovanie potravín pre „ľudské“ (ktoré vyžaduje len používanie „jazyka ľahko zrozumiteľného pre spotrebiteľa“). Niet pochýb o tom, že „úradný jazyk členského štátu“ poskytuje lepšiu ochranu spotrebiteľom v konkrétnom štáte, čo sťažuje pochopenie toho, prečo zákonodarca EÚ ponúka väčšiu ochranu zvierat ako potravín pre ľudí.

Ilustrácie a dôkazy

Súčasná situácia predstavuje rôzne jazykové pravidlá uplatniteľné na rôzne oblasti spotrebiteľského práva, ktoré sa riadia právom EÚ. Rozmanitosť v tejto oblasti môže viesť k právnej neistote, keďže členské štáty, hospodárske subjekty a spotrebiteľia sa nemôžu spoliehať na jednotný prístup. Zdá sa, že v právnych predpisoch EÚ sa skôr uplatňuje individuálny prístup. Jazykové kritériá sa nevyberajú z konkrétneho dôvodu, ako je zraniteľnosť dotknutých spotrebiteľov, oblastí, v ktorej sa predáva tovar alebo služba atď. Táto právna nejednoznačnosť môže spôsobiť neistotu a neefektívnosť.

Politické dôsledky

Možno uvažovať o zlepšení jazykových požiadaviek EÚ vzhľadom na to, že zakladajúce zmluvy neobsahujú osobitné právomoci umožňujúce EÚ regulovať používanie jazykov v členských štátoch. Na podporu viacjazyčnosti v právnych predpisoch EÚ v oblasti ochrany spotrebiteľa je potrebné splniť dve osobitné potreby.

Prvá potreba sa týka prispôsobenia jazykových

pravidiel na ochranu spotrebiteľa s cieľom zabezpečiť celkovú konzistentnosť. Týka sa to najmä oblasti tovaru a spôsobov predaja. Mohlo by sa vzťahovať aj na služby, ale súčasná požiadavka jazykovej konzistentnosti, ktorá sa v tejto oblasti väčšinou uplatňuje (ako aj zákaz nekalých obchodných praktík), postačuje na vyriešenie akýchkoľvek jazykových problémov. Uloženie osobitných kritérií by niekedy bránilo hospodárskym subjektom a spotrebiteľom vybrať si iný jazyk ako „úradný jazyk“ alebo „ľahko zrozumiteľný jazyk“. V niektorých prípadoch by to neprospelo zmluvným stranám, pretože existuje väčší priestor na rokovania v oblasti služieb ako v oblasti tovaru. Zavedenie osobitných jazykových kritérií by preto znížilo tento priestor na rokovanie, ako aj voľný pohyb služieb; posúdenie toho, kedy je toto obmedzenie prospešné a kedy nie je prospešné, je otázkou, ktorá si vyžaduje ďalšie zváženie, pričom sa osobitná pozornosť venuje zásade proporcionality.

Pokiaľ ide o tovar a dohody o predaji, je potrebné upraviť existujúci systém, ale nie úplne ho nahradiť. Medzi 1. hospodárskymi subjektmi a 2) členskými štátmi vzniklo málo sporov.

Od 90. rokov 20. storočia viedlo len veľmi málo jazykových požiadaviek uložených členským štátom a hospodárskym subjektom k sporu na Súdnom dvore Európskej únie (SDEÚ). Dokonca aj v takýchto prípadoch silná judikatúra Súdneho dvora umožnila ich vyriešenie (väčšina otázok týkajúcich sa označovania).

Aj keby však táto judikatúra existovala a riešila väčšinu problémov, normotvorca Únie musí ešte lepšie kategorizovať jazykové požiadavky.

► Po prvé, v oblasti tovarov a spôsobov predaja je užitočné vytvoriť rozsah jazykových požiadaviek v závislosti od cieľa sledovaného normotvorcom Únie a od predmetnej situácie. Kritériá „jazyka ľahko zrozumiteľného pre spotrebiteľa“, ako ho vykladá Súdny dvor Európskej únie (čo vo väčšine prípadov znamená úradný jazyk, pokiaľ nie je pre priemerného spotrebiteľa zrozumiteľnejší iný jazyk spolu s jedným alebo viacerými inými jazykmi), by sa mali stať všeobecným pravidlom, keďže sa tým vytvára rovnováha medzi potrebou primerane informovať priemerného spotrebiteľa (v prípade potreby a ako poslednú možnosť prostredníctvom piktogramov a symbolov, ako ich vykladá Súdny dvor) a potrebou zabezpečiť účinný voľný pohyb tovaru v rámci Únie.

► Po druhé, ak je potrebné posilniť ochranu (napr. pre osobitné skupiny spotrebiteľov, ako sú deti), mal by sa uplatňovať „štátny jazyk (jazyky) členských štátov“. Totokritérium zvyčajne schvaľuje Komisia a členské štáty, pretože informácie sú v zásade lepšie poskytované spotrebiteľovi v jeho vlastnom národnom jazyku („jazyk ľahko zrozumiteľný“ samôže líšiť od úradného jazyka regiónu, v ktorom sa spotrebiteľ nachádza).

► Po tretie, s cieľom vyhnúť sa úplnej harmonizácii jazykových požiadaviek právnych predpisov EÚ v oblasti ochrany spotrebiteľa, ktorá by mohla viesť k nadmernej nepružnosti a zabrániť prispôsobeniu sa nepredvídaným situáciám, by sa malo zákonodarcovi EÚ umožniť zaoberať sa osobitnými situáciami, ktoré nemusia patriť do dvoch uvedených kategórií (napr. turisti, „expatriovaní“ alebo jazykové menšiny, pre ktoré nie je veľmi užitočné pravidlo, akým je úradný jazyk členských štátov).

Druhá potreba sa týka všeobecnej podpory viacjazyčnosti vo všetkých politikách EÚ, a to aj v oblasti ochrany spotrebiteľa. V tejto súvislosti by inštitúcie EÚ mali uplatňovať články 21 a 22

prístav základných práv Európskej únie, ktoré vyzývajú EÚ, aby rešpektovala jazykovú rozmanitosť. Budú sa musieť posudzovať v spojení s článkom 3 (rešpektovanie kultúrnej a jazykovej rozmanitosti) a článkom 4 (rešpektovanie národnej identity členských štátov) Zmluvy o Európskej únii s cieľom podporiť viacjazyčnosť a jazykovú rozmanitosť ako prierezový cieľ, ktorý sa má ako taký zahrnúť do každej politiky EÚ, a nielen ako doplnok k hospodárskemu cieľu, ako sa v súčasnosti stanovuje v judikatúre EÚ.

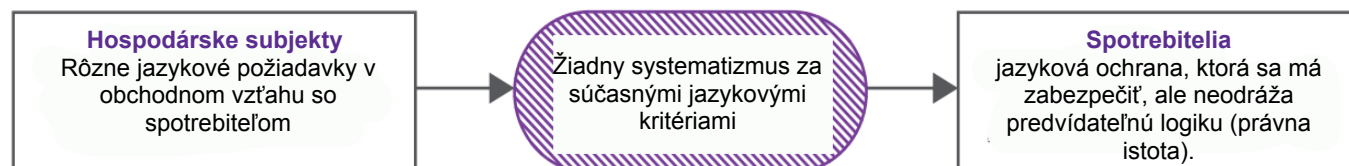
Referencie a prehĺbenie

Touijer, K. (2016). Jazyková rozmanitosť a ochrana spotrebiteľa. *Preskúmanie európskych záležitostí*, 3, 381 – 390.

van der Jeught, S. (2015). *Jazykové právo EÚ*. Groningen: Európske právo.

Weerts, S. (2014). Rovnosť jazykov? Vývoj jazykového režimu Únie vzhľadom na judikatúru, *Journal of European Law*, 6, 234 – 241.

PRÁVNE PREDPISY EÚ O SPOTREBE A JAZYKU: HORIZONTÁLNE DÔSLEDKY NA TOVAR

Zoznam prispievateľov

Rihards Bambals

Latvijas Universitāte

Cyril Brosch

Univerzita v Lipsku

Astrid von Busekist

Science Po Paris

Brian Carey

Univerzita v Limericku

ELISA Caruso

Universidade do Algarve

Marc Chesney

Stredisko pre monitorovanie financií

Jaka Čibej

Univerza v L'ubl'ane

Marco Civico

Univerzita v Ženeve

Vicent Climent-Ferrando

Universität Augsburg

Manuel Célio Conceição

Universidade do Algarve

Neuza Costa

Universidade do Algarve

Helder De Schutter

Katholieke Universiteit Leuven

Paul H. Dembinski

Stredisko pre monitorovanie financií

Edgár Dobos

MTA Társadalomtudományi
Kutatóközpont, Budapešť

Robert Dunbar

Univerzita v Edinburghu

Nesrin el Ayadi

Universiteit van Amsterdam

Mark Fettes

Università di Milano-Bicocca

Sabine Fiedlerová

Univerzita v Lipsku

Alice Fiorentino

Univerzita v Reimse
Šampanské-Ardenne

Melanie Frank

Universität Augsburg

Guillaume Fürst

Stredisko pre monitorovanie financií

Núria Garcia

Universität Augsburg

Michele Gazzola

Humboldt-Universität zu Berlin

Jean-François Grégoire

Science Po Paris

François Grin

Univerzita v Ženeve

Per Gustafson

Uppsalauniversitet

Christopher Houtkamp

Universiteit van Amsterdam

Gabriele Iannàccaro

Università di Milano-Bicocca

Rudi Janssens

Vrije Universiteit Brussel

Christine Kaddousová

Univerzita v Ženeve

Peter A. Kraus

Universität Augsburg

Ann Elisabeth Laksfoss Cardozo

Uppsalauniversitet

Virgínia Mamadouh

Universiteit van Amsterdam

László Marác

Universiteit van Amsterdam

Laura Marcus

Univerzita v Ženeve

Róisín McKelvey

Univerzita v Edinburghu

Machteld Meulleman

Univerzita v Reimse

Šampanské-Ardenne

Sergi Morales-Gálvez

Katholieke Universiteit Leuven

Žaneta Ozoliņa

Latvijas Universitāte

Nike K. Pokorn

Univerza v Ljubljani

Lia Pop

Universitatea din Oradea

Anthony Pym

Universitat Rovira i Virgili

Philippe Rudaz

Stredisko pre monitorovanie financií

Andrew Shorten

Univerzita v Limericku

Mona Stănescu

Universitatea din Oradea

Nenad Stojanović

Katholieke Universiteit Leuven

Torsten Templin

Humboldt-Universität zu Berlin

Balázs Vizi

MTA Társadalomtudományi

Kutatóközpont, Budapest

Bengt-Arne Wickström

Humboldt-Universität zu Berlin